

Москаленко Н.В., Яковенко А.В., Сидорчук Т.В.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ
У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ
(XX СТ. – ПОЧАТОК XXI СТ.)

Дніпро, 2020

УДК 796.011.009 (100)

Рекомендовано до друку Вченою радою Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (протокол № 4 від 25.11.2020 року).

Рецензенти:

Круцевич Т.Ю. – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання Національного університету фізичного виховання і спорту України;

Пангелова Н.Є. – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»;

Приходько В.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики спортивної підготовки Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту.

Москаленко Н.В., Яковенко А.В., Сидорчук Т.В.

Фізичне виховання школярів у зарубіжних країнах (XX ст. – початок XXI ст.):
[монографія]. Дніпро, 2020. 259 с.

ISBN 978 – 966 – 8676 – 77 – 5

У книзі представлено організаційні основи фізкультурно-оздоровчої роботи в школах окремих країн Європи, Азії та Америки, передумови та чинники реформування освітніх систем. Зроблено порівняльну характеристику сучасного стану організації фізичного виховання школярів в зарубіжних країнах. Визначено тенденції розвитку фізичного виховання в країнах Європи, Азії та Америки.

На основі вивчення зарубіжного досвіду виявлено напрями оптимізації фізичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти України.

© Москаленко Н.В., 2020

© Яковенко А.В., 2020

© Сидорчук Т.В., 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ШКОЛАХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
1.1. Структура системи освіти дітей шкільного віку у зарубіжних країнах	
1.2. Програмно-нормативні засади, мета та завдання фізичного виховання школярів у зарубіжних країнах	
1.3. Організаційні основи фізкультурно-оздоровчої роботи в школах окремих країн Європи, Азії та Америки	
2. ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	
2.1. Реформування шкільного фізичного виховання в країнах Європи	
2.2. Перегляд системи фізичного виховання в країнах Азії	
2.3. Передумови та результати впровадження освітніх реформ у Сполучених Штатах Америки	
2.4. Порівняльна характеристика реформ в сфері фізичного виховання школярів зарубіжних країн	
3. СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ШКОЛАХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
3.1. Особливості побудови та змісту фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти окремих країн Європи, Азії та США	
3.1.1. Порівняльна характеристика організації та змісту фізичного виховання школярів зарубіжних країн	
3.1.2. Система оцінки навчальних досягнень з фізичного виховання школярів зарубіжних країн	
3.2. Критерії ефективності фізичного виховання школярів зарубіжних країн	
3.3. Основні тенденції розвитку фізичного виховання дітей шкільного віку в окремих країнах Європи, Азії та США	
4. Напрями оптимізації фізичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти України на основі зарубіжного досвіду	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	

ВСТУП

Сучасні інноваційні та інтеграційні процеси у світі як рушійні сили еволюційного розвитку закономірно обумовлюють виникнення кризових ситуацій в освіті, у тому числі, в системі фізичного виховання школярів. У сучасній освітній ситуації в Україні відзначається погіршення здоров'я школярів, нерозвиненість у них потреб у заняттях фізичною культурою і спортом. На це через незадовільні соціально-економічні умови життя впливає й зниження мотивації до фізкультурно-спортивної активності у населення. Окрім цього, в закладах загальної середньої освіти відмічається недосконале матеріально-технічне та кадрове забезпечення. Тому проблема підвищення ефективності фізичного виховання школярів у системі освіти як ніколи актуальна на сучасному етапі.

Реформування освіти в Україні є частиною процесу оновлення освітніх систем, що відбувається останні двадцять років у європейських країнах і пов'язані з визнанням значимості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Ці зміни стосуються створення нових освітніх стандартів, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм і методів навчання. Цілеспрямоване набуття молоддю знань, умінь і навичок, їх трансформація в компетентності сприяє особистісному культурному розвитку, розвитку технологій, здатності швидко реагувати на запити часу. Європейські країни сьогодні розпочали ґрунтовну дискусію навколо того, як озброїти людину необхідними компетенціями для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається.

Проблеми фізичного виховання дітей знаходяться в полі зору урядів і суспільства різних країн. Немає держави, яка залишилася б байдужою до якісного вирішення цієї важливої проблеми, адже фізичне виховання є

невід'ємною частиною освіти дітей у дошкільних установах, школах та молоді у закладах вищої освіти.

Багато зарубіжних країн визнають важливість занять фізичною культурою. Ця дисципліна є обов'язковою у навчальних планах усіх, без винятку, закладів загальної середньої освіти країн Європи, Азії та Америки. У більшості країн Західної Європи, Азії та Америки цілі і завдання фізичного виховання учнів шкіл формуються на державному (Королівство Бельгія, Італійська Республіка, Велике Герцогство Люксембург, Португальська Республіка, Французька Республіка, Китайська Народна Республіка (КНР), Японська Держава, Республіка Корея, Сполучені Штати Америки (США), Канада), регіональному (Федеративна Республіка Німеччина (ФРН), Королівство Іспанія, Швейцарська Конфедерація) або на місцевому рівнях. Однак, при всіх цих підходах, у країнах Європейської співдружності (ЄС), Швейцарській Конфедерації, Республіці Австрії, КНР, Японії, США, скандинавських країнах пріоритетним є індивідуальність учня, його соціальний розвиток, спортивна і соціальна взаємодія, а фізичне виховання розглядається як важлива, нічим не замінна частина загального виховання. Відзначається непересічне значення рухової активності в загальному розвитку дітей і молоді.

В якості цілей фізичного виховання визначені такі: сприяння гармонійному фізичному і психічному розвитку дітей, задоволення потреб у русі та грі; сприяння загальному розвитку особистості в інтелектуальній, емоційній, поведінковій, соціальній, а також в тілесній і руховій областях. Інші значущі цілі і завдання фізичного виховання – введення дитини в спортивну діяльність; освоєння нею таких рухових навичок, як ходьба, біг, стрибки, повзання, лазіння, метання, рівновага; оволодіння дрібною моторикою і, тим самим, розвиток здібностей до різноманітних дій і

пристосування до навколишнього світу, в якому посилюються процеси урбанізації та індустріалізації.

Організація фізичного виховання та спорту в школах країн Європи є предметом дослідження таких зарубіжних фахівців як G. Klein (1995), W. Laporte (1998), C. Annerstedt (2001), R. Naul (2002), Е. Поспех, М. Шапеляви, Ю. Войнар (2002), К. Hardman (2002, 2006, 2008, 2017), С. Murphy, А. Routen, S. Tones (2014). Фізичному вихованню країн Азії присвятили свої дослідження До Кеон Ву (2000), Лі Ван Тек (2005), Т. Nakai, М. W. Meltzer (2005), М. М. Забурдаєва (2007), Н. М. Зверева, О. І. Муравйова (2008), Ван Цзин, А. С. Бондар (2013), Ху Ліфей (2013), А. Kajanus (2016), В. Д. Іванов, Н. О. Салькова (2017). Особливості фізичного виховання в школах країн Америки вивчали К. Hardman (2008), R. Lloyd (2005), М. Kilborn, J. Lorusso, N. Fransis (2016) та інші.

Важливим чинником визначення сучасної стратегії розвитку сфери фізичного виховання в Україні є аналіз передового досвіду організації освітнього процесу, дослідження закономірностей та тенденцій розвитку цієї важливої складової частини освітньої сфери в різних країнах світу. Тому не випадково питання організації і методики фізичного виховання в зарубіжних країнах цікавлять багатьох сучасних українських фахівців (Л. В. Волков, Н. Є. Пангелова, 2007; Е. С. Вільчковський, 2015; І. Х. Турчик, 2005, 2009, 2017, 2019; Г. В. Глоба, 2012; А. Б. Мандюк, 2013; Н. Є. Пангелова, 2016 та ін.).

Без ознайомлення з передовим зарубіжним досвідом у будь-якій галузі сьогодні не може успішно розвиватися жодна країна, а знання і застосування інновацій у професійній діяльності є складовими конкурентоздатності фахівця, зокрема, і спеціаліста з фізичного виховання.

Як відзначається в низці державних програмно-нормативних документів, які стосуються розвитку фізичної культури і спорту,

європейська інтеграція України передбачає приєднання до конвенцій Ради Європи; наголошується на необхідності проведення аналізу ефективності співпраці та визначення дієвого механізму впровадження в Україні міжнародних програм, досвіду роботи іноземних держав з розвитку зазначеної галузі.

Актуальність наукового пошуку зумовлена необхідністю аналізу, узагальнення та систематизації даних щодо досвіду країн Європи, Азії та Америки в реформуванні, організації та забезпеченні (науково-методичному, кадровому, матеріально-технічному) потенціалу системи фізичного виховання школярів, що може бути використано в практиці української середньої освіти.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ШКОЛАХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

1.1. Структура системи освіти дітей шкільного віку у зарубіжних країнах

Однією з рушійних сил прогресу в будь-якій області людської діяльності є синтезування накопиченого світового досвіду. В умовах реформи системи освіти в нашій країні все більшу важливість набуває вивчення і аналіз тенденцій розвитку освіти за кордоном.

Як відомо, в системах освіти провідних країн світу в даний час відбуваються процеси демократизації. Її істотною ознакою, поряд з доступністю, варіативністю і диференціацією, децентралізацією управління, є відкритість, наступність всіх її ступенів. При цьому освіта не підлягає процесам повної уніфікації, яка нав'язує необхідність введення однакових змін для всіх країн. Організація освітньої галузі залишається в компетенції кожної країни залежно від національних особливостей та історичних традицій (А.Є. Сапаргасимова, А.Є. Плужнов, 2013).

Організація сфери освіти, що включає в себе структуру освітньої системи та її зміст, залишається в компетенції кожної країни.

Разом з тим, це не означає, що в об'єднаній Європі відсутня єдина освітня політика. Швидше навпаки, освіта сприймається як ключовий елемент, що впливає на успіх справжньої європейської інтеграції.

Головні напрями інтеграційної політики в галузі освіти визначають статті 149 і 150 Маастрихтського трактату (1992 р.), які впроваджують правові регулятори, що визначають способи забезпечення рівного доступу

до освіти на всіх ступенях освітніх систем громадянам країн-членів ЄС і застосування однакових критеріїв рівня професійної кваліфікації (О.І. Шиян, Н.С. Сороколіт, І.Х. Турчик, 2013).

Реформування європейських освітніх систем, відкритих для міжнародного співробітництва та орієнтованих на нівелювання відмінностей в якості освіти країн-членів Європейського союзу, не ставить перед собою завдання створення єдиної для всієї Європи освітньої системи. ЄС не втручається в освітню діяльність своїх членів. Основна функція ЄС у галузі освітньої політики – сприяти досягненню високої якості освіти через організацію співпраці між країнами-учасницями співдружності, надавати їм підтримку в їх освітній діяльності в умовах культурного і мовного різноманіття, а також сприяти обміну міжнародним досвідом в рамках Євросоюзу.

Школі ставиться в обов'язок: озброїти молоде покоління відповідним обсягом знань і підготувати до професійної діяльності в умовах міжнародних структур уніфікованого європейського ринку праці; усвідомленого вибору «... ідей, культур і стилів життя», функціонування в нових правових умовах; прищепити вміння слухати, вести дискусію, аргументовано відстоювати свою позицію, захищати основні гуманістичні і моральні цінності (І. Турчик, Л. Козіброда, 2012).

В рамках трансформації європейських освітніх систем відбувається зближення їх структур. Деякі європейські країни (Іспанія, Польща), керуючись віковими особливостями дітей, пішли шляхом відділення початкової або основної освіти від нижчої середньої школи, наближаючись таким чином до європейських моделей шкільних систем. Серед фахівців існує думка, що перехід на триступеневу структуру освіти обумовлює зміни в способах викладання в старших класах, зростання свободи учнів старших

класів у виборі навчальних дисциплін, відповідних їх інтересам або вимогам вищих шкіл.

В організації системи освіти різних зарубіжних країн присутні спільні риси.

Так, найбільш поширеною є структура освіти, що включає в себе:

- початкову або основну освіту (у різних країнах ця шкільна ступінь називається по-різному, що заважає її ідентифікації), тривалістю від 5 до 6 років;

- ступінь нижчої середньої освіти тривалістю від 3 до 5 років;

- старшу ступінь середньої освіти від 2 до 3 років.

Таким чином, тривалість шкільного навчання в різних країнах складається за однією з наступних схем (у роках): $6 + 3 + 3 = 12$ (найбільш поширена схема); $5 + 4 + 3 = 12$ або $6 + 5 + 2 = 13$. У деяких країнах Євросоюзу (Данія, Швеція, Фінляндія) початкова або основна освіта не виділяється у вигляді самостійного ступеня. Перший рівень шкільної освіти тривалістю 8-9 років характеризується як базова (основна) освіта (І. Турчик, Л. Козіброда, 2012).

Важливою тенденцією, що намітилася в напрямі зближення зарубіжних освітніх систем є зниження віку початку навчання (з 7 до 6 і менше років) і збільшення тривалості навчання. У більшості країн (Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Німеччина, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, КНР, Люксембург, Португалія, Румунія, Словакія, Словенія, Сполучені Штати Америки, Угорщина, Франція, Чехія, Японія) в школу приймаються діти у віці 6 років. У віці 5 років йдуть в школу діти в країнах Сполученого Королівства – Англії, Шотландії і Уельсі та на Мальті. У Північній Ірландії навчання починається з 4 років. У віці 7 років йдуть в школу діти у Болгарії, Латвії, Литві, Швеції, Фінляндії та Естонії. Найпізніше, у 8 років, починається навчання школярів Республіки Корея.

Зближення європейських освітніх систем починається на рівні першої шкільної ланки – дошкільної освіти, яка в результаті зміни свого статусу перетворюється у вихідну, невід’ємну і повноцінну ступінь освітньої системи (О.І. Шиян, Н.С. Сороколіт, І.Х. Турчик, 2013).

Необов’язковість дошкільного виховання в більшості країн не звільняє дітей передшкільного віку від обов’язкового відвідування, за рік до вступу до школи, дошкільного закладу. У завдання такого передшкільного навчання входить соціальна адаптація дітей до нових умов їх життя, стимулювання розвитку у відповідності з їх потенційними можливостями, розвиток комунікативних навичок, моторної активності дітей, формування моральних ціннісних орієнтацій, коригування деяких недоліків в розвитку дитини, пов’язаних із соціально-культурними умовами її життя і специфічними особистісними рисами характеру.

У багатьох країнах охоплення дітей дошкільним вихованням наближається до 100%. Діти від 0 до 3 років в Австрії, Бельгії, Болгарії, Угорщині, ФРН, Нідерландах, Данії, Італії, Іспанії, Китаї, Польщі, Португалії, Республіці Корея, Румунії, Франції, Чехії та інших країнах відвідують ясла. Діти у віці від 3 до 6 років є вихованцями дитячих садків. Обов’язковою дошкільною підготовкою охоплені діти 5-річного віку в Угорщині, Нідерландах, Данії, Латвії, Польщі, Японії, США та інших країнах. У деяких європейських країнах, таких, як Литва, Латвія, Ісландія, Словенія, Норвегія, Швеція і Фінляндія, існують інтегровані дошкільні установи, які об’єднують ясла і дитячі сади (О. Жданова, Л. Чеховська, А. Фляк, 2015).

В об’єднаній Європі відбувається трансформація освітніх систем і встановлюється наступність між окремими етапами освіти, яка націлена на: руйнування наявних бар’єрів, ліквідацію вікових криз, що виникають при переході з однієї шкільної сходинки на іншу; стимулювання розвитку дітей відповідно до їх індивідуальних можливостей та з урахуванням

особливостей їх культурного й соціального середовища. Успішно розвивається один з найважливіших напрямів освітньої інтеграції – формування єдиного освітнього простору, що об’єднує дошкільну і початкову освіту в єдину ступінь освітньої системи.

Сумарна тривалість загальної середньої освіти в зарубіжних країнах становить від 11 до 13 років, при цьому більш, ніж у 80 % країн, вона становить 12 років. Тринадцятирічний термін навчання запроваджено у Великобританії, ФРН, Італії, Чехії, Румунії та на Кіпрі.

Особливо сильно процес трансформації шкільних систем торкнувся етапу середньої освіти. У даний час спостерігається подолання інерції національних традицій, культурно-цивілізаційних бар’єрів, що викликані нерівномірністю соціально-економічного розвитку країн, специфікою національних ціннісних систем, недостатньою узгодженістю освітніх стандартів, відсутністю необхідної гнучкості і відкритості для навколишнього середовища (Eurydice Report, 2013).

Традиційна середня школа низки країн звільняється від найбільш очевидних вад старої ієрархічної структури, що обмежує багатьом школярам одержання повноцінної середньої освіти. У першому десятилітті XXI століття 20 % молодих людей у віковій групі від 18 до 24 років щорічно «відсіювалися» із школи, не закінчивши повний курс навчання. Передбачається, що в третьому десятилітті XXI століття 85 % молодих європейців у віці 22 років стануть власниками свідоцтв про закінчення середньої школи у порівнянні з 76 % у 2002 р.

До Міжнародної стандартної класифікації освіти (International Standard Classification of Education 2011 (ISCED) (Eurydice, 2016) входять вісім рівнів освіти, з яких три мають відношення до навчання дітей у школі.

ISCED 0: Дошкільна освіта

Програми цього рівня, як правило, розроблені на основі цілісного підходу до підтримки раннього пізнавального, фізичного, соціального та емоційного розвитку дітей.

ISCED 1: Початкова освіта

Програми цього рівня, як правило, призначені для того, щоб надати учням основні навички читання, письма та математики (тобто грамотність і рахування) і створити міцну основу для вивчення і розуміння основних галузей знань, особистісного і соціального розвитку, підготовки до середньої освіти.

Вік, як правило, є єдиною умовою вступу на цей рівень. Вік вступу, як правило, не нижче 5 років або не старше 7 років. Цей рівень, зазвичай, триває шість років, хоча його тривалість може змінюватись від чотирьох до семи років.

ISCED 2: Неповна середня освіта

Програми цього рівня ґрунтуються на результатах навчання з ISCED 1. Учні входять на ISCED 2, як правило, у віці від 10 до 13 років (вік 12 років найбільш розповсюджений).

ISCED 3: Повна середня освіта

Програми цього рівня призначені в рамках підготовки до вищої освіти або одержання навичок майбутньої професії. Учні зараховуються на цей рівень, як правило, у віці від 14 до 16 років (Eurydice, 2016).

У таблиці 1 представлено тривалість навчання у школах різних країн. Структура системи освіти європейських країн (Eurydice Report, 2013; Eurydice, 2016) нами доповнена країнами Азії та Америки.

Зазвичай навчання в початковій школі починається у віці 5-6 років і триває протягом 4-7 років залежно від країни і навіть регіону. Поряд з державними школами, які, як правило, не стягують плату за навчання, існують численні платні приватні школи.

Таблиця 1. Тривалість навчання у школах різних країн Європи, Азії та Америки

Вік, років Країни	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
Австрія			0	1			2				3						
Бельгія				1			2			3							
Болгарія			0	1			2						3				
Греція			0	1			2			3							
Данія				1			2						3				
Естонія					1			2			3						
Ірландія				1			2					3					
Іспанія				1			2					3					
Італія				1			2						3				
Канада			0	1			2										
Кіпр			0	1			2			3							
КНР	0		1			2			3								
Латвія			0	1			2			3							
Литва				0	1			2				3					
Люксембург		0	1			2					3						
Мальта			1			2						3					
Нідерланди			0	1			2			3							
Німеччина				1			2			3							
Польща				0	1			2			3						
Португалія				1			2			3							
Респ. Корея	0			1			2			3							
Румунія				1			2				3						
Словаччина					1	2				3							
Словенія				1			2			3							
СК - Англія			1			2			3								
Спол.Кор. – Півн.Ірланд.		1			2			3									
Спол.Кор. – Шотландія			1			2			3								
СК - Уельс			1			2			3								
США			0	1			2			3							
Угорщина	0			1			2						3				
Фінляндія				0	1			2				3					
Франція				1			2				3						
Хорватія				0	1	2			3								
Чехія				1			2			3							
Швеція					1			2			3						
Японія				1			2			3							

Примітки: 0 – ISCED 0: дошкільна освіта; 1 – ISCED 1: початкова освіта; 2 – ISCED 2: неповна середня освіта; 3 – ISCED 3: повна середня освіта; - обов'язковий термін навчання.

В католицьких і протестантських країнах також є школи при церквах, що надають освіту з релігійним ухилом. Більшість предметів, за винятком фізкультури, музики, образотворчого мистецтва, викладає один учитель.

Серед обов'язкових до вивчення дисциплін у початкових школах більшості держав світу можна виділити національну мову (оволодіння мовою, читання, письмо), арифметика, фізкультура, мистецтво (музика, малювання тощо) (С. Murphy, A. Routen, S. Tones, 2014).

Шкільна форма, як правило, є не обов'язковою (навіть у Японії). Кількість уроків на день – від 3 – 4 до 7 (у Франції при цьому в заняттях передбачено двогодинна перерва). Зазвичай школу учні відвідують 5 днів на тиждень, при цьому вихідні можуть бути як в кінці, так і в середині тижня: у Франції, наприклад, це середа і неділя (І. Katsarova, 2016).

Варто зазначити, що результати навчання в початковій школі не роблять серйозного впливу на подальші освітні «можливості» учня. Виняток становить Німеччина, де по закінченні початкової школи (11 – 12 років) учнів в залежності від здібностей до навчання розподіляють у так звані «Головні школи» (найбільш низькі результати; навчання до 15 – 16 років, потім робота або навчання в профтехучилищі), «Реальні школи» (середні результати; навчання до 15-16 років, потім навчання в технікумі) та гімназії (найбільш здібні учні, підготовка до вступу в університети) (В. Lohmar, Т. Eckhardt, 2014).

Навчання на ступені середньої школи займає від 3 до 6 років. Характерною особливістю (порівняно з вітчизняною системою освіти) є поява в учнів можливості вибору предметів для вивчення, хоча на цьому етапі більшість досліджуваних дисциплін є все ж обов'язковими. Серед обов'язкових предметів слід зазначити математику, національну і англійську мови, природничі (фізика, хімія, біологія) і соціальні науки

(історія і географія). Серед предметів за вибором – іноземні мови, технологія, мистецтва (І.Х. Турчик, 2017).

У США з молодшої середньої школи починається диференціація навчання згідно з рівнем здібностей та бажанням учнів. У 9 класі, крім обов'язкових предметів (рідна мова, історія, математика, біологія, географія, предмети естетичного циклу, фізичне виховання, гігієна, праця), вводиться значна кількість предметів за вибором (елективних курсів), які дозволяють обрати певний профіль навчання у старшій середній школі. Диференціація змісту освіти посилюється ще й тим, що більшість обов'язкових предметів викладається за програмами різних рівнів складності. В школах США існує кілька сот таких предметів. Введення нових елективних предметів здійснюється спочатку на рівні кількох шкіл, а потім влада штату приймає рішення про доцільність їх запровадження (А. Мандюк, 2013).

У більшості держав відсутні єдині навчальні посібники – питання про те, які підручники використовувати, вирішується на рівні штату/федеральної землі, або на рівні шкіл. По закінченні середньої школи можна піти навчатися у професійні ліцеї (і аналогічні заклади, такі, як ПТУ), або продовжити навчання в старшій школі для вступу в університет.

У деяких країнах межа між середньою та старшою школою досить умовна, як, наприклад, у Німеччині, де навчання після 15 років є тільки у гімназіях, у які переходять у віці 11 – 12 років. У Франції оцінки по закінченні «колежу» (середня школа) не впливають на можливість бути прийнятим в загальний або технологічний ліцей для підготовки до вступу в університет.

В Сполученому Королівстві, однак, існує іспит Common Entrance Examination, успішна здача якого необхідна для продовження навчання у старшій школі.

Навчання в старшій школі безпосередньо пов'язано з подальшим вступом у заклади вищої освіти і, як правило, займає 2-4 роки. Для цієї ступені шкільної освіти в Західній Європі та Америці характерна велика свобода учнів у виборі навчальних дисциплін (Л. Долженко, М.Пeregінець, 2015).

Отже, можна зазначити, що незважаючи на наявність схожих рис, кожна система освіти має власні, притаманні лише їй характерні риси.

1.2. Програмно-нормативні засади, мета та завдання фізичного виховання школярів у зарубіжних країнах

Для розуміння особливостей програмно-нормативного забезпечення сфери фізичного виховання у зарубіжних країнах слід розглянути варіанти моделей управління даною сферою.

Низка країн (Французька Республіка, Італійська Республіка, Королівство Іспанія, Португальська Республіка, Велике Герцогство Люксембург, КНР, Японська Держава, Республіка Корея) дотримується моделі втручання держави в регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту (інтервенціоністська модель). Ця модель визнає за фізичною культурою і спортом фундаментальне суспільне значення для культурної і національної ідентичності, тому держава повинна задавати основні критерії організації спортивного руху. Найбільш яскравими прикладами реалізації цієї моделі слугують Французька Республіка та КНР, де законодавче регулювання національного спорту має давню і стійку традицію (Животовська І.Г., 2013).

Інша модель взаємодії держави і національного спортивного руху реалізується в більшості країн Західної Європи (Республіка Австрія, Королівство Бельгія, Королівство Данія, Фінляндська Республіка, ФРН,

Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, Швейцарська Конфедерація) та Америки (США, Канада). Це «неінтервенціоністська модель» або «модель невтручання» держави в сферу спорту, яка заснована на визнанні автономії цієї галузі людської діяльності, в тому числі і нормативно-правової, а відносини між суб'єктами спортивного руху регулюються нормами спортивних організацій, в першу чергу міжнародних, і звичаями спортивного середовища. Такий стан справ відображає своєрідний компроміс між державою і спортивним рухом і обумовлює визнання більшої свободи спортивних асоціацій і організацій у формуванні структури спортивного руху.

Кожна з представлених моделей має свої переваги і недоліки. Ефективність інтервенціоністської моделі пов'язана з можливістю створення керованої організаційної структури спортивного руху, визначення механізмів взаємодії і взаємної відповідальності держави і суб'єктів спортивного руху.

Серед переваг неінтервенціоністської моделі можна виділити гнучкість нормативно-правового регулювання (О. Жданова, Л. Чеховська, А. Фляк, 2015).

У даний час в більшості країн відповідальність за розвиток фізичного виховання і спорту несуть державні органи. Серед таких країн Австрія, Іспанія, Італія, Фінляндія, Франція, країни Східної Європи, більшість країн, що розвиваються і пострадянських держав. У тих країнах, де немає міністерств спорту, за його розвиток відповідають інші державні органи. Спорт знаходиться під контролем міністерств з освіти, культури, молоді та ін. (Бельгія, Греція, Португалія, Фінляндія, Естонія). У Німеччині питаннями спорту відає міністерство внутрішніх справ, у Швеції – міністерство фінансів.

Конституції, прийняті в другій половині XX століття, як правило, включають в себе питання фізичного виховання і спорту. Рада Європи

намагається стежити за тим, щоб в новому законодавстві, інших актах, а тим більше в конституціях були враховані принципи Європейської спортивної хартії. Показові приклади – спортивне законодавство Греції, Іспанії, Португалії, ряду країн Східної Європи (В.А. Капранова, 2007; М.А. Журба, 2017).

Закони про спорт прийняті також в Італії, Фінляндії, Франції та ін. Крім основних положень, загальних для більшості країн (відповідальність держави, цілі і завдання, організаційна структура, фінансування, розподіл повноважень між центром і регіонами, підготовка кадрів, будівництво та експлуатація спортивних споруд). У спортивних законах багатьох країн відображені питання шкільного та студентського фізичного виховання.

При всіх цих підходах у зарубіжних країнах пріоритетними є питання соціального розвитку дітей і молоді, їх спортивної та громадської діяльності (С.В. Ліщук, 2015).

Характерними особливостями політики різних держав щодо розвитку фізичного виховання та спорту в школі на сучасному етапі є визнання:

- а) фізичної культури як загального права для всіх дітей;
- б) статусу фізичного виховання як обов'язкового предмета шкільної програми, що сфокусований переважно на здоров'ї, тілобудові, активізації рухової діяльності;
- в) виняткової ролі фізичної культури у збереженні здоров'я, досягненні загального розвитку та безпеки життєдіяльності;
- г) взаємозв'язку між якістю фізичної культури, підготовкою викладачів і збалансованістю навчального плану;
- ґ) потенціалу фізкультурної освіти для формування соціальних навичок учнів (скритий курикулум);
- д) необхідності розширення співробітництва між школами, спортивними клубами та федераціями;

е) компетенції у спорті як чинника сталого розвитку суспільства (О.І. Локшина, 2009).

Близько половини освітніх систем різних зарубіжних країн мають національні стратегії сприяння розвитку фізичного виховання і фізичної активності, а дві третини систем освіти мають великомасштабні, присвячені цьому ініціативи. Це чітко відображає політичну волю до розробки та заохочення таких заходів як визначального чинника соціального добробуту і здоров'я. У керівних документах з фізичного виховання його основні цілі включають фізичний, особистісний і соціальний розвиток учнів. Здоров'я і здоровий спосіб життя часто підкреслюються в національних цілях і результатах навчання (K. Hardman, J. Marshall, 2005).

Різні країни активно розробляють і впроваджують національні та регіональні стратегії щодо фізичного виховання й фізичної активності різних соціально-вікових груп (діти, молодь, усе населення країни). Національні стратегії більшою мірою зосереджені на конкретних питаннях: наприклад, здоров'я школярів і фізичний розвиток перебувають у центрі поточних стратегій в Республіці Австрія, Румунії, Республіці Словенія та Сполученому Королівстві (Уельс). Деякі стратегії зосереджені на важливості модернізації спортивних споруд та обладнання, як в Латвійській Республіці та Республіці Хорватія. В цілому, стратегії підкреслюють необхідність поліпшення якості та доступності спортивної інфраструктури для школярів і широкої громадськості (J. Harris, 2018).

Фізичне виховання включено в якості предмета в усі національні навчальні плани і є обов'язковим на початковому та середньому рівнях освіти. Результати фізичного виховання тісно пов'язані з його основними цілями. Деякі країни, такі, як ФРН, Португалія, Сполучене Королівство і країни Північної Європи застосовують міждисциплінарний підхід до цього питання в школі. Це означає, що аспекти, наприклад, соціальних і

природничих наук вивчаються під час фізичного виховання і навпаки (K. Hardman, 2008).

Мета й завдання шкільного фізичного виховання подібно сформульовані в більшості країн, однак у деяких з них вони доповнені з урахуванням національних особливостей. Зокрема, фізичне виховання не розглядається тільки як засіб поліпшення кондицій і фізичних здібностей. Воно містить емоційну і соціальну складову, когнітивні процеси, мотиваційні та моральні аспекти.

Так, практично, всі країни виокремлюють фізичний, особистісний та соціальний розвиток молодих людей як власні завдання фізичного виховання. Серед основних завдань фізичного виховання також є сприяння гармонійному фізичному та психічному розвитку, задоволення потреб у рухах, сприяння загальному розвитку особистості в інтелектуальній, емоційній, поведінковій, соціальній, а також у тілесній і руховій сферах, формування звички до занять фізичною активністю впродовж всього життя. Трапляються і такі формулювання завдань, як от: опанувати основами популярних видів спорту, формувати вміння приймати самостійні рішення, сприяти зміцненню фізичного здоров'я і загального емоційного стану, поліпшувати якість життя (K. Hardman et al., 2014).

Окрім вище зазначеного, у країнах Західної Європи до мети й завдань фізичного виховання належать знайомство дітей і молоді з навколишнім середовищем, природою, правилами поведінки під час відпочинку. Рухова активність розглядається як можливість для контактів, узгоджених і кооперативних дій не лише учасників занять, але і за участю вчителів, вихователів, батьків, іншого оточення.

Крім того, на уроках фізичного виховання учні здобувають вміння і знання, які можуть використовувати згодом в різних життєвих ситуаціях,

такі як уміння працювати в команді, знання принципів «fair play» («чесної гри»), повага до суперника, тощо (K. Hardman, 2008).

У країнах Європи, Азії та Америки головною метою фізичного виховання є фізичний, особистий і суспільний розвиток дитини. Більшість країн робить акцент на рекламу здорового способу життя. Діяльність Європейської мережі «Шкіл сприяння здоров'ю» («ШСЗ») (1990 р.) спрямовується на забезпечення оздоровчого середовища для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, на розуміння школярами реальної цінності здоров'я, надання їм інструментарію, що дозволяє зробити усвідомлений вибір на користь здорового способу життя (А.А. Бєсєдіна, 2015; О.О. Єжова, А.А. Бєсєдіна, Т.І. Бережна, 2016).

Правильно організоване фізичне виховання гарантує засвоєння таких способів поведінки, які значимі в сьогоdnішньому суспільстві: дії безпеки, пересування, плавання і т.ін. Фізичне виховання також допомагає знизити внутрішнє напруження, особливо за допомогою музики, сприяє виробленню естетичних смаків.

Відзначається, що дитину потрібно не тільки навчати різним руховим діям, надавати їй широкі можливості для занять іграми і спортом, але і готувати до подолання виняткових життєвих (екстремальних) ситуацій (Europe's growth strategy, 2019).

Пріоритетними завданнями зарубіжних систем фізичного виховання є завдання сприяння своєчасному фізичному розвитку і підвищення рівня фізичної підготовленості учнів. У програмах фізичного виховання деяких країн приділено увагу формуванню знань і умінь у питаннях збереження здоров'я і здорового способу життя, проводиться екологічна освіта та ін.

Аналіз програмного матеріалу з фізичного виховання різних держав, проведений W. Laporte (1998), показав, що між програмами немає суттєвих відмінностей. Реалізація завдань і засвоєння змісту програмного матеріалу

повинні забезпечити оволодіння учнями мінімальними стандартами освіти з фізичної культури.

К. Hardman (2006, 2014) навів основні завдання фізичного виховання, сформульовані у державних програмах фізичного виховання школярів різних країн (табл. 2).

Досягнення цих стандартів є основним критерієм оцінки роботи вчителів фізичної культури та школи.

Таблиця 2. Ранжування завдань фізичного виховання у школах зарубіжних країн

Завдання ФВ	Ранги
Формування рухових умінь	1
Фізичний розвиток	2
Розвиток моторних компетенцій (здібностей)	3
Покращення здоров'я і хороше самопочуття	4
Формування навичок активного способу життя	5
Розвиток особистості	6
Підготовка до фізичної активності протягом усього життя	7
Суспільний розвиток	8
Фізична підготовка	9
Розвиток інтерперсональних умінь	10
Розвиток інтелектуальних (пізнавальних) властивостей і якостей	11
Розвиток моральних якостей	12
Участь у найважливіших формах фізичної активності	13
Вміння проводити самооцінку фізичного розвитку і підготовленості	14
Вміння вирішувати проблемні завдання	15
Поліпшення постави та естетики тіла	16

Навчальна програма для перших класів початкової школи в більшості країн містить: ходьбу, біг, стрибки, повзання, лазіння, піднімання і перенесення вантажу, метання, вправи для рівноваги, захисту, оволодіння дрібною моторикою і тим самим – розвиток здібностей до дії і пристосування до навколишнього світу. Рівень складності вправи зростає разом із віком учнів.

Відмінною рисою програм фізичного виховання у більшості країн є великий ступінь варіативності. Відсутня деталізація уроків, які носять не навчальний, а, швидше, тренувальний характер з використанням ігор, естафет, змагань (О. Жданова, Л. Чеховська, А. Фляк, 2015).

У деяких країнах окремі види фізичної активності є обов'язковими, у той час як в інших школах учні можуть обирати види спорту.

В Європі, Азії та Америці сучасне суспільство надає великого значення спорту, різними способами виробляючи у людей бажання ним займатися.

Важливим аргументом на користь спортизації є обов'язкові заняття фізичними вправами в школах, коледжах і вузах, в країнах Азії також активно розробляються програми масового спорту.

У 1975 році було затверджено основні положення міжнародного руху «Спорт для всіх» (М.В. Дутчак, 2007, 2009; О. Жданова, Т. Господарчук, 2008), що визначили порядок діяльності урядових і неурядових органів з розвитку рекреативної фізичної культури, яка включає в себе загальнодоступні заняття ходьбою і бігом, аеробіку та атлетичну гімнастику, плавання, ігри на повітрі, проведення найпростіших відкритих змагань, походи на лижах, туристичні прогулянки та екскурсії тощо. Поступово «спорт для всіх» став поширюватися у різних європейських та азійських країнах. У першій статті йдеться про виключне право дітей та молоді на участь у заняттях з фізичного виховання і спорту, що позитивно впливає на гармонію фізичного розвитку, а також на формування рухових здібностей. У другій статті урядам всіх країн пропонується активно пропагувати і підтримувати фізичне виховання в школах, а також участь дітей та молоді в заняттях спортом.

Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту проголошена Генеральною конференцією ООН з метою сприяння розвитку фізичного виховання і спорту для прогресу людства. Було наголошено, що уряди,

громадські компетентні організації, працівники освіти і окремі особи повинні керуватися нею, поширювати і застосовувати її. Згідно зі статтею 1 Хартії, заняття фізичною культурою і спортом – основне право кожної людини. Стаття 2 встановлює, що фізичне виховання і спорт є важливим елементом безперервної освіти в загальній системі освіти. Вони повинні розвивати у кожної людини природні здібності, волю, витримку і сприяти її повному включенню в суспільство. Безперервність занять фізичною культурою і спортом повинна забезпечуватися протягом усього життя людини в межах загальної, безперервної і демократичної освіти. Стаття 3 Хартії наголошує, що програми фізичного виховання і спорту повинні відповідати потребам окремих осіб і суспільства в цілому. Тому вони повинні розроблятися з урахуванням індивідуальних особливостей, а також організаційних, культурних, соціально-економічних і кліматичних умов кожної країни.

З 1972 року функціонує Міжнародна федерація шкільного спорту (ІСФ). Вона об'єднує 61 національну шкільну організацію. Федерація підтримує розвиток контактів між шкільною громадськістю різних країн, організовує проведення міжнародних спортивних змагань з метою створення кращого взаємного порозуміння. Один раз на два роки ІСФ проводить змагання з футболу, гандболу, баскетболу, волейболу, кросу і лижних перегонів. Один раз у чотири роки проводиться гімназіада, до програму якої включені змагання з традиційних видів спорту (легкої атлетики, плавання, гімнастики), які є обов'язковими видами програм Універсіад і Олімпійських ігор.

У травні 1992 року на 7-й конференції на о. Родос (Греція) була прийнята нова Спортивна хартія Європи і резолюція зі спортивного співробітництва. Визнаючи, що державні органи повинні налагодити взаємне співробітництво зі спортивним рухом з метою підтримки спільних

цінностей та переваг спорту, конференція відзначила їх велику роботу в багатьох країнах Європи щодо підтримки фізкультурно-спортивного руху шляхом реалізації спеціальних програм.

В Австрії це програма «Озі спорт», яка орієнтована на партнерство молодих сімей, вчителів, тренерів; їх об'єднують клуби, де дітям прищеплюють навички фізичної культури (І.Х. Турчик, 2017).

У Фінляндії існує Асоціація фізкультурно-оздоровчої роботи з дошкільнятами та молодими матерями. Асоціація пропонує кілька курсів: «Гімнастика для малюків» – від місячного віку до двох років; «Доросла дитина» – від 2 до 4 років, «Чарівна гімнастика» – від 4 до 6 років.

Фізичне виховання школярів у Фінляндії будується на концепції оздоровчої спрямованості. Її розробники мають на меті сформувати в учнів мотиви, які б забезпечували їм участь у фізичній активності протягом всього життєвого циклу. Основним завданням є виховання активного стилю життя, який узгоджується з концепцією виховання здорового підростаючого покоління. На переконання фінських фахівців, школа повинна забезпечити можливість участі дітей і підлітків у різних формах позакласної та позашкільної спортивної активності (діяльності). На їхню думку, найбільш важливим є не тільки і не стільки оволодіння дітьми та молоддю цією діяльністю, скільки забезпечення умов участі їх в різноманітних формах рухової активності (J.C.K. Wang et al., 2006).

До основних умов, що забезпечують участь людини у руховій активності, фінські учені відносять: соціальне визнання (схвалення друзів і суспільства), інтелектуальний компонент (наявність знань про користь рухової активності і про здоровий спосіб життя), а також сформовані основні рухові вміння і навички, достатній рівень фізичної підготовленості.

Фінський навчальний план передбачає окреме вивчення двох дисциплін, що мають відношення до вдосконалення фізичної сфери

людини – «фізичне виховання» і «санітарна освіта» (Looze R., 2012; R. Yli-Piipari Sami, 2014).

У Великій Британії вже понад 100 років центральне місце займає концепція фізичного виховання, де превалює спортивно-ігровий метод, який передбачає оволодіння спортивними знаннями та вміннями, участь в спортивних змаганнях і підготовка до них, досягнення спортивних результатів (з урахуванням індивідуальних здібностей), прояв фізичної і спортивної активності упродовж усього життя. При цьому заняття спортом розглядаються і як засіб формування особистісних якостей, і як засіб формування соціальної активності, збереження здоров'я в цій концепції є лише одним з аспектів разом з такими, як розвиток особистості, формування характеру за допомогою занять спортом, його вплив на мотиваційну і волюву сфери, прагнення до індивідуального покращення своїх спортивних досягнень.

Англійська спортивна концепція спрямована на формування бажання займатися спортом після закінчення основної і середньої школи. При цьому метою є не лише спортивна підготовка і формування у підростаючого покоління прагнення до високих спортивних результатів, але і забезпечення масової участі у різноманітних спортивних заходах і в інших формах спортивного суперництва.

У Великобританії ефективно діє «Фанфіт Персея», програма, яка спрямована на фізичну підготовку та загартування дітей. Для дітей, які успішно засвоїли програму, передбачені золоті, срібні, бронзові медалі.

Також під керівництвом департаменту охорони здоров'я Великобританії розроблена програма «Зміни в способі життя» (2009 р.). Це перша національна програма, яка спрямована на боротьбу з ожирінням серед дорослих і дітей. Програма «Зміни в способі життя» включає в себе

шість напрямів, націлених на навчання школярів основам здорового харчування, на пропаганду фізичної активності серед дорослих і школярів.

В останні роки зросла активність громадян у діяльності органів охорони здоров'я з пропаганди здорового способу життя та розвитку фізичного виховання (І.Х. Турчик, 2005).

Сполучене Королівство за останні десятиріччя реалізувало такі субнаціональні стратегії, а саме: в Англії – Play to win: a new era for sport (2008), Sport England strategy 2008 – 2011; у Північній Ірландії – Sport matters: a culture of lifelong enjoyment and success in sport 2009 – 2019, Sport Northern Ireland, Corporate plan 2008 – 2011; у Шотландії – Reaching higher – building on the success of sport (2007), Our plan: corporate plan 2009 – 2011, Sportscotland (2009); в Уельсі – Climbing higher – Welsh Assembly strategy for sport and physical activity (2005), Framework for the development of sport and physical activity, Sports Council Wales (2005). Діти є основним об'єктом впливу в усіх проектах. Так, наприклад, в Уельсі заплановано отримати конкретні кількісні зміни на рівні початкової освіти: зафіксувати в курикулумі 2 години спорту на тиждень і забезпечити фізичну активність молодших школярів протягом не менше 60 хвилин 5 разів на тиждень (О.І. Шиян, Н.С. Сороколіт, І.Х. Турчик, 2013).

Після прийняття 13 січня 1990 р. Основного Закону про систему спорту змінилися задачі фізичного виховання шкіл Португалії. Стаття 6 «Спорт і школа» названого Закону офіційно встановила статус шкільного спорту «в якості позакласної діяльності в рамках школи», а також як елемент усебічної освіти і форми організації вільного часу. Згідно із Законом, у школах створюється організаційний «осередок» шкільного спорту, що діє під керівництвом викладача-координатора у співпраці з окружним бюро.

Питаннями розвитку в країні шкільного спорту займаються безпосередньо Міністерство освіти, Національна рада шкільного спорту,

яка діє на консультативних засадах, а також Координаційне бюро, представлене в кожному окрузі одним викладачем, який визначає цілі змагань та організовує цю роботу (І.Х. Турчик, 2017).

У Португалії протягом 1–4 років початкової освіти фізичне виховання (*expressão físico-motora*) викладається в межах освітньої галузі «Самовираження» і немає спеціально виділеного часу в програмі.

Починаючи з 5-го класу початкової школи, фізичне виховання отримує статус самостійної дисципліни з формальним оцінюванням навчальних досягнень учнів, а працювати з дітьми мають право лише дипломовані вчителі фізичного виховання (E. Weichselbaum et al., 2012).

У Бельгії, ФРН, Люксембурзі, Франції в школах дотримуються офіційних програм і директив з фізичного виховання.

З кінця 1960-х рр. у Німеччині існує багатоступенева система шкільних змагань. Найбільші її програми – це «Молодь тренується для Олімпіади» і «Федеральні ігри молоді». Перша призначена для учнів початкових класів і проводиться за 12 олімпійськими видами спорту, спочатку на рівні міста, потім – округу і федеральної землі, що дозволяє вже в молодшій школі здійснювати відбір спортивно обдарованих учнів.

У межах програми «Федеральні ігри молоді» організовуються змагання для учнів середньої школи, що являють собою велику подію в житті місцевої громади, а тому приваблюють не лише професійно зацікавлених осіб, але й всіх, хто цікавиться спортом. Змагання проводяться за підтримки шкіл спортивними клубами та бізнесменами, але їх організація покладається на регіональні міністерства освіти і міністерства спорту (Є.С. Кананикіна, 2013). Як передбачає програма, учні можуть додатково відвідувати шкільні спортивні секції і товариства, які взаємодіють зі спортивними клубами. Такі пропозиції є у переважної більшості шкіл, але використовують їх лише близько 16% школярів.

Завданнями взаємодії шкіл та клубів визнані пошук та сприяння спортивно обдарованим учням, підтримка дітей-інвалідів, розвиток спорту, як форми активного відпочинку дітей і молоді (R. Naul, D. Dreiskämper, D. Hoffmann, 2014).

У Німеччині розробляються і впроваджуються в практику фізичного виховання комплекс програм з акцентом на творчі (креативні), естетичні і художні компоненти рухової активності. Йдеться, передусім, про програми діяльності театру рухів (спорту, пантомім). Р. Науль (2010) і К. Ріхтер (2006) виділяють три концепції фізичного виховання, які, на їхню думку, є пріоритетними не лише для педагогів їхньої країни, але також для педагогів Фінляндії, Голландії і Англії: «виховання здоров'я» («Gesundheitserziehung»); «рухове виховання» («Bewegungserziehung»); «спортивне виховання» («Sporterziehung»).

Зміст навчально-виховного процесу в Румунії здійснюється відповідно до вимог певних офіційних шкільних документів, схвалених Міністерством Національного Виховання. Серед таких документів навчальний план (національний курікулум), шкільні програми та шкільна національна система оцінювання.

У навчальному плані передбачені: мета навчання, яка конкретизована для кожного класу, кількість годин на тиждень, призначених для кожного предмета; структура шкільного року. Закон «Про фізичне виховання та спорт» робить застереження, що «шкільне фізичне виховання — це обов'язковий предмет навчання у планах навчання з різною кількістю годин, згідно з курикулумом, встановленим спільно Міністерством молоді та спорту і Міністерством національного виховання». Фізичне виховання — єдиний предмет, який адресується фізичній сфері учнів, має всього один урок на тиждень для всіх класів і, крім цього, один урок (або більше) на

розсуд директора школи у випадку, коли клас займається за спортивною програмою (О.О. Цибанюк, 2016).

У 1999 році Парламент Румунії прийняв Закон «Про фізичну культуру та спорт» на основі принципово нової демократичної концепції, яка передбачає: оцінку рухової підготовки учнів 5-12 класів; удосконалення структури уроку фізичної культури та його змісту через введення в заняття методів спортивного тренування, які роблять процес фізичного виховання привабливим, а отже, підвищують його ефективність. Значна увага науковців Румунії надається виявленню причин суб'єктивізму при оцінюванні учнів та розробці шляхів його подолання, формуванню в учнів здатності до самоконтролю і само оцінювання (Г.І. Арделеан, 2000).

У Греції значну роль у покращенні фізичного виховання, зокрема підвищенні інтересу учнів до занять фізкультурою й спортом, мали Олімпійські ігри 2004 року. Перед початком Олімпіади, з 2002 р. у всіх школах було впроваджено програму «Олімпійська освіта», згідно з якою до навчального плану включено цей предмет, на який відводилась одна година щотижня. Крім того, значно поширилася масовість позакласних занять фізкультурою й спортом (були створені спортивні шкільні гуртки та секції), а також регулярно проводилися змагання з різних спортивних дисциплін, починаючи з першого класу початкової школи.

Із 2008 року замість «Олімпійської освіти» для загальноосвітніх шкіл було створено нову програму «Kallipateira», яка, в основному, дотримується принципів минулої програми, однак її зміст доповнено навчальним матеріалом щодо прав дитини, протидії расизму та ксенофобії, про рівність прав жінок і чоловіків та ін. Учителі фізичного виховання в процесі викладання свого предмета надають учням відомості з окремих тем цієї програми (А.Є. Сапаргасимова, А.Є. Плужнов, 2013).

Слід підкреслити, що в спеціальних школах для дітей із вадами здоров'я також організуються систематичні спортивні змагання. До їх проведення залучаються спонсори й волонтери з метою організаційної й фінансової допомоги в проведенні цих заходів.

Понад 20 років у Греції функціонує державна програма «Спортивні заняття», згідно з якою для юних спортсменів працюють секції у 120 загальноосвітніх школах, де заняття проводять тренери з різних видів спорту. Вони охоплюють близько 9 тис. школярів. Найбільш здібним із них пропонують навчатись у спортивних ліцеях, які функціонують у різних регіонах країни. Усе це дає змогу здійснювати селекцію кандидатів майже з усіх олімпійських спортивних дисциплін до збірних команд Греції (Е. Вільчковський, В. Пасічник, 2015).

Слід зазначити, що в грецьких школах, починаючи з першого класу початкової школи, уроки проводять лише фахівці фізичної культури, чого, на жаль, немає в багатьох інших країнах Західної Європи. Тому слід вважати, що якість цих навчальних занять у початкових класах Греції є значно вищою, оскільки в цей сенситивний період розвитку дітей у них закладається фундамент міцного здоров'я і всебічної фізичної підготовленості (Б. Максимчук, 2008).

У Франції метою програм фізичного і спортивного виховання у школах є оволодіння різними видами діяльності, які сприяють зміцненню здоров'я школярів та їх гармонійному розвитку. Програми передбачають, насамперед, розвиток швидкості, сили, витривалості, координації рухів, рівноваги та гнучкості. Мінімальний обсяг занять у початковій школі складає 6 годин на тиждень. Основним організаційним осередком структури шкільного спорту Франції є спортивна асоціація, яка існує у кожній школі. Французькі фахівці вважають, що така система дає змогу краще проводити роботу у рамках обов'язкового навчання фізичній

культури і занять спортом. Участь школярів у спортивних змаганнях відповідно до їх рівня фізичного розвитку і інтересів дозволяє удосконалювати придбані рухові уміння і навички. Чемпіонати з шкільного спорту проводяться на трьох рівнях: шкільному (академічному), департаментському і національному. Їх організовують Національний союз шкільного спорту, Спортивний союз навчальних закладів і Головний спортивний союз вільної освіти (J.C.K. Wang et al., 2006; J. Gleyse et al., 2016).

У Нідерландах пріоритет надається концепції «рухової освіти (виховання)», згідно якої найважливіше значення для людини має рухова культура (культура рухів) і здатність використовувати її впродовж усього життя. На відміну від фінської концепції, в якій рухова активність розглядається виключно як засіб забезпечення здоров'я, у Нідерландах її оцінюють ширше, враховуючи можливість її впливу на різнобічний розвиток особистості і забезпечення міжособистісного спілкування з навколишнім світом (І.Х. Турчик, 2017).

У Польщі найширше представлений підхід до фізичного виховання як педагогічної діяльності, пов'язаної з соціокультурною модифікацією тіла людини.

У Польщі Міністерством народної освіти було визначено базовий мінімум з предмета «Фізичне виховання», до якого додається «шкільний компонент», який опрацьовує сам вчитель, складаючи авторську частину програми (Е.С. Вільчковський, Б.М. Шиян, А.В. Цьось, В.Р. Пасічник, 2016).

За фізичне виховання італійських школярів несе відповідальність Міністерство освіти і науки. Воно є обов'язковим предметом протягом 13 років основної освіти для всіх дітей, включаючи дітей з обмеженими можливостями, для яких проводять спеціальні адаптовані заняття.

Фізичне виховання в початковій школі організовується за принципом «Тіло є цінністю». Мова йде про спосіб життя в цілому і про поведінку в світі і суспільстві. Метою є формування ідентичності в області самопізнання і пізнання оточуючих, визначення власних життєвих намагань.

Фізична культура викладається вчителем початкових класів. У деяких школах разом з вчителем початкових класів може працювати вчитель фізичної культури (Л. Ейд, Н. Ловеччіо, М. Бузетті, 2010).

У молодшій середній школі Італії фізичне виховання організовується згідно національного навчального плану, що визначає обов'язковий рівень умінь і навичок, які повинні бути сформовані в процесі навчання у школі, кількість обов'язкових уроків (2 уроки на тиждень) і квоту, відведену на шкільний компонент (до 20% від всього навчального плану). Метою є усвідомлення власних фізичних можливостей за допомогою самооцінки, оволодіння основами безпеки життєдіяльності. Уроки проводить вчитель-спеціаліст з фізичної культури.

У старшій середній школі метою фізичного виховання є засвоєння основних принципів і технік спортивних досягнень, досягнення фізичного благополуччя і фізичний розвиток (І. Турчик, Л. Козіброда, 2012).

У Великобританії, Швеції, Фінляндії існує свобода вибору як методів, так і змісту спортивних занять. До складання навчальної програми залучаються учні старших і випускних класів. Зміст занять у цих випадках охоплює практично всі відомі види спортивної діяльності та фізичні вправи.

У країнах Америки також все більше уваги приділяється фізичній активності та здоровому способу життя у школі, профілактиці та контролю таких захворювань, як ожиріння та діабет. У зв'язку із цим, у школах США впроваджено оздоровчі програми для підвищення фізичної активності: SPARK (програма, спрямована на підвищення рівня здоров'я), CATCH (програма фізичної активності та харчування), «Let's Move at school!»

(програма підвищення фізичної активності до, під час та після шкільних занять), Planet Health (міждисциплінарна програма шкільного харчування та фізичної активності в середніх школах). У Канаді представлено такі програми: «Школа рухів» (Британська Колумбія), «EverActive Schools» (Альберта, Саскачеван), «Здорові школи» (Манітоба, Онтаріо), «Активні діти – здорові діти» (Нова Шотландія), які спрямовані на збільшення фізичної активності та підтримання гарного самопочуття (SHAPE America, 2015; SHAPE of the Nation, 2016).

Основними напрямками діяльності Китайської Народної Республіки в сфері фізичної культури і спорту є такі: створення необхідних умов для фізичного виховання дітей та молоді з метою покращення їхнього фізичного та розумового здоров'я; забезпечення розвитку фізичної культури та спорту етнічних меншин, сприяння зростанню спортивних талантів тощо; забезпечення розвитку фізкультурної освіти та науково-дослідницької діяльності в сфері фізичної культури і спорту, впровадження наукових досягнень, технологій у практику фізкультурно-спортивної роботи (Н.Щ. Єрилов, С.Н. Тализов, 2015).

Слід відзначити, що Закон «Про фізичну культуру і спорт» (1995 р.) Китаю передбачає розробку та реалізацію національних програм з фізичної культури і спорту, державних стандартів з фізичної підготовленості населення, проведення моніторингу за фізичним станом та здоров'ям усіх вікових груп.

У КНР розроблений нормативний документ «Положення про роботу шкільного спорту», в якому визначені шляхи реалізації завдань шкільного фізичного виховання з метою подальшого зміцнення здоров'я дітей та молоді. Крім того, цей документ визначає напрями розвитку традиційних видів спорту в школах Китаю, заснованих на місцевих культурних традиціях. Також, шкільне фізичне виховання визначається зазначеним

документом як база для створення спортивного резерву країни (Г.В. Глоба, 2012).

Уся діяльність у сфері фізичної культури і спорту регулюється низкою нормативно-правових документів, прийнятих Комуністичною партією і Урядом Китаю: це Закон Китаю «Про фізичну культуру і спорт», «Програма прискорення розвитку китайського спорту вищих досягнень», «Положення про визначення функцій, структури і кадрів Державного управління спортом КНР», «Основні положення реформи розвитку фізичної культури і спорту в 2001 – 2010 рр.», «Програми сільського спорту», «План здоров'я нації на 2001 – 2005 рр.» та ін. (Г.В. Глоба, 2013).

В Японії державними установами, що несуть основну відповідальність за політику щодо просування фізичної активності на національному рівні є Міністерство здоров'я, праці та добробуту, а також Міністерство освіти, культури, спорту, науки і техніки. Саме це профільне міністерство оголосило рекомендації для дітей у дитячих садках та учнів школи щодо фізичної активності на рівні більше 60 хвилин щодня (М.Н. Забурдаєва, 2006).

Упродовж останніх десятиліть в багатьох країнах проведено освітні реформи. Зокрема, вони стосувалися кількості шкільних годин фізичного виховання. Зазначимо, що кількість уроків збільшилася в школах лише 16% європейських країн, залишилася незмінною у школах 68% країн, а у школах 16% країн – кількість годин шкільного фізичного виховання зменшилася (K. Hardman et al., 2014).

Документальний аналіз встановив значні відмінності між школами різних країн щодо кількості годин, відведених на фізичне виховання. У двох третинах європейських країн профільні міністерства визначають мінімальну кількість годин на всі роки освіти. У деяких країнах Європи, Азії,

Америки школи самі вирішують скільки часу відводити на фізичне виховання.

Юридично фізичне виховання має такий саме статус, як інші предмети в школах у 90% країн, але його фактичний статус сприймається як нижчий у 34% країн. У школах 85% країн стверджують, що навчальний план реалізується відповідно до закону, але, з іншого боку, майже в третині країн предмет «Фізичне виховання» в статусі поступається іншим, а уроки скасовуються частіше, ніж з інших предметів.

Як правило, час вивчення фізичного виховання в школах становить менше 10% від загального часу навчання (Eurydice Report, 2013).

Відносна частка часу, що виділяється цій навчальній дисципліні у загальному часі навчання вище у початкових класах, ніж у середніх. У початковій школі половини країн ЄС фізичне виховання займає майже 10% навчального часу. В Угорщині, Словенії та Хорватії ця частка сягає 15%, а в Ірландії – лише 4%.

У середній школі відсоток мінімального часу, рекомендованого для вивчення фізичного виховання складає, як правило, 6 – 8% від загального часу у більшості країн. У Франції, наприклад, виділяється 14% від загального часу навчання, у той час як в Іспанії, на Мальті – всього 3 – 4 % (Eurydice, 2016).

Різниця між часом вивчення дисципліни «Фізичне виховання» в початковій та середній школі у деяких країнах особливо велика. Наприклад, в Естонії, Іспанії, Хорватії, на Мальті приблизно в два рази більше часу виділяється фізичному вихованню на початковому рівні, ніж на середньому. Навпаки, більший акцент на вивчення предмета ставиться на середньому рівні навчання у Бельгії (Французьке співтовариство), Франції, на Кіпрі. У деяких країнах час вивчення фізичного виховання у початковій

та середній школі приблизно однаковий: в Австрії 11% від загального часу навчання, у Фінляндії – 8%, в Ірландії – менше 5% (рис. 1).

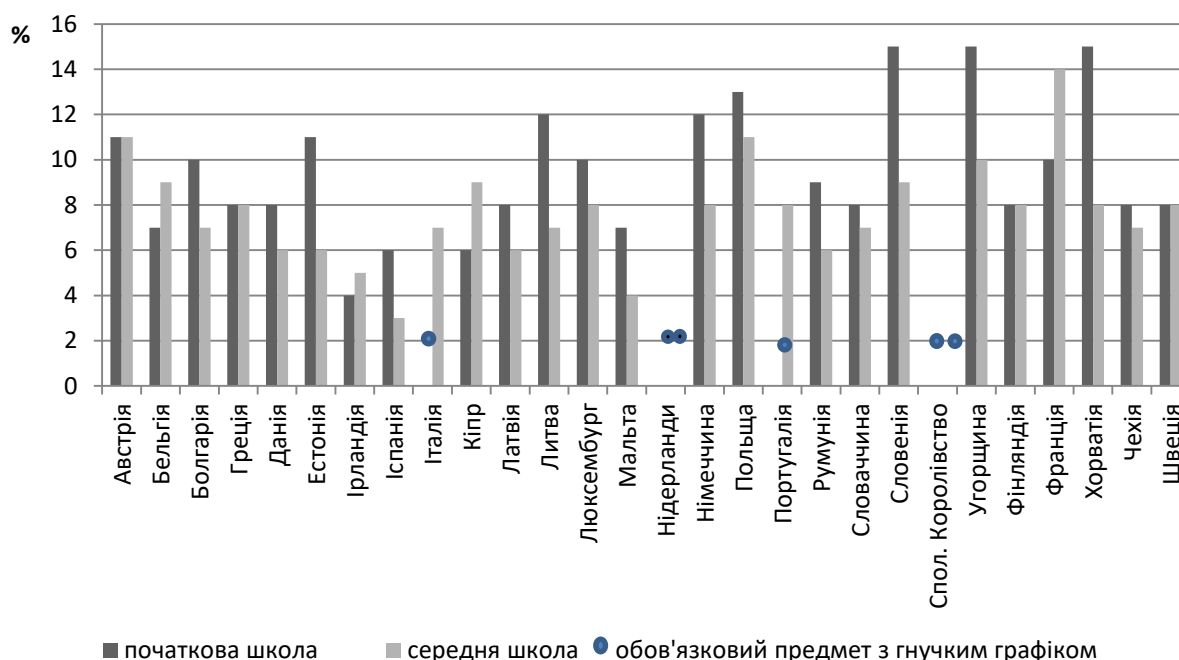

Рис. 1. Мінімальна кількість часу, відведеного на фізичне виховання як обов'язкового навчального предмета (відсоток від загального часу навчання) у країнах Європи, % (Eurydice, 2016)

Необхідно відзначити, що в багатьох школах у молодших класах не вистачає дипломованих вчителів фізичного виховання, тому цей предмет часто ведуть вчителі молодших класів.

Адміністрації шкіл вирішують хто викладатиме уроки фізичного виховання – класний керівник чи вчитель фізичного виховання. У молодших класах проводити фізкультуру може як класний керівник, так і вчитель фізичного виховання, а можуть працювати й обидва одночасно. Все залежить від ступеня автономії школи і наявності штатної одиниці у складі вчительських кадрів. У середніх класах уроки фізичної виховання проводять безпосередньо вчителі фізичного виховання (Eurydice, 2016).

Проте, в деяких країнах лише вчителі фізичного виховання, які отримали спеціальну фізкультурно-педагогічну освіту, можуть працювати з дошкільнятами або молодшим школярами. Це відноситься до Бельгії (французькі і фламандські області), Болгарії, Греції, Іспанії, Латвії, Польщі (з дітьми 4-6 років), Португалії і Румунії (з дітьми 5-6 років), КНР, Японії, Республіки Корея. В інших країнах фізичне виховання в молодшій школі здійснюють класні керівники. Так організоване фізичне виховання в Німеччині, Ірландії, Франції, Італії та Словенії. Однак у тих країнах, де фізичне виховання здійснюється класними керівниками у початковій школі, передбачається методична допомога спортивного тренера або спортивного консультанта, як, наприклад, у Німеччині, Франції, Ірландії, або кваліфікованого вчителя фізичного виховання, як в Словенії. На Мальті фізична культура викладається двома вчителями одночасно, класним учителем і вчителем фізичного виховання. Вчитель фізичного виховання проводить одне обов'язкове спеціалізоване заняття на тиждень, а решта уроків фізичної культури проводить класний керівник. Поза школи діти молодшого шкільного віку займаються фізичною культурою під безпосереднім керівництвом тренерів у спортивних секціях (Chin Ming-Kai, R. Christopher, 2014; І.Х. Турчик, 2017).

На відміну від молодшої школи, у середній школі уроки фізичної культури, зазвичай, проводять дипломовані вчителі фізичного виховання. Тільки в Данії школи з відносно високим рівнем автономії можуть собі дозволити самим визначати, хто буде здійснювати фізичне виховання в середній школі – класний керівник або ж кваліфікований вчитель фізичного виховання. В інших країнах схожа ситуація. З дітьми 5-6 річного віку у Болгарії та Угорщині класні керівники ще можуть займатися фізичною культурою, за умови, якщо вони отримали для цього спеціальну кваліфікацію (вчителі-універсали). Необхідно зазначити, що у Болгарії таких

вчителів лише 20% від загальної кількості, які працюють зі школярами цієї вікової групи. Там, де є брак викладачів фізичного виховання, як наприклад в Чехії, вчителі-предметники, які не мають фізкультурної освіти, можуть вести заняття з дітьми середньої школи тимчасово або у вигляді винятку (Eurydice Report, 2013; Chin Ming-Kai, R. Christopher, 2014). У Сполучених Штатах Америки та в Японії завдяки розмаїттю видів спорту, що викладаються, у школі може налічуватися до десяти вчителів фізичної культури. Крім того, американські вчителі, окрім диплома фахівця з фізичного виховання, повинні отримати ліцензію від незалежної комісії штату, для того, щоб почати працювати вчителем фізичної культури.

У деяких країнах вчителі, які працюють з молодшими школярами повинні мати ступінь бакалавра фізичного виховання, а в середній і старшій школі – магістра (Н.М. Авшенюк та ін., 2017; J. Harris, 2018).

Отже, усе більша кількість країн на всіх щаблях освіти (молодша школа, середня та старша) вимагають від школярів обов'язкового відвідування уроків фізичної культури. Навіть уряди здійснюють заходи щодо пропаганди фізичної культури, приймають національні програми для популяризації фізичного виховання та створення умов для занять спортом для молоді. Незважаючи на досить високий статус фізичного виховання в школах зарубіжних країн існують і проблеми, пов'язані з недостатнім виділенням часу на вивчення предмета та нестачею кваліфікованих фахівців для проведення занять у початковій школі.

1.3. Організаційні основи фізкультурно-оздоровчої роботи в школах окремих країн Європи, Азії та Америки

У більшості досліджуваних нами країн фізичне виховання трактується як обов'язковий предмет навчання, на його проведення виділяється від 35

до 275 хв. на тиждень для кожного учня. Ефективність занять з фізичного виховання багато в чому детермінована забезпеченістю спортивними спорудами та необхідним обладнанням.

Ефективність навчання на уроках фізичного виховання тісно пов'язана з його цілями. У школах деяких країн (ФРН, Португалія, Великобританія) застосовують міжпредметний підхід до таких занять. Це означає, що зміст деяких предметів із природничих чи суспільних наук можуть вивчати у межах уроків фізичного виховання і навпаки. Наприклад:

- у школах Чехії, Німеччини на заняттях фізичним вихованням учні знайомляться з правилами дорожнього руху;
- у школах Скандинавських країн на уроках дітей вчать користуватися мапою і знайомлять із основами орієнтування на місцевості;
- у школах Чехії, Греції і Польщі акцентується увага на здобутті знань з олімпійської освіти, зокрема про цінності й символіку олімпійських ігор;
- у школах Словенії вчителі інших предметів переривають уроки на так звану «хвилину для здоров'я». У процесі такої короткої перерви учні виконують прості вправи й активно відпочивають (І.Х. Турчик, 2017).

Останнім часом у багатьох країнах спостерігається турбота про кількість уроків на тиждень. У країнах Європейського Союзу визначена мінімальна кількість – три години на тиждень для шкіл всіх країн. По 3 уроки фізичної культури на тиждень мають школярі Бельгії, Німеччини, Італії, Фінляндії, Польщі, а також Китаю та Японії. Щоденні заняття фізичними вправами проводяться у школах Великобританії, Франції, деяких навчальних закладах КНР та США, а також окремих провінціях Канади. Від 2 до 3 уроків фізичної культури проводиться у школах Австрії, Греції, Чехії, Болгарії (R. Naul, 2002; Eurydice Report, 2013).

В останні десятиліття увагу фахівців привертає ще одна тенденція. У багатьох країнах Європи та Америки спорт почав переважати над фізичним

вихованням. У цих країнах практикуються обов'язкові факультативні заняття спортом за вибором у шкільних спортивних об'єднаннях чи спілках з урахуванням схильностей учнів у післяобідній, вільний від уроків час. Школам та їхнім спортивним об'єднанням для проведення занять надаються закриті й відкриті спортивні споруди, які належать державі. Тренування найчастіше відбуваються під керівництвом викладачів фізичного виховання (J. Bredaa et al., 2018).

Для визначення особливостей організації процесу фізичного виховання в різних країнах проаналізовано кількість годин фізичного навантаження на тиждень, особливості організації процесу навчання, зміст програми тощо.

Завдання австрійської школи визначено Законом про школу (1962 р.) – сприяти вихованню молоді в дусі традицій і прийнятих у країні соціальних цінностей – істини, добра і краси. Навчальними планами передбачено від 2 до 4 год. занять фізичною культурою на тиждень (І.Б. Гринченко, 2015).

Школа використовує всі можливості в цій сфері. Для підвищення рівня мотивації школярів у вільний час практикуються такі форми спортивної роботи, як курси по лижах, тижні спорту, тижні плавання, дні туризму. Щоб підготувати учнів до занять спортом у вільний час, у школі можуть створюватися групи за інтересами, в яких діти засвоюють фізичні вправи, орієнтовані на види спорту, що користуються в країні великою популярністю: футбол, плавання, легка атлетика, лижі, волейбол, теніс і т. ін. В Австрії є школи зі спортивним ухилом, в яких діти разом з отриманням загальної освіти займаються спортом, прагнучи досягти успіхів у цій галузі.

Шкільні змагання доповнюють навчальний план з фізичного виховання, дозволяючи учням практично реалізовувати набуті спортивні навички (Д.М. Анікеєв, 2012; І.Х. Турчик, 2017).

У початкових школах Австрії діє принцип класного вчителя: предмет «Фізичні вправи і спорт» викладається для всього класу (хлопчики і дівчатка спільно) вчителем початкової школи в обсязі 3 години на тиждень упродовж 1–2 класів, 2 години на тиждень упродовж 3–4 класів. Такий підхід дає можливість гнучкого планування уроків з метою створення умов для щоденної фізичної активності учнів. Протягом чотирьох років початкова школа надає освіту, беручи до уваги соціальну (фізичну та / або психічну) інтеграцію дітей з обмеженими можливостями. Освітнім законодавством країни передбачені додаткові робочі місця для кваліфікованих учителів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, у тому числі й на уроках фізкультури.

Шкільна автономія в Австрії дозволяє кожній школі розробити власний профіль і встановити пріоритет фізичних вправ і спорту. У випадку спортивної спеціалізації навчальний заклад пропонує учням більше годин фізичних тренувань у порівнянні зі звичайною школою (Eurydice Report, 2013).

На обов'язкові заняття за програмами фізичного виховання у Бельгії відводиться 3 год. для учнів у віці 6 – 14 років і 2 год. – для 15 – 18-літніх, а також 2 год. на тиждень на позаурочні обов'язкові заняття.

Розвиток шкільного спорту визначається Міністерством освіти і знаходиться в безпосередньому підпорядкуванні національних громад. Федерація шкільного спорту Бельгії організовує міжшкільні змагання різного рівня. У фламандській громаді з Федерацією співпрацює Адміністрація з фізичного виховання, спорту та занять на свіжому повітрі, а у валлонській громаді – Адміністрація з фізичного виховання і спорту. Всі три організації співпрацюють між собою, керуючись однією метою – залучити якомога більше школярів до участі у масових спортивних заходах.

Найбільш значними з них є щорічні Ігри школи (О. Жданова, Л. Чеховська, А. Фляк, 2015).

У Великобританії діє Програма фізичної активності учнів початкових класів (вік дітей від 5 до 11 років), яка передбачає щоденні заняття. У середніх школах діє програма під назвою «Фізичне виховання як підготовка до життя». Спортивні тренування проводяться в позакласний час – як правило, в кінці тижня – під керівництвом викладача фізичної культури. Проводяться також міжшкільні змагання.

Відповідальність за цю роботу покладено на Національну раду шкільного спорту, що знаходиться у підпорядкуванні Державного секретаріату освіти Великобританії (І.Л. Гасюк, 2014; Д.А. Саркісян, 2017).

Протягом усього періоду початкової та середньої освіти обов'язковими предметами в англійських школах є математика, англійська мова та фізична культура. Остання займає чи не головне місце в освітній програмі англійської школи. Програма фізкультурної освіти в Англії, окрім вирішення традиційних завдань, спрямована на моральний, духовний, соціальний та культурний розвиток учнів, що значною мірою відповідає і програмі фізичного виховання України. У процесі досягнення зазначених цілей формуються комунікативні вміння учнів та здатність до самоконтролю, уміння співпрацювати, розв'язувати проблеми, вдосконалювати власне навчання. Реалізація програми фізкультурної освіти створює передумови, що сприяють активізації розумової діяльності учнів, критичного мислення й узагальнення власних ідей і думок про тактику, стратегію і формування завдань; участі в суспільній роботі як учасника або організатора спортивних і танцювальних змагань та фестивалів; формуванню в учнів глибоких знань і розуміння здорового способу життя та збереження здоров'я в умовах погіршення довкілля (І. Турчик, Н. Сороколит, Р. Чопик, 2019).

У початковій школі учням пропонуються 5 обов'язкових видів фізичної активності: легка атлетика, ігри, гімнастика або танці (на вибір), плавання, активне дозвілля на природі. Практично в усіх школах є басейни, майданчики для тенісу, баскетболу та футболу, галявини для гольфу. При цьому в деяких школах обов'язковими є заняття балетом.

У спеціалізованих школах уроки з фізкультури проходять 2 рази на тиждень. Урок триває 60 хвилин. Він починається з розігріву м'язів, зарядки і 15-хвилинного бігу. Особлива увага в Лондоні приділяється груповим іграм, таким як волейбол, баскетбол, бадмінтон, гімнастиці і танцям. Дівчата і хлопці займаються окремо. В учнів в основному проводяться практичні заняття, але протягом уроку вчителя пояснюють назву м'язів та їх розташування. Як такі, окремі теоретичні заняття не передбачені.

У школах Великобританії учням надається змога обирати вид спорту, яким вони хотіли б займатися: футбол, регбі, спортивна гімнастика, волейбол, теніс, сквош, легка атлетика, крикет, плавання, веслування, вітрильний спорт, бадмінтон, гольф, хокей на траві, баскетбол, настільний теніс, стрільба з лука, їзда верхи, ковзанярський спорт, стрибки у воду. Все підпорядковується єдиній меті – сформувати в учнів навички активного проведення дозвілля і занять спортом, які б зберігалися впродовж усього життя (І.Х. Турчик, 2005).

Учням, які бажають частіше займатися спортом, така можливість надається у школі, а також в спортивних клубах. Практично в усіх навчальних закладах після закінчення занять відбуваються тренування шкільних команд з різних видів спорту, найчастіше під керівництвом викладачів фізичного виховання.

Однак, не всі школи можуть надати широкі можливості для занять різними видами фізичної діяльності, тому дуже важливою є їх взаємодія з місцевими спортивними організаціями. У Великобританії в цьому напрямі

проводиться значна робота: призначаються спеціальні представники спортивних організацій, які на місцевому рівні координують спортивну діяльність шкіл, місцевих спортивних клубів і центрів відпочинку. Наприклад, якщо школа не може запропонувати учням належної підготовки з регбі, вона скеровує їх за допомогою такого представника у місцевий клуб регбі (І.Х. Турчик, 2005, 2019).

Фізична культура школярів Англії особлива тим, що учні можуть обирати і нетрадиційні види спорту. Наприклад, у 2006 році англійське агентство з активних видів спорту та музичного маркетингу (KAOS) впровадило концепцію активних видів спорту в школі – ASIS. Мета цієї програми - залучити якомога більше молоді до скейтбордингу.

ASIS домоглася того, що скейтбординг перестав бути розкішшю для звичайних шкіл. У багатьох з них з'явилися спеціальні майданчики для цього заняття.

У середніх школах діє програма під назвою «Фізичне виховання як підготовка до життя». Тут приділяють увагу міжшкільним змаганням і позакласним тренуванням (турпоходи для школярів, виїзди на природу, спортивне орієнтування). Відповідальність за цю роботу покладено на спеціальний орган – Національну раду шкільного спорту.

Починаючи з 11 – 13 років школярі самі вирішують, яким видом спорту вони будуть займатися в поточному триместрі.

Найпопулярніші командні види спорту – регбі і футбол серед хлопчиків, нетбол (жіночий баскетбол), хокей на траві.

Спортивна програма кожної школи індивідуальна. Але найчастіше заняття фізкультурою тривають півтори години і проходять в денний час два-три рази на тиждень. А у вихідні команди змагаються зі збірними інших шкіл. Крім того, є час для індивідуальних занять «Activity slots» – їх час необмежений (Youth Sport Trust, 2018).

У 1-х класах шкіл Німеччини заняття по фізичній культурі проводяться щодня, для решти школярів навчальними планами передбачено 3 уроки фізичного виховання на тиждень по 45 хв. Бажаючі можуть додатково займатися 2 год. на тиждень на факультативі у шкільних спортивних секціях і шкільних добровільних спортивних товариствах, які працюють в тісному контакті зі спортивними клубами. Займатися тут прагнуть багато учнів. Членство в клубах платне, але коштує недорого (R. Naul, D. Dreiskämper, D. Hoffmann, 2014; B. Lohmar, T. Eckhardt, 2014).

Шкільні змагання проводяться у межах двох програм: «Федеральні ігри молоді» та «Молодь тренується для Олімпіади».

У початкових школах Німеччини заняття з фізичної культури та спорту створюють для учнів умови для набуття навчального досвіду шляхом гри та рухів. Головними завданнями на цьому етапі є формування і розвиток координації, швидкості, спритності, сили, навичок взаємодії. В організації та проведенні занять з фізичної культури вчителі повинні керуватися принципом «гра і задоволення». До змісту фізичного виховання в початковій школі включено легку атлетику, спортивні ігри (волейбол, футбол, теніс, настільний теніс, гандбол, нетбол), основи гімнастики і танцю (K. Hardman, R. Naul, 2002).

У ФРН 70,2% 7 – 10-річних дітей беруть участь у спортивних клубах (загалом 80 000 спортивних клубів у країні). Крім популярності фізичної культури і спорту це число також відображає важливість діяльності спортивних клубів у соціальній інтеграції та розвитку особистості.

Дисципліна «Фізичне виховання» викладається школярам протягом всього їх навчання. Вона займає в навчальному плані 2 – 5 годин на тиждень в залежності від регіону і віку дітей. Зміст відрізняється насиченістю і різноманітністю. В учнів відпрацьовують навички бігу, стрибків, метання, плавання, рухів на тренажерах, танцю, спортивних ігор,

ковзання, боротьби і т.ін., а найважливішим педагогічним принципом є практична орієнтація.

У програмах фізичного виховання представлені різні види спорту (до 20 видів). При цьому улюбленими видами у німецьких школярів вважаються плавання, теніс, бейсбол, футбол і танці. Хлопці воліють до командних спортивних ігор, дівчата – до індивідуальних видів спорту (І.Х. Турчик, 2017).

Більшість школярів ходять на фізкультуру із задоволенням: 3/4 учнів охоче відвідують заняття, при тому, що люблять школу тільки близько половини всіх дітей. Добре ставлення до предмета вони пояснюють його дозвільними властивостями і практичною орієнтацією. Важливість занять спортом визнали 2/3 учнів, опитаних Німецьким спортивним союзом. Вони позитивно оцінюють зміст занять, психологічний клімат, якість уроків та їх привабливість (вона набагато вище, ніж у математики та німецької мови), а все це сприяє формуванню і розвитку інтересу та мотивації до спорту. На думку дітей, уроки фізкультури сприяють підтримці здоров'я і спортивної форми, вчать спілкуватися з людьми, а знання і вміння, набуті на цих уроках, можна регулярно і з користю застосовувати в повсякденному житті (W. Horner, H. Döbert, L. Reuter, B. Kopp, 2015).

У Греції на уроки фізичної культури в школах щоденно відводиться 2 год., починаючи з 4-го класу (8-річного віку). Заняття проводяться на невеликих майданчиках для колективних ігор.

Загальне керівництво шкільним спортом у країні здійснює спеціальний департамент Міністерства освіти. Змагання проводяться для учнів середніх шкіл на трьох рівнях: місцевому, департаментському і національному. Змагання організовує спеціальна Служба спортивної адміністрації. Масовий розвиток спорту в школах Греції гальмується двома

факторами: браком закритих спортивних споруд і недоліком спортивного спорядження і обладнання.

У сучасних загальноосвітніх школах Греції фізичне виховання – обов'язковий навчальний предмет. Головною метою його є зміцнення здоров'я, сприяння всебічному фізичному розвитку учнів, формування вмінь та навичок у різних видах рухових дій (включаючи елементи популярних спортивних дисциплін), підвищення фізичної підготовленості, формування мотивації до активного стилю життя, розвиток пізнавальних здібностей. Ця головна мета конкретизується в певних групах завдань фізичного виховання, які розподіляються на три види сфер (Е. Вільчковський, В. Пасічник, 2015).

У сфері вдосконалення психомоторики:

- зміцнення здоров'я й досягнення доброї фізичної справності;
- розвиток рецептивних умінь (кінестетичних, слухових, зорових, проприоцептивних) засобами фізичної культури та спорту;
- підвищення фізичної підготовленості;
- формування почуття ритму;
- розвиток невербальної комунікації, рухової експресії й креативності під час рухової діяльності учнів.

У почуттєвій сфері:

- розвиток моральних якостей (чесність, скромність, справедливість, повага до суперників та самого себе, здібність володіти собою при досягненні перемоги або після поразки);
- сприяння формуванню вмінь здійснювати спільну роботу (колективізм), почуття солідарності, розвиток самодисципліни, сили волі, відповідальності, витримки та сміливості;
- розвиток почуття особистої значущості, упевненості у своїх силах, а також поваги до демократичних принципів у суспільстві.

У пізнавальній сфері:

- отримання учнями відповідних знань із фізичної культури та спорту, передбачених навчальними програмами для різних класів;
- оволодіння певними знаннями з особистої й суспільної гігієни та надання першої домедичної допомоги;
- отримання знань з Олімпійської тематики та різних важливих спортивних подій, які відбувались у країні й за кордоном; інформації в галузі традиційних народних танців, музики та пісень;
- сприяння формуванню спортивного хобі для того, щоб залучити учнів займатися рекреаційними видами спорту протягом свого життя;
- формувати в учнів естетичні почуття засобами фізичної культури та спорту (Е. Weichselbaum, 2012; Е. Вільчковський, В. Пасічник, 2015).

Міністерство народної освіти і релігії Греції розробило нові навчальні програми, згідно з якими обов'язкові уроки повинні плануватись у шкільних розкладах із 8.15 до 14.00, а факультативні заняття – із 7.00 до 17.00. Для учнів I–IV класів планується чотири уроки, а в V–VI класах (початкова школа) – два уроки фізичного виховання на тиждень. Крім того, «Фізичне виховання» – один із двох предметів за вибором і тому дозволено до вищезгаданої кількості уроків додавати ще від одного до п'яти занять щотижня. Це залежить від керівництва школи та від пропозицій батьків учнів, які мають право рекомендувати введення в школі додаткових уроків із цього предмета.

Програма з фізичного виховання для початкової школи (I–VI класи) розподілена на три цикли (по два класи на кожен цикл). Основна мета цього предмета в цей період навчання школярів – забезпечити зміцнення здоров'я, загальний фізичний розвиток і всебічну рухову підготовленість учнів. У 1–2 класах рекомендується понад 65–70 % навчальних годин приділяти на розвиток психомоторики учнів. Для цього застосовуються такі

засоби: основна гімнастика, рухливі ігри й танцювальні вправи. Близько 18–20 % часу відведено музичній та танцювальній освіті й 10–12 % – грецьким народним танцям.

У 3–4 класах близько 65–70 % уроків протягом навчального року – це основна гімнастика, рухливі ігри, навчання елементів деяких спортивних дисциплін (переважно спортивних ігор), до 20–25 % занять планується на музику й танцювальну освіту та 10–15 % – на народні танці.

У 5–6 класах перевагу надано навчанню учнів елементам спортивних ігор – до 50 % (баскетбол, футбол, волейбол, гандбол), легкої атлетики (біг у різному темпі, метання предметів, стрибки в довжину та висоту з розбігу) – 20 %, гімнастики (основна, на приладах та художня – для дівчат) – до 10 %, народних грецьких танців – до 20 %. У тих школах, де є можливість навчати дітей плаванню, ці уроки також проводять за рахунок скорочення годин на деякі вищевказані засоби фізичного виховання (за рішенням учителя).

У програмах для гімназії (7–9 класи) навчальний матеріал із фізичного виховання розподілено таким чином. У 7 класі на спортивні ігри (баскетбол, волейбол, гандбол, футбол) виділено 45 % від загальної кількості годин на навчальний рік; на легку атлетику (біг, стрибки, метання) – 30 %; на гімнастику – до 10 %, народні танці – до 10 %, контрольні уроки – 5 %.

У 8 класі на спортивні ігри – 50 %, легку атлетику – 30 %, гімнастику – 5 %, народні танці – 10 % годин, контрольні уроки – 5 %. У 9 класі на спортивні ігри виділено 45 % годин, легку атлетику – 25 %, гімнастику – 10 %, народні танці – 10 %, контрольні уроки – 10 %. Якщо школа має необхідні умови для проведення уроків із плавання, учитель за рахунок скорочення годин на вищевказані засоби фізичного виховання планує

певну кількість занять для навчання учнів плавання й прийомів рятування на воді.

Для інших навчальних закладів (ліцей, різного профілю професійно-технічні училища, технікуми) передбачено застосування авторських програм, які складають учителі фізичного виховання. Вони враховують наявну спортивну базу свого закладу, фізкультурне обладнання, кліматичні умови цього регіону, інтереси учнів до різних спортивних дисциплін та ін., на цей предмет виділяють дві години на тиждень (Е. Вільчковський, В. Пасічник, 2015).

Слід зазначити, що з 2004 р. у Греції видаються навчальні посібники та підручники з фізичної культури для учнів різних типів шкіл, що, безумовно, є позитивним прикладом у плані надання їм необхідних знань у галузі фізичної культури й валеології.

В останні роки значна увага в навчальній та позакласній роботі з фізичного виховання учнів приділяється активізації рекреаційних форм фізичної культури й спорту. Вона здійснюється за такими напрямками:

- забезпечення учнів теоретико-методичними знаннями з питань здорового стилю життя, який протидіє виникненню різних хвороб, особливо цивілізаційних;
- покращення фізичної підготовленості учнів усіх вікових груп.

В процесі викладання предмета «Фізичне виховання» передбачено повідомляти учням про раціональне харчування, негативний вплив алкоголю, паління, наркотиків на організм людини, необхідність загартування організму та ін. із метою попередження захворювань (Chin Ming-Kai, R. Christopher, 2014; Е. Вільчковський, В. Пасічник, 2015).

У школах Італії поряд з академічними заняттями на уроках фізичної культури велика увага приділяється спорту. Майже у кожній школі є асоціація – шкільна спортивна група. Заняття проводяться після уроків

2 – 3 рази на тиждень під керівництвом викладача фізичної культури (загальна тривалість – 6 год. на тиждень).

Шкільні змагання організовуються Міністерством громадської освіти за сприяння НОК Італії. Головні серед них – Ігри молоді.

Урок фізичної культури є обов'язковим, основною метою якого, згідно програми Міністерства освіти Італії, є досягнення оптимального фізичного розвитку, вдосконалення техніки виконання раніше вивчених вправ. Зміст дисципліни передбачає вивчення техніки і правил індивідуальних і командних видів спорту, застосування основних принципів теорії та методики тренувань, ознайомлення з основами харчування при фізичній активності, проблемами допінгу у спорті.

Учні італійських шкіл мають можливість обирати вид спорту: плавання, гімнастика, заняття на велотреці, гірськолижний спорт, спортивне орієнтування, волейбол, футбол, баскетбол та ін. Як правило, такі заняття проводить учитель. Інколи такі факультативні заняття проводять спортивні асоціації (у такому випадку вони є платними і здійснюються з метою пошуку талановитих спортсменів). В Італії, незважаючи на високий рівень освіти та належне матеріально-технічне забезпечення, є школи, в яких відсутні спортивні зали (І.Х. Турчик, 2017).

Проте для учнів таких шкіл організований систематичний трансфер до спеціальних спортивних центрів, які обслуговують декілька навчальних закладів. Зазвичай такі центри, окрім спортивних залів, мають басейни, в яких школярі мають можливість займатися безкоштовно.

Програми фізичного виховання в школах Фінляндії передбачають обов'язкові заняття: у 1-2-х класах – по 1,5 год. на тиждень, у 3-4-х класах – 3 год., у 5-6-х класах – 2,5 год., в 7-9-х класах – 2 год. На думку фінських учених, оптимальний обсяг занять для школярів усіх вікових груп становить 3-4 год. на тиждень.

Згідно з рекомендаціями національного курикулуму Фінляндії уроки з фізичного виховання проводяться спільно для хлопчиків і дівчаток у 1–2 класах, а починаючи з 3 року навчання враховуються гендерні особливості учнів. Викладання дисципліни здійснюється вчителями фізичного виховання. Типовим є вербальне оцінювання досягнень молодших школярів, яке має комплексний характер і враховує рівень їхніх теоретичних знань, сформованість моторних навичок, мотивацію (Л. Волинець, 2013; І.Б. Гринченко, 2015).

Починаючи з 1990-х рр., у зв'язку із зростанням зайнятості батьків і необхідністю організувати дозвілля молодших школярів у післяурочний час, Міністерство освіти активно підтримує та фінансує через гранти спортивні проекти (секції, клуби, факультативи) для початкової школи. З 2009 р. у Фінляндії виконується національний проект «Постанова уряду про політику просування спорту і фізичної активності» (О.В. Карпенко, Є.Ф. Демида, 2014).

Мета програм фізичного і спортивного виховання в школах Франції – оволодіння різними видами діяльності у галузі спорту і фізкультури, які сприяють зміцненню здоров'я школярів, гармонійного розвитку особистості. Програми передбачають в першу чергу розвиток швидкості, сили, витривалості, координації рухів, рівноваги, гнучкості. Мінімальний обсяг занять у початковій школі – 6 год. на тиждень. У ряді шкіл апробується програма, розрахована на 7 год. занять і більше.

Основним організаційним осередком структури шкільного спорту Франції є спортивна асоціація, яка є в кожній школі. Керує нею викладач фізичної культури (К. Жубер, 2012; І.Х. Турчик, 2017).

Французькі фахівці вважають, що така система дозволяє краще проводити роботу в рамках обов'язкового навчання фізичної культури і занять спортом. Участь школярів у спортивних змаганнях відповідно до їх

рівня фізичного розвитку та інтересів дозволяє удосконалювати набуті рухові вміння і навички. Спортивна асоціація привчає школярів до відповідальності та співпраці з дорослими, встановлюючи активні зв'язки з різними спортивними та культурними організаціями.

Чемпіонати зі шкільного спорту проводяться на трьох рівнях: шкільному (академічному), департаментському і національному. Їх організовують Національний союз шкільного спорту, Спортивний союз початкових навчальних закладів, Головний спортивний союз вільної освіти.

У Франції з дітьми починають займатися фізкультурою з 4 років, з дитячого садка (6 годин на тиждень). Їх вчать стрибати, метати, лазити, триматися на воді, на льоду або на снігу. Спорт, яким вони займаються, може бути індивідуальним або командним з використанням перешкод і спортивного інвентарю.

До більш поглибленої форми викладання фізкультури і спорту переходять у початковій школі.

Особлива увага приділяється аспектам, пов'язаним із бігом і плаванням. Саме в цих двох видах спорту найлегше помітити прогрес учня, і тому вони більш за інші підходять для формування та розвитку навичок прискорення, почуття ритму, збереження напрямку руху. Командні види спорту також широко практикуються (О. Жданова, Л. Чеховська, А. Фляк, 2015).

Навчальними планами шкіл Швеції на уроки фізичної культури відводиться 1 год. на тиждень у 1-х класах, 2 год. – у 2-х, 3 год. – у 3-4-х. Крім того, проводиться не менше шести «спортивних днів» протягом навчального року (С. Annerstedt, 2001).

У Данії фізичне виховання разом із музикою та візуальними мистецтвами відноситься до блоку «Практичних / творчих дисциплін», що є обов'язковими з 1-го по 9-й клас єдиної шкільної програми Folkeskole. З

фізичного виховання не існує формального оцінювання, що, на думку вчителів, знижує статус предмета у порівнянні з іншими дисциплінами курикулуму. Результатом відсутності духу змагання та конкуренції в данській Folkeskole є непопулярність спортивних конкурсів і змагань між учнями або школами взагалі. З цієї ж причини в країні не розвинута мережа шкільних спортивних команд і клубів, хоча учні, за їхнім бажанням, мають можливість відвідувати центри дозвілля після занять.

На підтримку фізкультурної освіти і як результат розуміння важливості здоров'я та фізичної підготовки у школі, Міністерство освіти Данії в 2002 р. серед 10 компетентностей, формування яких передбачено загальною освітою, виокремило «компетентність тіла» (body competence) як таку, що інтегрується й тісно пов'язана з особистісною та соціальною компетентностями випускника школи. Проблемними питаннями для країни залишаються збільшення кількості годин фізичного виховання в розкладі, розвиток шкільного спорту, підвищення кваліфікації вчителів фізичного виховання, модернізація шкільного спортивного обладнання (Максимчук Б., 2008; Локшина О.І., 2009; І.Х. Турчик, 2017).

У Чехії, згідно з навчальною програмою для початкової освіти, фізичне виховання відноситься до освітньої галузі «Людина і здоров'я», яка передбачає формування в молодших школярів навичок здорового способу життя для повсякденного використання в обсязі 2 години на тиждень протягом перших п'яти класів.

Завданням цієї освітньої галузі є формування і розвиток ключових компетенцій, пов'язаних із:

- визнанням здоров'я як найголовнішої цінності життя;
- розумінням здоров'я як фізичного, духовного і соціального благополуччя;

- знаннями про людину як біологічного індивідуума, залежного на окремих етапах життя від власної поведінки і прийняття рішень, від якості міжособистісних відносин і стану навколишнього середовища;
- розумінням фітнесу, гарного зовнішнього вигляду і психічного благополуччя як важливих передумов для вибору професійного шляху, партнерів соціальної взаємодії тощо (І.Х. Турчик, 2017).

До змісту програм з фізичного виховання в чеських початкових школах включені рухливі ігри, основи гімнастики, вправи з тренажерами й обладнанням відповідного розміру і ваги, ритмічні вправи під музику, елементи танцю, основи легкої атлетики, основи спортивних ігор, базове навчання плаванню, лижі, катання на ковзанах (залежно від умов школи), туризм (похід, поведінка у транспортних засобах і на природі, кемпінг, охорона навколишнього середовища). З 2000 р. у Чеській Республіці діє «Національна програма розвитку спорту для всіх» (*Národní program rozvoje sportu pro všechny*) (P. Vlček, 2011).

У розкладі початкових шкіл Болгарії на фізкультурну освіту виділяється 2 години в 1–2 класах і 2,5 години в 3–4 класах. Зміст дисципліни «Фізична діяльність і спорт» включає у 1-му класі, наприклад, такі модулі, як «Легка атлетика», «Гімнастика», «Туризм», «Танці» та «Спортивні ігри».

Конкретизуючи навчальну діяльність учнів за кожним модулем, програма зазначає міжпредметні зв'язки (з музикою, рідною мовою, математикою, технологіями, мистецтвом, природознавством, краєзнавством), тим самим підкреслюючи крос-предметний характер початкової освіти. Формальне поточне оцінювання результатів навчальної діяльності учнів (кількісні показники) здійснюється вчителем, по завершенні кожного модуля програми виставляється підсумкова оцінка. У 2009 р. у країні прийнята і реалізується «Національна стратегія з розвитку фізичної освіти і спорту в Республіці Болгарії 2010 – 2020».

У Польщі в розкладі уроків планується 3 години фізичного виховання, а інші – 2 години, які є також обов'язковими, проводяться з учнями у позаурочний час (друга половина навчального дня). Зміст занять залежить від можливостей спортивної бази школи, географічних та кліматичних умов даного регіону, інтересів учнів, професійної підготовленості вчителя фізичного виховання. Кожен учень сам обирає заняття, які він буде відвідувати у другій половині навчального дня. Ці заняття можуть бути у вигляді рекреаційних; рухливих і спортивних ігор; корегуючої гімнастики та лікувальної фізичної культури; плавання, аеробіки, художньої або спортивної гімнастики, туризму та ін. (І. Турчик, О. Вацеба, С. Бірюк, 2009).

В Ірландії, незважаючи на рекомендовані 60 хв. на тиждень, урок фізичного виховання не передбачений в усіх початкових школах і тому 75% класів мають урок, який триває менше, ніж 30 хв. У середній школі рекомендується 120 хв. (90 хв. розглядається як мінімум).

У школах Литви шкільна рада встановлює кількість годин (обов'язкових та додаткових). У Законі «Про фізичне виховання та спорт» (1995р.) передбачено 3 уроки фізичного виховання. Однак лише 10% шкіл його виконують, 26% мають 3 уроки лише в 1–4 класах.

У Нідерландах немає конкретних настанов щодо кількості уроків фізичного виховання, але є в середньому 90 хвилин на тиждень, тому заступники директорів шкіл визначають фактичний розподіл годин (О. Жданова, Л. Чеховська, А. Фляк, 2015; І.Х. Турчик, 2017).

Фізичне виховання в Китаї має форми звичайної урочної форми навчання, позашкільної діяльності та спортивних змагань, походів, подорожей тощо. Курс фізичної культури є основною формою виховання у навчальних установах різних типів та на усіх щаблях освіти.

Кількість занять фізкультурою у школі визначається державою, проте кожна школа має відносну самостійність і право збільшувати кількість

фізичного навантаження власних вихованців. Отже, мінімальна кількість уроків фізкультури у початковій школі – 3 – 4 уроки на тиждень. Проте у багатьох школах урок фізичної культури є щоденним. І це не рахуючи ранкових пробіжок та, зазвичай, вечірніх також. До шкіл, у яких кількість занять з фізичної культури становить менше 2 на тиждень, застосовуються штрафні та адміністративні санкції (Ван Сюемань, Гуо Юй Ань, 2010; Г.В. Глоба, 2012).

У шкільний курс фізкультури включено базові знання санітарних норм, прищеплення учням інформованості та зацікавленості власним здоров'ям, спортом, розвиток їх особистості, ознайомлення з видами спорту, такими як легка атлетика, ігри з м'ячем, гімнастика, танці, традиційні види спорту тощо з метою формування навичок здорового способу життя, постійного фізичного та психічного самовдосконалення, фізичної підготовленості (В.Г. Ємельяненко, 2015).

Уроки фізкультури, як правило, розділені на теоретичні та практичні заняття. Крім обов'язкових уроків фізичної культури в навчальних закладах КНР діти активно займаються спортом у вільний від навчання час в спортивних секціях, гуртках, дитячо-юнацьких спортивних школах (М.Н. Забурдаєва, 2007).

У Кореї мета шкільного фізичного виховання полягає: у формуванні в учнів потреб у руховій активності (спортивної діяльності, танцях, іграх) і набутті відповідних навичок в інтересах зміцнення фізичного і психічного здоров'я; набуття знань з філософії, історії, фізіології, соціології, психології фізичної активності, спорту, танцю, гри, що дозволяє творчо оцінювати роль фізичної культури в житті людини і будувати свій фізичний потенціал на науковій основі; формуванні духовно-морального потенціалу і емоційно позитивних міжособистісних відносин (В.Д. Іванов, Н.А. Салькова, 2017).

На уроки фізичної культури у Південній Кореї відводиться у початковій школі – 408 годин на рік, у середній – 272 години. До змісту занять входять загальна фізична підготовка, гімнастика, спортивні та рухливі ігри, силові та оздоровчі вправи, легка атлетика (А.А. Нестеров, М.Н. Забурдаєва, 2006).

У початковій школі Японії (1 – 6-ті класи, вік учнів 6 – 12 років) передбачено не менше 3 годин занять фізичною культурою і спортом на тиждень. Програма початкової школи включає: загальну фізичну підготовку, гімнастику, легку атлетику, плавання, ігри з м'ячем, танці, формування навичок здорового способу життя. Поряд з обов'язковими заняттями 40% японських початкових шкіл мають додаткову програму позаурочних занять в спортклубах (більше 5 годин на тиждень). Проводяться також Дні спортивних ігор, Дні любителів плавання, фізкультурно-оздоровчі екскурсії і шкільні спортивні змагання.

Обов'язкові заняття в середній школі складають не менше 3 годин на тиждень. За програмою додаткових занять спортом кожен учень зобов'язаний відвідувати заняття в спортивному клубі не менше одного разу на тиждень. Близько 60% учнів середньої школи займаються в спортивних клубах не менше 8 годин на тиждень (Т. Uchida, 2008).

У старших класах обов'язкові заняття фізичною підготовкою складають 4 години на тиждень для юнаків і 2 години для дівчат (10-ті класи), по 3 години для юнаків і дівчат 11-х класів. Більше 40% школярів займаються не менше 9 годин на тиждень.

До програм занять входять легка атлетика, плавання, гімнастика, атлетизм, танці, спортивні ігри, оздоровчі вправи (М.Н. Забурдаєва, 2007).

У Канаді кількість годин на уроки фізичного виховання та їх розподіл визначають керівники шкіл. Наприклад, у провінції Острову Принца Едуарда на фізичне виховання виділяється лише 75 хвилин на тиждень, у провінції Нью-Брансвік – 150 хвилин, у Новій Шотландії – 30 хвилин на

день, а у Британській Колумбії – 90 – 100 годин на рік. У деяких провінціях учні займаються фізичними вправами двічі на тиждень. Неприбуткова організація PHECanada, яка займається фізкультурною і медичною освітою Канади, пропонує щонайменше 30 хвилин щодня для занять фізичними вправами у школі з кваліфікованими викладачами фізичного виховання. Щоб допомогти підтримати цю мету, вони пропонують кілька нагородних програм (наприклад, програма Quality Daily Physical Education Award) (CANPERD, 2015).

Три канадських провінції – Манітоба, Онтаріо та Квебек пропонують займатися за комплексною освітньою програмою здоров'я та фізичної активності, а інші сім областей пропонують фізкультурну освіту окремо від охорони здоров'я.

До змісту уроків фізичної культури школярів входять спортивні ігри (баскетбол, футбол, волейбол), гімнастика, фітнес.

У Сполучених Штатах Америки фізичне виховання є обов'язковим предметом, починаючи з молодшої школи. Фізичному вихованню відводиться приблизно 1/6 частина часу, передбаченого на усі навчальні дисципліни. Кожен шкільний округ, школа, вчитель фізичного виховання повинні скласти власну програму, враховуючи положення та рекомендації урядових програм, адаптуючи існуючі наукові теоретичні концепції до умов конкретної общини, школи або класу. На практиці складанням шкільних програм займаються відділи освіти адміністрацій штатів, а в більшості штатів (понад 60%) програми складаються на рівні самих шкіл на основі рекомендацій провідних організацій в цій сфері.

Кількість навчального часу, що відводиться для занять фізичним вихованням є приблизно такою: початкова школа – 2 рази по 15 – 20 хвилин щоденно, середня школа – 3 години на тиждень, старша школа – 1 година щоденно (M.J. Mitten, 2011).

Національна асоціація спорту та фізичного виховання Сполучених штатів рекомендує 150 хвилин фізичної активності щотижнево для учнів молодшої школи та 225 хвилин для учнів середньої і старшої школи, але багато шкіл не відповідають цим рекомендаціям (SHAPE America, 2015).

У США поряд з академічними заняттями, у навчальних планах і програмах велика увага приділяється шкільному спорту. Цю роботу проводять шкільні спортивні клуби або ініціативні групи під керівництвом батьківського комітету. В США є близько 25 тис. таких клубів (А. Мандюк, А. Синчук, 2013; Н. Пангелова, С. Власова, 2017).

Майже в кожній школі існує близько 20 спортивних секцій: з американського футболу, соккеру, баскетболу, волейболу, бейсболу, легкої атлетики, гольфу, тенісу і т. ін. В Америці в обов'язковому порядку створюють шкільні спортивні команди як для хлопців, так і для дівчат з названих видів спорту, за винятком американського футболу (А. Мандюк, 2013).

Типовий перелік видів рухової активності, які є змістом уроків фізичного виховання в школах різних країн, подано в табл. 3 і 4.

Однак їх статус у школах зарубіжних країн є різним. Так, у табл. 3 зазначено види фізичної активності, які є обов'язковими в навчальних програмах шкіл. Нами доповнено дані огляду видів рухової активності в школах європейських країн (Eurydice Report, 2013) даними досліджень азіатських (Т. Nakai, M.W. Metzler, 2005; А. Kajanus, 2016) та американських країн (SHAPE America, 2013).

Слід зазначити, що в деяких країнах визначення статусу фізичного виховання як обов'язкової дисципліни покладено на школу. Серед обов'язкових видів фізичної активності на шкільних уроках найчастіше виступають ігри, особливо – командні.

Таблиця 3. **Обов'язкові види фізичної активності, що входять до програми фізичного виховання у початковій та середній школі зарубіжних країн**

Види спорту \ Країна																				
	Легка атлетика		Танці		Ігри		Гімнастика		Здоров'я та фітнес		Заняття на свіжому повітрі		Плавання		Зимові види спорту		Інше		Автономія школи	
Австрія																				
Бельгія																				
Болгарія																				
Греція																				
Данія																				
Естонія																				
Ірландія																				
Іспанія																				
Італія																				
Канада																				
КНР																				
Кіпр																				
Латвія																				
Литва																				
Мальта																				
Німеччина																				
Польща																				
Португалія																				
Республіка Корея																				
Румунія																				
Словаччина																				
Словенія																				
США																				
Спол. Королівство																				
Угорщина																				
Фінляндія																				
Франція																				
Хорватія																				
Чехія																				
Швеція																				
Японія																				

Примітки: - початкова школа; - середня школа.

Як свідчить інформація табл. 4, традиційні види фізичної активності можуть розглядатися у школах деяких країн Європи і як додаткові, і як такі, що передбачені шкільними навчальними програмами.

Таблиця 4. Додаткові види фізичної активності, що входять до програми фізичного виховання у початковій та середній школі європейських країн

Види спорту	Легка атлетика	Танці	Ігри	Гімнастика	Здоров'я та фітнес	Заняття на свіжому повітрі	Плавання	Зимові види спорту	Інше	Автономія школи
Країна										
Австрія										
Бельгія										
Болгарія										
Греція										
Данія										
Естонія										
Ірландія										
Іспанія										
Італія										
Кіпр										
Латвія										
Литва										
Мальта										
Німеччина										
Польща										
Португалія										
Румунія										
Словаччина										
Словенія										
Спол. Королівство										
Угорщина										
Фінляндія										
Франція										
Хорватія										
Чехія										
Швеція										

Примітки: - початкова школа; - середня школа.

В якості змісту урочних занять в програмах європейських держав найчастіше рекомендуються вправи традиційних шкільних спортивних дисциплін, що вже стали типовими для дітей, підлітків та молоді. Це вправи з легкої атлетики, гімнастики, плавання. Використовуються також танці і командні спортивні ігри (футбол, ручний м'яч, баскетбол і волейбол).

Низка програм відводять чверть навчального часу освоєнню гімнастичних вправ, $\frac{1}{4}$ – легкоатлетичним вправам, $\frac{1}{4}$ – спортивним іграм, а решта часу призначена для оволодіння іншими, у тому числі сучасними формами рухової активності відповідно зі спортивними інтересами учнів. Існує й інший підхід, коли дітям пропонують такі форми рухової активності, які приносять найбільше задоволення (стратегія «задоволення-ефект»). У країнах Америки популярністю користуються командні види спорту, різновиди гімнастики. Азіатські країни обов'язково пропонують традиційні для цих країн види єдиноборств.

До програм шкільного фізичного виховання в окремих країнах Європи вводяться нові або модні види спорту, які також можуть мотивувати учнів займатися фізичною активністю. Так, наприклад Латвійська і Литовська Республіки ввели до програми фізичного виховання софтбол і фрізбі, щоб допомогти розвинути позитивний інтерес учнів до фізичної активності (Eurydice Report, 2013; І.Х. Турчик, 2017).

Таким чином, процес фізичного виховання в зарубіжних країнах здійснюється у різноманітних формах занять – урочних, позаурочних, шкільних та позашкільних спортивних клубах; створюються програми занять різної спрямованості, впроваджуються сучасні види фізичної активності, які сприяють формуванню стійкого інтересу учнів до занять фізичними вправами.

2

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Протягом XX – початку XXI століття у багатьох зарубіжних країнах здійснювалися реформи у середній і вищій освіті, в тому числі – модернізація системи фізичного виховання школярів. Із різноманітних чинників, що викликали необхідність проведення реформ, можна виділити подібні, які були притаманні більшості країн: невідповідність змісту шкільної освіти сучасним вимогам суспільства; відсутність зв'язку між змістом освіти і потребами молоді; зміна суспільних цінностей; педагогічний консерватизм; відсутність індивідуального підходу до школярів в освітньому процесі; зниження фінансування та недостатнє матеріально-технічне забезпечення для здійснення якісного процесу фізичного виховання; стрімке падіння інтересу молоді до фізичної активності у зв'язку із технологічним прогресом, і, як наслідок, зниження рівня здоров'я, фізичної підготовленості, наявність надмірної маси тіла тощо.

Розгляд сутності проведених та триваючих реформ у різних країнах світу, а також їх позитивний досвід допоможе у визначенні шляхів оптимізації фізичного виховання учнівської молоді українських шкіл.

2.1. Реформування шкільного фізичного виховання в країнах Європи

Перша половина XX століття характеризується серйозними політичними змінами на території європейських держав, які були наслідками військових протистоянь та революцій.

Освітній сектор і, зокрема, фізичне виховання в освітніх установах пройшли колосальний шлях розвитку. На початку ХХ століття були відроджені та розвинені традиційні концепції шведської гімнастики Лінга, німецького Турнен за допомогою різних додаткових національних ініціатив у деяких європейських країнах. Кожна європейська країна розробила унікальну колекцію вправ і методів навчання, які по-різному позначалися, наприклад, «Бельгійський Турнен», «Італійський Турнен», «Фінський Турнен», або, наприклад, з сильним впливом Швеції, як в «Датській гімнастиці», або як «la Methode Francaise». У багатьох європейських країнах існувала особлива суміш асимільованих концепцій з-за кордону (шведська, німецька гімнастика), які були частково змінені, сфокусовані і доповнені деякими національними особливостями методів навчання вправ. Найпопулярніші «національні змішані» концепції розвивалися в періоди безпосередньо до і після Першої світової війни. Так звана «Датська система» Бука і «французька система» Лагранжа з їх загальними коріннями шведської гімнастики Лінга були введені в інших європейських країнах, в тому числі і в тих країнах, з яких була експортована первісна базова концепція: наприклад, Датська гімнастика була асимільована в Швеції і Німеччині в 1920-х роках (P.D. Pavlovic et al., 2015).

Процес міжнародної асиміляції трьох традиційних базових європейських концепцій з'явився попередником розробки нових «природних» концепцій гімнастики. Серед нових зарубіжних систем фізичного виховання перш за все слід виділити метод, запропонований угорцем Ж. Демені, і метод «природної гімнастики», розроблений австрійським педагогом К. Гаульгофером зі співробітниками. Ж. Демені, угорець за національністю, жив і працював у Франції. Він вивчив німецьку і шведську гімнастику і виявив в них невідповідність рухів закономірностям анатомії та фізіології, зазначивши присутність в чималому ступені

неприродних і формальних елементів. «Австрійська школа природної гімнастики», розроблена К. Гаульгофером та М. Штрайхер (1922), включала в себе шведські та датські напрями розвитку гімнастики, а також австрійські вправи, які імітували вправи, пов'язані з роботою фермерів. Усі вправи цієї школи поділялися на чотири основні групи: 1 – коригувальні; 2 – формувальні (гігієнічні, для постави та ін.); 3 – вправи в мистецтві рухів (танці і т.ін.); 4 – вправи в досягненнях (спорт, туризм). Урок фізичної культури будувався в такій послідовності: спочатку була розминка, що включала в себе швидкі, енергійні і послідовно побудовані рухи (біг, стрибки) для прискорення кровообігу та розслаблення м'язів. Після розминки пропонувалися вправи, що безпосередньо слугували фізичному вихованню: вправи на рівновагу, на гнучкість і для розминки тих частин тіла, які були пасивні в процесі праці. Підбиралися вправи на силу та спритність, опір, підняття важких предметів, кидки, біг, підйом на шведську стінку, повзання, лазіння, виси, упори, стрибки в висоту, в довжину, в глибину, підскоки, ігри і танці з підстрибуваннями для підвищення навантаження на серце і легені. У третій частині уроку використовувалися вільні та заспокійливі вправи, розважальні та комбіновані ігри, ходьба з закритими очима, виконання вправ зі співом, жартівливі вправи. Австрійська гімнастика поширилася по всій Європі в 1920-х і 1930-х роках. У Франції існувала ще одна «природна» школа Геберта, метод якого був заснований на більш ранніх концепціях з інших країн. Метод Геберта був прийнятий в Південній Європі до Другої світової війни (О.Т. Винничук, 2001; В.В. Григорович, 2008; О.О. Лях-Породько, 2010).

Спортивно-ігровий напрям у шкільній фізичній культурі набув поширення насамперед в англосаксонських країнах. Для цього було кілька причин. З одного боку, існуючою шкільною системою фізичного виховання були незадоволені спортивні менеджери, які бачили причини поразок

своїх спортсменів в недостатній фізичній підготовці юнаків. З іншого боку, зміни, що відбувалися на рубежі 20-х років в економічному житті, все гостріше ставили проблему вільного часу. Англійський спортивно-ігровий метод з'явився в Європі приблизно з 1890-х років. Однак його прийняття в таких країнах, як Німеччина, Франція, Данія та Швеція, як правило, не здійснювалося на рівні держави і уряду. Альтернативні гімнастичні концепції з інших країн, наприклад, шведський підхід у Франції (після 1890 року) та Німеччини (після 1900 року) були прийняті на державному рівні раніше, ніж концепція англійського спорту та ігор (після 1920 року). Цікаво відзначити, що в таких країнах, як Італія, Німеччина та Іспанія, в 1930-х роках тільки при фашистському правлінні була надана більш сильна підтримка концепції спорту та ігор, ніж будь-коли раніше, з боку державних освітніх установ. Спільні цілі виховання фашистської мужності та формування політичного характеру за допомогою спортивних та ігрових заходів активно підтримувалися в рамках національно-фашистських програм фізичного виховання по всій Європі. Початковий дух «м'язистого християнства» був стертий і замінений ідеологією «арійської суперлюдини», але в Радянському Союзі, а також після Другої світової війни і в країнах Східної Європи спорт та ігри були асимільовані в освітні програми з фізичного виховання (Б.Р. Голощапов, 2001; О.Т. Литвин, 2008).

Широкого поширення, особливо в період перед Першою і Другою Світовими війнами, отримують мілітаристські системи фізичного виховання, в основу яких лягли реакційні погляди на фізичне виховання англійського соціолога і психолога Г. Спенсера, який механічно переніс біологічні закони тваринного світу на фізичний розвиток і виховання людини. Трактати Г. Спенсера «Виховання фізичне, розумове і моральне» набули популярності в світі. Прикладом мілітаристської системи фізичного виховання, тобто військово-фізичної підготовки, може слугувати

Німеччина. У 1937 році проводились: п'ять уроків фізичного виховання на тиждень; один обов'язковий спортивний день; для дітей 10 – 13 років – військово-фізична підготовка в загонах «Юнгфольк»; з 14 до 18 років – в загонах «Гітлер-югенд»; складання практичних нормативів і іспитів для отримання «військового свідоцтва»; з 18 до 35 років – підготовка та складання норм на імперський значок (золотий, срібний, бронзовий) (В.В. Столбов, Л.А. Фіногенова, Н.Ю. Мельникова, 2000; Н.Є. Пангелова, 2010).

Також слід зазначити, що в 20-30-ті роки ХХ століття в багатьох країнах популярним став рух серед школярів за отримання спортивних значків за різні спортивно-фізкультурні досягнення.

Серед позашкільних організацій, що займалися фізичним вихованням дітей та підлітків, в цей період значну роль відігравали військово-спортивні молодіжні організації. Перша світова війна переконала всіх, що для ведення сучасних бойових дій необхідна фізично підготовлена, витривала, психологічно налаштована молодь. Найкращим місцем для підготовки такої молоді слугували скаутські організації, створені британським воєначальником Р. Баден-Пауелом. У них органічно поєдналися фізична і воєнізована підготовка зі світоглядним впливом. Вплив скаутизму тривав і після закінчення школярами середньої школи, аж до призову в армію, а в деяких країнах, де не було військової повинності, і до зрілого віку (в основному до укладення шлюбу) (С.М. Філь, О.М. Худолій, Г.В. Малка, 2003).

У 1920 р. в Лондоні відбулася перша міжнародна скаутська зустріч-фестиваль, що отримала назву «Джемборі». На ній були присутні 18 тис. скаутів із 34 країн. Цей фестиваль дав сильний поштовх до поширення скаутизму в світі. Уже в наступному 1921 р. скаутські організації діяли в 63 країнах. На міжнародній конференції скаутів в Парижі в 1922 р. було

створено Міжнародне бюро для здійснення контактів між скаутськими організаціями різних країн. Вирішено було проводити кожні 2 роки міжнародні з'їзди керівників скаутів, а кожні 4 роки – зльоти бойскаутів і гьорлскаутів. Вони давали можливість порівняти результати підготовки молоді з різних країн.

Скаутський рух захопив досить значну частину юнаків і дівчат, виховуючи їх в дусі патріотизму та націоналізму, даючи широку воєнізовану і фізичну підготовку (P.D. Pavlovic et al., 2015).

У період Другої світової війни старші скаути з Англії, Франції, США та інших країн проявили себе як найбільш підготовлений контингент. Слід зазначити, що значна частина скаутських організацій під час війни встала на сторону руху Опору, борючись разом з патріотичними силами в партизанських загонах Франції, Югославії, Чехословаччини, Польщі та інших країн.

Держави, які вступили на шлях фашизму, створювали власні тоталітарні молодіжні рухи. Наприклад, в Італії цю роботу проводила організація «Оноре націонале Балілла», що об'єднувала до Другої світової війни італійську молодь від 6 до 18 років. У ній проводилося військове, фізичне і духовне виховання в ім'я «створення завтрашньої Італії – суто фашистської», як говорив Статут організації. Схожі цілі переслідували і молодіжні організації фалангістів, що діяли в Німеччині, Болгарії, Угорщині, Польщі, Іспанії. Вони навчали молодь стрільбі, стройовій підготовці, вправам зі зброєю і на місцевості, проводили воєнізовані і спортивні ігри (Б.Р. Голощапов, 2001).

У період між Першою і Другою світовими війнами значного поширення набув рекреаційний рух. В Англії в 1935 р. було створено Центральну раду фізичної рекреації, яка займалася організацією діяльності у вільний час не тільки серед тих, хто працює, але також і в школах. Схожі

цілі виконувала і Національна асоціація ігрових майданчиків, що почала роботу в 1925 р. Вона стимулювала будівництво ігрових полів, майданчиків і спортивних центрів за допомогою реклами, технічної і фінансової підтримки. Основні фонди цієї асоціації – добровільні пожертвування, а також невеликі дотації від уряду (О.Т. Винничук, 2001).

Узагальнюючи розвиток шкільної фізичної культури та позашкільних фізкультурних організацій протягом першої половини XX століття, можна констатувати, що відбулося розширення їх географії та піднесення ролі до державного рівня через необхідність виховання фізично підготовленої людини, готової до виконання військових потреб, а також завдяки загальному поширенню спорту в світі.

Найбільш вагомим перетворенням в системі освіти, які вплинули на подальший розвиток сучасної системи фізичного виховання школярів, відбулися після завершення Другої світової війни та протягом другої половини XX століття. Основними передумовами до проведення реформ в сфері фізичного виховання в країнах Європи були такі:

- політичні – геополітичні зміни у 1940-х роках (відбулося формування двох політичних систем (створення групи країн соціалістичного блоку – Польська Народна Республіка, Чехословацька Республіка, Німецька Демократична Республіка (НДР), Угорська Народна Республіка, Народна Республіка Болгарія, Народна Республіка Румунія, Федеративна Народна Республіка Югославія, СРСР; і групи країн капіталістичного блоку (Західна Європа); загострення протиріч між соціалістичними та капіталістичними країнами Європи; європейська інтеграція (з 1950-х рр.); офіційне утворення Європейського союзу (1992 р.); геополітичні зміни у 1990-х роках (об'єднання Німеччини, руйнування СРСР, що призвело до утворення нових незалежних європейських держав – України, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Литовської Республіки, Латвійської Республіки,

Естонської Республіки; Чеської та Словацької Республік на теренах Чехословаччини; Республіки Сербія, Республіки Північна Македонія, Чорногорії, Республіки Хорватія, Республіки Словенія, Боснії і Герцеговини на теренах Югославії). Тобто через ці зміни майже всі великі держави початку XX століття припинили своє існування, і були створені нові;

- економічні – інтенсифікація виробництва, науково-технічна революція з подальшою постіндустріалізацією, збільшення нервово-емоційного напруження та зниження рівня фізичної активності населення в процесі професійної діяльності, зменшення фінансування освіти, в тому числі, фізичного виховання, через бюджетні труднощі;

- соціальні – активне державне регулювання сфери фізичної культури та спорту (закріплення права громадян на заняття фізичною культурою, введення фізичного виховання як обов'язкового предмета до шкільних програм, спрямованість на всебічний гармонійний розвиток дитини), розвиток рекреаційного руху, зміна соціальних пріоритетів до проведення вільного часу, спортифікація суспільства, розбудова матеріально-технічної бази фізичної культури (1960-ті – 1970-ті роки) та її скорочення у 1990-ті роки через фінансову кризу, освітні реформи, що призвели до скорочення годин на фізичне виховання, намагання підвищити конкурентоздатність на світовому рівні;

- військові – завершення Другої світової війни, демілітаризація фізичного виховання, поява нових видів зброї;

- ідеологічні – припинення міжцивілізаційних розколів, що були підґрунтям тоталітаризму, через відділення від Європи СРСР, і подальше створення системи «європейських цінностей» (демократія та права людини; соціальне партнерство; багатонаціональність та заперечення націоналізму; мультикультуралізм; багатовекторність внутрішньої та зовнішньої політики; еволюція кордонів Євросоюзу та інші).

Всі ці передумови тим, чи іншим чином позначилися на системі фізичного виховання в школах різних країн.

Після Другої світової війни у країнах Західної Європи виявилася дія факторів, що обумовили зростання ролі фізичної культури в житті суспільства. У початковій та середній школах фізична культура стала обов'язковим предметом, на який відводилося від 2 до 4 годин на тиждень, а в деяких країнах – і більше. Крім того, в режимі навчального дня, особливо в приватних школах, передбачалися щоденні заняття плаванням, іграми та іншими фізичними вправами (І.І. Дахно, 2007; Н.Ю. Мельникова, А.В. Трескин, 2017).

На початку 1960-х рр. перша хвиля європейської інтеграції стала помітна в політичному, економічному та культурному розвитку Європейського Економічного Співтовариства. Концепції фізичного виховання на початку 1960-х мали деяку крос-культурну схожість в західній Європі, що дозволяє визначити традиційну європейську структуру і основу фізичного виховання. Основа західноєвропейської концепції фізичного виховання 1960-х років впливає з його статусу обов'язкового навчального предмета. Він був визнаний таким, що має загальновиховне значення для розвитку особистості, її збалансованої та узгодженої освіти.

У 1960 – 1970-х рр. в фізкультурному русі були проведені перетворення, які сприяли демократизації управління, підвищенню значимості фізичної культури. Право громадян на фізичне виховання було закріплено в конституціях і законодавчих актах. Зміцнювалась і розширювалась матеріальна база фізкультурного руху, почалося будівництво великих спортивних споруд (P.D. Pavlovic et al., 2015).

Переваги обов'язкового фізичного виховання були цілком закономірні, воно сприймалося як частина фізичного розвитку, психосоціального навчання і виховання характеру. Тому не дивно, що

розроблені в кінці 1960-х і початку 1970-х років в західній Європі навчальні програми з фізичного виховання, спрямовані на розвиток рухових, соціальних і когнітивних функцій, часто пов'язані з набором з п'яти основних розділів: гімнастика, спорт (в тому числі легка атлетика), ігри, плавання, заходи на свіжому повітрі. Ці п'ять розділів традиційних програм з фізичного виховання слугували рішенням таких завдань як розвиток фізичних якостей і технічних навичок, формування соціально-психологічних установок і моральних цінностей.

Разом з тим, акцент, зроблений на різні види фізичної активності, відрізнявся між європейськими країнами. Також по-різному оцінювалася важливість рухової і соціальної сфер для розвитку і навчання в галузі фізичного виховання. «Технічні навички» були важливіші, в Німеччині, ніж в Нідерландах і Бельгії, де «базові рухові можливості» переважали в програмі з фізичного виховання. «Спорт» грав менш важливу роль в програмах скандинавських країн 1960-х років, ніж в Центральній Європі; «Ігри» не мали великого значення в німецькій навчальній програмі 1960-х років в порівнянні з Великобританією. «Активний відпочинок» відіграв важливу роль в скандинавських країнах, але шведський «friluft-movement» дуже відрізнявся від рекреаційної діяльності «під відкритим небом» в Великобританії. Незважаючи на такі відмінності, концепція фізичного виховання в Західній Європі 1960-х – початку 1970-х років мала єдину основу, схожі цілі і завдання, засоби і методи (Н.Є. Пангелова, 2010; Д.О. Соловей, 2016).

Соціологи відзначають орієнтацію в політиці і суспільстві держав Західної Європи в напрямі постмодернізму, сильне прагнення до самореалізації, індивідуалізації, що розуміється як відчуття повної особистої автономії, тенденції до відкриття заново важливості фізичного стану людини, що викликало процес так званої спортифікації суспільства.

Виявом цих змін є мова, повна спортивних метафор: спортивна мода і спортивний стиль життя.

У той же час фізичне виховання у всьому світі переживає кризу. Головна причина кризи в тому, що запропоновані учням на заняттях в школах і в позашкільний час форми фізичної активності менш привабливі, ніж позашкільні заняття або спортивні заходи, які учні дивляться по телевізору.

У школі найчастіше вибір напряму спортивних занять визначають вчителі, а не учні, позбавлені можливості впливати на цей вибір. Тому учні часто відмовляються від усіх форм шкільної спортивної активності, визначаючи таку як нудну і не привабливу. У багатьох європейських державах скорочують години, відведені на обов'язкові шкільні фізкультурні заняття. Впровадження нових предметів в шкільні програми змушує керівництво шкільною освітою зменшувати години, що відводяться на інші предмети, в тому числі і на фізичне виховання (В.В. Столбов, Л.А. Фіногенова, Н.Ю. Мельникова, 2000).

Головним аргументом слугує теза, що діти та підлітки мають достатньо часу і можливостей для участі у позашкільних спортивних заходах. В результаті наростаючого дефіциту коштів в країнах Європейського союзу (бюджетні труднощі) і пошуків шляхів економії коштів на освіту за основу приймається положення: що можна зробити поза школою, то не слід вводити в шкільні програми.

У подібній ситуації важким завданням для теоретиків і практиків західноєвропейського фізичного виховання був пошук шляхів: яким чином слід вчинити, щоб фізичне виховання отримало повне визнання серед учнів, а чиновники, керівні шкільною освітою, визнали фізичне виховання як важливий складовий елемент шкільної підготовки.

Всесвітній саміт з фізичного виховання в Берліні в листопаді 1999 року підтвердив зниження і маргіналізацію фізичного виховання в школах у багатьох країнах світу з недоліками в розподілі часу навчальної програми, стані предмета, матеріальних, людських і фінансових ресурсах, гендерні проблеми та якість виконання програм (K. Hardman, J. Marshall, 2005).

Програма дій на вищому рівні висунула ряд інституційних ініціатив щодо поліпшення доступу та забезпечення якісного фізичного виховання. Ці ініціативи включали: Конференцію міністрів і старших посадових осіб, відповідальних за фізичне виховання і спорт (MINEPS), III Декларацію Пунта-дель-Есте (1999 рік); Рекомендації Ради Європи (2003); Комюніке «Круглий стіл» (2003); Резолюцію 58/5 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (2003); Афінську декларацію MINEPS IV (2004); Глобальну стратегію з харчування, фізичної активності та здоров'я (2004 рік); і присвячений ООН 2005 рік – рік спорту та фізичного виховання з відповідними результатами, такими як Бангкокський порядок денний для дій з фізичного виховання і спорту в школі (2005 рік), а також різні урядові (національні та регіональні) і неурядові й захисні зобов'язання (K. Green, K. Hardman, 2005).

Результати опитування вчителів фізичної культури та провідних фахівців в галузі фізичного виховання різних країн, проведені K. Hardman (2008), свідчать, що статус фізичного виховання у багатьох країнах є нижчим, ніж у інших предметів. Свідченням цього є більш висока частота відміни уроків фізичної культури, ніж інших предметів. Серед недоліків організації та провадження фізичного виховання у країнах Європи виділяється недостатнє фінансування об'єктів, устаткування, їх утримання, а також нестача навчальних матеріалів і дефіцит заробітних плат вчителів, що широко розповсюджено у центральних, східних та північних районах

Європи (Болгарія, Чехія, Естонія, Греція, Угорщина, Мальта, Польща, Румунія, Словачія, Словенія)

З метою підтримки держав-членів Євросоюзу сприяє фізичній активності через свою політику і фінансові інструменти, зокрема, в області спорту і здоров'я, і надає науково-обґрунтовані рекомендації для директивних органів. «Керівні принципи ЄС щодо оздоровчої фізичної активності» (EU Physical Activity Guidelines, 2008), підготовлені групою з 22 експертів з усієї Європи, приділяють особливу увагу проблемі погіршення стану здоров'я, викликаній зниженням фізичної активності серед молоді, поширенням сидячого способу життя та ожирінням. За оцінками Керівних принципів, до 80% дітей шкільного віку мають бути включені до фізичної активності в школі і вони повинні мати принаймні 1 годину фізичної активності щодня. Час, рекомендований ВОЗ для спорту і фізичної активності в програмі шкільного навчання (мінімум 30 хвилин на день) або для занять у спортивних секціях і клубах (до 5 годин на тиждень), робить істотний внесок у формування здорового способу життя підростаючого покоління.

На сьогоднішній день формування, зміцнення і збереження здоров'я людини відноситься до числа найбільш актуальних напрямів державної політики в усіх країнах світу.

Найважливішим трендом в освітній сфері країн Європи є процес формування національних стратегій моніторингу реформ системи освіти, що враховують національні особливості його застосування. Моніторинг ефективності реформування систем освіти країн ЄС базується на кількісних і якісних оцінках заходів державної політики, орієнтованих як на розширення співпраці, так і на зростання конкурентоспроможності кожної з країн на ринку освітніх услуг. Моніторинг дозволяє «візуалізувати» результати роботи і конкретизувати стратегічні пріоритети для системи

освіти, а також створити основу для міждержавних зіставлень і взаємного навчання, обміну успішними практиками (J. Harris, L. Cale, 2018).

За результатами проведених та триваючих реформ в деяких країнах відбулися позитивні зміни, які сприяли поліпшенню ситуації в статусі шкільного фізичного виховання, а також є зразки сприятливо реалізованих програм та передової практики. Розглянемо деякі з них.

Мілітаризація фізичного виховання в передвоєнні роки в різному ступені охопила багато країн, особливо цей процес торкнувся країн-учасниць Другої світової війни, а їх було понад 70.

Після Другої світової війни, в 1950 – 1960-ті рр., в розвинених капіталістичних країнах намітилося активне втручання держави в справу постановки фізичного виховання населення. Природно, що з розгромом фашизму в *Німеччині* мілітаристська спрямованість фізичного виховання була ліквідована (Н.Є. Пангелова, 2010).

У 1948 році Союз вільної німецької молоді і профспілки виступили ініціаторами створення Німецького спортивного комітету. Уряд Німецької Демократичної Республіки в 1949 році прийняв закон «Про участь молоді в будівництві НДР і сприянні молоді в навчанні, праці, спорті і відпочинку». На основі цього закону фізичне виховання стало обов'язковою складовою частиною системи народної освіти, були визначені науково-методичні, організаційні та матеріальні передумови для запровадження нормативних вимог і подальшого розвитку фізичної культури і спорту.

У НДР, єдиній із соціалістичних країн, вдалося скоординувати шкільну і позашкільну спортивну роботу з молоддю.

Після закінчення Другої світової війни спорт став невід'ємною частиною навчальної програми, а реальна «спортизація» всього навчального плану з фізичного виховання почалася в епоху «холодної війни». У шкільній системі НДР почався процес заохочення спорту,

формування всіх елементів фізичної культури з урахуванням спортивного духу. Предмет «Фізичне виховання» у 1965 році був перейменований у «Спорт» (Б.Р. Голощапов, 2001; С.М. Філь, О.М. Худолій, Г.В. Малка, 2003).

У той же час у Західній Німеччині (Федеративна Республіка Німеччина, ФРН) спостерігався розрив між шкільним спортивним клубом та системою шкільного фізичного виховання. Німецька спортивна федерація (DSB) та деякі міністерства освіти земель провели кампанію з ліквідації цього розриву з метою відбору обдарованих школярів для занять спортом у створених спеціалізованих спортивних школах. Подальшим свідомством нового напрямку стало введення в 1968 році нового спортивного конкурсу «Молодь тренується для Олімпіади» як альтернативу «Спартакіаді» Сходу. Дух спорту замінив усі попередні цілі і завдання фізичного виховання як у ФРН, так і в НДР. Одночасно вчитель фізичного виховання став вчителем спорту, а академічний предмет «Теорія фізичного виховання» - «Спортивною педагогікою» (K. Hardman, R. Naul, 2002).

Спортивна модель фізичного виховання вплинула на подальші події в інших європейських країнах. 1970-ті роки дійсно стали десятиріччям спорту в багатьох інших країнах, коли конкурентний дух змагань сприяв навчанню фізичної культури в школі, крім того, у програми фізичного виховання включалися нові види спорту – теніс, бадмінтон, сквош, бойові мистецтва.

Однак, у кінці 1960-х років також були відмічені новаторські розробки в області фізичного виховання в інших напрямках, окрім спорту. Концепція «особистісно-інтерактивного навчання рухам» була розроблена в Нідерландах та отримала свій початок із «Австрійської школи природної гімнастики». Північні країни, такі, як Швеція та Фінляндія, у 1970-х роках доповнювали свої традиційні підходи не тільки концепцією спорту, але й ініціювали свій перший крок до нової інтегрованої моделі «санітарної

просвіти», в якій фізичне виховання було домінуючим (P.D. Pavlovic et al., 2015).

Отже, принаймні три нові концепції фізичного виховання виникли в кінці 1960-х – на початку 1970-х років в Європі, які походили з колишньої традиційної концепції фізичного виховання попередніх років: концепція спортивної освіти, розроблена в Німеччині, концепція рухової освіти, розроблена в Нідерландах та Сполученому Королівстві, а також концепція освіти в галузі охорони здоров'я, розроблена в Скандинавських країнах. Однак традиційна концепція фізичного виховання 1960-х років продовжувалася у деяких країнах (особливо у південній частині Європи) відносно до освітніх цілей та термінології, але з опануванням нових елементів з точки зору мети та змісту спортифікації.

Деконструкція спортивної концепції почалась у Західній Німеччині з кінця 1970-х років. Система відбору спортивних талантів призвела до розширення позакласних занять з видів спорту, а на заняттях з фізичного виховання вирішувалися завдання, пов'язані із навчанням рухових дій (біг, стрибки, метання і т.ін.). Тим не менш, зміст навчального плану з фізичного виховання залишився структурованим за видами спорту (О.Т. Винничук, 2001).

Повна деконструкція спортивної моделі відбулася у 1980-х роках, коли були створені так звані «орієнтовані на учня» підходи до навчання. З'явилися дві альтернативні концепції фізичного виховання: концепція «тілесної освіти» (Funke, 1987), яка передбачала набуття компетенції володіння та управління різноманітними рухами тіла, і концепція «депедагогізації» (1989), яка була орієнтована на вирішення таких завдань, як формування здоров'я і суспільне виховання (R. Naul, D. Dreiskämper, D. Hoffmann, 2014).

У 1990-х роках, в епоху змін, відбувалося скорочення бюджету, збільшення рівня безробіття серед вчителів фізичної культури та скорочення годин на викладання предмета «Фізична культура» у багатьох європейських країнах. Відбувся зсув у концепціях фізичного виховання з концепції досягнення результатів до концепції участі у фізичній активності.

Зламний момент відбувся при прийнятті нової навчальної програми для учнів середньої школи Німеччини, коли назва предмета змінилася на «Пропаганду здоров'я через спорт» у кінці 1990-х років.

З 1999 по 2001 роки був впроваджений новий тип навчальних програм, у яких мета предмета з «профілактичного тренування та здорового способу життя» змінилась на «покращення фізичного стану та сприйняття здоров'я».

У школах впровадили фізкультурні хвилинки під час загальноосвітніх уроків, ігри на перервах між уроками, ігри та спортивні заняття після уроків, які в основному організувалися на шкільних майданчиках, збільшення кількості щотижневих уроків фізичного виховання до чотирьох або навіть п'яти (R. Naul, 2002).

Відповідно до рекомендацій Європейської комісії (2008) щодо посилення ролі фізичного виховання та забезпечення учнів щонайменше однією годиною фізичного виховання на день, в деяких німецьких школах була впроваджена модель з багатокомпонентною програмою охорони здоров'я дітей від 6 до 10 років «Здорові діти у здоровому суспільстві». Ця програма включала чотири компоненти способу життя: фізичні вправи, харчування, засоби масової інформації у дозвіллі, соціальне та географічне навколишнє середовище. Дана модель передбачала тісну співпрацю адміністрацій шкіл, вчителів, батьків, спортивних клубів та інших фахівців для забезпечення високого рівня здоров'я дітей. Дослідження R. Naul, D. Schmelt, D. Dreiskaemper, D. Hoffmann, M. L'Hoir (2012) показали

ефективність даної моделі для покращення функціональних показників та розвитку фізичних якостей дітей.

Європеїзація після заключення Маастрихтського договору 1992 року не призвела до більшої інтеграції та зближення національних концепцій фізичного виховання. Навпаки, відбулася більша національна дивергенція концепцій фізичного виховання, оскільки по всій Європі були розповсюджені різні європейські перспективи та оцінки ролі і функції предмета «Фізична культура».

В останні роки, інший, не менш відомий в Європі «тандем» німецьких вчених – професор Науль (2002, 2010) і його учениця Ріхтер (2006) – висунув три головні концепції, які коротко називаються: 1) «здоров'я» (оздоровча спрямованість), 2) «рух» (освітня спрямованість), 3) «спорт» (спортивне виховання і спортивна культура).

Як зазначає Крістіан Ріхтер (2006), при порівнянні цих трьох основних концепцій шкільного фізичного виховання можна стверджувати, що їх основу утворює одна загальна ідея. Всі вони мають на меті прищепити учням потребу у фізичній активності протягом усього життя, природно, з урахуванням специфіки національної рухової культури. Незважаючи на цю єдину установку, шляхи, засоби і значимість окремих елементів, що утворюють дані концепції, всередині окремих держав вельми чітко відрізняються один від одного.

У Франції після закінчення Другої світової війни держава стала впливати на розвиток фізичної культури в країні. У 1947 році була створена Генеральна дирекція у справах молоді та спорту, на чолі якої стояв фахівець в області військового спорту полковник Ганстон Ру. У 1958 році, після приходу до влади Шарля де Голля, організовується Верховний комісаріат у справах молоді та спорту, а першим комісаром призначається відомий альпініст Моріс Ерцог. У червні 1963 року цей орган був

перетворений у Державний комісаріат у справах молоді, спорту і активного відпочинку. У його функції входили створення матеріально-технічної бази і підготовка фахівців в галузі фізичного виховання і спорту, а також організація фізичного виховання школярів, медичний контроль, контроль за діяльністю навчальних закладів з фізичного виховання та спорту, організація активного відпочинку, таборів під час канікул та ін. (К. Жубер, 2012).

У Французькій Республіці було прийнято кілька законів про фізичну культуру, в тому числі останній – в 2004 році. В даний час спортивна політика країни визначається державою. Провідною організацією на урядовому рівні є Міністерство молоді та спорту. Крім питань управління спортом, воно, у співдружності з Міністерством освіти і деякими іншими організаціями, несе відповідальність за університетський спорт і тренувальні програми.

З другої половини XX століття, як і в Великобританії, шкільні реформи у Франції проводяться практично кожне десятиліття. Починаючи з 50-х рр. XX століття було проведено чотири реформи загальноосвітньої школи (1963, 1975, 1985, 1989 рр.) В ході реформ була визначена структура загальноосвітньої школи, переглянуто зміст освіти, налагоджений управлінський механізм, удосконалювалися навчальні плани і програми, система підготовки педагогічних кадрів. Втілення в життя реформи Жоспена мало значний вплив на зміцнення матеріально-технічної, фінансової, кадрової бази французької школи, посилення її зв'язків з соціумом, поліпшення якості шкільної підготовки, рівня викладання окремих дисциплін (іноземних мов, інформатики, образотворчого мистецтва, музики і спорту) (В.В. Григоревич, 2008).

При випуску із ліцею (другий, перший та випускний класи) учні мають право скласти комплексний іспит, до якого входить і фізичне виховання,

та вступати у заклади вищої освіти без вступних екзаменів. Така практика викликала інтерес серед учнів та батьків. Щоб підготувати учня до іспиту, з 2-го класу використовуються науково обґрунтовані програми. Ці програми включають в себе збалансовані заняття різними видами спорту (колективні та індивідуальні): гандбол, баскетбол, гімнастика, атлетизм, теніс, плавання, вітрильний спорт. Батьки дуже уважно стежать за спортивними успіхами дитини, оскільки бали, зароблені таким чином, можуть компенсувати їх в тій сфері, де досить проблематично набрати їх в достатній кількості.

В даний час заняття спортом дуже популярні у Франції, тим більше що це підтримується політикою держави, яка піклується про здоров'я нації, і коштами соціального страхування. Значна увага приділяється позаурочним заняттям спортом. Згідно з основною ідеєю реформи освіти післяобідній час відведено для занять спортом у навчальному закладі чи спортклубі (J. Gleyse et al., 2016).

Міністерство освіти не курирує заняття спортом через мережу клубів і спортивних асоціацій, тут все залежить від вибору дитини і немає нічого обов'язкового. Хлопчики зазвичай вибирають футбол, регбі або гандбол. Дівчатка – гімнастику, танці, кінний спорт. Вибір може бути обумовлений умовами тієї місцевості, де учень проживає: в місті, в горах, біля моря.

Фінансова складова занять спортом залежить від багатьох факторів: де знаходиться клуб – у великому місті чи в маленькому селі, яке обладнання (спорядження) він має. У будь-якому випадку, всі витрати лягають на батьків (К. Жубер, 2012).

У *фінських* школах фізичне виховання було засновано з середини 19-го століття (з 1843 року) і є обов'язковим предметом у базовій освіті. В той час шкільне фізичне виховання мало на меті запобігти зниженню фізичної підготовленості населення, особливо молоді. Незабаром, після

оголошення незалежності від Росії у 1917 році, до програми фізичного виховання було додано військову складову. Цей період тривав майже три десятиліття до закінчення Другої світової війни (P.D. Pavlovic et al., 2015).

Фінляндська Республіка, яка є членом Європейського союзу, протягом останніх п'яти десятиліть переживає освітні перетворення, перехід від бідного аграрного суспільства з обмеженою освітою до однієї з найосвіченіших країн світу. Післявоєнні перетворення ще більше посилили роль шкільного фізичного виховання для забезпечення належного рівня підготовленості та здоров'я, а також профілактики «сидячого» способу життя (Н.Ю. Мельникова, А.В. Трескин, 2017).

Метою предмета є сприяння розвитку фізичних, пізнавальних та психосоціальних компетенцій у школярів. Програма фізичного виховання забезпечує дітей щотижневим фізичним навантаженням, базою знань та навичок, мотивації до участі в різних організованих формах фізичної активності як частини здорового способу життя. Згідно затвердженого Закону «Про основну освіту» (1998), фізичне виховання є єдиною структурованою можливістю для забезпечення всім дітям помірної та інтенсивної фізичної активності.

Фінська базова освітня програма регулярно і активно переглядалася уповноваженими організаціями. У 1970 році перегляд програми був спрямований на забезпечення рівних можливостей здобуття освіти для всіх дітей. Другий перегляд програми у 1985 році підкреслив необхідність підвищення професіоналізму вчителів і автономію місцевих муніципалітетів для посилення організації освітнього процесу. Крім того, у процесі планування навчальної програми брали участь місцеві вчителі. У 1994 році у навчальному плані були представлені керівні принципи розробки навчальних програм, які в подальшому були переглянуті у 1999 році. У 2001 році були модифіковані загальнонаціональні цілі базової

освіти і розподіл часу на різні предмети. У 2004 році предмет «Фізичне виховання» та «Санітарна освіта» стали окремими дисциплінами (R. Yli-Piipari Sami, 2014).

У результаті децентралізації освіти і розширення шкільної автономії місцеві органи освіти та політичні лідери відповідали за свої політичні рішення. Це сприяло гнучкій підзвітності шкіл, що мало позитивний вплив на викладання, а, отже, і на навчання школярів.

У всіх цих змінах фізичне виховання було і залишається обов'язковою частиною національних шкільних навчальних програм. Зміни в основній національній навчальній програмі відображають зміни і в програмі фізичного виховання.

Фінська освітня система багато в чому схожа на системи більшості інших європейських країн та США.

Шкільне фізичне виховання є доступним для всіх фінських учнів початкової та середньої школи, причому біля 99% школярів успішно завершують етап обов'язкової базової освіти.

З 1970-х років до початку 21-го століття перегляд навчальних планів та програм підійшов до визначення мети фізичного виховання у вихованні знань, навичок та ставлення до фізичної активності як ефективного засобу підтримки активного способу життя, працездатності, здоров'я.

У 2009 році була сформована група експертів для розвитку фінської базової освіти і послідовного укріплення цілей та завдань освіти, беручи до уваги потреби в області розвитку освітнього процесу майбутнього. Експертна група «Базова освіта 2020» сформувала пропозиції щодо розподілу годин на предмети і загальнонаціональні цілі базової освіти для нової реформи. В цій пропозиції підкреслюються життєво важливі навички та якості, які повинен здобути школяр 21-го століття: навички мислення, способи праці і ремесла, виразні навички, участь та ініціативність, а також

самосвідомість та персональна відповідальність. За прогнозами Міністерства освіти дана реформа повинна закінчитися до 2016 року. Стосовно фізичного виховання у документі було відзначено збільшення часу та фінансування фізичного виховання, впровадження тестів для оцінки фізичної підготовленості школярів «Move!», а також щорічного шкільного моніторингу здоров'я. Фізичне виховання у Фінляндії має тверду основу, користується значною підтримкою у суспільстві, оскільки з 1970-х років однією з найважливіших цілей шкільної освіти є цілісний розвиток учня (Wang J.C.K. et al., 2006; R. Yli-Piipari Sami, 2014; J. Kauppinen, 2016).

За останні кілька століть характер і спрямованість фізичного виховання у *Великобританії* зазнали суттєвих змін, воно стало більш демократичним, у порівнянні з кінцем XIX століття, коли стурбованість здоров'ям і активністю нації була лише на рівні фізичних тренувань в державній початковій школі, а культ «атлетизму» панував тільки серед еліти (Н.Є. Пангелова, 2010).

У повоєнній Європі Сполучене Королівство вважається державою загального благоденства, де вперше був введений безкоштовний доступ до середньої освіти для всіх верств населення. Сучасна система загальної середньої освіти у Великобританії в своїх основах сформувалася в 1940-і роки і базується на законі 1944 року («Акт Батлера»). З 1944 до 1988 рр. питання організації, змісту і якості державної освіти перебували у підпорядкуванні місцевих органів освіти. Контроль якості роботи шкіл було покладено на незалежних від місцевої влади інспекторів королівської інспекторської служби. Місцеві органи освіти і школи визначали навчальні плани, враховуючи рекомендації департаменту освіти і науки, королівської інспекторської служби і незалежних органів (шкільних рад), що певною мірою створювало умови для педагогічних інновацій (Н.Ю. Мельникова, А.В. Трескин, 2017).

В освітній політиці, в період із середини 60-х до кінця 70-х років XX століття панували дебати про структуру середньої школи і проблеми реорганізації освітньої системи. Недостатня увага приділялася питанням освітньої програми, як в школі, так і на рівні окремих предметів. Викладачі фізичного виховання ставили під сумнів цілі їх предмета, а також його незначну роль в середній освіті.

Більшість випусків Британського журналу фізичного виховання в 1970-х роках XX століття публікуючи статті, ставили під сумнів концепт фізичного виховання, визнання вкладу фізичного виховання, негативні риси фізичного виховання і маргінальний статус викладачів фізичного виховання. Тобто, фізичне виховання «все ще вважалося важливим» і, в кращому випадку, мало периферійне значення в шкільній освіті (M. Donovan, G. Jones, K. Hardman, 2006).

У 1980-ті рр. правлячі кола країни були стурбовані зниженням конкурентоспроможності країни в порівнянні з деякими іншими країнами Заходу. Дебати і публікації першої половини 1980-х рр. дозволили визначити стратегічні пріоритети майбутньої шкільної реформи:

- перегляд змісту освіти,
- введення національної оцінки знань учнів,
- модернізація системи шкільного управління.

У 1988 році парламент прийняв новий закон про реформу освіти, яка передбачала перебудову системи освіти. Відповідно до цього закону був розроблений «Єдиний національний навчальний план», створені національні стандарти з навчальних предметів. «Єдиний національний навчальний план» став обов'язковим для всієї країни. Відповідно до закону 1988 року були засновані нові типи шкіл, почав активно формуватися ринок освітніх послуг, розширилися можливості вибору батьками

навчального закладу для своїх дітей (J.R.F. Greenfield, M. Almond, G.P. Clarke, K.L. Edwards, 2016).

Ухвалення закону 1988 року призвело до значних змін в системі загальної середньої освіти в цілому, в змісті шкільної освіти, в системі оцінки освітніх досягнень.

У 80-ті роки XX століття з'явилися ознаки включення фізичного виховання та спортивних організацій в нову систему. У кінці 80-х стурбованість станом здоров'я молодих людей і відсутність успіхів спортсменів призвели до висунення фізичного виховання і шкільного спорту на перший план.

Після більш ніж сторіччя, функціонування окремих програм освіти для кожного графства були реалізовані спонсоровані урядом навчальні програми для дітей у віці від 5 до 16 років в Англії (і Уельсі) в 1989 році. Фізична культура стала обов'язковим предметом програми національного навчального плану в 1992 році, вперше в своїй історії. Національний навчальний план був призначений для забезпечення широких і збалансованих меж навчальних програм для 5 – 16-річних дітей, за допомогою яких можливим було поліпшення багатоцільових якостей навчального процесу та навчальних занять. Його розвиток в цілому, і для фізкультурної освіти зокрема, відображає стурбованість уряду про повернення до «традиційних» цінностей навчальної програми в школі (В.В. Григоревич, 2008).

Центральний комітет фізичної рекреації і національні державні організації, особливо союз Регбі, поставилися з натхненням до потенційної зміни програми фізичного виховання. Більш того, в 1994 році, в «Плані по відновленню шкільного спорту», міністр спорту Іен Спроут, наполягав на тому, що кожній школі слід включити в програму п'ять основних ігор – крикет, футбол, регбі, нетбол і хокей. Освіта, тим не менш, залишилася

пріоритетом держави, як і шкільний спорт і фізичне виховання. Зв'язки між шкільним спортом і фізичним вихованням, а також розширення цілей соціальної політики були очевидні в державному акті лейбористської партії «Спорт для всіх» і відновленні Ігрового плану. Реалізація цілей, сформульованих у державному документі «Спортивне майбутнє для всіх», була доручена 600 призначеним координаторам шкільного спорту та 110 коледжам спортивних фахівців, де збиралися приділяти особливу увагу професійному спорту. Ці програми були оновлені у 2003 році Міждепартаментним актом «Навчання через фізичне виховання і спорт», де підкреслювалися 8 програм, що включають плани по збільшенню спеціальних коледжів до 400 і шкільних спортивних координаторів до 2400 осіб до 2005 року (Н.Ю. Мельникова, А.В. Трескин, 2017).

З вересня 2006 року в школах Великої Британії стали обов'язковими для виконання нові стандарти харчування: заборонялося подавати на сніданок або продавати їжу з високим вмістом цукру або солі. Кожна школа отримала рекомендації Міністерства охорони здоров'я про те, як пропагувати здоровий спосіб життя.

Однім з факторів, що вплинув на державну політику, стало проведення літніх Олімпійських ігор в Лондоні в 2012 році. Проте, політику держави щодо фізичного виховання і використання спадщини Олімпійських ігор повсюдно критикують. Баронеса Кемпбелл, міністр спорту Великої Британії, виступаючи на найбільшій щорічній конференції британської освіти в Манчестері, піддала критиці стан фізичного виховання в школах Великої Британії. Леді Кемпбелл звернула увагу на зростання числа дітей, які не в змозі бігати, стрибати, кидати або ловити м'яч через брак вчителів фізкультури в початковій школі. Відзначивши існування небезпеки зникнення спадщини Олімпійських ігор, міністр спорту висловила впевненість в тому, що вчителі повинні правильно мотивувати

дитину, щоб математика, англійська і фізичне виховання були рівноцінні для неї.

У сфері освіти в Англії в останні роки відбувається безпрецедентне до цього часу фінансування фізичного виховання і спорту з боку держави. Причина цього, безумовно, полягає в стані здоров'я нації, збільшенні випадків ожиріння, зокрема, у школярів. Держава витрачає 2 мільярди фунтів щорічно у зв'язку зі збільшенням статичного компоненту і низьким рівнем рухової активності дітей і підлітків. Близько 70% молодих людей припиняють заняття фізичними вправами після закінчення школи.

Відповідно до реформованого у 2014 році Національного навчального плану, фізичне виховання залишається обов'язковим предметом на всіх етапах навчання. Заявлені цілі навчальної програми повинні забезпечити учням:

- розвиток компетенцій в широкому спектрі фізичних вправ;
- фізичну активність протягом тривалого періоду часу;
- участь у спортивних заходах та змаганнях;
- дотримання здорового активного життя.

У 2016 році уряд оприлюднив документ «Дитяче ожиріння: план дій» з метою значного зниження рівня дитячого ожиріння в Англії протягом наступних 10 років. У плані дій були вказані переваги для здоров'я від фізичної активності, а також наведені докази зв'язку між покращенням академічної успішності, фізичною активністю та участю в організованих спортивних заходах. У документі регламентовано, що кожна дитина має отримувати щонайменше 60 хвилин від помірної до енергійної фізичної активності щодня, при чому передбачено, що принаймні 30 хвилин фізичної активності відбуваються в школі, а інші 30 – повинні підтримуватися батьками за межами школи (C. Scheuer, 2014; Youth Sport Trust, 2018).

Підготовка *Польщі* до вступу у Євросоюз передбачала приведення нормативно-правової бази до європейських стандартів.

Початок реформування системи фізичного виховання в загальноосвітніх школах *Польщі* розпочався з прийняття Закону «Про фізичну культуру» у 1996 році і Національної програми здоров'я у 1997 році. Закон передбачав поступове збільшення уроків фізичного виховання в школах до п'яти на тиждень, незалежно від типу навчального закладу (Н. Сороколіт, 2012).

При цьому в розкладі введено 3 обов'язкових години на тиждень і 2 обов'язкових заняття в позаурочний час. Зміст цих занять залежить від можливостей спортивної бази школи, географічних і кліматичних умов конкретного воєводства, інтересів учнів, професійної підготовленості вчителя фізичного виховання. Кожен учень має право самостійно обирати заняття в групі, в якій він буде займатися в позаурочний час двічі на тиждень. Ці заняття можуть включати такі види рухової активності: рекреаційні і спортивні; рухливі і спортивні ігри; коригуюча гімнастика і лікувальна фізкультура; плавання, аеробіка, художня або спортивна гімнастика, туризм. Відповідно до Національної програми здоров'я, керівництво загальноосвітніх шкіл *Польщі* та педагогічні колективи повинні створити умови для систематичних занять не менше, ніж 50% школярам у позаурочний час (Т.С. Єрмакова, 2017).

Якщо в цілому охарактеризувати спрямованість реформи, то це зміна курсу: поворот від централізації до автономії і надання більшої самостійності установам освіти. Відповідно до проекту, школа стає автономним організмом: держава формує соціальне замовлення, а як його виконувати навчальні заклади вирішують самостійно. Відповідно до цього положення Міністерством народної освіти розроблено базовий мінімум з фізичного виховання, до якого кожен вчитель розробляє авторську частину

програми (шкільний компонент). Щороку профільне міністерство обирає 6–8 авторських програм різних воєводств, видаючи їх значним тиражем. Вони доступні кожному вчителю, тому він може обирати будь-яку з них (В. Пасічник, 2009).

Загалом у європейських країнах відмічається подібність у системі організації фізичного виховання в школах. Всі розглянуті країни, окрім Франції, мають або в світлі реформ перейшли до децентралізованої моделі управління фізичним вихованням. У Фінляндії, Великобританії, Польщі, ФРН це принесло хороші результати для розвитку сфери фізичного виховання школярів. До того ж варто відзначити, що ці країни дотримуються рекомендації Ради Європи щодо забезпечення учнів щоденною руховою активністю. Організація занять покладається не тільки на школу, але й на спортивні клуби та асоціації, участь у яких є обов'язковою.

2.2. Перегляд системи фізичного виховання в країнах Азії

Початок ХХ століття ознаменувався зростанням масового національного визвольного руху в країнах Азії. Тому було кілька причин. Перша причина – антиколоніалізм, який поширився на початку ХХ століття по всьому Сходу у відповідь на жорстокість та утиски колонізаторів і об'єднав найрізноманітніші в соціальному відношенні групи населення.

Другою причиною був небувалий підйом національної самосвідомості, який об'єднав різні організації і потоки визвольної боротьби: стихійні виступи селян і ремісників, страйки робітників, таємні товариства і секти, професійні об'єднання міських і сільських підприємців.

В якості третьої причини можна назвати вплив політичних цінностей метрополій. Норми і традиції парламентської демократії європейських

країн активно сприймалися інтелігенцією, підприємцями, службовцями і студентами країн Сходу. Навіть найбільш помірних з них не могло не обурювати явне протиріччя між ліберальними ідеями Заходу і реальною політичною практикою метрополій в колоніях. Звідси випливала і вимога дотримання колоніальною владою принципів і законів метрополій, тобто поширення на жителів Сходу прав громадян Англії, Франції, Голландії та інших європейських країн. Природно, що колоніальні влади відкидали цю вимогу, що тільки сприяло зростанню напруженості і посиленню радикального крила національно-визвольного руху [25, 64].

Пробудженню Азії сприяли і такі події початку століття, як російсько-японська війна 1904 – 1905 рр. і перша російська революція 1905 – 1907 рр. Під безпосереднім впливом останньої відбувалися революційний підйом 1905 – 1908 рр. в Ірані, Младотурецька революція 1908 – 1909 рр. в Османській імперії, Синьхайська революція 1911 – 1913 рр. в Китаї. Ця хвиля визвольних рухів на Сході носила в основному антиколоніальний та антимонархічний характер.

Наслідки Першої світової війни також сприяли активізації визвольної боротьби в країнах Азії. У період між першою і другою світовими війнами практично весь колоніальний світ був охоплений антиімперіалістичними повстаннями (в Єгипті в 1919 р., в Лівії в 1917 – 1932 рр., в Марокко в 1921 – 1926 рр., в Іраку в 1920 р., в Сирії в 1925 – 1927 рр.). Революція 1925 – 1927 рр. в Китаї відкрила нові перспективи перед цією країною, що сильно ускладнилися після окупації Японією в 1931 р., Маньчжурією і тим більше після початку в 1937 р. відкритої війни Японії проти Китаю [81, 98].

Завершення Другої світової війни відкрило новий етап в житті народів Азії. Почала руйнуватися колоніальна система, яка будувалася західноєвропейськими країнами протягом кількох століть, починаючи з XVI – XVII століть.

Країни Азії були першими, які звільнилися від колоніалізму і стали на шлях незалежності, вступили в безпосередні політичні, економічні та культурні зв'язки з народами інших країн і континентів. Пригнічені народи Азії, розпочавши переможну боротьбу проти імперіалізму, перетворилися після Другої світової війни на один з найважливіших факторів історичного розвитку та прогресу. Домоглися звільнення найбільші англійські колонії Індія (1947 р.) і Цейлон (1948 р.), підмандатні території Франції – Сирія і Ліван (1943 р., виведення військ – 1946 р.), від японської колоніальної залежності звільнився В'єтнам, який завоював незалежність від Франції в ході восьмирічної війни (1945 – 1954 рр.), перемогли революції соціалістичного характеру в Північній Кореї та Китаї.

Після ліквідації колоніалізму країни, що розвиваються, включилися в міжнародний спортивний рух і почали здійснювати заходи по розвитку фізичної культури, фізичне виховання і спорт стали об'єктом державної уваги [98].

Серед країн Азії фізична культура саме в Японії, Китаї, Республіці Корея набула статусу одного з наукових напрямів системи освіти і оздоровлення нації. За історичний період оновлення в цих країнах досягнуто високі темпи соціально-економічного розвитку, громадянської свідомості та відповідальності за престиж своєї країни. Вони перетворилися в високорозвинені індустріальні держави з високим потенціалом розвитку науки, освіти, культури, спорту [68].

Саме проблеми розвитку моральності, фізичного і психічного статусу людини, її патріотичних почуттів обумовили на державному рівні в Японії, Китаї, Кореї визнання значущості фізичної культури, як одного з найважливіших засобів освіти та виховання. Це стало можливим також у зв'язку із здійсненням в цих країнах соціально-економічних реформ, створенням нового типу фізкультурно-оздоровчих, реабілітаційних центрів,

спортивних товариств, асоціацій, клубів, широким впровадженням професіоналізму в систему спортивних відносин [82].

Протягом першої половини XX століття життя *Китаю* було наповнено боротьбою за владу всередині країни, революціями та японською окупацією. Одним з поворотних моментів в історії Китаю було створення комуністичної партії (1921 р.), лідером якої став Мао Цзедун. Надалі майже протягом

30 років в Китаї йшла боротьба між комуністичною партією під керівництвом Мао і партією націоналістів на чолі з Чан Кайши, що закінчилася перемогою Мао Цзедуна. Під час Другої Світової війни схід Китаю був знову окупований японцями, які покинули країну після капітуляції [64].

На початку заснування Китайської Народної Республіки (у 1949 р.) голова уряду Мао Цзедун висунув керівні принципи освіти: «Бути здоровим – на першому місці, а навчатися – друге», «Мати гарне здоров'я, добре навчатися і добре працювати». У зв'язку з цим, у 1951 році Центральний народний уряд Державної ради ухвалив «Рішення про покращення здоров'я учнів у навчальних закладах на всіх рівнях». У ньому підкреслювалося, що покращення здоров'я учнів має велике значення для успіхів у навчанні і вихованні сучасного сильного покоління молоді. У цьому документі також було відзначено, що фізичне виховання є невід'ємною частиною навчання, що адміністрація навчальних закладів всіх рівнів повинна розглядати фізичне виховання в якості пріоритету своєї роботи, а також визначати рівень здоров'я учнів, як критерій оцінки власної роботи. Це мало великий вплив на розвиток фізичного виховання. У той же час, під впливом радянської системи фізичного виховання у КНР було сформовано систему фізичного виховання, цілі якої включали в себе

набуття знань, оволодіння руховими навичками та технологіями, дотримуючись ідеальної техніки виконання вправ [132, 238].

При цьому статус шкільного предмета фізичному вихованню у Китаї було надано ще у 1903 році. У той час «Конституція школи», розроблена урядом Цин, передбачала, що різні типи шкіл на всіх рівнях повинні розробити та впровадити навчальну програму гімнастики [133].

Після більш, ніж ста років розвитку можна простежити продовження удосконалення методів та систем навчання, які керуються китайською ідеологією. За останні сто років фізичне виховання Китаю випробувало на собі різні системи навчання: японську (яка посилялася на американську), модель радянської та інші освітні елементи закордонної культури.

Уряд КНР пішов шляхом реформування системи фізичної культури і спорту з метою виховання здорової і сильної нації, керуючись при цьому, в першу чергу, принципом «Здоров'я нації понад усе». Оптимальному і прискореному досягненню поставлених цілей слугували перетворення нормативно-правової бази, в якій і відображається система реформування фізичної культури загальноосвітніх та вищих навчальних закладів, розширення кількості спортивних об'єктів, а також введення спортивних стандартів, до досягнення яких має прагнути населення.

Перевага нормативно-правової бази КНР у галузі фізичної культури і спорту полягає як в змістовному компоненті цих документів, так і в тому, що політична система забезпечує їх виконання, а принциповою особливістю є виконання встановлених положень не тільки в економічно розвинених районах, а й у районах проживання національних меншин, бідних районах і сільській місцевості [137].

Одним з аспектів розвитку спортивного життя в Китаї є державне регулювання і контроль за спортивною діяльністю. Збільшення фінансування спортивного будівництва по всій території КНР призвело до

підвищення результативності спортивних досягнень, охорони здоров'я в вищих, середніх і початкових навчальних закладах.

Кожний освітній щабель, починаючи з молодшої школи і закінчуючи закладами вищої освіти, має в Китаї свої певні завдання з розвитку фізичної культури і спорту [70].

У 1961 році уряд затвердив «Спортивний навчальний план для початкових та середніх шкіл», де підкреслювалася важливість посилення освіти з фізичного виховання з метою покращення фізичного стану учнів [176].

До «культурної революції» в період 1957 – 1966 рр. суспільний лад Китаю формувався під девізом соціалістичного розвитку. Китайським урядом під гаслом «Великий стрибок вперед» були ініційовані різні програми для нівелювання різниці між містом і провінцією, між промисловістю і сільським господарством, скорочення відставання від західних індустриальних країн і прискорення перехідного періоду до комунізму. Політична напруга між Радянським Союзом і Китаєм, повоєні та посухи, як і відсутність економічного контролю, зумовили невдачу в їх реалізації і призвели до великого голоду. Від такої ситуації постраждав і спорт. Під час «культурної революції» 1966 – 1976 рр. Державна спортивна комісія була поставлена під військовий контроль. Перестали проводитися спортивні змагання, вищі навчальні заклади спорту більше не набирали студентів, були закриті спортивні газети і журнали, припинили роботу спортивні науково-дослідні інститути. Масовий спорт ще продовжував існувати у всіх провінціях Китаю, але спорт вищих досягнень практично повністю був знищений [64, 98].

Політичні розбіжності з комуністичною партією Радянського Союзу поставили керівництво КНР в положення самоізоляції, що негативним

чином відбилося на її інтернаціональній співпраці, і для міжнародної громадськості ця країна була закритою на довгі роки.

Після впровадження політики реформ та відкритості (з 1978 р.) система фізичного виховання швидко почала розвиватися. Фізичне виховання у новий період все більше пристосовувалося до вимог соціального та всебічного розвитку учнів. У 1978 році Департамент освіти розробив «Програму фізичного виховання в звичайних середніх школах» та випустив «Тимчасові правила шкільного спорту та охорони здоров'я» та інші документи, які мали на меті удосконалення системи шкільного фізичного виховання та критерії її ефективності з урахуванням специфіки соціалізму країни [238, 282].

Загалом, низка законів, прийнятих урядом Китаю у цей період мала глибоке стратегічне значення для вдосконалення роботи з фізичного виховання.

З початку реформи відкритості у Китаї склалася нова ситуація, яка характеризувалася стабілізацією політики, «бумом» економіки та диверсифікацією культури, які обумовлювали великі можливості для розвитку фізичного виховання. Для досягнення якісної освіти КНР відмовилась від зразку радянської освіти, яка мала характеристики високої централізації. Розвиток локальної фізичної культури Китаю з урахуванням основних всесвітніх тенденцій є основою фізичного виховання країни [282].

Роль фізичного виховання поступово зростала і перетворювалась у частину культивування здорового способу життя. Низка урядових положень, що стосувалися фізичного виховання, стандартизували та гарантували його розвиток, а також були свідченням того факту, що уряд надає великого значення фізичному вихованню.

Починаючи з 1950-х років, Китай почав впроваджувати «Стандарти фізичної підготовки», а потім були розроблені «Національні стандарти

фізичної культури», нормативний документ, затверджений Державною радою. Він мотивує населення брати активну участь у фізичному вихованні та складанні тестів. Цей документ також тісно пов'язаний з курсом шкільного фізичного виховання та позанавчальної діяльності з фізичної підготовки. У 1995 році КНР взяла за основу американські національні стандарти з фізичного виховання NASPE і мета цих реформ полягала в розробці системи освіти, яка підтримує всебічний розвиток дітей за рахунок застосування заснованої на стандартах освіти. У 2000 році Комуністична партія Китаю призначила цільову групу вчених, викладачів закладів вищої освіти та фахівців для складання національних стандартів фізичної освіти. У липні 2001 року було опубліковано перший національний стандарт – «Стандарт фізичного виховання та здоров'я», який почали впроваджувати у школи по всій країні, використовуючи керівний принцип «Бути здоровим – на першому місці». На відміну від Сполучених Штатів, у нових стандартах Китаю об'єднали зміст фізичного виховання та санітарної освіти в єдиний набір стандартів [257].

У 1992 році Китай «Положенням про фізичне виховання та учнівську легку атлетику» постановив, що фізичне виховання у школі надається з 1 по 12 класи. Задовільне складання іспиту з фізичного виховання є необхідною умовою для просування на наступний ступінь класу і школи. Процес фізичного виховання в школах Китаю спрямований на виховання у школярів ідеї «довічних» занять фізичними вправами і спортом, розвиток системи знань про фізичну підготовку, рухові навички і звички активної рухової діяльності, у тому числі в позаурочний час. У Китаї ведеться робота з впровадження фізичної культури як одного із предметів для вступних іспитів в окремі ЗВО. Цей досвід постійно узагальнюється і вдосконалюється для подальшого поширення [241, 253].

Центральне управління освіти також передбачило деякі відносні правила та положення. У 1990 році Державна рада прийняла документ «Експлуатаційні правила з фізичного виховання у навчальних закладах», який визначає його основне завдання – сприяти розвитку фізичного та психічного здоров'я учнів та покращити їх фізичний стан, щоб допомогти учням отримати базові знання в галузі фізичного виховання, культивувати звичку до довічного використання фізичних вправ, формувати навички участі у спортивних змаганнях, навчати резервні спортивні таланти для країни, а також здійснити моральне виховання та допомагати учням розвивати почуття дисципліни, духа мужності, хоробрості та прогресу.

У той же час Державною радою був випущений ще один документ «Експлуатаційні правила роботи в сфері охорони здоров'я в навчальних закладах». У цьому документі говориться, що основними елементами роботи з охорони здоров'я у навчальних закладах є урахування стану здоров'я учнів, медичне обслуговування тих, хто навчається, формування санітарних навичок та навичок профілактики розповсюджених захворювань серед учнів [238].

Міністерство освіти Центрального уряду створило в своїй організаційній структурі відділ фізкультурної, медичної і художньої освіти. Адміністрація освіти всіх провінцій, автономних районів та муніципалітетів має відповідний відділ або підрозділ фізкультурної і медичної освіти або певних посадових осіб. Всі ці установи і посадові особи беруть на себе відповідальність за фізкультурну і санітарну освіту в навчальних закладах на національному або регіональному рівнях.

У 1992 році уряд визнав головним пріоритетом здорове навчання, яке передбачало розвиток фізичної та інтелектуальної сфери учнів, майбутніх будівників соціалізму. При цьому фізичне виховання здійснювалося у навчальний та позанавчальний час в різних формах [12].

У 1995 році був розроблений та виданий Міністерством освіти КНР Закон «Про фізичне виховання і спорт» [48], що встановив сім вимог, яким повинні відповідати загальноосвітні школи:

- фізичне виховання є обов'язковою складовою шкільної освіти;
- заняття з фізичного виховання побудовані у вигляді академічних курсів, які регулярно оцінюються і достатні для задоволення потреб учнів;
- кількість годин, відведена на фізичне виховання, повинна включати в себе участь школярів у щоденних спортивних заходах;
- пропонуються різні програми післяшкільного навчання, тренінги і спортивні змагання; щорічно проводяться міжшкільні спортивні зустрічі;
- вчителі фізичного виховання повинні бути кваліфікованими відповідно до національних правил;
- обладнання та устаткування повинні використовуватися тільки для виконання фізичних вправ;
- необхідно забезпечити медичний нагляд за станом учнів [48].

Аналіз нормативної документації КНР свідчить про реалізацію програми розвитку спорту по всій країні. Для досягнення поставлених цілей були залучені всі категорії навчальних закладів, які працюють за планом освітньої політики. Фізична культура і спорт виховує у молоді усвідомлення значущості спорту для повсякденного життя і для досягнення найвищого особистісного успіху. При цьому фізична культура і спорт впроваджуються не тільки в навчальних закладах, а й активно стимулюються в державних установах.

Особливе значення у сфері регулювання спортивного життя КНР має низка документів, серед яких, в першу чергу, слід назвати «Національну програму по зміцненню здоров'я» від 20.06.1995 р., згідно якої зміцнення здоров'я молоді та дітей сприяє зростанню могутності держави і процвітання всього суспільства. Метою даного нормативного документа

був координований розвиток фізичної культури і спорту в межах національної економіки і національної специфіки.

Передбачалося, що до кінця XX ст. фізичне виховання повинно розвиватися, враховуючи відмінності регіонів; кількість людей, що постійно займаються спортом, має збільшуватися; стан організму людей повинен кардинально покращитися. Згідно з цим документом, передбачалося триступеневе реформування фізичної культури і спорту, яке буде охоплювати всі верстви населення: студентську молодь, дітей, жінок, інвалідів. Характерною особливістю «національної програми» є розширення соціальної бази фізично активного населення, до складу якої включалося не тільки міське, а й сільське населення [70].

Наступним кроком китайського керівництва на шляху реформування фізкультурного та спортивного життя країни було прийняття «Повідомлення Міністерства освіти, державного управління спорту та центрального офісу Комуністичного союзу молоді про загальнонаціональний масовий розвиток «сонячної фізкультури і спорту учнів». Для розвитку «сонячної фізкультури і спорту» необхідно було керуватися метою – «За всяку ціну досягати стандартів здорового тіла і духу». Протягом трьох років потрібно було досягти того, щоб 85% навчальних закладів повністю виконали «стандарті фізичного здоров'я учнів», щоб більше 85% учнів щодня займалися тренуваннями не менше однієї години і оволоділи звичайними спортивними вміннями і сформували спортивні навички, а також підвищили власний рівень фізичного здоров'я [53].

Але дослідження фізичних показників учнів КНР виявили, що фізичні якості учнів початкової і середньої школи, особливо сила, витривалість, а також фізіологічні характеристики продовжували погіршуватися, і при цьому збільшувалась кількість учнів, які страждали ожирінням, поганим

зором. У зв'язку з цим було видано «Повідомлення Міністерства освіти щодо забезпечення учнів початкової і середньої школи щоденної спортивною діяльністю» (2005 р., з доповненнями у 2016 р.), яке передбачало поглиблення реформ освіти і загального просування якісної повноцінної освіти [238].

Позитивною особливістю нормативно-правового забезпечення КНР в галузі фізичної культури і спорту є мобілізація кадрових партійних і непартійних ресурсів для досягнення поставлених цілей, створення чіткого механізму організації та управління процесами розвитку фізичної культури спорту.

Метою реалізації «Погляду державного центрального бюро фізичного виховання і спорту Міністерства освіти щодо посилення роботи з фізичного виховання в школах і поліпшенню здоров'я учнів» від 20.12.2006 р. [14] є забезпечення якісної повноцінної освіти, виховання моральних якостей і всебічного розвитку підростаючого покоління для забезпечення конкурентоспроможності КНР. Даним документом передбачалося посилення роботи з фізичного виховання і поліпшення здоров'я учнів, оскільки шкільна фізкультура сприяє всебічному розвитку школярів, вона відіграє значну роль у вихованні доброчесності, формує дух патріотизму, колективізму, а також сприяє збереженню національної культурної спадщини.

Для досягнення цілей передбачалося вирішення поставлених на державному рівні завдань, таких як: поліпшення якості освіти, що досягається за рахунок реалізації гасла «Людина – понад усе»; збільшення кількості занять фізкультурою – не менше однієї години на день; розширення вибору форм позакласних занять фізичним вихованням; залучення до спортивних змагань найбільшої кількості людей; збільшення кількості спортивних заходів; урахування кліматичних особливостей

областей КНР при плануванні заходів з розвитку рухової активності громадян, а також розширення державного впливу у сфері фізичної культури і спорту КНР за допомогою збільшення фінансування та інформаційна підтримка спортивної активності населення.

Окремої уваги заслуговує «Положення про реформування екзаменаційної системи країни і підвищення рейтингу фізичної культури», як обов'язкового тесту при випускних і вступних іспитах. Аналіз документа свідчить про розширення заходів із залучення більшої кількості населення до занять фізичною культурою і спортом. З огляду на складність вступу до ЗВО КНР і обмеженість кількості студентських місць, стимулом до занять фізичною культурою і спортом для учнівської молоді є можливість здобуття вищої освіти, що також прописується в даному документі. Так, обов'язковий іспит з фізичної культури в школах є важливою складовою при вступі до ЗВО. Метою даного положення є залучення до активної спортивної діяльності інтелектуальної молоді, яка зацікавлена в отриманні вищої освіти, а в подальшому може стати інтелектуальною основою китайського суспільства [238].

Окрім документів, що стосуються організації та змісту фізичного виховання, коштів та устаткування для здійснення процесу фізичного виховання, особлива увага приділяється кваліфікації вчителів. Для роботи вчителем фізичної культури на різних щаблях освіти кандидат повинен мати відповідну кваліфікацію, яку можна здобути протягом чотирирічного терміну навчання у відповідних університетах, трирічного терміну навчання у коледжах. Спеціальну фізкультурну освіту проводять у КНР більше 20 університетів та 60 коледжів.

Отже, аналіз нормативних та директивних документів свідчить, що починаючи з 1954 року, навчальні програми фізичного виховання

розроблялись і впроваджувались послідовно для навчальних закладів на різних рівнях. З метою задоволення потреб реформи освіти і розвитку, починаючи із заснування Китайської Народної Республіки, навчальні програми кілька разів піддавалися перегляду і перекомпіляції. Поточні програми призначені для використання по всій країні. В якості кінцевої мети навчальні плани конкретизують три основні завдання – надати учням базові знання та навички з фізичного виховання, підвищення фізичного стану та упровадження державної ідеології та морального виховання учнів.

Плани та програми визначають зміст навчання з фізичного виховання, включаючи базові знання в області фізичної культури і медико-санітарної освіти, ґрунтуючись на таких видах, як легка атлетика, гімнастика, ігри, художня гімнастика, танці й традиційні спортивні заходи національних меншин. Структура навчальних планів складається з уніфікованого змісту навчання і вибіркового видів, складених на основі місцевих традицій. Такі види спорту, як плавання і катання на лижах, включені як вибіркові через їх залежність від місця розташування і клімату.

Ґрунтуючись на шкільних програмах фізичного виховання в навчальних закладах усіх рівнів, Міністерство освіти видало збірник національних навчальних матеріалів, а адміністративні відділи освіти на всіх місцевих рівнях також склали навчальні матеріали, що стосуються місцевих умов для регіонального використання.

За останні 20 років КНР вдалося досягти значних успіхів у економічному й соціальному розвитку, що сприяло розвитку фізичної культури і спорту. Основою такого розвитку стало те, що Уряд КНР прикладав чимало зусиль для впровадження фізичної культури в усі сфери життєдіяльності людей і залучення широких верств населення до занять масовою фізичною культурою. Про це свідчать такі базові документи Уряду і Комуністичної партії КНР як: «Основні положення реформи

розвитку фізичної культури і спорту в 2001 – 2010 рр.», «Програма сільського спорту», «План здоров'я нації на 2001 – 2005 рр.» [70, 176, 238] тощо. Завдяки соціально-економічним реформам у КНР налагоджено систему фізичної культури в умовах ринкової економіки, створено необхідну інфраструктуру, поставлено на державний рівень питання оздоровлення населення, розроблено й упроваджено оздоровчі системи фізичного виховання. На сучасному етапі розвитку КНР фізичне виховання перетворилося у диверсифіковану культуру.

Основними напрямками діяльності уряду в галузі фізичної культури спорту є: фізичне виховання, система громадського спорту, фізкультурний рух серед літніх людей і інвалідів, дитячо-юнацький і резервний спорт, спортивний рух в сільській місцевості [13, 14, 48, 52, 176]. Важливим є те, що окремими напрямками розвитку в Китаї виділені: розширення системи спортивних змагань, будівництво спортивних споруд і вдосконалення системи підготовки громадських кадрів. Це говорить про те, що уряд розвиває не тільки окремі напрями фізичної культури, але й створює необхідні умови для занять [9, 10].

Ще одним фактором, який сприяв просуванню реформ була підготовка та проведення Олімпійських ігор 2008 року в Пекіні, а також цілеспрямована підготовка спортсменів до досягнення високих результатів на цих змаганнях як національна та політична задача. Успіх Китаю забезпечувався державним контролем, підтримкою та фінансуванням розвитку спорту; великими людськими та фінансовими ресурсами; цільовим розподілом фінансових коштів; цільовим використанням позитивного досвіду спортивних систем СРСР і НДР; концентрацією сил; підтримкою суспільства; концентрованою, спланованою, цілеспрямованою і централізованою підготовкою спортсменів; великим значенням дитячого і юнацького спорту; жорсткою системою відбору; науково-методичним

забезпеченням та участю національних науково-дослідних інститутів; використанням надсучасного спортивного обладнання; фізичною і морально-вольовою підготовленістю китайських спортсменів; підключенням іноземних експертів тощо [81, 98, 236].

Таким чином, аналіз літератури та документальних матеріалів свідчить, що Китайській Народній Республіці вдалося перебороти внутрішньо- та зовнішньополітичні розбіжності, економічну кризу та, завдяки соціально-економічним перетворенням, вивести систему фізичного виховання та спорту країни на високий рівень розвитку.

Узагальнюючи результати розгляду особливостей розвитку шкільного фізичного виховання в КНР, нами визначено, що основними передумовами до здійснення реформ в сфері фізичного виховання стали:

- політичні – подолання внутрішньополітичних протистоянь, протистояння Японії, перемога Комуністичної партії Китаю в громадянській війні (1946 – 1949 р.), встановлення соціалістичного режиму, «закритість» країни від зовнішньоекономічних зв'язків (1960-ті – 1970-ті рр.), економічні реформи та політика «відкритості» після зміни влади (1978 р.);
- економічні – індустріалізація промисловості, будівництво соціалістичної країни, після зміни влади (з 1978 р.) налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, відхід від агресивної політики, налагодження економічного розвитку та промисловості, підняття рівня життя населення, триваючий процес подолання бідності, розвиток науки і техніки, підготовка до проведення Олімпійських ігор 2008 р.;
- ідеологічні – повалення імперіалізму, феодалізму та бюрократичного капіталізму з подальшою побудовою «соціалістичної держави з китайською специфікою».

Ці передумови стали поштовхом до створення нормативно-правової бази в сфері фізичної культури та спорту, постійного перегляду навчальних

планів та програм фізичного виховання, розбудови матеріально-технічної бази, впровадження обов'язкового фізичного виховання учнів протягом всього терміну навчання в школі, забезпечення участі дітей у щоденній руховій активності в урочних та позаурочних формах, підготовки кваліфікованих кадрів.

Цікавою є історія становлення сучасної системи фізичного виховання в *Кореї* протягом ХХ століття і особливо в період після розподілу Кореї на дві держави з різним політичним устроєм. Більш детального розгляду потребують особливості системи фізичного виховання в Республіці Корея, оскільки в Корейській Народно-Демократичній Республіці (КНДР) з початку заснування і до сьогодні освіта включає в себе ідеологію «чучхе», політику робітничої партії, а також удосконалення революційних традицій, комуністичних вірувань тощо. А фізичне виховання слугує для того, щоб громадяни країни були готові до трудових і військових зобов'язань [81].

У Кореї історично виділяються наступні етапи розвитку фізичної культури: перший – з давніх часів до державного перевороту 1894 року – військова спрямованість; другий – до 40-х років 20 століття (звільнення Корейського півострова з-під гніту Японії) – військово-прикладна спрямованість; третій – до початку 50-х років (введення американської системи); четвертий – 50-ті роки; п'ятий – 60-ті – 70-ті роки; шостий – 80-ті роки; сьомий – з 90-х років.

Саме за 6 і 7 періоди відбулися докорінні зміни в сфері фізичної культури, що було пов'язано з підготовкою та проведенням в Республіці Корея Азіатських Ігор (1986 р.) і Олімпійських Ігор (1988 р.) [30].

До 1945 року, в період японської окупації, південнокорейського спорту як такого не існувало, окремі представники Кореї виступали за Японію, а шкільна фізкультура розглядалася як частина підготовки до війни. Все, що могло сприяти підняттю національної самосвідомості, не

заохочувалося, тому ігрові види спорту були витіснені зі шкільної програми, а спортивні об'єднання розганялися [98].

Після поразки Японії у 1945 році Корея звільнилася від колоніального гноблення та отримала можливість самостійного шляху розвитку, в тому числі в галузі освіти та спорту.

У 1948 році Корея була розділена на південну та північну частини. Громадянська війна (1950 – 1953 рр.) закріпила розкол на Республіку Корея (Південна) під диктатом США та Корейську Народну-Демократичну Республіку (Північна) – під диктатом СРСР [25].

На третьому-четвертому етапах розвитку спорту і фізичної культури в Республіці Корея (1945-1961) формально було заявлено про існування південнокорейського спорту. Після створення Олімпійського Комітету РК (1946 р.) південнокорейські спортсмени отримали можливість представляти свою країну на Олімпійських іграх, проте насправді в силу наявності більш істотних проблем держава не втручалася в спортивні справи, спортивна інфраструктура в країні не створювалася, тобто були зроблені формальні заходи без практичного втілення.

У Республіці Корея до 1961 року не існувало повноцінної державної структури, яка б послідовно і якісно провадила політику в галузі фізичної культури. У 1962 році урядом був прийнятий Закон «Про розвиток національного спорту». Він включав в себе статті про введення дня і тижня фізичної культури, розвитку спорту в регіонах, поширенні фізичної культури на робочих місцях і в навчальних закладах, створення окремого виду спортивних змагань для трудящих, будівництві Державного об'єднаного стадіону, підготовки та захисту спортсменів, наданні допомоги автономним регіональним товариствам, які проводять спортивні заходи, і в ряді інших заходів, що сприяло розвитку спорту в цілому [30].

Пак Чон Хі (президент у 1962 – 1979 рр.), побачивши в спорті ефективний засіб створення позитивного іміджу країни в очах світової спільноти, зробив ставку на елітний спорт, який, в силу того, що він, по-перше, найбільш показовий, а по-друге, менш витратний у порівнянні з масовим (тим більше що тоді в країні навряд чи б знайшлася достатня кількість коштів на розвиток останнього), найкращим чином підходив для вирішення поставлених завдань. Для цього періоду також характерне активне лобювання державних інтересів в міжнародних організаціях. Освіта та спорт у Кореї будувалися на доктрині та принципах, запропонованих Сполученими Штатами Америки, і тільки з приходом до влади Пак Чон Хі була досить чітко окреслена лінія розвитку Корейської держави, в тому числі в освіті та спорті. З 1961 до 1979 року була створена широка мережа середніх та вищих навчальних закладів, в тому числі фізкультурних [24].

У період президентства Чон Ду Хвана (1980 – 1988 рр.) і на початку правління Ро Де У (1988 – 1993 рр.) дали про себе знати результати спортивної політики попереднього періоду (Азіатські ігри 1986 року й Олімпіада 1988 року), взятий Пак Чон Хі курс був продовжений. У цей період підтримка великого спорту з боку держави досягла свого апогею, але коли воно виконало поставлені ще за часів Третьої Республіки завдання щодо підвищення свого престижу за допомогою спорту, стала цілком передбачуваною майбутня зміна курсу спортивної політики.

Після того, як вищевказані завдання були виконані, елітний спорт перебував на досить високому рівні, а держава була готова до того, щоб приступити до розвитку масового спорту, цьому питанню було приділено підвищену увагу (про що говорять План Ходорі, створення Ради у справах масового спорту, 1-й п'ятирічний план розвитку масового спорту).

План Ходорі уявляв собою спільний комплекс зусиль урядових структур, регіональних організацій та громадських об'єднань, спрямованих на розвиток масового спорту. Цим планом було закладено основи політики в цій галузі та запропоновано програми щодо поширення фізичної культури серед трудящих, молоді, жінок, інвалідів, людей похилого віку, а також програми з розвитку дитячого спорту. Були розроблені і почали поширюватися по всій країні критерії оцінки фізичних якостей людини і принципи оздоровчої гімнастики [219].

Крім того, зростання доходів населення сприяло підвищенню інтересу до занять оздоровчою фізичною культурою, тобто народ став активно підтримувати державну політику в області масового спорту. Однак на тлі фінансової кризи уряд більше не міг надавати таку підтримку фізичній культурі і спорту, яку він надавав раніше (особливо з урахуванням того, що масовий спорт, на відміну від елітного, вимагає вкладення значно більших коштів), тому було вирішено залучити приватний сектор. Після того, як держава сприяла розвитку спорту, вивела його на певний рівень і створила передумови для його подальшого розвитку, передача його в приватні руки стала цілком доцільним кроком.

Про наміри уряду П'ятої Республіки щодо фізичної культури і спорту свідчить сам факт появи Міністерства фізичної культури 20 березня 1982 року, оскільки створення органу міністерського рівня означає найвищу увагу держави до питань, якими він займається. З цього часу активізувалася популяризація спорту серед населення [25].

На рубежі 90-х рр. для Південної Кореї був характерний перехід від промислової стадії розвитку суспільства до постіндустріальної. Цей процес супроводжувався великими змінами політичної структури, переходом до процесів демократизації державної системи, структурною перебудовою та модернізацією економіки; технологічною модернізацією та створенням

інформаційної спільноти; зміною соціальної структури суспільства на основі політичної та економічної модернізації, виникненням суспільства послуг.

Уряд Кім Йон Сама (1993 – 1998 рр.), також прагнучи скоротити дисбаланс між елітним і масовим спортом, почав з того, що розробив 1-й п'ятирічний план розвитку масового спорту (1993-1997), спрямований на підвищення рівня фізичної культури населення, підтримку конкурентоспроможності держави на рівні десяти кращих країн світу, розвиток міжнародного спортивного співробітництва.

Уряд Кім Те Чжуна (1998-2003) приступив до роботи в розпал фінансової кризи, що зумовило і зміну курсу політики в галузі фізичної культури і спорту, який тепер полягав в її децентралізації та передачі в руки недержавних організацій. В умовах, що змінилися і спричинили за собою фінансову кризу, для ефективного здійснення управління державою була проголошена «теорія маленького уряду». Слідом за загальним скороченням урядових структур зменшення кількості установ, що займаються питаннями фізичної культури і спорту, стало неминучим [138].

Основний напрям спортивної політики Кім Те Чжуна був сформульований як «масовий спорт – запорука здоров'я суспільства». Така політика сприяла активізації масового спорту та успішному проведенню таких важливих міжнародних заходів, як чемпіонат світу з футболу і Азіатські ігри в Пусані, що допомогло Кореї подолати наслідки застою, викликаного фінансовою кризою. Також був розроблений 2-й п'ятирічний план розвитку масового спорту (1998-2002). Передбачалося, що у XXI столітті фізична культура та активний відпочинок будуть відігравати вирішальну роль у підвищенні якості життя корейського народу, сприяти боротьбі з ожирінням та оздоровленню нації, а уряд повинен в цьому

брати участь. Крім цього, вирішувалося завдання зменшення дисбалансу і зміцнення зв'язків між масовим і професійним спортом [81].

Стратегією уряду Но Му Хьона (2003 – 2008) стала децентралізація влади, створення законодавчої бази для запуску і здійснення політики «народної участі», а також розширення самостійності недержавних спортивних об'єднань. Тут окрім продовження загального курсу підтримки і розвитку масового спорту простежується тенденція його комерціалізації, оскільки він дорогий, а тому не вигідний для держави з економічної точки зору. Цей період почався з ухвалення «П'ятирічного плану розвитку масового спорту уряду Но Му Хьона», який торкався 6 областей: масовий спорт, професійний спорт, спортивна індустрія, міжнародний спорт, теорія та інформатизація фізичної культури, управління спортом і його фінансування. План переслідував такі цілі:

1) підвищення якості життя і поліпшення здоров'я населення за допомогою небувалого раніше збільшення відсотка населення, що займається масовим спортом (50%);

2) поліпшення національного іміджу за допомогою підтримки спортивної конкуренції на рівні десяти кращих країн світу і здійснення міжнародного спортивного обміну;

3) збалансований розвиток спортивної індустрії у регіонах і в масштабах держави;

4) створення мирної обстановки на Корейському півострові за допомогою активізації спортивного обміну між Північчю та Півднем й ін. [81, 122].

Політику Лі Мьон Бака (2008 – 20013 рр.) в області спорту можна розглядати в рамках програми «Culturevision 2008-2012», ініційованої сформованим урядом.

Уряд Лі Мьон Бака сконцентрувалося на вирішенні питання оптимізації фізичної культури в школах, велика увага приділялася розвитку спортивного маркетингу і спортивної продукції, розроблялася система навчання і підтримки кваліфікованих фахівців у цій галузі. Крім того, вперше на урядовому рівні мова зайшла про розвиток спорту серед інвалідів [47].

З 1955 року в Республіці Корея Національний навчальний план освіти школярів переглядався 7 разів. До середини 1970 років ефективність його реалізації не розглядалася взагалі. Навчальний план останнього покоління був розроблений і представлений до реалізації у 2000 році для початкової школи, в 2001 – для неповної середньої школи, в 2002 – для старших класів середньої школи. Зміст освіти, представлений в останньому сьомому плані, включає в себе досвід, який учні набувають в школі, навчальні предмети, дослідницьку діяльність, міждисциплінарну систему знань і досвіду, що дозволяє вирішувати життєві завдання.

Аналізуючи особливості змісту шести попередніх навчальних планів фізкультурної освіти школярів Кореї необхідно виділити, що перший навчальний план (1955) спирався на концепцію розвитку середньої освіти всіх верств населення демократичної держави, побудованої на фундаменті практичної філософії і принципах централізованого управління. Другий навчальний план (1963) спроектував збалансований зміст навчального процесу в інтересах фізичного і духовного розвитку засобами спорту, гігієни, здорового способу життя. Третій навчальний план з фізичного виховання учнів Республіки Корея (1974) виділив завдання з розвитку соціально значущих якостей (справедливість, згуртованість, відповідальність), формування навичок розумного використання спорту в системі дозвілля. Сутність четвертого навчального плану (1981) виділяла роль і місце людського фактора в розвитку економічних, соціальних,

оборонних сфер діяльності держави, зосереджуючись на підвищенні рівня фізичної працездатності, здоров'я, соціальної задоволеності через спорт, заняття фізкультурою за місцем проживання, фізкультурно-спортивну інформацію з проблем спорту і здорового способу життя. П'ятий Національний навчальний план Республіки Корея (1988) передбачав культивування цінностей демократичного способу життя в країні – умови життя, цінності культури, відносини в суспільстві, гармонійність розвитку, єдність духовного і фізичного в людині. Шостий Національний навчальний план фізичного виховання учнів (1992) був побудований на ідеалах і цінностях збереження і зміцнення здоров'я дітей та підлітків [92].

Аналіз цільових установок і завдань фізичного виховання школярів Республіки Кореї, відображених в шести навчальних планах, показує історичний розвиток освіти в сфері фізичної культури і спорту від формування рухових навичок і розвитку фізичних якостей прикладної спрямованості до особистісно-орієнтованого освітнього процесу в інтересах фізичного, психологічного та духовного здоров'я школяра.

Після розробки основних положень (структури, змісту, організаційних питань, системи контролю і оцінювання результатів навчання) національного навчального плану і програм шкільної освіти 7-го покоління в рамках корейської освітньої реформи була здійснена їх оцінка в конкретних умовах діяльності. Основна мета цієї програми – створення нового покоління навчальних планів і програм, що відповідають інтересам суспільства, сім'ї, особистості, розробка варіативних підручників і навчальних посібників, орієнтованих на цінності вітчизняної та світової культури сучасного демократичного суспільства [92, 219].

Фізична культура в Республіці Корея набула статусу одного з напрямів соціального розвитку суспільства, зокрема, системи освіти і здорового способу життя корейського народу. За попередній період розвитку в країні

досягнуто високі темпи модернізації економіки, соціальної сфери, по новому зазвучали цілі і завдання фізичного виховання, спорту учнівської молоді, побудовані на свідомості людини, її ставленні до суспільства і відповідальності нації за спортивний престиж своєї країни і здоров'я підростаючого покоління.

З метою підтримки спортивного іміджу Корея організовує міжнародні змагання, бере участь в міжнародних спортивних заходах, поширює світом тхеквондо, удосконалює систему антидопінгового контролю та ін.; більше уваги стало приділятися розвитку легкої атлетики, а також непопулярним видам спорту; удосконалюється система теоретичної та інформаційної підтримки спорту.

На літній Олімпіаді 2012 року в Лондоні південнокорейським спортсменам, які зайняли п'яте місце в загальному командному заліку, вдалося підтвердити свій професіоналізм і високий рівень як власної підготовки, так і південнокорейського спорту в цілому, а також продемонструвати успішність проведеної за цей час державної політики в галузі спорту [159].

У Республіці Корея значну роль в управлінні фізичною культурою країни важливу роль відіграє Корейська асоціація любительського спорту (КАЛС). У політиці держави особливо виділяються три напрями: фізична культура в школах, соціальна фізична культура, елітний спорт. Тому основними стратегіями фізичної культури країни є: підвищення авторитету країни за кордоном, активізація міжнародного спортивного обміну, популяризація фізичної культури серед населення та підготовка елітних спортсменів.

Популяризація фізичної культури передбачає: 1) збільшення кількості тих, хто займається; 2) впровадження та організація шкільних урочних та

позаурочних занять; 3) вироблення у населення позитивного ставлення до занять фізичною культурою і спортом.

Змістова частина шкільного фізичного виховання включає в себе навчання та виховання в основному за європейськими та американськими стандартами, однак в основі предмета – національні види фізичних вправ, ігри, танці. Зараз існує 4 програми фізичної культури школярів: обов'язкова, додаткова (для бажаючих отримати найбільш високий рівень підготовленості), спортивна (передбачає заняття обраними видами спорту у позанавчальний час), підготовка та участь у спортивних змаганнях (для школярів-спортсменів) [114].

Узагальнюючи дані літератури, можна підсумувати, що передумовами до процесу реформування системи фізичного виховання в Республіці Корея були такі: політичні – звільнення з-під гноблення Японії та подальше розділення на дві держави, зміна стилю політичного управління від авторитарного до демократичного; економічні – інтенсивний розвиток від найбіднішої країни в східно-азіатському регіоні до розвиненої промислової держави, підготовка до проведення Азіатських та Олімпійських ігор. Протягом здійснення реформ урядом держави створено органи керівництва фізичною культурою та спортом, розроблено та прийнято законодавчі документи щодо сприяння розвитку фізичного виховання, здійснено перегляд Національного навчального плану освіти та приведено його у відповідність до мінливих вимог ринкової економіки та соціальних запитів.

Характеризуючи особливості розвитку шкільного фізичного виховання в Японії протягом XX – початку XXI століття, можна спостерігати кардинальні зміни курсу його ідеологічного підґрунтя від націоналізму до демократії.

На початку XX століття головними принципами фізичного виховання школярів були конфуціанські ідеї та питання індивідуальної моралі, до 1940-их рр. на зміну даним ідеям прийшло націоналістичне виховання «суб'єктів» в дусі мілітаризму. Все виховання було підпорядковане проголошенню ідей про «Велику Японію» і служінню імператору [163].

У червні 1936 року Міністерство освіти оприлюднило перегляд Програми шкільної гімнастики, в якій була представлена датська гімнастика, розширена складова частина легкої атлетики та ігор, а також програма була спрямована на раціоналізацію методів навчання. Однак метою перегляду була підтримка мілітаристського режиму, що намагався стандартизувати шкільну гімнастику. У програмі був визначений обов'язок шкіл відповідати стандарту, підкреслювалося значення морально-вольового виховання, а також здоровий розвиток тіла.

У вересні 1942 року був виданий Навчальний план фізичного виховання, в якому було визначено використання та вивчення рухових дій, спрямованих на військову підготовку. Фізичне виховання включало в себе такі види спорту, як: будо, дзюдо, кендо (які, до речі, досі включені до шкільного фізичного виховання), гімнастика, ігри, гігієнічні фактори. Практичний опис матеріалу Навчального плану став більш мілітаристським, ніж раніше, шкільна гімнастика стала синонімом військової підготовки. Всі молодіжні організації стали підпорядковуватися фашистському режиму. Спортивні заходи та ігри були ритуалізовані, щоб впровадити мілітаризм, патріотизм і, перш за все, ідеологію імператорської системи. Усі види фізичної активності були окреслені у концепціях бусідо («Шлях воїна») та «Ямато дамаши» («Японський дух») [114].

Після завершення Другої світової війни відбулося знищення всіх фашистських законів і наказів. Військові вчення були заборонені в школах, а вчителі фізичного виховання активно асимілювали американську систему

«Нове фізичне виховання». Спортивні заходи, що складали частину навчального плану з фізичного виховання, в основному були імпортовані з Великобританії та Америки. У той же час, також проводилось багато спортивних змагань з національних видів спорту.

Основні цілі та завдання шкільного фізичного виховання в Японії та США були аналогічні, оскільки післявоєнна демократична освіта, запроваджена у США, оновила і японське фізичне виховання. Навчальні програми фізичного виховання набули таких рис: демократичність; орієнтованість на національну культуру; спрямованість на фізичну підготовку учнів; розвиток пізнавальних та фізичних здібностей; підготовка школярів до участі у фізичній активності протягом всього життя.

Починаючи з періоду відновлення після Другої світової війни до сьогодення Японська Держава мала великі зміни у розвитку фізичної культури та спорту. Ці зміни відбулися разом із такими соціальними змінами, як швидке економічне зростання, підвищення рівня життя, урбанізація, збільшення кількості вільного часу, тривалості життя й т.ін. [81].

Нові керівні принципи та зміст політики в галузі фізичної культури післявоєнної школи були визначені у 1947 році разом із заснуванням курсу вивчення фізичного виховання в школі. Стосовно змісту діяльності з фізичного виховання було проведено реформи для уникнення надмірно формального та жорсткого навчання, більше уваги приділялося інтересам учнів. Минулий акцент, зроблений на гімнастичні вправи, був перенесений на спорт та ігри. Також відбулися зміни в статусі традиційних бойових мистецтв. Деякий час після закінчення війни викладання традиційних бойових мистецтв було припинено у школах, але після внесення змін у правила змагань дзюдо знову почало викладатися у рамках дисципліни та в позакласній діяльності з 1950 року. Потім також до програми було

включено кьудо (традиційна японська стрільба з лука) та кендо (традиційне японське фехтування).

З метою розробки комплексної політики сприяння спортивним заходам, таким як Треті Азійські ігри (1958 р.), проведення Олімпійських ігор у Токіо (1964 р.) та зимових Олімпійських ігор у Саппоро (1972 р.), покращення в школах фізичного та соціально-фізичного виховання, у 1958 році було відновлено Бюро фізичного виховання, скасоване у 1949 році. Таким чином, у липні 1961 року був прийнятий Закон «Про заохочення спорту» [209].

В Японії був розроблений план розвитку галузі фізичної культури і спорту, який передбачав: створення відповідних організацій (наприклад, Японської асоціації любительського спорту в 1946 році, комітету фізичної культури населення в 1965 році); введення у дію закону про фізичну культуру і спорт; створення умов для проведення міжнародних змагань, зокрема Олімпійських ігор; фундаментальне наукове забезпечення фізичної культури, особливо спорту вищих досягнень; використання економічних та науково-технічних досягнень в країні (особлива увага була приділена матеріальному оснащенню шкіл, ЗВО, спортивних клубів, підприємств, зон відпочинку). Стратегія розвитку фізичної культури в Японії передбачає створення умов для забезпечення потреб будь-якої людини в здоровому способі життя (спортивні споруди і рекреаційні зони для занять, кваліфіковані кадри, пропаганда значущості спорту через систему знань та виховання).

Популяризація фізичної культури, пропаганда здорового способу життя в Японії посилилася після виходу закону «Про заходи щодо розвитку спорту» (1961 р.), який визначив завдання з підготовки кадрів, організацію курсів і семінарів, проведення наукових досліджень в області спорту, створення спортивних клубів. У країні був розгорнутий рух під девізом

«Коли завгодно, де завгодно, але всім займатися спортом», а після 1975 року пропагується європейський рух «Спорт для всіх» [114].

Що стосується фізичного виховання в школах, то шляхом повного перегляду курсів навчання у 1958 та 1960 рр. було погоджено цілі та зміст занять з дисципліни «Здоров'я та фізичне виховання» на всіх щаблях шкільної освіти. У цей період також швидко було покращено стан шкільних спортивних споруд.

У період з 1965 по 1974 роки спостерігалось швидке економічне зростання країни, що обумовило певні зміни в способі життя населення. У повсякденному житті люди стали менше займатися фізичними вправами, і це, у поєднанні з такими проблемами як забруднення та руйнування навколишнього середовища, сприяло збільшенню суспільної свідомості щодо необхідності ведення здорового способу життя. До того ж, покращення рівня життя та збільшення вільного часу сприяло швидкому зростанню попиту на спорт у суспільстві [24].

У період з 1968 по 1970 роки знову було здійснено перегляд курсу фізичного виховання в школі. Для реалізації збалансованої та послідовної навчальної програми особливу увагу було приділено збагаченню змісту занять, а також визнано фізичне виховання невід'ємною частиною загальної діяльності у шкільній освіті.

Черговий перегляд програм фізичного виховання відбувся у 1977 – 1978 рр. Побудова процесу навчання фізичним вправам відбувалась відповідно до вікових етапів розвитку дитини для того, щоб учні мали змогу набувати фундаментальних навичок у фізичній культурі. У початковій школі, згідно нових програм, учні вивчали основні рухові дії, у середній та старшій – групи видів спорту.

Переглянуті курси навчання для початкової, середньої та старшої шкіл знов були опубліковані у 1989 році. Зміни у змісті курсу фізичного

виховання проводилися на всіх рівнях з огляду на підвищення фізичного стану дітей та розвитку «Спорту для всіх». Мета змін полягала в тому, щоб діти мали змогу брати участь у спортивних заходах на добровільній та незалежній основі, допомагати їм набувати якості, необхідні для занять фізичною культурою та спортом.

Основні проблеми реформування початкових шкіл полягали у тому, щоб перегрупувати цілі та зміст курсу фізичного виховання на три окремих рівнях: низький (1 – 2 класи), середній (3 – 4 класи), високий (5 – 6 класи) та більш гнучко використовувати зміст фізичного виховання відповідно до особливих характеристик окремих дітей.

Для молодших класів шкіл з метою покращення навчання відповідно до здібностей дітей, було проведено реорганізацію різних спортивних майданчиків, що дозволило дітям обирати різні види занять. Крім того, з метою виховання поважного ставлення до японської культури та традицій заняття бойовими мистецтвами, а також танцями стали доступними і для дівчат, і для хлопців.

Також за результатами реформи було збільшено час на вивчення дисципліни «Здоров'я та фізичне виховання» з 105 годин до 140 годин на рік відповідно до умов кожної школи [46].

На рівні старшої школи освітня реформа здійснювалась у тому ж напрямі, що і в середній школі та передбачала надання можливості учням обирати види фізичної активності. У той же час, з точки зору формування неупередженої навчальної програми були проведені реформи, спрямовані на усунення гендерних відмінностей у кількості необхідних кредитів на вивчення предмета.

З метою покращення процесу фізичного виховання в школах, разом з модернізацією спортивних об'єктів, важливим етапом є підвищення кваліфікації вчителів, інструкторів зі спорту, тренерів. Для цього

міністерство організувало широкий спектр навчальних семінарів для шкільних інструкторів з фізичної підготовки, вчителів початкової школи, тренерів з бойових мистецтв, лижних гонок і т.ін. Це сприяло підвищенню якості навчального процесу з фізичного виховання в школах Японії [51].

Таким чином, узагальнюючи дані літературних джерел, нами визначено основні передумови, які сприяли реформуванню фізичного виховання в Японії: політичні – зміна політичного курсу від мілітаризму та експансіонізму до демократизації та заборони участі у війнах; економічні – рекордне економічне зростання протягом другої половини XX століття, яке змінилося кризою з 1990-х до 2000 року: економічні та соціальні реформи, що призвели до зростання рівня життя; підготовка до проведення Олімпійських ігор. Як і в інших країнах Азії, протягом здійснення реформ в Японії уряд також розробив нормативно-правове забезпечення сфери фізичної культури та спорту, приділив увагу перегляду змісту фізичного виховання, сприяв розширенню матеріально-технічного забезпечення та створенню мережі курсів для підготовки кваліфікованих кадрів.

У теперішній час в Японії, Китаї, Кореї чимало зроблено для розвитку системи фізичної культури до сучасного рівня (особливо спорту вищих досягнень), використання національних досягнень в інтересах виховання патріотичних почуттів, згуртування нації. Можна сказати, що в країнах Сходу гасло «Духовна та фізична сила – сила нації» реально є провідним принципом побудови системи управління фізичною культурою всіх верств населення, підкреслюючи демократизм і гуманність урядових рішень в цій сфері розвитку держави [81].

Отже, можна підсумувати, що передумовами для впровадження реформ в сфері фізичного виховання в країнах Азії стали:

- політичні зміни (руйнування колоніальної системи (1940-ті – 1950-ті рр. – Індія, Сирія, Цейлон, Бірма, В'єтнам та ін.), зміни політичного устрою країн, завершення військових протистоянь;

- стрімкий економічний розвиток (розбудова економічної сфери, яка призвела до покращення якості життя населення; розвиток науки, техніки, освітнього сектору; підготовка і проведення Олімпійських ігор та інших міжнародних змагань, що сприяло підвищенню іміджу країн на світовому рівні);

- ідеологічні зміни (в КНР – повалення феодалізму та бюрократичного капіталізму з подальшою побудовою «соціалістичної держави з китайською специфікою»).

Як результат, уряди Китаю, Кореї та Японії почали приділяти особливу увагу розвитку масового спорту, спорту вищих досягнень, а також системі шкільного фізичного виховання. Було створено нормативно-правове забезпечення фізичної культури, облаштовано матеріально-технічну базу шкіл, постійно переглядаються навчальні плани та програми з фізичного виховання, які узгоджуються з цілями навчання, приділено увагу належній підготовці кадрів з фізичної культури (КНР, Японія)

2.3. Передумови та результати впровадження освітніх реформ у Сполучених Штатах Америки

Поштовхом створення системи фізичного виховання в Америці були військові потреби. Придатність солдат до бою ставала загальнорегіональним пріоритетом. Після закінчення Громадянської війни в США (1861 – 1865 рр.) був прийнятий закон про включення фізичного виховання, як обов'язкового предмету, у плани державних шкіл [98].

Кінець XIX і початок XX століття ознаменувалися появою цілої низки у модернізованих шкільних систем фізичного виховання. У США виник соціально-гігієнічний (медичний) напрям, засновником якого став О. Декролі. Цей напрям мав багато послідовників. Основою даної системи фізичного виховання були рухи лікувальної гімнастики та норми з охорони здоров'я: прийом їжі, дихання та гігієна; захист від небезпеки; правила поведінки в суспільстві. Удосконалена соціально-гігієнічна система фізичного виховання і сьогодні існує в деяких штатах Америки, Пакистані, на Філіппінах [122].

Після закінчення Першої світової війни (1914 – 1918 рр.) загальна статистика охорони здоров'я показала, що одна третина всіх призовників в армії США фізично не придатні до бою. Уряд прийняв законодавство, яке було спрямоване на підвищення якості занять з фізичного виховання по всій країні. У 1918 році Національна служба фізичного виховання підготувала низку законів, що вимагали обов'язкового фізичного виховання у школах. Наступні півстоліття більшість штатів їх дотримувалися, причому з конкретними вимогами щодо розподілу часу, змісту програм і т.ін. У зв'язку із прийняттям законодавчих актів щодо сприяння фізичному вихованню збільшився попит на вчителів фізичної культури, що загалом і призвело до збільшення кількості таких вчителів та закладів, які їх готують.

З 1924 року в світі чітко визначається розподіл основних засобів фізичного виховання і спорту на гімнастику, спортивні ігри і туризм, уточнюється перелік видів спорту, що відносяться до названих засобів [208].

Напрями в фізичному вихованні, засновані на гімнастиці і спортивно-ігровій діяльності, можна назвати основними тенденціями у період між Першою і Другою світовими війнами. Однак були й відмінні риси

особливостей фізичного виховання окремих країн. Вони були обумовлені економічними факторами, шкільною практикою, що склалася, політико-ідеологічними намаганнями, кліматичними умовами, традиціями і т.ін.

З початку 30-х рр. XX ст. у фізичному вихованні англосаксонських держав посилено став поширюватися спортивно-рекреаційний напрям. Спорт розглядався в основному як засіб відпочинку, відновлення сил людини після трудової діяльності. У 1931 році в США вийшла книга Джоя Б. Неша «Виховання характеру в фізичному вихованні», яка зіграла певну роль в пропаганді спортивно-рекреаційного напрямку. Неш говорив, що метою реформи шкільного фізичного виховання не повинне бути повернення до шведської гімнастики, яка спрямована тільки на розвиток м'язів дітей. Автор стверджував, що мотивацією для систематичних занять фізичними вправами є об'єктивно існуючий особистий інтерес до найбільш відповідного виду спорту. Даний напрям отримав широке поширення в елітних школах США, Англії, Австралії, Канади, Південно-Африканської Республіки, Японії [81, 98].

Еволюція фізичного виховання разом з іншими освітніми системами відображала сучасні зміни у суспільстві. Протягом всього двадцятого століття в державних школах спостерігався розвиток фізичного виховання.

Однак найбільш суттєві зміни у змісті та організації фізичного виховання відбулися в результаті збільшення попиту на військово-фізичну підготовленість населення для забезпечення військової присутності США у різних регіонах світу.

Під час Другої світової війни (1939 – 1945 рр.) програми фізичного виховання стали більш розширеними для юнаків та дівчат через фізичну підготовку, необхідну для проходження військової служби та ручної праці. Акцент у фізичному вихованні перейшов від ігор та спорту до фізичної підготовки. Аналогічні зміни були відмічені у 1953 році, коли дослідження

Х. Крауса – С. Вебер показали, що американські діти були менш фізично підготовленими, ніж їх європейські однолітки, а рівень фізичної підготовленості в приватних школах був на 10-15% вище, ніж в державних навчальних закладах. Необхідно відмітити, що в державних школах США навчається близько 90 – 95% всіх дітей країни. В результаті цієї доповіді президент Дуайт Ейзенхауер (1953 – 1961 рр.) створив Президентську раду з питань фізичної підготовки (1956 р.), завданнями якої було сприяння підвищенню рівня фізичної активності молоді та оздоровленні американської нації. Після Другої світової війни та на початку «холодної війни» фізичне виховання стало національним пріоритетом. З тих пір раз у 10 років проводиться тестування всіх школярів США у віці 6 – 17 років за єдиною програмою: човниковий біг 3×30 футів (30 футів – 9,14 м), підтягування на перекладині, кількість згинань та розгинань тулуба за 1 хв., нахил вперед сидячи на підлозі, біг на 1 милю (1609 м). До кінця 80-х рр. виконати «президентські» тести могли не більше 2% школярів. У даний час вимоги трохи знижені [1, 76].

Ось чому перед фахівцями фізичного виховання провідних капіталістичних країн в той час постало завдання пошуку нових форм роботи в даному напрямі.

На прикладі шкільного фізичного виховання США видно, як держава починає приділяти йому все більшу увагу. У 1950-ті – 1960-ті роки фізичне виховання зазнало великого зростання. Багато програм було спрямовано на фізичну підготовку, а також розвиток необхідних рухових навичок.

Президент Джон Кеннеді (1961 – 1963 рр.) також приділив багато уваги підвищенню значущості фізичного виховання, фізичної активності та освіти. Протягом правління президентів Д. Ейзенхауера та Д. Кеннеді питання, пов'язані з покращенням фізичного виховання населення

вирішувалися на національному рівні. Після вбивства Д. Кеннеді у 1963 році питанням фізичного виховання вже не приділялося достатньої уваги.

Коли Ліндон Джонсон (1963 – 1969 рр.) вступив на посаду президента, він також вирішив реформувати освіту. Хоча він і намагався зберегти фізичне виховання на першому плані освітніх реформ, увага уряду до цього питання швидко знизилась. Фізичне виховання не мало особливого місця у програмі «Війна проти бідності» [122].

З 1970-х років число шкіл, які пропонували щоденне фізичне виховання, різко скоротилось. Рональд Рейган (1981 – 1989 рр.) намагався активізувати роботу з підвищення фізичної активності та покращення фізичного виховання в країні. Президент видав розпорядження «Про допомогу освітнім установам всіх рівнів у розробці високоякісних інноваційних програм в галузі охорони здоров'я та фізичного виховання» [147].

Президенти Джорж Х. Буш (1989 – 1993 рр.), Білл Клінтон (1993 – 2001 рр.) працювали над покращенням сфери освіти, але важливість фізичного виховання не розглядалася.

Загалом з 1950-х років у Сполучених Штатах спостерігалася тенденція до зниження фізичної активності населення. Дослідники, які проводили спостереження за фізичною активністю, винуватили численні технологічні та індустріальні заходи, такі як виникнення телебачення та появу автомобілів в американських сім'ях. Комп'ютери, автомобілі, смартфони та багато інших технологічних досягнень, які полегшили наше життя, в результаті змінили спосіб життя від більш активного та здорового до малорухливого. Зниження фізичної активності через виникнення нових винаходів особливо проявилось серед молоді. У 2007 році лише 17% учнів середньої школи займалися фізичною активністю не менше 60 хвилин щодня [166].

З часом багато штатів прийшли до визнання того, що необхідна додаткова фізична активність для боротьби з епідемією ожиріння серед дітей. Були прийняті нові законодавчі акти стосовно збільшення потреби у фізичній активності та обов'язковості занять фізичним вихованням у державних школах.

На початку 2000-х років законопроекти стосовно галузі фізичної культури, як правило, покладалися на грантові пропозиції, які видавалися Секретаріатом з питань освіти, охорони здоров'я та соціальних служб.

Після вступу на посаду президента Джордж У. Буш вважав реформу освіти одним із своїх пріоритетів. У 2001 році було прийнято Закон «Жодної відстаючої дитини» [250], який вносив зміни до Закону «Про початкову та середню освіту» (1965 р.). Цей документ був покликаний забезпечити всім дітям рівні, справедливі та значні можливості отримати високоякісну освіту і досягти мінімальних державних стандартів та академічних досягнень. У цьому документі особливу увагу приділено математиці, читанню, природничим наукам шляхом стандартизації оцінок тестування. Школи, які не дотримувалися стандартів або мали погані результати тестування, стикнулися зі штрафами та втратою значного федерального фінансування. Штати та шкільні округи відчували на собі зростаючий тиск з боку федерального уряду. Тому у школах часто зводили до мінімуму або взагалі усували програми з фізичного виховання на користь використання ресурсів на математику, природничі науки та читання. Це відбувалось, не дивлячись на державні закони, що вимагали мінімального обсягу фізичного виховання. А грантові програми не могли в повній мірі забезпечувати процес фізичного виховання в школах. Так поступово фізичне виховання перетворилося у «другорядний» предмет [194].

У результаті управлінських рішень фізичне виховання було повернено в сферу діяльності урядів штатів. А штати, намагаючись йти в ногу з

федеральними правилами стосовно математики, природничих наук, читання, не працювали над покращенням програм фізичного виховання.

«Правила фізичної активності для американців» [255], які були розроблені групою державних організацій охорони здоров'я та фізичної активності і видані федеральним урядом, включали в себе комплекс програм та ініціатив, спрямованих на підвищення фізичної активності різних груп населення. Стосовно дітей шкільного віку даний план передбачає покращення якості та кількості фізичного виховання для учнів з дитячого садку до 12 класу за допомогою значних політичних ініціатив на федеральному та державному рівні, які спрямовують та фінансують фізичне виховання в школах та інші програми фізичної активності.

Спроби адміністрації президента Барака Обама (2009 – 2017 рр.) щодо повернення важливості фізичного виховання не увінчалися великим успіхом. Уряд продовжив боротьбу з епідемією ожиріння. Цільова група, створена для вирішення даного питання, розробила стандарти харчування та фізичного виховання в навчальних закладах. Але всі заходи в більшій мірі стосувалися саме харчування. Вважалося, що фізичне виховання є місцевим питанням, на рівні штатів.

У відповідь на ініціативу тодішньої Першої леді Мішель Обама «Давайте рухатись!», Американський альянс здоров'я, фізичного виховання, відпочинку та танців (AANPERD) запустив ініціативу «Давайте рухатися у школі!», яка використовує комплексний підхід до просування фізичної активності в школі. Мета цієї ініціативи – допомогти початковим та середнім школам розпочати Програму фізичної активності загальної школи (CSPAR, 2012), яка спрямована на оптимізацію фізичного виховання і надання можливостей для здійснення фізичної активності в школі. CSPAR в будь-якій школі призначена для досягнення двох цілей: 1) забезпечити різноманітні можливості фізичної активності на базі школи, які дозволять

всім учням брати участь щонайменше 60 хвилин від помірної до енергійної фізичної активності щодня; 2) забезпечити координацію між компонентами CSPAP для максимального розуміння, застосування на практиці знань і навичок, отриманих в ході фізичного виховання, з тим щоб всі учні були повністю фізично освічені і добре навчені фізичній активності на все життя. П'ять компонентів CSPAP, що вважаються життєво важливими для розвитку фізично освіченої й фізично активної дитини, – це фізичне виховання, фізична активність в школі, фізична активність до і після школи, участь персоналу школи та участь сім'ї і спільноти у фізичній активності. Школам дозволено впроваджувати всі або окремі компоненти [156, 177].

Пізніше, у 2015 році урядом президента Б. Обама внесені поправки до Закону «Про початкову та середню освіту» від 1965 р. Новий закон мав назву «Кожен студент успішний», де передбачено:

- підвищення рухової діяльності дітей упродовж їхнього перебування у школі із вимогою від усіх шкіл, освітніх округів та штатів звітувати про якість та кількість фізичного виховання. Освітні установи, що отримують державне фінансування та забезпечення, повинні дотримуватися наступних вимог: 150 хвилин фізичного виховання на тиждень для учнів початкової школи; 225 хвилин – для учнів середньої та старшої школи;

- внесення поправок до існуючих навчальних програм щодо інтеграції фізичного виховання і рухової діяльності протягом усього часу перебування у школі;

- підтримка професійного розвитку та вдосконалення вчителів фізичного виховання, які допомагають дітям вести здоровий спосіб життя;

- моніторинг впливу рухової активності на успіхи учнів у навчанні та способи збільшення частки рухової діяльності протягом дня [197, 200].

Розглядаючи зразок управління фізичним вихованням у навчальних закладах США, можна зробити висновок, що децентралізована модель

поки що не принесла очікуваних результатів у покращенні здоров'я школярів та зниженні ступеня ожиріння молоді. Можливо саме в цій ситуації уряду необхідно більш уважно поставитися до означеної проблеми на рівні всієї країни.

Отже, підсумовуючи результати узагальнення даних літератури та документальних матеріалів, можна стверджувати, що основними передумовами, які визначили необхідність проведення реформ в сфері фізичного виховання учнів американських шкіл, стали:

- політичні – збільшення впливу США на політичну ситуацію в світі, використання фізичної культури і спорту як інструменту для досягнення політичних цілей;
- військові – зниження готовності призовників до служби в армії; збільшення військової присутності США у різних регіонах світу;
- соціальні – оприлюднення результатів обстеження фізичної підготовленості школярів, тенденція до зниження фізичної активності населення, зниження рейтингу навчального предмета «Фізичне виховання».

У результаті реформ уряди країни та штатів у США почали здійснювати державну підтримку сфери фізичної культури та спорту; здійснено децентралізацію управління сферою шкільного фізичного виховання; впроваджено постійний моніторинг фізичної підготовленості учнів та комплексні програми підвищення рівня рухової активності в школах.

2.4. Порівняльна характеристика реформ в сфері фізичного виховання школярів зарубіжних країн

Аналізуючи зарубіжний досвід проведення реформ галузі фізичного виховання школярів можна дійти висновку, що всі розглянуті нами країни

намагаються оптимізувати процес фізичного виховання. Уряди різних країн окрім політичних, економічних та соціальних реформ вважають своїм обов'язком покращити сферу освіти та фізичного виховання зокрема, вивести її на конкурентоспроможний рівень.

Різні зарубіжні країни свого часу мали різні передумови впровадження освітніх реформ та їх зміст (табл. 3.1). Наприклад, Польща та Фінляндія готувалися до вступу у Євросоюз, тому перебудовували законодавчу базу відповідно до європейських стандартів, в тому числі освітніх. Уряд Великобританії був стурбований зниженням конкурентоспроможності країни та відсутністю успіхів спортсменів на міжнародній арені, тому почав перебудовувати систему освіти і, зокрема, фізичного виховання. У ФРН реформа шкільного фізичного виховання була зумовлена територіальними та політичними змінами в країні. Франція протягом другої половини ХХ століття постійно удосконалює систему освіти, що також відображається на сфері фізичного виховання. У Китайській Народній Республіці розпочалися економічні реформи та реформи відкритості для побудови соціалізму з китайською специфікою, що сприяло активному розвитку фізичного виховання країни. У Кореї та Японії важливим підґрунтям для розвитку фізичного виховання школярів стали соціально-економічні реформи, наслідком яких було покращення якості життя і відповідно збільшення попиту на заняття спортом. Також величезну роль зіграла підготовка до проведення найважливіших світових змагань – Олімпійських ігор – на територіях азіатських країн. У Сполучених Штатах Америки поштовхом до змін стало дослідження рівня фізичної підготовленості населення, проведені Хансом Краусом та Сонею Вебер, що показало незадовільні результати, а також виявлена тенденція до зниження фізичної

активності населення. Уряд країни також занепокоєний рівнем ожиріння серед дітей.

Що стосується перетворень, які відбуваються в процесі реформ, то у зарубіжних країнах виділяються спільні риси: уряди країн приймають різні законодавчі та нормативно-правові акти в сфері фізичного виховання, які потім намагаються втілити в життя. Найуспішніше це проходить у країнах Азії, оскільки уряди забезпечують виконання прописаних положень шляхом створення чіткого механізму організації та управління процесами розвитку фізичної культури спорту, адаптації законодавчих документів до різних регіонів країн, охоплення всього населення руховою активністю, масовим спортом.

Наступним кроком реформ в усіх розглянутих країнах є збільшення часу для занять фізичним вихованням у різних формах в умовах навчального закладу. У багатьох країнах (Великобританія, КНР, США, Польща, ФРН) законодавством передбачено забезпечення школярів щоденною руховою активністю протягом щонайменше 60 хвилин. При цьому організація занять покладається не тільки на школу, але й на спортивні клуби та асоціації, участь в яких є обов'язковою.

Розповсюдженим засобом оптимізації процесу фізичного виховання у різних країнах (ФРН, Франція, Польща, КНР, Республіка Корея, Японія) є постійний перегляд національних планів та програм з фізичного виховання, трансформація змісту та цілей предмета, приведення їх у відповідність соціально-економічним вимогам та потребам учнів.

У Фінляндії, Франції, Великобританії, КНР, Японії особливу увагу було приділено збільшенню фінансування галузі фізичного виховання та покращенню матеріально-технічної бази навчальних закладів.

Таблиця 5. **Особливості реформ фізичного виховання школярів зарубіжних країн**

Країни	Передумови впровадження реформ		Основні перетворення
1	2		3
Німеччина	<i>Загальноєвропейські передумови:</i> – політичні: геополітичні зміни у 1940-х і 1990-х рр. (формування двох політичних систем, які протистояли одне одному; утворення нових держав, розпад інших), європейська інтеграція; – економічні (інтенсифікація виробництва, науково-технічна революція, збільшення нервово-емоційного напруження, зниження фізичної активності, зменшення фінансування фізичного виховання); – соціальні (активне державне регулювання сфери фізичної культури та спорту; розвиток рекреаційного руху; зміна соціальних пріоритетів до проведення вільного часу; спортифікація суспільства; розбудова матеріально-технічної бази фізичної культури (1960-ті – 1970-ті роки) та її скорочення у 1990-ті роки через фінансову кризу; освітні реформи, що призвели до скорочення годин на фізичне виховання;	Геополітичні зміни (об'єднання Німеччини). Демілітаризація фізичного виховання. Впровадження концепцій особистісно-орієнтованого виховання.	Зміна мети викладання предмета «Фізичне виховання», збільшення кількості навчальних годин на вивчення предмета, впровадження спортивних заходів протягом та після закінчення навчального дня. Впровадження багатокомпонентної програми охорони здоров'я дітей.
Франція	революція, збільшення нервово-емоційного напруження, зниження фізичної активності, зменшення фінансування фізичного виховання); – соціальні (активне державне регулювання сфери фізичної культури та спорту; розвиток рекреаційного руху; зміна соціальних пріоритетів до проведення вільного часу; спортифікація суспільства; розбудова матеріально-технічної бази фізичної культури (1960-ті – 1970-ті роки) та її скорочення у 1990-ті роки через фінансову кризу; освітні реформи, що призвели до скорочення годин на фізичне виховання;	Ліквідація мілітаристської спрямованості фізичного виховання. Початок підтримки фізичного виховання державними органами.	Перегляд змісту освіти з предмета «Фізичне виховання», удосконалення програм, покращення матеріально-технічної бази, кадрового потенціалу. Збільшення кількості годин на викладання предмета, розширення вибору видів спорту для занять, залучення школярів до позакласних форм занять фізичними вправами. Надання можливості складання іспиту з фізичного виховання.
Фінляндія	та її скорочення у 1990-ті роки через фінансову кризу; освітні реформи, що призвели до скорочення годин на фізичне виховання;	Підготовка та вступ до Євросоюзу. Децентралізація управління освітою.	Збільшення часу та фінансування фізичного виховання, впровадження тестів для оцінки фізичної підготовленості школярів та щорічного шкільного моніторингу здоров'я.

Продовження табл. 5

1	2	3
Великобританія	намагання підвищити конкурентоздатність на світовому рівні); – військові (завершення Другої світової війни, демілітаризація фізичного виховання); – ідеологічні (припинення міжцивілізаційних розколів, створення системи «європейських цінностей» – демократія та права людини; соціальне партнерство; багатонаціональність та заперечення націоналізму; мультикультуралізм; багатовекторність внутрішньої та зовнішньої політики; еволюція кордонів Євросоюзу тощо).	Збільшення фінансування сфери фізичного виховання. Запровадження щоденних норм фізичної активності школярів. Розширення можливостей для занять спортом у навчальний та позанавчальний час, участі у спортивних заходах та змаганнях. Перегляд основних цілей фізичного виховання. Розробка національного плану щодо зниження дитячого ожиріння та збільшення рухової активності.
Польща	Підготовка та вступ до Євросоюзу. Приведення законодавчої бази до європейських стандартів. Децентралізація управління освітою.	Надання автономії навчальним закладам у складанні авторської частини навчальних програм. Збільшення кількості годин на викладання предмета «Фізичне виховання» та позаурочних форм занять.
Китай	<u>Загальні для країн Азії:</u> - політичні зміни (руйнування колоніальної системи (1940-ті – 1950-ті рр. – Індія, Сирія, Цейлон, Бірма, В'єтнам та ін.), зміни політичного устрою країн, завершення військових протистоянь); - стрімкий економічний розвиток	Політичні – подолання внутрішньополітичних протистоянь, протистояння Японії, перемога Комуністичної партії Китаю в громадянській війні (1946 – 1949 р.), встановлення соціалістичного режиму, «закритість» країни від зовнішньоекономічних зв'язків (1960-ті – Перетворення нормативно-правової бази, прийняття ряду законодавчих актів та нормативних документів по розвитку фізичного виховання. Розробка Національного «Стандарту фізичного виховання та здоров'я». Постійний перегляд програм фізичного виховання. Впровадження

	(розбудова економічної сфери, яка призвела до покращення якості життя населення; розвиток науки, техніки, освітнього сектору; підготовка і проведення Олімпійських ігор та інших міжнародних змагань, що сприяло підвищенню іміджу країн на світовому рівні).	1970-ті рр.), економічні реформи та політика «відкритості» після зміни влади (1978 р.) Економічні – індустріалізація промисловості, будівництво соціалістичної країни, після зміни влади (з 1978 р.) налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, відхід від агресивної політики, налагодження економічного розвитку та промисловості, підняття рівня життя населення, подолання бідності, розвиток науки і техніки, підготовка до проведення Олімпійських ігор 2008 р. Ідеологічні – повалення імперіалізму, феодалізму та бюрократичного капіталізму з подальшою побудовою «соціалістичної держави з китайською специфікою».	обов'язкового фізичного виховання для учнів 1 – 12 класів та іспиту з предмета. Забезпечення учнів щоденною руховою активністю в урочних та позаурочних формах. Розширення матеріально-технічної бази. Підвищення кваліфікації кадрів.
Корея		Політичні – звільнення з-під гніту Японії та подальше розділення на дві держави, зміна стилю політичного управління від авторитарного до демократичного, Економічні – інтенсивний розвиток від найбіднішої країни в східно-азіатському регіоні до розвиненої промислової держави, підготовка до Азіатських та Олімпійських ігор.	Створення Міністерства фізичної культури. Прийняття законодавчих, нормативних та директивних документів щодо розвитку фізичної культури і спорту. Постійний перегляд Національного навчального плану освіти, в тому числі фізичного виховання, приведення його у відповідність вимогам економіки, соціальної, технологічної сфери.
Японія		Політичні – зміна політичного курсу від милітаризму та експансіонізму до	Створення відповідних організацій, які керують фізичною культурою та

		демократизації та заборони участі у війнах. Економічні – рекордне економічне зростання протягом другої половини XX століття, яке змінилося кризою з 1990-х до 2000 року, економічні та соціальні реформи, що призвели до зростання рівня життя, підготовка до проведення Олімпійських ігор.	спортом. Прийняття законодавчих актів щодо розвитку фізичної культури та спорту. Перегляд та розширення змісту навчання з дисципліни «Здоров’я та фізичне виховання» на всіх щаблях освіти, збільшення часу на вивчення предмета. Усунення гендерних відмінностей при виборі видів спорту для занять та кількості кредитів на вивчення предмету. Налагодження матеріально-технічної бази шкіл. Підвищення кваліфікації кадрів.
Сполучені Штати Америки	Політичні – збільшення впливу США на політичну ситуацію в світі, використання фізичної культури і спорту як інструменту для досягнення політичних цілей. Військові – зниження готовності призовників до служби в армії; збільшення військової присутності США у різних регіонах світу. Соціальні – оприлюднення результатів обстеження фізичної підготовленості школярів, тенденція до зниження фізичної активності населення, зниження рейтингу навчального предмета «Фізичне виховання».	Впровадження тестування школярів з фізичної підготовленості раз в 10 років. Децентралізація управління сферою шкільного фізичного виховання. Прийняття ряду директивних документів щодо покращення якості та кількості фізичного виховання. Впровадження комплексної програми фізичної активності в школі. Розробка рекомендацій щодо норм рухової активності школярів.	

У Франції, КНР, Японії, США також створено умови для підвищення кваліфікації кадрів для забезпечення викладання фізичного виховання.

На сьогоднішній день можна говорити про успіхи проведених реформ у Німеччині, Великобританії, Польщі, Китаї.

Узагальнюючи дані аналізу доступних джерел, відповідно до географічного групування досліджених країн, нами виявлено, що в європейських країнах передумовами проведення реформ в сфері шкільного фізичного виховання стали:

- політичні – геополітичні зміни на теренах Європи у 1940-х рр., що призвели до формування двох політичних систем – соціалістичної та капіталістичної, загострення протиріч між ними; європейська інтеграція з подальшим утворенням Європейського союзу; геополітичні зміни у 1990-х рр., що призвели до утворення нових держав (об'єднання Німеччини, руйнування СРСР);
- економічні – інтенсифікація виробництва, науково-технічна революція з подальшою постіндустріалізацією, збільшення нервово-емоційного напруження та зниження рівня фізичної активності населення в процесі професійної діяльності, зменшення фінансування освіти, в тому числі, фізичного виховання через бюджетні труднощі (у 1990-х рр.);
- соціальні – активне державне регулювання сфери фізичної культури та спорту; розвиток рекреаційного руху; зміна соціальних пріоритетів до проведення вільного часу; спортифікація суспільства; розбудова матеріально-технічної бази фізичної культури (1960-ті – 1970-ті роки) та її скорочення у 1990-ті роки через фінансову кризу; освітні реформи, що призвели до скорочення годин на фізичне виховання; намагання підвищити конкурентоздатність на світовому рівні;
- військові – завершення Другої світової війни, демілітаризація фізичного виховання, поява нових видів зброї;

– ідеологічні – припинення міжцивілізаційних розколів, що були підґрунтям тоталітаризму шляхом відділення СРСР від Європи, і подальше створення системи «європейських цінностей».

У країнах Азії основними передумовами реформування фізичного виховання були:

- політичні зміни (руйнування колоніальної системи (1940-ті – 1950-ті рр. – Індія, Сирія, Цейлон, Бірма, В'єтнам та ін.), зміни політичного устрою країн, завершення військових протистоянь;
- стрімкий економічний розвиток (розбудова економічної сфери, яка призвела до покращення якості життя населення; розвиток науки, техніки, освітнього сектору; підготовка і проведення Олімпійських ігор та інших міжнародних змагань, що сприяло підвищенню іміджу країн на світовому рівні);
- ідеологічні зміни (в КНР – повалення феодалізму та бюрократичного капіталізму з подальшою побудовою «соціалістичної держави з китайською специфікою»).

Передумовами здійснення реформ у шкільному фізичному вихованні США стали:

- політичні – збільшення впливу США на політичну ситуацію в світі, використання фізичної культури і спорту як інструменту для досягнення політичних цілей;
- військові – зниження готовності призовників до служби в армії; збільшення військової присутності США у різних регіонах світу;
- соціальні – оприлюднення результатів обстеження фізичної підготовленості школярів, тенденція до зниження фізичної активності населення, зниження рейтингу навчального предмета «Фізичне виховання».

У результаті уряди зарубіжних країн прийняли різні заходи щодо покращення стану фізичного виховання в школах і виведення його на сучасний рівень функціонування.

3.1. Особливості побудови та змісту фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти окремих країн Європи, Азії та США

Аналіз документальних матеріалів щодо організації фізичного виховання в зарубіжних школах дозволив створити уявлення про закономірності процесу фізичного виховання учнів.

Як правило, підґрунтям організаційно-педагогічних засад національних систем фізичного виховання є певні стратегії та законодавчі документи, які декларують та регулюють діяльність в сфері фізкультурної освіти.

У більшості країн існує загальнонаціональний курикулум, у якому фізичне виховання представлено як обов'язковий предмет для вивчення у початковій, середній і, в деяких випадках, старшій школі.

Уряди багатьох країн розробили рекомендації щодо планування та організації процесу фізичного виховання у школах. Ці керівництва доступні вчителям на сайтах міністерств освіти країн або організацій, які регулюють діяльність в галузі фізичного виховання.

Навчальний план або програма фізичного виховання є основним документом, у якому відображено: вимоги щодо кратності занять з предмета на тиждень або загальна кількість годин на рік; щодо забезпеченості навчальних закладів спортивними спорудами та обладнанням для проведення занять; до техніки безпеки під час занять (з ними обов'язково мають ознайомитись учні); види рухової активності, що пропонуються школярам; види позанавчальних занять; методи навчання, які можуть

використовувати вчителі; особливості відпрацювання уроків, пропущених через хворобу або з інших причин та особливості оцінювання учнів з предмета «Фізичне виховання».

Узагальнена структурна модель організації фізичного виховання в школах зарубіжних країн представлена на рис. 4.1.

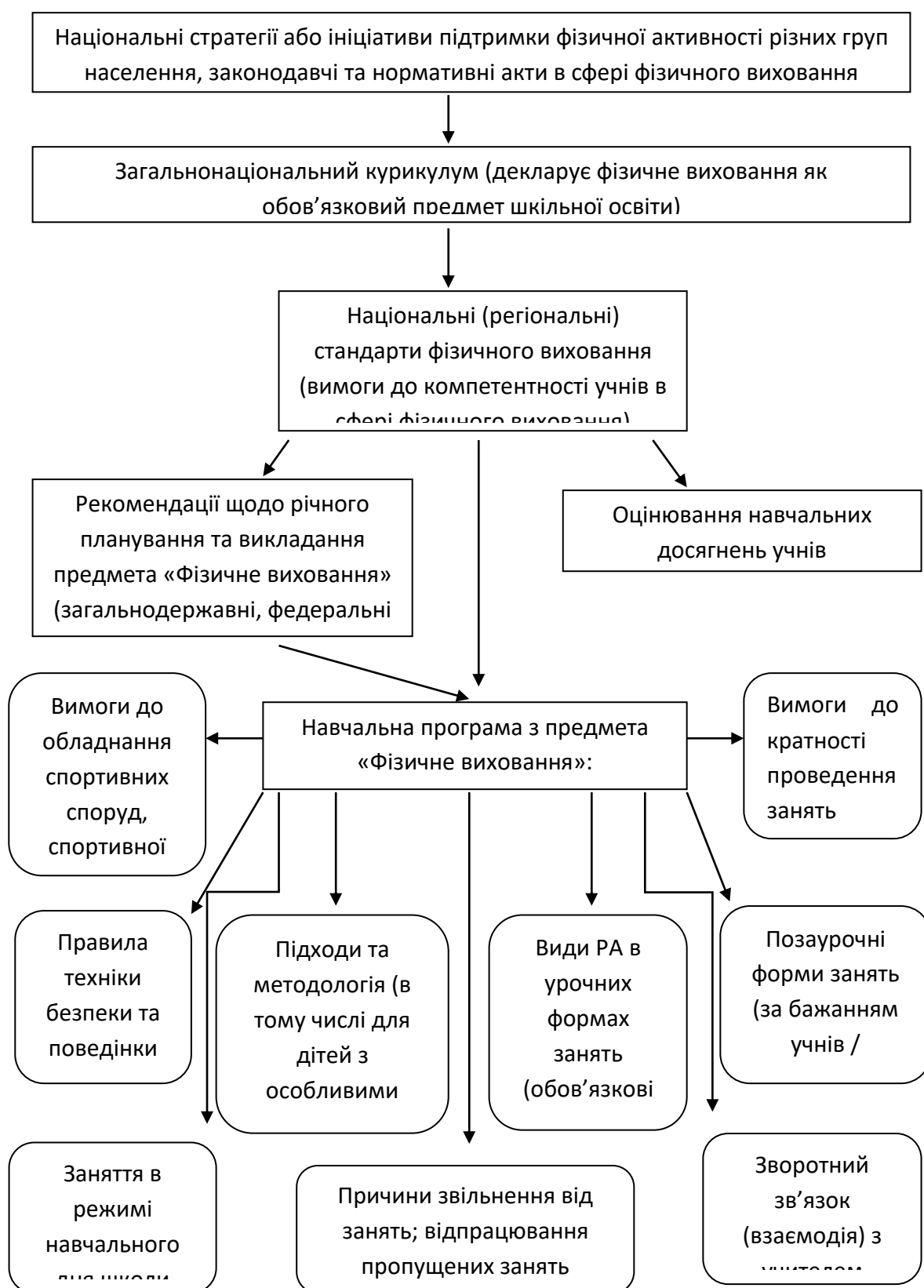

Рис. 4.1. Структурна модель фізичного виховання школярів зарубіжних країн

Відповідно до політичних особливостей державного регулювання сфери освіти організація процесу фізичного виховання різних країн може мати свої відмінні риси.

3.1.1. Порівняльна характеристика організації та змісту фізичного виховання школярів зарубіжних країн

Аналіз літературних джерел та документальних матеріалів дозволив нам виділити критерії, за якими можна зробити порівняльну характеристику особливостей організації та проведення фізичного виховання у школах зарубіжних країн. Критеріями оцінки виступили: наявність законодавчої бази фізичної культури та спорту, зміст національних стандартів, статус предмета, наявність навчального плану, кількість годин на вивчення предмета, матеріально-технічне забезпечення та джерела фінансування галузі, зміст навчальної програми та мета вивчення предмета, організація позакласної роботи з фізичного виховання, рівень професійної кваліфікації вчителів фізичної культури, а також система оцінки навчальних досягнень учнів (табл. 4.1 – 4.9).

Слід відмітити, що у всіх розглянутих нами країнах приділяється достатньо уваги законодавчому забезпеченню сфери фізичної культури та спорту.

Європейські держави мають багато спільного у процесі фізичного виховання учнів шкіл, оскільки Європейський союз та окремі країни, які до нього не входять, намагаються створити єдиний освітній простір.

Як зрозуміло зі структурної моделі фізичного виховання школярів зарубіжних країн, держави намагаються сприяти підвищенню рухової активності населення, створюючи різні загальнонаціональні стратегії, ініціативи та законодавчу базу (рис. 4.1).

Рекомендації Ради Європи (2013) про заохочення фізичної активності, що сприяє зміцненню здоров'я, спонукала країни ЄС розробити комплексні стратегії, що включають в себе такі галузі як спорт, освіта, здоров'я, транспорт, навколишнє середовище та містобудування. Ґрунтуючись на цьому, Європейська Комісія створила експертну групу зі сприяння фізичній активності та здоров'ю, яка надала рекомендації щодо заохочення фізичного виховання в школах [168]. Разом із загальними рекомендаціями щодо ролі фізичного виховання у сприянні формуванню особистісних цінностей (чесна гра, співпраця, справедливість, рівність, чесність) і розвитку відповідних навичок (робота в команді, соціальне залучення та лідерство), основна увага була приділена збільшенню часу викладання фізичного виховання до п'яти годин на тиждень.

Дослідження, проведені Eurydice [170], показують, що країни Європи приймають національні стратегії для пропаганди та розвитку фізичного виховання та фізичної активності в школі. Деякі стратегії розроблені спеціально для фізичного виховання (Великобританія, Польща, Фінляндія). Інші націлені на фізичне виховання в рамках загальної стратегії, яка охоплює більш широкі верстви населення (Франція, ФРН).

У деяких країнах Європи централізовані масштабні ініціативи замінюють або доповнюють національні стратегії (ФРН, Фінляндія). Школам надаються кошти в рамках таких ініціатив, а їх виконання підтримується спеціально призначеними координаторами [54].

Уряд Сполучених Штатів Америки також приділяє значну увагу сприянню руховій активності населення шляхом розробки різних нормативно-правових

актів. Це, наприклад, Керівні принципи фізичної активності для американців (2008, 2012), Національний план фізичної активності (2010), національна ініціатива «Давайте рухатись!» (2012), Програма обов'язкової фізичної активності в школі (2013), Звіт про фізичну активність американців (2014) та інші [157, 177, 207, 227, 228, 244]. При цьому, слід зазначити, що через особливості політичного устрою країни не всі гідні, на думку експертів, документи потрапляють до одного з найвищих органів законодавчої влади – Сенату США.

Особливості законодавчого забезпечення країн Азії полягають у створенні якісних механізмів виконання законів.

Китайська Народна Республіка має дуже потужну законодавчу базу в сфері освіти і, зокрема, фізичного виховання. Виховання здорових громадян країни є основою державної політики КНР в освітній сфері. Урядом Китаю створено ряд правил та планів, що регулюють та контролюють діяльність з фізкультурної освіти школярів [13, 14, 48, 52, 53]. Запроваджено керівні принципи «Бути здоровим на першому місці», Закон «Про фізичну культуру і спорт», програму розвитку фізичної культури і спорту в освітніх установах, Навчальний план з фізичного виховання для шкіл, Тимчасові правила шкільного спорту та здоров'я, Національні стандарти фізичної підготовленості, Рекомендації щодо побудови програм з фізичного виховання тощо. При цьому слід відмітити, що уряд держави лише останніми роками намагається створити гнучку законодавчу базу, враховуючи регіональні особливості країни. До цього часу більшість нормативно-правових актів були суто централізованими, і не всі школи, особливо у сільських регіонах з недостатнім матеріально-технічним забезпеченням, могли задовольнити вимоги законодавства. Але низка виданих законів і нові відповідні заходи, вжиті урядом Китаю, визначили стратегію сприяння роботі з фізичного виховання [176, 198, 229, 237, 251].

У Республіці Корея створено «Перспективи освітньої політики» та «Правила розвитку загальної освіти», у яких підняті питання фізичної культури, а також «Проект активації шкільного спорту», який безпосередньо охоплює фізичне виховання учнів [159, 167, 219, 303, 304].

В Японії, так само, як і в інших країнах, розроблено законодавче підґрунтя для забезпечення фізичної активності різних груп населення. Сюди можна віднести базовий закон «Про спорт», закон «Про сприяння здоров'ю», «Про освіту в галузі харчування», загальнонаціональні стратегії «Базовий спортивний план», «Здоров'я Японії – 21», рекомендації щодо фізичної активності школярів, дорослих та похилих людей [50, 209, 210] (табл. 4.1).

Таблиця 4.1. Законодавча база фізичної культури та спорту зарубіжних країн

	Країни	Нормативно-правові документи
Європа	Великобританія	Закон про фізичну підготовку та рекреацію, державна стратегія «Спортивне майбутнє», програма «Здорові учні».
	Франція	Закон Французької Республіки про організацію і підвищення ролі в суспільстві фізичної та спортивної активності, Національний план спорту та здоров'я (Національна стратегія здоров'я).
	Німеччина	Національний план дій «В формі», національні рекомендації щодо сприяння руховій активності, регіональні стратегії фізичної активності та здоров'я земель.
	Польща	Закон про фізичну культуру і спорт, Національна програма здоров'я, рамкові плани навчання для державних шкіл.
	Фінляндія	Закон про сприяння спорту та фізичній активності, національна стратегія «В русі».
Америка	Сполучені Штати Америки	Керівні принципи фізичної активності для американців, Національний план фізичної активності, національна ініціатива «Давайте рухатись!», Програма обов'язкової фізичної активності в школі.
Азія	Корея	Перспективи освітньої політики, правила розвитку загальної освіти, проект активації шкільного спорту
	Китай	Закон «Про фізичну культуру і спорт», програма розвитку фізичної культури і спорту в освітніх установах, Тимчасові правила шкільного спорту та здоров'я.
	Японія	Базовий закон про спорт, закон про сприяння здоров'ю, базовий спортивний план, стратегія здоров'я Японії-21 тощо.

Однією з тенденцій в розвитку шкільного фізичного виховання протягом останніх десятиліть є створення державних стандартів в цій сфері та виведення освітнього процесу на якісно новий рівень.

В США «Товариство здоров'я та фізичного виховання» (SHAPE America) розробило національні стандарти фізичного виховання для учнів шкіл, яким випускники мають відповідати [162]. Ці стандарти переглядалися декілька разів і є взірцем для інших країн, оскільки європейські та азіатські країни їх калькують. Зміст та структуру програм фізичного виховання створюють шкільні округи або окремі школи, дотримуючись визначених вимог та стандартів.

Відповідно до вимог національних стандартів з фізичного виховання до кінця 5 класу учень демонструє компетентність в основних рухових навичках та обраних комбінаціях рухів; використовує базові рухові концепції в танці, гімнастиці та дрібних практичних завданнях; ідентифікує основні фізкультурно-оздоровчі поняття; демонструє прийняття себе та інших у фізичній активності; розуміє переваги фізично активного способу життя.

До кінця 8 класу учень застосовує тактичні та технічні дії у різних іграх, демонструє основні рухові навички у різних поєднаннях, складає та впроваджує в життєдіяльність програми фізичної активності, бере участь у самостійно організованій фізичній активності, співпрацює і заохочує однокласників до фізичної активності, приймає індивідуальні особливості та демонструє інклюзивну поведінку, залучається до фізичної активності для отримання задоволення і самовираження.

До закінчення школи учень буде готовий до коледжу або кар'єри, про що свідчить: здатність планувати і впроваджувати різні типи особистої фізичної активності; демонструвати компетентність у двох чи більше видах рухової активності, що можна використовувати протягом всього життя; описує ключові поняття, пов'язані з успішною участю у фізкультурній

діяльності; моделювати відповідальну поведінку під час фізичної активності; займатися фізкультурною діяльністю, яка задовольняє потреби самовираження, випробування себе, соціальної взаємодії та задоволення.

Результати навчання у старшій школі організовані на двох рівнях. Перший рівень відповідає мінімальним знанням та навичкам, якими повинні оволодіти учні, щоб бути готовими до вступу у коледж або до кар'єри.

Другий рівень дозволяє учням побудувати компетенції на першому рівні, додаючи більш поглиблені знання та навички, що є бажаними для готовності до навчання у коледжі або до самостійної кар'єри.

Всього SHAPE America представляє 5 національних стандартів, засоби досягнення яких варіюються залежно від віку учнів. Для кожного класу передбачено результати відповідності національним стандартам, що допомагає вчителям розробляти навчальні плани, навчальні блоки, уроки і завдання [162, 206, 242, 243].

Узагальнена схема стандартів представлена у таблиці 4.2. В основі стандартів лежить термін «фізична грамотність», що охоплює три області розвитку учня (психомоторну, когнітивну і афективну) і враховує не тільки фізичну компетентність і знання, але також ставлення, мотивацію і соціальні й психологічні навички, необхідні для участі у фізичній активності.

Таблиця 4.2. Узагальнений зміст національних стандартів фізичного виховання школярів США

Початкова школа (1 – 5 класи)	Середня школа (6 – 8 класи)	Старша школа (9 – 12 класи)
1	2	3
1 стандарт: учень демонструє компетентність у різних рухових навичках та моделях руху		
Включення у програму занять основних рухів (різновиди стрибків, бігу тощо), вправ на рівновагу (статичних і динамічних), маніпулятивних рухів (метання, передачі,	Включення у програму занять танців і ритміки, гімнастики, фігурного катання, легкої атлетики, боротьби, спортивних ігор (бейсбол, волейбол, баскетбол, футбол, теніс, бадмінтон, боулінг тощо), занять на свіжо́му	1 рівень – різні форми танцю (креативний танець, фолк, хіп-хоп, латина тощо), 1 напрям оздоровчого фітнесу (йога, пілатес, силові тренування, кардіо-тренування тощо), спортивні ігри (баскетбол, футбол, лакрос, хокей, теніс,

кидки м'яча тощо), ритмічних рухів під музику.	повітрі (рекреаційне веслування, туризм, орієнтування, ковзання, альпінізм, катання на велосипеді тощо), у воді (за наявності умов, плавання, дайвінг, синхронне плавання, водне поло), самостійної рухової активності у позанавчальний час.	гольф, шахи та ін.); 2 рівень – хореографічна підготовка (балет, модерн, фолк, хіп-хоп, латина тощо), 2 і більше напрямів оздоровчого фітнесу (йога, пілатес, силове тренування, кардіо-тренування, кікбоксинг, зумба тощо), спортивні ігри.
2 стандарт: учень застосовує знання концепцій, принципів, стратегій і тактик, пов'язаних з рухом та діями		
Розуміє поняття руху у просторі, застосовує рухові дії у відповідь на ритм, рухається у	Варіює власний простір у грі, використовує різні проходи, повороти, обманні дії, перехід від наступальних до захисних	1 рівень – використовує поняття та принципи руху, щоб підвищити продуктивність у вибраній

Продовження табл. 4.2

1	2	3
просторі зі зміною напрямку та швидкості, варіює швидкість та силу рухів за вказівкою вчителя, застосовує варіації рухів в ігрових ситуаціях.	дій, змінює швидкість, силу або траєкторію удару залежно від розташування об'єкта по відношенню до мішені тощо.	фізичній діяльності, створює план підвищення рівня розвитку фізичних якостей; 2 рівень – описує швидкість, точність кидків у спортивних іграх, визначає етапи вивчення рухової дії.
3 стандарт: учень демонструє знання та навички для досягнення та підтримки здоров'язбережувального рівня фізичної активності та підготовленості		
Розуміє переваги фізичної активності для зміцнення здоров'я, активно займається на заняттях фізичним вихованням, розуміє важливість проведення розминки перед виконанням інтенсивних фізичних вправ; за допомогою вчителя аналізує результати тестування фізичної підготовленості, відповідні або невідповідні для підтримання рівня здоров'я, підбирає вправи для підвищення рівня розвитку фізичних якостей, що відстають; розуміє різницю між збалансованим харчуванням, фізичною	Бере участь у позакласній фізичній активності (2 – 3 рази на тиждень), обирає напрям позашкільних занять фізичною активністю, активному дозвіллі, заняттях на відкритому повітрі або танцювальних заходах, бере участь у помірній або енергійній фізичній активності щонайменше 60 хвилин на день; веде журнал фізичної активності та харчування, розробляє та впроваджує власну програму фізичної активності, розраховує цільову ЧСС; розробляє стратегії збалансованого харчування, споживання води, щоденної фізичної	1 рівень – обговорює переваги фізично активного життя, пов'язаного з навчанням або кар'єрою, бере участь у позакласній, позашкільній фізичній активності декілька разів на тиждень, впроваджує план підвищення рівня фізичної підготовленості, реалізує план харчування для підтримки енергетичного балансу для здорового, активного способу життя, визначає стратегії управління стресом. 2 рівень – досліджує взаємозв'язок між фізичною активністю, харчуванням, статурою, бере участь у суспільних заходах з

активністю та високим рівнем здоров'я	активності; практикує різні стратегії боротьби зі стресом.	акцентом на фізичну активність; розробляє та підтримує фітнес-портфоліо; розробляє план харчування до і після тренування; застосовує стратегії управління стресом.
4 стандарт: учень виявляє відповідальну особисту та соціальну поведінку як повагу до себе та інших		
Приймає персональну відповідальність за використання спортивного обладнання та простору, виявляє відповідальну поведінку у взаєминах з вчителем, учнями, у самостійній діяльності; поважно вислуховує коректні відгуки інших;	Виявляє особисту відповідальність, використовуючи відповідний етикет у співпраці з однокласниками, демонструє інклюзивну поведінку, демонструє внутрішню та зовнішню мотивацію щодо участі у	1 рівень – використовує ефективні навички самоуправління, використовує належний етикет, повагу до інших при командній фізичній активності, застосовує найкращі практики для безпечної участі у фізичній активності,

Продовження табл. 4.2

1	2	3
дотримується встановлених правил у різних фізичних вправах; дотримується інструкцій вчителя щодо безпечної участі у фізичній активності.	позакласній фізичній активності, використовує ефективні навички самоконтролю; демонструє навички співробітництва шляхом використання встановлених правил та керівних принципів щодо вирішення конфліктів, належним чином використовує обладнання, інвентар, тренажери за вказівкою вчителя та самостійно.	2 рівень – приймає відмінності між індивідуальними характеристиками та ідеалізованими образами тіла, зображеними в ЗМІ; приймає провідну роль у регулюванні фізичної активності.
5 стандарт: учень визнає цінність фізичної активності для здоров'я, задоволення, випробування себе, самовираження, соціальної взаємодії		
Порівнює користь для здоров'я від участі у обраній фізичній активності; описує позитивні відчуття, що виникають під час участі у фізичній активності, описує і порівнює позитивні соціальні взаємодії у фізичній активності в парі, в малих та великих групах,	Визначає різні види фізичних навантажень та їх вплив на здоров'я, визначає компоненти фізичної активності, що сприяють зниженню стресу, аналізує наслідки фізичної активності; ідентифікує та бере участь у приємній для себе фізичній активності, демонструє повагу до себе	1 рівень – аналізує користь обраної фізичної активності для здоров'я, вибирає і бере участь у фізкультурних заходах або танцях, які відповідають потребі самовираження і задоволення, 2 рівень – визначає унікальність фізичної активності як засобу

описує соціальну користь участі у фізичній активності.	та інших у фізкультурній діяльності, заохочує та допомагає іншим у виборі фізичної активності.	самовираження.
--	--	----------------

Серед азіатських країн лише у Республіці Корея відсутній стандарто-орієнтований підхід до фізичного виховання учнів шкіл.

У КНР розроблено національні стандарти, які частково засновані на попередніх стандартах США (NASPE, 1995). У 2001 році Міністерство освіти Китаю опублікувало перший набір національних стандартів фізичного виховання і здоров'я на основі результатів навчання. У 2011 році відбувся перегляд стандартів, зміст яких полягає у наступному:

1. Участь у фізичній активності – учні беруть участь у фізичній активності, здатні отримувати від неї задоволення та накопичувати позитивний досвід.
2. Оволодіння знаннями, навичками та методами безпеки – учні набувають знань про вплив фізичних вправ, розвивають рухові навички, розуміють принципи безпечного фізичного виховання, вивчають методи самозахисту.
3. Фізичне здоров'я – учні вивчають та опановують знання та методи підтримки здоров'я, формують та підтримують поставу і форму тіла, підвищують фізичну підготовленість, покращують адаптивні здібності.
4. Психічне здоров'я – учні розвивають розумові здібності, вчать контролювати емоції, розвивають здібність до співпраці, дотримуються етичних норм фізичної активності [176, 203, 205, 214].

Відмінністю національних стандартів фізичного виховання КНР від американських є поєднання змісту фізичного виховання та санітарної просвіти, що включає в себе лекції про шкідливість алкоголю, паління, уроки правильного харчування, статевого виховання, аналіз захворюваності населення та навички надання першої долікарської допомоги.

Очікується, що до закінчення школи учні отримають міцну базу знань, сформовані цінності та ставлення, важливі навички та звички, які допоможуть їм бути самоврегульованими, активними, здоровими громадянами. Це також створює хорошу основу для подальшого навчання. Конкретніше, після вивчення різних розділів навчальної програми з фізичного виховання учні зможуть:

- виявляти та задовольняти свої потреби щодо підтримки належної форми тіла, регулярно отримувати фізичні навантаження, підтримувати задовільний рівень фізичної підготовленості, практикувати здорове харчування, залишатися вільними від звичок, що наносять шкоду здоров'ю ;
- виявляти та задовольняти свої потреби у самовдосконаленні, демонструвати відмінні знання та навички принаймні двох видів рухової активності з програми фізичного виховання за вибором;
- ідентифікувати та задовольняти потреби суспільства у здоровому способі життя;
- демонструвати рефлексивне мислення, вміти вирішувати питання критично, з різних точок зору, беручи до уваги цінності фізичної культури та спорту;
- демонструвати загальні навички, зокрема комунікативні, навички критичного мислення, співпраці з іншими, творчі здібності, естетичну чутливість у контексті фізичного виховання, спорту, активного відпочинку, а також в інших життєвих ситуаціях [214, 238].

В Японії також застосовують національні стандарти фізичного виховання, які дублюють такі ж стандарти Сполучених Штатів Америки [240]. Японська система фізичного виховання учнів має багато спільних ознак з американською. При цьому національні стандарти, курикулум та рекомендації для вчителів є централізованими для всієї країни. В США

загальноприйнятими є лише національні стандарти, інші документи розробляються у регіонах.

У Європі впровадження освітніх стандартів є новим витком розвитку шкільного фізичного виховання. У 2018 році представниками 6 європейських країн, за підтримки Європейської асоціації фізичного виховання, було створено Європейські рамки якісного фізичного виховання (EFQPE) [295], які декларують стандарто-орієнтований підхід до фізичного виховання учнів. Тобто запропоновано критерії відповідності школярів визначеним компетентностям у русі, соціальній взаємодії, участі у фізичній активності тощо за результатами вивчення предмета «Фізичне виховання». Рекомендовані стандарти поступово впроваджуються європейськими країнами.

Загальною метою навчання, що базується на стандартах, є забезпечення того, щоб учні набували знань і навичок, компетенцій і відповідного ставлення до фізичної культури і спорту, які є важливими для успіху у перспективі навчання протягом усього життя.

Беручи до уваги стандарти, створені NASPE (США) та Європейською Асоціацією фізичного виховання (EUPEA), було запропоновано 5 загальноєвропейських стандартів, яких необхідно досягти учням при вивченні предмета «Фізичне виховання». Їх зміст полягає в наступному:

1. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури, необхідними для використання у різних рухових діях та моделях, розуміє важливість рухової компетентності та її внесок у залученість до різних видів фізичної активності протягом життя.
2. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури для розуміння важливості регулярної фізичної активності з метою досягнення й

підтримання належного рівня здоров'я та фізичної підготовленості протягом всього життя.

3. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури для розуміння важливості раціонального харчування, особистої гігієни, запобігання стресу для підвищення ефективності оздоровчої фізичної активності та її внеску у фізичне благополуччя.

4. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури для розуміння важливості самосприйняття й самооцінки та прояву відповідальної особистої та соціальної поведінки, що виявляє самоповагу та повагу до інших, щоб позитивно взаємодіяти та співпрацювати з іншими.

5. Фізично освічений індивід володіє знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури для розуміння важливості систематизації, планування, виконання й оцінки стратегій та застосування знань концепцій, принципів, стратегій і тактик здорового способу життя [295].

Тобто, узагальнюючи основні ідеї стандарто-орієнтованого підходу, можна констатувати, що кожен стандарт має свої сфери: 1-й включає в себе рухові компетентності, 2-й – залученість до оздоровчої фізичної активності, 3-й – обізнаність та використання правил збереження здоров'я, 4-й – самообізнаність та самоуправління і 5-й – вирішення проблем та конструктивне мислення.

Одним з важливих елементів успішної реалізації якісного фізичного виховання на основі стандартів є те, що уроки фізичного виховання повинні бути добре спланованими та організованими на основі послідовного навчального плану, що включає в себе відповідні стандарти та результати навчання, які регулярно оцінюються.

Роль EFQPE полягає в тому, щоб забезпечити об'єктивні, адаптовані рамки відповідних стандартів освіти та результатів навчання (індикаторів), які можуть бути інтегровані в навчальну програму з фізичного виховання в кожній країні Європи з метою успішного впровадження якісного стандарто-орієнтованого фізичного виховання.

У більшості країн Європи національні уряди мають певну відповідальність за навчальний план (курикулум). Слід відмітити, що предмет фізичне виховання є обов'язковим до вивчення на всіх щаблях загальної освіти, що власне і декларується у загальнодержавному (або регіональному) курикулумі. Там, де існують децентралізовані форми правління, відповідальність поділяється, але зазвичай лежить на регіональному рівні, як, наприклад, у Німеччині.

У всіх європейських школах існують навчальні плани з фізичного виховання, що передбачають зміст програми (розподіл видів рухової активності), визначену кількість годин на вивчення даного предмета, кратність занять, визначають вимоги до планування занять, встановлюють стратегії оцінювання учнів та покращення їх техніки виконання вправ, роботоздатності, формування позитивних морально-вольових якостей, встановлюють вимоги до навчального обладнання та інвентарю, вимоги до кваліфікації вчителя, передбачають можливість здійснення інклюзивної освіти, позакласних заходів з фізичного виховання, участі школярів у позашкільних об'єднаннях та спортивних клубах, що співпрацюють зі школою [73, 170, 178, 213, 216, 249].

Держави пропонують велику кількість ресурсів, в тому числі електронних, для вчителів і шкіл з метою допомоги при складанні річного плану занять з фізичного виховання та їх змісту.

Навчальний план, як правило, містить в собі мету та завдання предмета, принципи, методи та рекомендації щодо викладання, розділи програми,

оцінку та облік навчальних досягнень, особливості організації інклюзії, забезпечує рівність участі та доступу учнів до фізичної активності, взаємозв'язок та інтеграцію фізичного виховання з іншими сферами життя, зміст та можливість участі дітей у позакласній фізичній активності, вимоги до інвентарю та обладнання, забезпечення безпеки, передбачає можливість залучення батьків до процесу фізичного виховання [261, 265, 286].

У Сполучених Штатах Америки не існує національного чи державного курикулуму, його зміст розробляється урядами штатів, регіонів, або навіть окремо у кожній школі, враховуючи вимоги Рекомендацій щодо обов'язкової фізичної активності в школах (2013), Національних стандартів фізичного виховання (2017) та керівництва щодо їх впровадження [204, 246, 262, 280, 289].

У Китаї фізичне виховання є частиною обов'язкового національного курикулуму, розробленого Міністерством освіти від першого року початкової школи до другого року коледжу. Регіональні навчальні плани встановлюються та запроваджуються у кожній школі відділами управління освітою провінції, а шкільні навчальні плани детально розписані та реалізовані самими школами [237, 241].

Як правило, навчальним планом передбачено шість областей вивчення, пов'язаних із руховими навичками та фізичними здібностями, здоров'ям і фізичною підготовленістю, ставленням до цінностей фізичної культури, знаннями та безпекою, знаннями руху, а також естетичним вихованням. Фізичне виховання спрямоване на розвиток рухової компетентності, знань, творчих здібностей, навичок співпраці та соціальної взаємодії, підвищення фізичної підготовленості учнів. Крім того, процес фізичного виховання формує впевненість школярів, конкурентоспроможність у спорті, дає можливість використовувати широкий спектр видів рухової активності протягом всього життя [264].

У Республіці Корея національний курикулум був розроблений для учнів усіх ступенів освіти та є стандартним для усієї країни. У ньому відображено основні цілі та завдання навчання, зміст предмета, методи навчання та оцінка навчальних досягнень. В той же час, до 2020 року у Кореї планується імплементація нового національного курикулуму, який культивує творчого та інтегративного учня. Новий курикулум буде більш гнучким та надаватиме школам більше можливостей для творчості [291].

В Японії Міністерство освіти, культури, спорту, науки та технологій розробило освітні рекомендації до національного курикулуму, що включає в себе зміст предмета «Фізичне виховання», кількість годин на вивчення предмета, методи навчання, рекомендації щодо матеріально-технічного забезпечення шкіл спортивними спорудами та обладнанням. Національний курикулум ґрунтується на Законі «Про шкільну освіту» та встановлює визначений рівень освіти і забезпечення рівних можливостей здобуття освіти для кожного [209, 210, 240].

Незважаючи на те, що в розглянутих нами країнах предмет «Фізичне виховання» має статус обов'язкового, про що вказано в національних курикулумах різних держав, його фактичний статус відрізняється від нормативного (Великобританія, Німеччина, Франція, США, Корея) [234, 259, 283, 284, 285]. При дефіциті фінансування, технічного та кадрового забезпечення перевага надається іншим загальноосвітнім предметам (математиці, мові, читанню, природничим наукам). Трапляються випадки скорочення годин і навіть відміна занять. Еквівалентний статус з іншими предметами фізичне виховання має у Польщі, Фінляндії, КНР, Японії [189, 211] (табл. 4.3).

Таблиця 4.3. Навчальні плани (курикулуми) зарубіжних країн

	Країни	Навчальний план (курикулум)	Фактичний статус предмета
Європа	Великобританія	Декларує обов'язковість фізичного виховання на всіх стадіях шкільної освіти.	Перевага може надаватися іншим загальноосвітнім предметам.
	Франція	Включає фізичне виховання як обов'язкову дисципліну.	
	Німеччина	Спортивно-орієнтований навчальний план (навчання технічним навичкам з видів спорту); рухово-орієнтований навчальний план (інтер-дисциплінарний підхід).	
	Польща	Встановлює загальні цілі вивчення предмета на кожному етапі навчання. Надає школам автономію у створенні програм.	Однаковий статус з іншими обов'язковими предметами навчального плану.
	Фінляндія	Муніципальний, регіональний, шкільний рівень (складаються на основі національного курикулуму).	Спроби підвищення статусу предмета шляхом збільшення обов'язкових годин занять.
Америка	Сполучені Штати Америки	Розробляється кожним штатом, округом, школою (за участю вчителів).	Перевага надається математиці, природничим наукам, читанню.
Азія	Корея	Розроблений на національному рівні, дає змогу розробляти та імплементувати локальні, шкільні навчальні плани.	Перевага надається іншим предметам.
	Китай	Розробляється регіональними відділами управління освіти на основі загальнонаціонального.	Має еквівалентний статус з іншими предметами.
	Японія	Ґрунтується на Законі «Про шкільну освіту» та встановлює визначений рівень освіти і забезпечення рівних можливостей здобуття освіти для кожного.	Має еквівалентний статус з іншими предметами.

Основна спрямованість занять фізичним вихованням регулюється національними стандартами і, як правило, у всіх країнах передбачає набуття учнями рухової компетентності, актуального рівня знань щодо користі

фізичних вправ для здоров'я, високого рівня вмотивованості до занять фізичною культурою, налагодження соціальних зв'язків, формування персональних якостей та залученість до оздоровчої фізичної активності [79, 226, 248].

При загальних спільних рисах у постановці мети фізичного виховання учнів у різних країнах існують деякі відмінності, пов'язані з національними особливостями.

У країнах Європи основна мета фізичного виховання зводиться до набуття рухових умінь, формування когнітивних процесів та навичок соціальної взаємодії [247]. В той час як у країнах Азії особлива увага приділена взаємодії тіла та розуму, психічному розвитку [205].

Особливої уваги заслуговує розгляд спрямованості шкільного фізичного виховання у школах Японії. Загальною метою фізичного виховання учнів японської початкової школи є визнання тіла та розуму як єдиного цілого для набуття досвіду рухової активності, розуміння ролі здоров'я та безпеки, прищеплення дітям любові до занять спортом, збереження та підвищення рівня їх фізичної підготовленості, формування позитивного ставлення до фізичної культури, здорового способу життя.

Залежно від року навчання завдання фізичного виховання можуть конкретизуватися. Наприклад, для 1 і 2 класів завдання фізичного виховання полягатимуть у формуванні позитивного ставлення до основних рухів та ігор шляхом вигадкування та розроблення простих правил та дій, що сприяють фізичній підготовці; у формуванні ставлення до фізичної активності, сприятливого для установалення дружніх стосунків з оточуючими, розуміння ролі безпеки при заняттях. Для 3 і 4 класів завдання передбачають формування позитивного ставлення до фізичної культури через гру, розробляючи індивідуальні цілі занять, вивчення основних рухових умінь, підвищення фізичної підготовленості; формування розуміння важливості

дотримання здорового способу життя, фізичного розвитку. У 5 і 6 класах до завдань сприяння фізичній підготовленості, кооперації та розуміння важливості занять фізичними вправами для здоров'я додаються завдання розуміння способів запобігання захворюваності та сприянню належному рівню життя.

Загальними цілями фізичного виховання у середній школі є визнання тіла та розуму як єдиного цілого через участь у спорті і розуміння важливості здоров'я і безпеки, формування позитивного ставлення до занять фізичними вправами впродовж всього життя, підвищення фізичної підготовленості, формування здібностей до ведення здорового способу життя.

Завданнями фізичного виховання школярів середніх класів є розвиток рухових навичок через участь у спорті, створення позитивного досвіду вирішення рухових завдань, формування навичок контролю та самоконтролю при заняттях фізичними вправами, підвищення фізичної підготовленості, культивування міцного тіла та розуму, формування чесності, готовності до виконання правил, індивідуальної відповідальності через змагання та кооперацію.

У старшій школі передбачено поглиблення знань з основ фізичного виховання, розвиток рухових навичок, підвищення рівня фізичної підготовленості, формування відповідальності за власне здоров'я тощо [51, 65, 240, 252, 294].

Розглядаючи мету фізичного виховання школярів в США, можна дійти висновку, що вона в багатьому подібна з іншими країнами – розвиток фізично освічених індивідів з високим рівнем знань та навичок для здійснення оздоровчої фізичної активності протягом всього життя.

Як результат, фізично освічений індивід набуває необхідних навичок участі у різних видах фізичної активності, знає наслідки та переваги залученості до різних видів фізичної активності, регулярно бере активну

участь у фізичній активності, фізично підготовлений, розуміє цінність фізичної активності для здорового способу життя [280, 289, 296].

Слід відмітити, що в усіх розглянутих нами країнах одним з основних завдань фізичного виховання учнів є формування навичок занять фізичними вправами протягом всього життя, що допоможе у дотриманні правил ведення здорового способу життя (табл. 4.4).

Таблиця 4.4. Мета предмета «Фізичне виховання» в школах зарубіжних країн

	Країни	Мета
Європа	Великобританія	Розвиток компетентності в широкому діапазоні фізичних навантажень; здійснення фізичної активності протягом тривалого періоду часу, що сприятиме здоровому та активному життю.
	Франція	Розвиток фізичних здібностей, когнітивних процесів, соціальної взаємодії.
	Німеччина	Розвиток рухової компетентності; формування знань про важливість рухової активності для здоров'я, участь у фізичній активності.
	Польща	Формування та розвиток фізичних якостей, когнітивних процесів, мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури; фізичний, соціальний та особистісний розвиток.
	Фінляндія	Формування цілісної особистості, готової до навчання та збагачення досвіду рухової активності; розвиток рухових, соціальних компетентностей, відповідальності, самовираження; фізична підготовка.
Америка	Сполучені Штати Америки	Розвиток фізично освічених індивідів з високим рівнем знань та навичок для здійснення оздоровчої фізичної активності протягом всього життя.
Азія	Корея	Розвиток рухових навичок, підвищення фізичної підготовленості, здоров'я; формування розумових здібностей, широкого спектру знань про користь фізичних вправ; вивчення способів використання знань на практиці; формування соціально-значущого ставлення до цінностей фізичної культури через рухову активність.
	Китай	Отримання основних знань про спорт, здоров'я та безпеку; фізичний та психічний розвиток; набуття навичок взаємодії.
	Японія	Розвиток фізичних та психічних якостей (взаємодія тіла та розуму) за допомогою участі у фізичній активності; підвищення фізичної підготовленості; формування розуміння ролі фізичної культури для зміцнення здоров'я та безпеки; формування навичок занять фізичними вправами протягом всього життя.

Дискусії завжди викликали норми щодо кратності занять фізичним вихованням на тиждень, а також їх дотримання. Всесвітня організація охорони здоров'я рекомендує учням 60 хвилин рухової активності щодня [300]. Ці норми представлені у навчальних планах європейських країн. В той же час, Європейська асоціація фізичного виховання рекомендує мінімум 3 уроки фізичного виховання на тиждень [168]. У багатьох країнах фактично кількість уроків знижується з віком учнів. Найбільша кількість годин фізичного виховання передбачена у Німеччині (3 – 5 уроків у початковій школі, 2 – 4 – у середній, 3 – у старшій) та Польщі (4 – 5 уроків у початковій школі, 3 – 4 – у середній та старшій), при цьому навчальний план включає фізичну активність протягом дня до загальної структури цього часу. У Франції та Великобританії школярі старшої школи отримують найменше уроків фізичного виховання протягом тижня (по 1 годині). У Фінляндії планується однакова кількість уроків на всіх етапах навчання (3 уроки). Крім того, у всіх країнах планується позакласна фізична активність, яка передбачає заняття фізичними вправами протягом навчального дня, участь школярів у шкільних або позашкільних спортивних клубах та асоціаціях. У Польщі така фізична активність навіть є обов'язковою. В інших країнах участь у позакласній або позашкільній фізичній активності регулюється наявністю мотивації дітей до таких занять. Ці дані свідчать, що без інтенсивної фізичної активності поза школою, діти в Європі далекі від досягнення рекомендацій ВООЗ щодо фізичної активності [170].

При цьому протягом останніх п'яти років у країнах Європи були проведені дослідження залученості населення до рухової активності за такими критеріями: загальний рівень фізичної активності, заняття спортом, активні ігри, активне переміщення до місця призначення (на велосипеді, роликових ковзанах, скейтборді тощо), сидячий рівень фізичної активності, підтримка батьків (колег) при заняттях руховою активністю, організація уроків

фізичного виховання в школі, доступ до спортивних споруд у місцях загального користування, урядові стратегії та інвестиції. Стосовно організації уроків фізичного виховання слід відмітити, що досліджувані нами країни мають достатньо високі оцінки в даному дослідженні, оскільки рівень забезпечення дітей руховою активністю в школі можна вважати достатнім. Наприклад, у Великобританії 77% початкових шкіл (1 стадія – 5 – 7 років) забезпечують дітей дворазовими заняттями фізичним вихованням на тиждень, 83% шкіл другої стадії (7 – 11 років), 86% шкіл третьої стадії (11 – 14 років) та 58% шкіл четвертої стадії (14 – 16 років), при цьому більше 97% шкіл пропонують позакласні заняття спортом, 97% початкових і 85% середніх шкіл провадять фізичну активність у режимі навчального дня. У Франції рекомендації щодо норм рухової активності виконують менше 15% дітей до 10 років, 11,5% дітей віком 11 – 14 років та 43% 15 – 17-річних учнів [172]. У Польщі визначено 88% шкіл, які проводять 3 – 4 уроки фізичного виховання у початковій школі та 4 уроки у середній, 86% шкіл пропонують додаткові заняття руховою активністю [306]. У ФРН виявлено хороший рівень забезпеченості спортивними спорудами, 70% дітей є членами спортивних клубів та асоціацій [172].

У США відповідно до Рекомендацій щодо обов'язкової фізичної активності в школах у зміст щоденної 60-хвилинної активності можуть бути включені уроки фізичного виховання, фізичні вправи протягом навчального дня, фізична активність до та після навчальних занять, заняття фізичними вправами в сім'ї. При цьому дослідження рухової активності американців [244] свідчать, що лише 3,8% початкових шкіл, 7,9% середніх шкіл і 2,1% старших шкіл виконують рекомендації Департаменту охорони здоров'я щодо забезпечення учнів руховою активністю (150 хвилин щотижнево для початкової школи, 225 хвилин – для середньої та старшої школи), близько 97% початкових шкіл використовують фізичну активність на перервах між

уроками, при цьому лише 57% шкіл роблять це 5 днів на тиждень. Лише 48% шкіл пропонують заняття шкільним спортом або участь у спортивних клубах для учнів.

У КНР тижневий розподіл годин на вивчення предмета «Фізичне виховання» становить: для початкових класів – 4 години, для середніх – 3 години, для старших – 2 години.

Школи також повинні організовувати фізичну активність у позаурочних формах, що включають в себе ранкову гімнастику, рухливі перерви, змагання, масові заходи, секції з видів спорту.

Дослідження фізичної активності дітей шкільного віку у Кореї [272, 273] показали, що для 66% початкових шкіл виконуються вимоги щодо трьох і більше уроків фізичного виховання на тиждень, для 57,2% середніх і 14,8% старших шкіл забезпечено триразові уроки на тиждень. При цьому 68,8% школярів охоплені участю у позашкільних спортивних об'єднаннях і клубах (з них 72,1% учнів середнього шкільного віку і 31,5% учнів старшого шкільного віку).

В Японії у початкових класах загальна кількість годин на вивчення фізичного виховання, в тому числі санітарної просвіти, складає 105 годин на рік, у середній – 90 годин. Наприклад, на три роки початкової школи планується 270 годин навчального плану, з них 222 години відводяться на фізичне виховання, 48 – на санітарну просвіту. У середніх класах планується від 315 до 350 годин на три роки (9 – 10 кредитів, 1 кредит складає 35 годин навчальних занять), з них 7 – 8 кредитів на фізичне виховання, 2 – 3 – на санітарну просвіту. При цьому цей розподіл годин також може містити як обов'язковий, так і елективний компоненти навчального плану. Кількість елективних годин, зміст яких обирається учнями, встановлюється кожною школою самостійно. Заняття в початковій школі тривають 45 хвилин, в середній – 50 (табл. 4.5).

За даними досліджень рухової активності японських школярів [274] визначено, що 52,9% учнів 6 – 11 років, 79,4% учнів 12 – 14 років та 58% учнів 15 – 17 років займаються спортом у різних формах занять (спортивні секції, клуби, кружки та ін.).

Таблиця 4.5. Кількість уроків (годин) на тиждень та особливості позакласної роботи з фізичного виховання

	Країни	Кількість уроків на тиждень			Позакласна робота з ФВ
		початкова	середня	старша	
Європа	Великобританія	Мінімум 2 уроки.	Мінімум 2 уроки.	1 – 2 уроки.	Учні беруть участь мінімум у 1 позакласному занятті на тиждень.
	Франція	3 уроки.	2 уроки.	1 урок.	Шкільна або позашкільна спортивна асоціація (51% учнів залучені).
	Німеччина	3 – 5 годин на тиждень.	2 – 4 години на тиждень.	3 години на тиждень.	Фізкультурні хвилинки та паузи на загальноосвітніх уроках, фізична активність, ігри на перервах, після закінчення занять (як правило, надворі), шкільні спортивні клуби, Федеральні ігри молоді.
	Польща	4 – 5 уроків на тиждень (з них 2 уроки поза розкладом, але вони обов'язкові).	3 – 4 уроки на тиждень (з них 1 – 2 уроки можуть плануватися поза розкладом, але вони є обов'язковими).		Фізична активність в режимі навчального дня, позакласні заняття видами спорту, рекреаційною або лікувальною фізичною культурою.
	Фінляндія	3 уроки.	3 уроки.	3 уроки.	Шкільні та позашкільні спортивні клуби, фізична активність на перервах, спортивні свята (ігри, лижні дні тощо).
Америка	Сполучені Штати Америки	150 хв. на тиждень.	225 хв. на тиждень.		Шкільні спортивні клуби та асоціації, фізична активність в режимі навчального дня.
Азія	Корея	3 уроки.	3 уроки (7 – 8 класи), 2 уроки (9 клас).	2 уроки (елективний компонент навчального плану).	Шкільні спортивні клуби, позакласні заняття.
	Китай	4 уроки.	3 уроки.	2 уроки.	Ранкова гімнастика, рухливі перерви, фізкультхвилинки,

					змагання, масові заходи, спортивні секції.
	Японія	3 уроки.	3 уроки.	3 уроки.	Шкільні спортивні клуби, масові заходи. Партнерство зі спортивними організаціями, які проводять секційні заняття з видів спорту.

Говорячи про зміст занять фізичним вихованням, слід зазначити, що більшість рухових навичок та видів спорту, передбачених навчальними планами шкіл та програмами, є традиційними (спортивні ігри, легка атлетика, гімнастика), але, залежно від національних традицій та географічних особливостей країн, до змісту занять включаються найбільш популярні у даному регіоні види спорту та рухової активності.

Найбільш популярними у Великобританії є футбол, бейсбол, гольф, верхова їзда, танці. У середньому програма фізичного виховання англійських школярів пропонує 18 видів фізичної активності (найбільше – 24, найменше – 12) [215, 276]. Французькі школярі віддають перевагу плаванню, єдиноборствам, командним спортивним іграм (футбол, волейбол) та іграм з ракеткою (теніс, бадмінтон) [215]. У Німеччині програмою передбачено спортивні ігри, гімнастику, плавання, велоспорт та інші [190]. Серед фінських школярів особливо популярними є зимові види спорту – лижі, хокей тощо [216]. Вибір видів спорту для занять фізичним вихованням у Польщі надається школі, вони мають автономію щодо включення у навчальний план різних видів рухової активності [42, 120].

Говорячи про зміст фізичного виховання у початковій школі, то він є подібним у європейських країнах, оскільки в основному спрямований на опанування основи рухів з різних видів фізичної активності – індивідуальних та командних видів спорту.

Приклад річного планування видів рухової активності у програмі фізичного виховання представлено у додатку В.

У США програми з фізичного виховання, як правило, організовані за допомогою тих самих областей вивчення предмета, що й стандарти: психомоторні (рухові навички), пізнавальні (знання основних закономірностей руху) та афективні (ставлення до рухової активності). Для кожної з них є відповідні цілі та результати навчання.

У шкільні програми також включені рекомендації щодо техніки безпеки на уроках фізичного виховання, спортивної форми, причин відсутності на заняттях та відпрацювання пропущених уроків, правила поведінки у спортивній залі, правила поводження з однокласниками при роботі в парах та групах, способи вирішення конфліктних ситуацій та їх уникнення, система оцінки навчальних досягнень, додаткові бали оцінювання при виконанні функцій судді у грі, допомоги з організацією інвентарю тощо.

У школах США використовується широкий спектр видів спорту на уроках фізичного виховання: основні рухи (різновиди стрибків, бігу тощо), вправи на рівновагу (статичні і динамічні), маніпулятивні рухи (метання, передачі, кидки м'яча тощо), ритмічні рухи під музику для початкової школи; танці і ритміка, гімнастика, фігурне катання, легка атлетика, боротьба, спортивні ігри (бейсбол, волейбол, баскетбол, футбол, теніс, бадмінтон, боулінг тощо), заняття на свіжому повітрі (рекреаційне веслування, туризм, орієнтування, ковзання, альпінізм, катання на велосипеді тощо), у воді (за наявності умов – плавання, дайвінг, синхронне плавання, водне поло) – для середньої школи; спортивні ігри (баскетбол, футбол, лакрос, хокей, теніс, гольф, шахи, волейбол, гандбол, софтбол, бейсбол), легка атлетика, фітнес (йога, пілатес, силове тренування, кардіо-тренування, кікбоксинг, зумба тощо), силове тренування, гімнастика, бойові мистецтва, водні види спорту танці – для старшої школи [162].

На початку навчального року учні та їх батьки отримують лист від учителя фізичного виховання з основними позиціями програми вивчення

предмету, а саме вимогами до шкільної спортивної форми, рекомендаціями щодо поведінки у спортивній залі та на спортивному майданчику, критеріями оцінки навчальних досягнень тощо.

У Китаї основними видами рухової активності на уроках є фундаментальні рухові навички, легка атлетика, ігри, гімнастика, бойові мистецтва (пріоритетно традиційні). Крім того, у програму включено теоретичні знання про спорт, здоров'я та безпеку, засоби психічного розвитку, які сприяють формуванню кооперативних навичок. У початковій школі учні засвоюють арсенал основних рухових дій за допомогою гри. Зміст навчання у середній школі підбирається залежно від можливостей школи, а у старшій школі учням надається можливість обирати види спорту із запропонованих у програмі відповідно до їх інтересів.

Початкова освіта ґрунтується на трьох рівнях – від 1 до 2 класу, від 3 до 4-го, від 5 до 6-го. Для прикладу, у гімнастиці перший рівень навчання передбачає набуття базових навичок марширування в такт, вправи на рівновагу, зміна напрямку руху тощо, на другому рівні учні формують більш складні навички, починають вивчення гімнастичних елементів зі знаряддям, на третьому рівні включаються відносно складні масові форми занять гімнастикою, використання більшої кількості обладнання (скакалки, паралельні бруси тощо).

Урок фізичної культури має відповідати закономірному розвитку тіла та розуму, а його зміст – бути різноманітним і враховувати вік і стать учнів.

Міністерство освіти також розробило стандартизовані матеріали та методи вивчення основного змісту програм для використання вчителями [158, 173].

У Кореї зміст уроків у початковій школі, як і в більшості країн, сфокусований на формуванні фундаментальних рухових навичок. У середній школі разом із формуванням рухових навичок відбувається навчання

основним елементам видів спорту, навичкам їх застосування. Наприкінці середньої школи учні вчаться застосовувати базові концепції рухів при вивченні специфічних дисциплін (ігор, гімнастики, легкої атлетики, єдиноборств тощо). На початку старшої школи, у 10 класі, не існує жорстких вимог до змісту програмного матеріалу з предмета, учителі дозволяють учням обирати види рухової активності з раніше вивчених. У 11 – 12 класах фізичне виховання є елективним компонентом навчального плану. У програмі також передбачений зміст теоретичної підготовки з 7 до 10 класу.

Результатами вивчення предмета «Фізичне виховання» корейськими школярами є:

- здатність актуалізувати індивідуальну необхідність у русі, розвивати важливі функції і фізичну підготовленість;
- розуміння та знання впливу фізичної активності на здоров'я;
- розвинене позитивне ставлення до занять фізичними вправами;
- психомоторні: сформовані рухові навички, належний рівень фізичної підготовленості, здоров'я тіла та розуму через участь у різних видах фізичної активності;
- когнітивні: розуміння широкого спектру знань про вплив фізичних вправ на здоров'я, вивчення шляхів застосування цих знань на практиці;
- емоційні: соціально значиме ставлення та сприйняття культурно-ціннісних норм через рухову активність [47].

В Японії зміст фізичного виховання розроблений для трьох рівнів загальної освіти і передбачає використання різних напрямів рухової активності. Навчальна програма містить як обов'язкові, так і елективні види рухової активності, вибір яких залежить від інтересів учнів. Обов'язковими для вивчення у початковій школі є фундаментальні рухові навички та ігри

(1 – 2 класи), гімнастика, плавання, танці, санітарна просвіта та види рухової активності з попереднього рівня (3 – 4 класи), загальна фізична підготовка, легка атлетика, ігри з м'ячем та види рухової активності з попереднього рівня (5 – 6 класи).

Для середньої школи зміст фізичного виховання становлять: загальна фізична підготовка, гімнастика на приладах, легка атлетика (біг на короткі та довгі дистанції, стрибки), плавання (на спині, на грудях, на боці), ігри з м'ячем (баскетбол або гандбол, футбол, волейбол, теніс або бадмінтон, софтбол), будо (кендо, дзюдо, сумо), танці (сучасні, фольклор, креативні). Починаючи з середньої школи у програму включена теоретична підготовка (характеристика видів спорту та особливостей їх вивчення, значення фізичних вправ для тіла та розуму, способи підвищення фізичної підготовленості, ефект від занять спортом).

У старшій школі проводяться такі види рухової активності: загальна фізична підготовка (ЗФП), гімнастика на приладах, легка атлетика, плавання, спортивні ігри (баскетбол, гандбол, футбол, регбі, волейбол, теніс, настільний теніс, бадмінтон, софтбол), будо (кендо, дзюдо), танці. Окрім загальної фізичної підготовки у програму занять мають бути включені 3 чи 4 види спорту з перелічених. Теоретична підготовка передбачає набуття знань із соціального значення спорту, структури рухових навичок, значення загальної фізичної підготовки для здоров'я та фізичної підготовленості [47, 51].

Фізичне виховання відіграє важливу роль у збагаченні шкільного життя японських школярів. Крім предмета навчального плану, у розпорядок дня шкіл включаються також і різні спортивні заходи, наприклад, фестивалі, спортивні клуби тощо (табл. 4.6).

Таблиця 4.6. Види рухової активності у навчальних програмах з фізичного виховання зарубіжних шкіл

	Країни	Види рухової активності		
		початкова	середня	старша
Європа	Великобританія	Базові рухи: біг, стрибки, метання, ловіння; рівновага. Участь у командних заходах. Танці на основі простих моделей руху.	Спортивні ігри, плавання, гімнастика, танці, аеробіка, легка атлетика, верхова їзда, хокей, бойові мистецтва, силове тренування та інші.	
	Франція	Пересування, рівновага, кидки та ловіння предметів.	Плавання, легка атлетика, гімнастика, танці, єдиноборства, командні ігри, ігри з ракеткою, заняття на свіжому повітрі.	
	Німеччина	Елементи спортивних ігор, гімнастика.	Спортивні ігри, гімнастика, плавання, гольф, велоспорт, єдиноборства, зимові види спорту.	
	Польща	Елементи спортивних ігор, плавання, гімнастики.	Спортивні ігри, плавання, туризм, гімнастика, фітнес та інші.	
	Фінляндія	Гімнастика, танці, спортивні ігри, орієнтування, зимові види спорту, плавання.	Гімнастика, танці, фітнес, спортивні ігри, орієнтування, зимові види спорту, плавання, навички спасіння.	Гімнастика, танці, фітнес, спортивні ігри, орієнтування, зимові види спорту, плавання, навички спасіння, силове тренування.
Америка	Сполучені Штати Америки	Основні рухи, вправи на рівновагу, маніпулятивні рухи, ритмічні рухи під музику.	Танці і ритміка, гімнастика, фігурне катання, легка атлетика, боротьба, спортивні ігри, заняття на свіжому повітрі, у воді.	Різні форми танцю 1 – 2 напрями оздоровчого фітнесу, спортивні ігри.
Азія	Корея	Основні локомоції у гімнастиці, іграх, танцях, легкій атлетиці.	Гімнастика, легка атлетика, спортивні ігри, танці, ЗФП.	Гімнастика, легка атлетика, плавання, спортивні ігри, танці, національні єдиноборства.
	Китай	Фундаментальні рухові навички, ігри, гімнастика, єдиноборства, легка атлетика, традиційні види спорту.	Легка атлетика, ігри, гімнастика, бойові мистецтва.	
	Японія	Фундаментальні рухові навички та ігри, гімнастика, плавання, танці, ЗФП,	ЗФП, гімнастика на приладах, легка атлетика, плавання, ігри з м'ячем	ЗФП, гімнастика на приладах, легка атлетика, плавання, спортивні ігри,

		легка атлетика.	(баскетбол або гандбол, футбол, волейбол, теніс або бадмінтон, софтбол), будо (кендо, дзюдо, сумо), танці.	будо, танці.
--	--	-----------------	--	--------------

Однією з проблем організації фізичного виховання в школах є недостатня якість спортивних об'єктів та обладнання для занять. Рекомендаціями Ради Європи запропоновано створити партнерські відносини між школами та спортивними організаціями, щоб забезпечити ефективне управління інфраструктурою та її адекватне використання.

Фінансування фізичного виховання в школах здійснюється через декілька джерел, включаючи національний уряд, регіональні (місцеві) органи влади та інші переважно приватні (комерційні) сектори. Дослідження свідчать про те, що більше половини європейських країн за останні роки зареєстрували скорочення фінансової підтримки, головним чином через необхідність відволікання фінансових ресурсів до інших предметів та шкільних цілей, які вважаються більш пріоритетними [226].

У Сполучених Штатах Америки фінансування також здійснюється за допомогою різних джерел, при чому виявлено тенденції до збільшення кількості грантових програм, переважна більшість яких має недержавне фінансування [8, 189].

У країнах Азії фінансування сфери шкільного фізичного виховання покладається на державний бюджет. Слід відмітити, що в останні роки економічний розвиток азіатських країн, особливо КНР, має прискорений характер, при цьому інвестиції в освітній сектор все ще недостатні. Багато регіонів Китаю, особливо в сільській місцевості, не мають достатньо коштів для модернізації своїх шкіл і не мають належних засобів, особливо для фізичного виховання та спорту.

У зв'язку з цим, уряд Китаю визначив три, найбільш ефективні, напрями для розподілу ресурсів: 1. Передати впровадження навчальної програми з фізичного виховання в регіони. 2. Забезпечити гнучкість змісту навчальних програм. 3. Розробити локальну та шкільно-орієнтовану навчальну програму [253, 301].

Стан матеріально-технічної бази шкіл відіграє одну з провідних ролей у забезпеченні якості процесу фізичного виховання. К. Hardman [184] проведено дослідження стану матеріально-технічного забезпечення фізичного виховання в різних країнах світу. Визначено, що найбільш високі показники забезпеченості виявлені в США та країнах Азії. Найкращий стан матеріально-технічної бази шкіл виявлені в Республіці Корея (за даними Корейського інституту розвитку освіти) (табл. 4.7).

Ще однією проблемою у забезпеченні процесу фізичного виховання школярів зарубіжних країн є недостатність фахівців з фізичного виховання, особливо на початковому ступені навчання (табл. 4.8).

Таблиця 4.7. Матеріально-технічне забезпечення фізичного виховання та джерела фінансування галузі фізичної культури в зарубіжних країнах

	Країни	Матеріально-технічне забезпечення (за K. Hardman, 2014)	Джерела фінансування
Європа	Великобританія	9% шкіл мають високий рівень забезпечення, 27% - добрий, 38% - середній, 18% - нижче за середній, 8% - низький.	Державні, регіональні, місцеві бюджети, приватний сектор. Збільшення фінансування галузі для просування програм фізичної активності.
	Франція		Державні, регіональні, місцеві бюджети, приватний сектор. Скорочення фінансування на користь інших предметів
	Німеччина		Державні, регіональні, місцеві бюджети, приватний сектор. Недостатнє фінансування для якісної експлуатації спортивних споруд.
	Польща		Державні, регіональні, місцеві бюджети, приватний сектор. Збільшення фінансування відповідно до освітньої реформи.
	Фінляндія		Державні, регіональні, місцеві бюджети, приватний сектор. Збільшення фінансування відповідно до освітньої реформи.
Америка	Сполучені Штати Америки	33% шкіл мають високий рівень, 33% - добрий, 25% - середній, 9% - нижче за середній.	Федеральний, регіональний бюджет; грантові програми, спонсорство.
Азія	Корея	99% початкових та старших шкіл, 86% середніх шкіл забезпечені обладнанням (за даними Корейського інституту розвитку освіти)	Державні, регіональні, місцеві бюджети.
	Китай	40% шкіл мають добре забезпечення, 20% - середнє,	
	Японія	40% - низьке.	

У початковій школі Великобританії, Франції, ФРН, Кореї предмет «Фізичне виховання» викладають учителі без спеціальної освіти – учителі початкових класів. У Великобританії, крім того, існують учителі-універсали, які можуть викладати фізичне виховання. Деякі французькі вчителі отримують загальні знання в сфері фізичного виховання під час навчання у закладах вищої освіти. Учителі-універсали можуть отримувати допомогу від

спортивного тренера чи консультанта, але така практика викликає занепокоєння щодо якості викладання. Стверджується [224], що часто такі вчителі не мають необхідних навичок і, отже, ставлять під загрозу результати навчання. Найбільш незабезпеченою фахівцями є Німеччина – 50% учителів не мають спеціальної фізкультурної освіти. Найкраща ситуація виявлена у Польщі – 99% усіх вчителів мають фахову освіту, у Фінляндії – 85% [254]. В Японії в початковій школі заняття з фізичного виховання проводять вчителі, сертифіковані із проведення всіх предметів, в тому числі фізичного виховання (табл. 4.8).

Таблиця 4.8. Фактичний рівень професійної кваліфікації вчителів фізичного виховання зарубіжних країн

	Країни	Ступінь навчання		
		початкова	середня	старша
Європа	Великобританія	Вчитель-універсал, вчитель початкових класів.	Вчитель зі спеціальною освітою.	
	Франція	Вчитель без спеціальної освіти (під час навчання у ЗВО отримує загальні знання про ФВ).	Вчитель зі спеціальною освітою.	
	Німеччина	50% вчителів не мають спеціальної освіти з ФВ.		
	Польща	99% учителів мають спеціальну освіту.		
	Фінляндія	Вчитель зі спеціальною освітою (85%).		
Америка	Сполучені Штати Америки	Вчитель зі спеціальною освітою.		
Азія	Корея	Вчитель початкових класів.	Вчитель зі спеціальною освітою.	
	Китай	Вчитель зі спеціальною освітою.		
	Японія	Вчитель, сертифікований для проведення занять з усіх предметів (у т.ч. фізичного виховання).	Вчитель зі спеціальною освітою.	

Основною вимогою до вчителів, які викладають фізичне виховання у середній та старшій школі в усіх зарубіжних країнах, є наявність фахової освіти.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що кожна країна, розглянута нами має свої особливості в організації та

здійсненні фізичного виховання учнів шкіл. Групуєючи розглянуті нами країни за географічною ознакою, слід відмітити, що європейські країни, намагаючись створити єдиний освітній простір, мають багато спільних рис у забезпеченні якості фізичного виховання та керуються загальноєвропейськими рекомендаціями щодо його здійснення.

У США, незважаючи на особливості політичного устрою країни, на державному рівні пропонується комплексний підхід до розвитку дитини, покладений в основу національних стандартів. Він передбачає вплив на різні сфери – здоров'я, навчання, спілкування, розваги.

А країни Азії мають власні особливості, притаманні шкільному фізичному вихованню – спрямованість на поєднання фізичних та духовних аспектів розвитку учнів.

3.1.2. Система оцінки навчальних досягнень з фізичного виховання школярів зарубіжних країн

Одним із важливих критеріїв, за якими також можна порівняти стан фізичного виховання в школах різних країн, є система оцінки навчальних досягнень учнів. Вона є подібною в різних країнах Європи, має свої особливості в країнах Азії і різноманітна в Сполучених Штатах Америки.

У всіх європейських країнах участь, прогрес і розвиток учнів у фізичному вихованні регулярно контролюються та оцінюються протягом усього навчального року. Проте методи оцінювання можуть бути різними залежно від країни та рівня освіти.

Оцінювання учнів відіграє важливу роль у процесі викладання й навчання та є його інтегральною частиною.

Метою оцінки є:

- надання викладачам інформації щодо знань і навичок, набутих учнем, висновки про ефективність використовуваних методів навчання;
- виявлення вчителем труднощів, з якими дитина може зустрітися на шляху навчання, що допомагає вчителю коригувати підходи та методи навчання як для групи, так і для окремої дитини;
- допомога вчителю у подальшому плануванні процесу навчання та реалізації потреб групи;
- інформувати батьків про успіхи своєї дитини у фізичному вихованні;
- допомога школі у оцінці стану програми фізичного виховання та окреслення перспектив її розвитку [182].

Більшість європейських країн видають чіткі рекомендації щодо методів оцінки, які використовуються для оцінки фізичного виховання в школі.

У зарубіжних школах учителі фізичного виховання здебільшого використовують формативну та підсумкову оцінки, які є невід'ємною частиною процесу викладання та навчання.

Підсумкова оцінка полягає в узагальненні знань, отриманих дітьми після завершення процесу навчання, формативна оцінка супроводжує процес навчання і підтримує його.

Формативна оцінка триває в процесі навчання, ґрунтується на попередньому досвіді навчання та забезпечує зворотний зв'язок як для учнів, так і для вчителів. Формативна оцінка сприяє розвитку учнів і дає можливість викладачам знати, наскільки ефективним є процес навчання.

Формативна оцінка в основному є якісною і описовою (тобто виражена в усній чи письмовій формі). Вона визначає результати навчання та досягнення учнів за певний період, а також подальші вдосконалення, які вони можуть зробити.

Підсумкова оцінка відбувається наприкінці періоду викладання (навчання), щоб побачити, чи були досягнуті заплановані результати

навчання, та оцінити учнів. Підсумкова оцінка переглядає те, що було досягнуто і, як правило, виражається у знаках або класах, позначених цифрами або літерами, при виконанні певних завдань або тестів протягом певного періоду часу. Знаки зазвичай базуються на шкалі (наприклад, від 1 до 10 або від «А» до «Е»), яка в більшості випадків використовується для всіх предметів у навчальному плані [170].

Підсумкова оцінка використовується європейськими країнами дещо частіше. Деякі країни (Німеччина, Франція) використовують підсумкову оцінку як єдиний метод оцінювання у початковій та середній школі, Сполучене Королівство (Північна Ірландія) використовує виключно формативне оцінювання на обох рівнях.

Формативна оцінка частіше використовується в початковій освіті у Польщі, навіть починаючи з третього класу. У середній школі формативна оцінка поєднується із підсумковою.

Для шкіл не рідкістю є розробка інструментів оцінки, спеціально призначених для фізичного виховання, щоб максимально точно оцінити результати навчання в предметі. Такі інструменти, як правило, мають форму шкали зі списком спортивних заходів, опису цільових результатів навчання, очікувань щодо виконання, а також відповідних оцінок, на яких базується оцінювання [292].

У Франції існує загальний орієнтир навичок у фізичному вихованні на початковому рівні, але немає відповідних шкал оцінки для фізичної активності. Отже, кожна школа готує свої власні критерії оцінки відповідно до спортивних заходів, які практикуються в установі.

У Сполученому Королівстві (Англія та Уельс) керівні документи навчальних програм містять «опис рівнів» (від 1 до 8) і забезпечують основу, на якій робляться підсумкові судження про успішність учнів, як правило, наприкінці ключового етапу навчання (кінець 2 і 6 років). Описання

дозволяють зробити висновки щодо досягнення цілей навчання, а також вказати типи та діапазон результатів, які учень, який навчається на певному рівні, повинен характерно демонструвати протягом певного періоду часу.

У більшості країн учні отримують заключний звіт наприкінці кожного року, який містить результати фізичного виховання разом з іншими предметами.

У деяких країнах (Франція, Фінляндія) остаточна оцінка фізичного виховання не відображається у річних звітах, а лише в сертифікаті про закінчення середньої освіти.

Для Європи дуже рідкісною є державна атестація (в якості екзамену) у сфері фізичного виховання при закінченні школи.

Оцінювання повинно доповнювати викладання фізичного виховання, і надавати корисну інформацію, не витрачаючи цінного навчального часу [160].

Методи (інструментарій) оцінювання

Під час уроку фізичного виховання вчитель використовує різні методи (інструментарій) оцінки навичок учнів. Це допомагає вчителю переконатися, що діти зрозуміли поставлені завдання і здатні їх успішно виконувати. Їх прогрес повинен бути зафіксований, а досягнення визнані та передані іншим викладачам та батькам.

Результати оцінки є основою для планування наступних етапів навчання. Для збору інформації про прогрес учнів викладачі використовують цілий ряд методів оцінки:

- спостереження (учителі постійно спостерігають за дітьми і стежать за їхнім прогресом, коли вони беруть участь у заходах фізичного виховання);
- тести (учитель підбирає тести з широким спектром завдань для дитини);

- самооцінка (допомагає полегшити учням усвідомити свої сильні та слабкі сторони);
- портфоліо (інструмент для запису досягнень дітей і може містити самооцінку ставлення дитини до фізичного виховання);
- паспорт учнів (містить інформацію, зібрану за допомогою описаних вище інструментів оцінювання, пов'язаних із ставленням учня до участі у фізичній активності, досягненнями учнів, пов'язаних зі змістом програми фізичного виховання);
- шкільний звіт (обов'язковий інструмент, який фіксує рівень досягнення цілей фізичного виховання. Прогрес дитини можна оцінити і записати за допомогою показників і критеріїв, описаних у шкільному звіті) [170].

У британських школах учні отримують оцінки на кожному занятті у таких областях:

1. Ставлення (3 бали отримує учень, який послідовно дотримується правил, поведінки, демонструє співпрацю та повагу, приймає перемогу і поразку з повагою).
2. Участь і зусилля (3 бали отримує учень, який виявляє максимальні зусилля, самомотивується, демонструє хороший рух під час гри, прагне поліпшити особисті навички, фізичну підготовленість).
3. Відвідуваність та готовність (3 бали отримує учень, який вчасно приходить на урок, встигає одягти спортивну форму; спортивний одяг має відповідати встановленому дрес-коду: футболка, шорти (спортивні брюки), кросівки).

Ці області оцінюються за 4-бальною шкалою (3, 2, 1, 0 балів). Така оцінка складає 90% загальної оцінки за 9-тижневий період. Інші 10% надходять від заповненої картки домашнього завдання.

Через кожні 9 тижнів навчання учні можуть обирати вид рухової активності на наступний 9-тижневий період. Процес відбору є привілеєм і може бути не наданим учневі через погану поведінку, відсутність на заняттях,

невиконання завдань на уроці або невідповідність спортивного одягу встановленим вимогам.

Якщо учень пропускає заняття з різних причин, він має відпрацювати пропущені завдання протягом наступних трьох уроків для уникнення оцінки в 0 балів [175].

Для оцінки фізичної підготовленості у європейських країнах використовується Європейський тест фізичної підготовленості (ЄВРОФІТ), до якого входять: тест на рівновагу «Фламінго», PWC_{170} , постукування по пластинах для оцінки швидкості рухів рук, нахил тулуба вперед з положення сидячи, стрибок у довжину, динамометрія, присідання, човниковий біг [161]. Також можуть застосовуватися національні системи оцінювання фізичної підготовленості.

У Німеччині, наприклад, використовується німецький руховий тест [154] для оцінки фізичної підготовленості, який включає в себе: 6-хвилинний біг, згинання і розгинання рук в упорі лежачи за 40 с, присідання за 40 с, біг 20 м, стрибок у довжину, нахил тулуба в положення стоячи та інші.

У Польщі учителі застосовують тест оцінки фізичної підготовленості, до якого входять: біг 50 м, стрибок угору, біг на довгі дистанції, динамометрія, підтягування або вис на зігнутих руках, човниковий біг, присідання, нахил тулуба вперед з положення сидячи [120, 279].

У Сполучених Штатах Америки оцінка навчальних досягнень учнів виявляє фізичну підготовленість, рухові навички, знання, фізичну активність. Для кожної з цих областей є розроблені критерії оцінки. Так, рухові навички виявляються за результатами вивчення розділів навчальної програми. У курикулумі, як правило, прописані основні рухові навички, якими має оволодіти учень та критерії їх оцінки. Рівень знань школярів визначається за допомогою відповідей на теоретичні питання за передбаченими навчальною програмою темами. Для оцінки фізичної підготовленості більшість

американських вчителів використовують систему тестів Фітнесграм (FitnessGram/ActivityGram), як складовий компонент Президентської програми фізичної підготовки молоді [266]. У систему тестів FitnessGram включено оцінку: складу тіла (% жиру в організмі, індекс маси тіла), аеробної потужності (біг 1 миля), сили м'язів черевного пресу (піднімання тулуба в сід), сили м'язів верхніх кінцівок (згинання і розгинання рук в упорі лежачи), сила та гнучкість розгиначів тулуба (розгинання тулуба лежачи на животі, руки вниз), гнучкість (нахил тулуба вперед з положення сидячи, плечове розтягування). ActivityGram, як доповнення до FitnessGram, є інструментом оцінки фізичної активності, який дозволяє особам оцінити, чи відповідають вони рекомендаціям щодо 60-хвилинної або більше щоденної фізичної активності. Представлено у вигляді опитувальників.

Одним із варіантів оцінювання є спостереження та оцінка роботи учнів на уроці, яка має такі складники (на прикладі штату Делавер):

А. (50%) Участь у занятті: кожен учень може заробити 10 балів за день, з них п'ять (5) за виконання вимог щодо правильного одягу та п'ять (5) за участь у русі (відповідність стандартам 1 – 3), проявляючи відповідальну особисту і соціальну поведінку, а також отримання задоволення від рухів (відповідність стандартам 4, 5).

В. (20%) Продуктивність: складається з комбінації формативних оцінок (оцінка навичок руху відповідно до теми або розділу, що вивчається).

С. (15%) Завдання: складається з поєднання підсумкових оцінок (рухові тести, проекти або письмові завдання).

Д. (15%) Підсумковий іспит.

Е. Шкала оцінювання: 93-100 балів (А), 85-92 (В), 75-84 (С), 70-74 (D), 0-69 (F).

Дещо інший варіант оцінювання представлений школами у штаті Каліфорнія:

- 60% щодня: відповідний спортивний одяг і участь в уроці;
- 20% оцінювання навичок, локальної оцінки фізичної підготовленості, Каліфорнійського фітнес-тесту;
- 20% одиничних випробувань та підсумкових іспитів.

У штаті Нью-Йорк оцінювання здійснюється за такими критеріями:

- підготовленість до заняття (максимум 4 бали отримує учень, який завжди підготовлений до уроків);
- участь у занятті (максимум 4 бали отримує учень, який завжди є активним на уроці та докладає максимальних зусиль; бали помножуються на 20 уроків);
- знання змісту програмного матеріалу (максимум 4 бали отримує учень, який має відмінні знання та демонструє вміння);
- спортивна поведінка (максимум 4 бали отримує учень який виявляє зразкове співробітництво, завжди підтримує і заохочує однолітків, вчителів, завжди демонструє обізнаність і практику безпеки);
- удосконалення навичок (максимум 4 бали отримує учень, який відмінно покращив свої рухові навички у порівнянні з попереднім періодом оцінювання).

Оцінка здійснюється за 5-бальною шкалою (від 4 до 0 балів), наприкінці кожного періоду оцінювання (як правило після 20 уроків або 1 чверті) бали по п'яти означених критеріях сумуються. Оцінка менше 13 балів є незадовільною. Сукупна оцінка визначається шляхом об'єднання оціночних балів кожного періоду оцінювання.

У Північній Дакоті використовується наступна система поурочної оцінки:

- 1 бал за прибуття на урок вчасно;
- 3 бали за відповідність спортивного одягу встановленим вимогам;
- 3 бали за відповідну поведінку та фізичну підготовленість;
- 3 бали за активну участь у виконанні фізичних вправ

Моніторинг навчальних досягнень учнів з фізичного виховання допомагає штатам, шкільним округам та окремим школам:

- визначити рівень фізичної підготовленості та ваговий статус учнів;
- визначити тенденції стану фізичної підготовленості з плином часу;
- підвищити обізнаність серед персоналу та адміністрації школи щодо необхідності вдосконалення фізичного виховання, вживання заходів для підвищення фізичної підготовленості та розширення рухової активності;
- надати стимул щодо вдосконалення політики та практики поліпшення фізичної підготовленості, сприяння здорової поведінки учнів;
- визначити демографічні або географічні підгрупи, які потребують підвищення рівня фізичної підготовленості. Це допоможе учителям та співробітниками шкіл націлити програмні ресурси;
- оцінити вплив локальних зусиль щодо покращення фізичної підготовленості та подолання ожиріння серед дітей;
- оцінити прогрес у досягненні національних цілей охорони здоров'я.

Кінцева мета оцінювання успішності учнів з фізичного виховання полягає в тому, щоб навчити школярів важливості збереження фізично активного способу життя протягом усього життя [124, 174, 242, 246, 262].

У Китайській Народній Республіці фізичне виховання оцінюється за такими аспектами: знання та навички; ставлення та залученість до фізичної активності. Інструментами оцінювання зацікавленості учнів у фізичній культурі та спорті, ставлення до занять та звичок до використання фізичних вправ є опитувальники, у які включені питання щодо добровільної участі школярів у позакласній та позашкільній руховій активності, часу на різні види діяльності, зокрема відпочинок, уроки в школі тощо. Для оцінки фізичного стану використовуються тести фізичної підготовленості, які оцінюють рівень розвитку фізичних якостей; антропометричні вимірювання (довжина та маса

тіла, індекс маси тіла), вимірювання функціональних показників (життєва ємність легенів, частота серцевих скорочень тощо) [267].

У Китаї існують національні стандарти фізичної підготовленості для учнів 1 – 12 класів та студентів закладів вищої освіти. Вони поширюються на всі школи та університети країни. Для учнів 1 – 2 класів обов'язковим є визначення довжини та маси тіла та тест з присіданнями два рази на рік. Для учнів 3 – 4 класів обов'язковим є складання тестів біг 50 м та стрибок у довжину. Починаючи з 5 класу і до кінця навчання у школі учні повинні складати щонайменше 3 тести з фізичної підготовленості щорічно (на вибір степ-тест, біг 50 м, біг 800 м, човниковий біг, стрибок у довжину, піднімання тулубу в сід, присідання, підтягування, метання, штовхання ядра, набивання м'яча), а також вимірювати довжину, масу тіла та ЖЄЛ.

Державне тестування школярів проводиться кожні 2 роки, його успішне складання необхідне для переходу учнів на наступний рівень навчання. Окрім обов'язкових тестів, школи мають право додавати власні тести, якщо відповідні вміння були надані учням протягом навчання (наприклад стрибки на скакалці, ведення м'яча тощо). Однак складання цих тестів не має великого впливу на річну оцінку з фізичного виховання [214].

Національний курикулум з фізичного виховання передбачає систему множинного оцінювання учнів, де передбачена не тільки оцінка фізичної підготовленості, рухових навичок та функціональних показників, а й їх ставлення, поведінка та співпраця. Для досягнення бажаних результатів було сформовано багатовимірну та багаторівневу систему оцінювання, яка об'єднує кількісні та якісні, підсумкові та прогресивні й абсолютні та відносні оцінки. Національний стандарт оцінки було встановлено як орієнтир для збалансування відмінностей між регіонами, школами та учнями. Крім того, викладачі розробили стандарти для вимірювання прогресу учнів у порівнянні з їхніми початковими показниками. Додатковими компонентами оцінювання

є самооцінка студентів та оцінювання, проведене батьками, яке слугує допомогою для більш детального зворотного зв'язку для вчителів, учнів і батьків. Традиційно оцінювання відбувається наприкінці семестру. Крім того, в систему оцінювання входять щомісячний аудит кількості занять фізичним вихованням та фізичної активності у режимі навчального дня, моніторинг ЧСС на заняттях з фізичного виховання, вікторини щодо знань про здоров'я та харчування [158].

У Японії оцінювання з фізичного виховання сконцентоване на оцінці афективної, когнітивної та психомоторної сфер учнів. Інструментами оцінки виступають розроблені вчителями тести, стандартизовані тести, спостереження та самооцінка.

Основними принципами є оцінка корисності викладання та навчання, вимірювання можливостей учнів, їх фізичного стану та досягнень у вивченні предмету.

У Японії результати оцінки відображаються як якісно, так і кількісно. Якісні результати повідомляються у вигляді опису сильних сторін фізичної підготовленості, соціальних і поведінкових характеристик, загальних пропозицій для кожного учня.

Для оцінки фізичної підготовленості використовуються такі тести: стрибок угору, біг 50 м, степ-тест, стрибок у довжину, метання м'яча, підтягування, зигзагоподібний дриблінг (для дітей старше 12 років), біг 1500 м для хлопців і 1000 м для дівчат старше 12 років та інші [240].

Корейські учні оцінюються на всіх рівнях за допомогою шкільних тестів, національних оцінок успішності у цій країні не розроблено. Інструментами оцінювання є тести фізичної підготовленості, тестування теоретичних знань, спостереження та опитування (табл. 4.9).

Серед тестів з фізичної підготовленості використовуються човниковий біг 20 м (PACER test), динамометрія кисті, піднімання тулуба в сід, стрибки за 30 с, нахил тулуба вперед з положення сидячи [92, 159].

Таблиця 4.9. **Оцінка навчальних досягнень учнів з фізичного виховання в зарубіжних країнах**

	Країни	Особливості оцінювання
Європа	Великобританія	У навчальних програмах представлено опис рівнів, яких повинні досягти учні на різних етапах навчання. Оцінюється ставлення, поведінка, відповідність спортивного одягу вимогам тощо.
	Франція	Тести для оцінки рухових навичок. Рівень залученості у фізичну активність оцінюється кожною школою залежно від тієї діяльності, яка практикується в закладі.
	Німеччина	Підсумкова оцінка фізичної підготовленості та рівня знань наприкінці циклів початкової, середньої та старшої шкіл.
	Польща	Формативне оцінювання навчальних досягнень починається з 4 класу. Передбачено тести фізичної підготовленості, виявлення ступеня залученості школярів у позакласну фізичну активність.
	Фінляндія	Тести фізичної підготовленості підбираються вчителем. Оцінюються рухові навички, мотивація, соціальні навички, знання, дотримання правил чесної гри, розуміння взаємозв'язку між руховою активністю та здоров'ям.
Америка	Сполучені Штати Америки	Оцінка навчальних досягнень за різними критеріями, основні з них – участь у фізичній активності, ставлення, рухові навички, фізична підготовленість.
Азія	Корея	Оцінка психомоторної (рухові тести), когнітивної (тестування знань), емоційної (ставлення до занять, кооперація, участь у фізичній активності, змаганнях тощо) сфер учнів.
	Китай	Стандартизовані тести фізичної підготовленості, успішне складання яких дозволяє перейти на наступний рівень навчання. Оцінка ставлення, взаємодії, поведінки.
	Японія	Оцінка психомоторної, когнітивної, емоційної сфер учнів.

Підсумовуючи матеріал даного розділу, можна дійти висновку, що зарубіжні країни намагаються використовувати комплексний підхід до оцінювання учнів з предмета «Фізичне виховання». У більшості країн введені в дію 2 види оцінювання – формативне, яке накопичує інформацію про навчальні досягнення школярів, і підсумкове, яке відображає кількісне вираження якості знань, умінь та навичок учнів на визначеному етапі

навчання. Більшість оцінок з фізичного виховання включають в себе рівень знань в галузі фізичної культури та здоров'я, рівень розвитку фізичних якостей та рухових умінь з різних тем навчальної програми, ставлення до предмета, ступінь залученості у фізичну активність на заняттях, взаємодію з оточуючими.

На нашу думку, досвід зарубіжних країн щодо змісту оцінювання навчальних досягнень з фізичного виховання є корисним для України. У систему оцінок учнів загальноосвітніх шкіл необхідно закласти комплекс параметрів, які мають підлягати оцінці таким чином, щоб вони були підґрунтям для подальшого розвитку дитини.

3.2. Критерії ефективності фізичного виховання школярів зарубіжних країн

Відомості, викладені у попередніх розділах, вимагають узагальнення щодо якості фізичного виховання школярів.

Слід зазначити, що «якісне фізичне виховання» є широко використовуваним терміном серед експертів у галузі фізичної культури. Найбільш поширеними є такі визначення, які мають багато спільних аспектів та елементів при характеристиці якісного фізичного виховання:

1. ЮНЕСКО (2015) визначає: «Якісне фізичне виховання – це планований, прогресивний, інклюзивний досвід навчання, який існує як частина навчальної програми початкової та середньої освіти, і виступає фундаментом для довічного залучення до фізичної активності і спорту. Руховий досвід, що пропонується дітям і молодим людям на уроках фізичного виховання, повинен бути відповідним чином спланованим, щоб допомогти їм набути психомоторних навичок, пізнання та розуміння, а також соціальних і психічних навичок, необхідних для ведення фізично активного життя».

2. AIESEP (Association Internationale des Écoles Supérieures d'Éducation Physique) визначає якісне фізичне виховання на будь-якому рівні «як те, що стосується фізичного, афективного, соціального та пізнавального розвитку молоді, надаючи їм позитивного індивідуального та колективного досвіду навчання, де вони формують знання та навички, які дозволяють їм бути поінформованими та відповідальними особами, що приймають рішення щодо залучення до фізичної активності та спорту в їхньому житті».

3. SHAPE America (2014): «Якісне фізичне виховання розвиває фізично освічену особистість через практику добре розроблених навчальних завдань, які дозволяють набути рухових навичок в навчальному середовищі. Фізичне виховання розглядає три сфери навчання: пізнавальні або розумові навички, пов'язані зі знанням руху; афективні, які стосуються формування почуттів або ставлення; і психомоторні, що стосуються рухових або фізичних навичок, пов'язаних з компетентністю у русі [270, 295].

Європейські рамки якісного фізичного виховання (EFQPE) включають до змісту якісного фізичного виховання:

- здорових учнів, які добре харчуються, мають здатності та готові до навчання, а також підтримуються у навчанні сім'єю та суспільством;
- здорове, безпечне, захищене середовище, яке враховує гендер, а також забезпечує достатні ресурси та засоби для навчання;
- зміст, відображений у навчальних програмах та матеріалах, що сприяє набуттю базових рухових навичок, навичок здорового життя, а також знання таких областей, як здоров'я, харчування, профілактика захворювань;
- процеси, за допомогою яких учителі використовують дитино-центровані підходи до навчання у добре оздоблених школах, адекватну оцінку навичок для успішного навчання;
- результати, що охоплюють знання, навички, ставлення відповідно до цілей навчання, соціальну активність.

Крім того, на думку EFQPE, критеріями ефективності процесу фізичного виховання школярів можуть виступати:

1. Позитивне ставлення до фізичної активності через відчуття досягнень та задоволення від фізичної активності.
2. Мотивація та впевненість для продовження активної участі у руховій діяльності.
3. Компетентність у русі, що відповідає фізичному потенціалу школярів.
4. Досвід виконання різноманітних рухів.
5. Реалістичне самопізнання і самосвідомість, що дозволяє учням встановлювати відповідні особисті цілі щодо фізичної активності.
6. Розуміння характеру руху, важливості та значення фізичної активності як внеску у формування фізично-активного способу життя.
7. Пошук шляхів доступу до фізичної активності за межами школи [295].

У Сполучених Штатах Америки якісне фізичне виховання розглядається як:

- найбільш ефективний і всеохоплюючий засіб надання усім дітям навичок, установок, цінностей, знань і розумінь для участі у фізичній активності протягом життя;
- допомагає забезпечити комплексний розвиток розуму, тіла і духу;
- єдиний шкільний предмет, основний акцент якого робиться на організм, фізичну активність, фізичний розвиток і здоров'я;
- допомагає дітям розвивати інтерес до фізичної активності, що є важливим для здорового розвитку, закладає основи здорового способу життя дорослих;
- допомагає дітям розвивати повагу до тіла – як власного, так і чужого;
- формує розуміння ролі фізичної активності у сприянні здоров'ю;
- сприяє довірі та самоповазі дітей;
- підвищує соціальний розвиток шляхом підготовки дітей до боротьби з конкуренцією, перемоги та програшу, співробітництва та взаємодії;

- формує навички та знання для майбутньої діяльності у сфері спорту, фізичної активності, відпочинку та дозвілля [270].

Показниками якісного фізичного виховання країн Азії є:

- демократичність фізичного виховання;
- культурна орієнтованість предмета;
- орієнтація на фізичну підготовку;
- фізичне виховання як засіб підготовки до участі у руховій активності та спорті протягом життя;
- цілісна спрямованість фізичного виховання для розуму та тіла [205].

Як бачимо, визначено багато спільних рис у критеріях ефективності фізичного виховання школярів різних країн, але головними є фізичний розвиток дітей, сформованість теоретичних знань, рухових умінь та навичок, потреби у заняттях фізичними вправами протягом життя, підтримка соціальних взаємозв'язків.

Узагальнюючи особливості процесу фізичного виховання школярів у різних країнах, можна дійти висновку, що критеріями ефективності навчального процесу можуть виступати різні організаційно-педагогічні умови, виконання яких дозволить здійснити комплексний підхід до забезпечення якості фізичного виховання (рис. 4.2):

- наявність законодавчої бази в сфері фізичного виховання, що декларує основні вимоги до навчального процесу у школі;
- наявність навчальних планів, їх зміст та якісне наповнення;
- матеріальна-технічна база та спортивне обладнання належного рівня для здійснення процесу фізичного виховання;
- кількість годин на вивчення предмета, забезпечення виконання вимог часу та рекомендацій щодо рухової активності;
- відповідність змісту предмета наявним стандартам;
- широкий вибір видів рухової активності у програмі занять;

- належний рівень кваліфікації вчителів фізичного виховання;
- цілісний підхід до розвитку учнів (розвиток розумових здібностей, тілесний та соціально-духовний розвиток);
- методи та підходи до навчання;
- кількість учнів на 1 учителя;
- урахування інтересів школярів при плануванні процесу фізичного виховання (в тому числі для дітей з особливими потребами);
- забезпечення участі у різних формах занять з фізичного виховання (урочних та позаурочних);
- постійний моніторинг показників фізичного стану;
- комплексна оцінка навчальних досягнень учнів в психомоторній, когнітивній та емоційній сферах;
- зворотний зв'язок з учнями та батьками.

Результатами дотримання означених організаційно-педагогічних умов стануть: належний рівень фізичної підготовленості та здоров'я учнів; сформованість системи знань учнів в сфері фізичного виховання, в тому числі для організації самостійної рухової активності; сформована звичка до занять фізичними вправами протягом всього життя; стійкий інтерес до видів рухової активності; наявність соціальних зв'язків та навичок взаємодії;

Рис. 4.2. Організаційні та педагогічні умови забезпечення якості фізичного виховання школярів

розвинена здатність учителя та учнів здійснювати рефлексію.

Кожна країна має власні проблеми у організації фізичного виховання школярів. Тому для досягнення високого рівня якості освітнього процесу необхідно вирішити критичні питання, пов'язані з кадровим забезпеченням (всі викладачі мають бути компетентними у викладанні фізичного виховання, постійно підвищувати рівень кваліфікації), навчальним середовищем (забезпечення безпеки, належне матеріально-технічне забезпечення для надання можливості всім учням брати участь всіх етапах навчального процесу), плануванням та виконанням рекомендацій (розробка та забезпечення виконання запланованої послідовності навчальної програми, заснованої на стандартах навчання, забезпечення учнів знаннями, навичками та компетенціями, необхідними для участі у фізичній активності протягом усього життя, включення всіх учнів у різні заходи фізичного виховання), оцінюванням навчальних досягнень (регулярне, комплексне, узгоджене з національними або місцевими стандартами, застосування різних методів, технологій, засобів та форм, призначене для надання допомоги учням у розумінні та вдосконаленні знань, умінь і компетенцій, пов'язаних з фізичною активністю та покращенням фізичної підготовленості, має забезпечувати зворотний зв'язок для учнів).

3.3. Основні тенденції розвитку фізичного виховання дітей шкільного віку в окремих країнах Європи, Азії та США

Європейські країни постійно удосконалюють процес фізичного виховання школярів. Як правило, перспективами покращення є чотири сфери: розробка національних стратегій і масштабних ініціатив в сфері фізичного виховання, реформи центральних (регіональних) навчальних планів, навчання вчителів та їх постійний професійний розвиток, а також

вдосконалення шкільного спортивного обладнання та інфраструктури. У деяких країнах заплановані реформи охоплюють лише один аспект з перерахованих, а у деяких – вони є всеосяжними і охоплюють декілька аспектів одночасно [281].

У Сполученому Королівстві (Англія, Уельс і Північна Ірландія) перегляд національного навчального плану дає школам більше свободи для розробки власних навчальних планів у спосіб, який найкраще задовольняє потреби учнів.

Однак основними проблемами та тенденціями фізичного виховання в англійських школах на сьогодні є підвищення вимог до навчальних досягнень учнів з інших загальноосвітніх предметів, що веде за собою поступове скорочення часу на фізичне виховання, зниження можливостей учнів до участі у фізичній активності в межах шкільного графіку. У той же час покращення психічного та фізичного благополуччя школярів стає все більш важливим. Дослідники [271, 288] підкреслюють необхідність більш широкої оцінки сучасного стану фізичного виховання адміністраціями шкіл, урядом країни для забезпечення учнів фізичною активністю, вчителів – підтримкою з боку керівництва, батьків – інформацією про фізичну активність дітей, про переваги активного способу життя.

Франція має перелік спортивних заходів та відповідних навичок, визначених на національному рівні, що є основою для програм фізичного виховання в кожному окремому закладі. Нещодавно було створено нову систему оцінювання, включаючи, наприклад, критерії та оцінки або бали для кожної спортивної діяльності наприкінці нижчої середньої освіти. Це не тільки дає змогу моніторингу учнів на індивідуальному рівні, але й забезпечує міжшкільне порівняння на національному рівні. Однією з цілей системи оцінювання є встановлення національного рівня володіння фізичним вихованням [260].

Реформа курикулуму у Фінляндії, як очікується, залучить школярів до професії вчителів фізичного виховання, оскільки збільшення годин на викладання цього предмета та його гнучкий зміст викликали попит на більш кваліфікованих викладачів [286].

У Польщі найбільш позитивною зміною останніх років вважається децентралізація управління в системі освіти, а отже, і в фізичному вихованні. Окремі школи отримали значну автономію у підготовці освітніх програм, що дозволяє враховувати регіональні, демографічні, соціально-економічні, особисті, матеріальні та інші особливості. При цьому існують деякі негативні аспекти цього процесу, наприклад, недооцінка важливості предмета «Фізичне виховання», що відобразилося у зменшенні фінансової підтримки, необхідної для збільшення кількості щотижневих уроків фізичного виховання, недостатність коштів для залучення якомога більшої кількості дітей у позакласні заняття.

Дослідження [224, 279] показали певну ієрархію цілей фізичного виховання, на які спрямовані зусилля польських вчителів, і які найбільше розроблені на сьогоднішній день. Перше місце посідає розвиток в учнів почуття особистого благополуччя, на другому – розвиток широкого спектру рухових компетентностей учнів, на третьому – розвиток здатності застосовувати та розвивати навички у конкретних формах фізичної активності, на четвертому – поширення серед учнів цінностей спорту: солідарність і чесна гра, на п'ятому – демонстрація учням міждисциплінарних зв'язків фізичного виховання та інших предметів, на шостому – забезпечення безпеки при заняттях фізичними вправами, на сьомому – розвиток здібностей учнів до оцінки власних та чужих дій, на восьмому – сприяння почуттю громадянськості, на дев'ятому – розвиток в учнів навичок управління групою та організаційних умінь, на десятому – залучення учнів до активного та здорового способу життя, на одинадцятому – виховання в учнів розуміння

соціальної та культурної важливості спорту та фізичної активності, на дванадцятому – розвиток уміння оцінювати рівень фізичної підготовленості та здоров'я, на тринадцятому – забезпечення можливості отримання задоволення від участі у фізичній активності для всіх учнів незалежно від їх здібностей, статі, соціальних та культурних передумов. Тобто цілі фізичного виховання, які реалізуються вчителями, відображають різні сторони підготовки учнів та відповідають європейським стандартам фізичного виховання.

Відповідно до цього, у польських школах поступово впроваджується система оцінки у фізичному вихованні за такими компонентами: когнітивний, емоційний, соціальний (взаємодія), стан здоров'я (фізична підготовленість), творчість, ставлення, роль учня на уроці (тобто надання можливості вибору фізичних вправ або прийняття власних рішень).

У Німеччині передбачається впровадження технологічного підходу у фізичному вихованні, який стосується таких сфер: а) розробка навчальних планів, програм (технологічне забезпечення, необхідне для порівняння, розробки та обговорення навчальних програм з фізичного виховання та їхніх технологічних частин у всьому світі); б) створення та використання медіа бази даних (всеохоплююча база даних, яка має всі платформи та програмне забезпечення, принесе користь педагогам з фізичного виховання, а також надасть їм попередній відбір та керівництво у доступних медіа-продуктах); в) документація (створення планів уроків з поглибленим їх описом та доступом до них вчителів); г) емпіричні дослідження (проведення досліджень в сфері фізичного виховання та колаборація з різними дослідниками); д) середовище фізичного виховання (співпраця архітекторів, керівників спортивних об'єктів, спортивних менеджерів); е) поширення технологій (проекти, звіти про кращі практики фізичного виховання мають бути поширені через медіазасоби, соцмережі); є) стратегії впровадження (створення концепцій щодо

впровадження технологічного підходу у фізичне виховання); ж) професійний розвиток (створення програм професійного розвитку для вчителів, включаючи інформацію про можливість впровадження технологій у фізичне виховання) [223].

Останнім часом провідними тенденціями у шкільному фізичному вихованні США є включення у програму занять сучасних видів рухової активності, наприклад, фрізбі, боулінг, рекреаційний напрям (піші прогулянки, туристські походи), різновиди бойових мистецтв, методики зниження стресу (йога, техніки глибокого дихання тощо). Вивчення нетрадиційних видів спорту може сприяти формуванню необхідної мотивації учнів для розширення фізичної активності, а також отриманню теоретичних відомостей про різні культури та традиції. Крім того, викладання нетрадиційних видів спорту дає можливість інтегрувати академічні концепції з інших предметів. Ще однією тенденцією є включення відомостей про здоров'я та здорове харчування в навчальний план з фізичного виховання. Багато штатів вимагають від учителів фізичної культури сертифікації для проведення уроків охорони здоров'я. До змісту таких уроків також мають входити знання щодо управління гнівом, запобігання стресу, булінгу, самоуправління тощо [150, 152, 221].

Майбутнє фізичного виховання учнів в США вбачається в індивідуалізації та технологізації процесу. Як і в ФРН, школярі повинні оволодіти компетентностями щодо використання технологічних додатків у фізичному вихованні. Застосування різних технологій вимагатиме нових компетенцій і практик і від учителів [165].

У Китаї відбувається постійне удосконалення стандартів фізичної підготовленості школярів (останній перегляд відбувся у 2014 році), оскільки дослідження [293] свідчать про недосконалий механізм тестування, неврахування індивідуальних особливостей учнів. Постійний моніторинг

рівнів фізичної активності та підготовленості сприятиме розробці шляхів залучення дітей до оздоровчої фізичної активності та підтриманню її належного рівня.

У Кореї наразі відбувається імплементація нового навчального плану, який є більш гнучким у порівнянні з попереднім, враховує освітні потреби учнів, спрямований на «творчого, інтегративного учня». Окрім навчального плану, впроваджуються і керівні принципи його використання для вчителів фізичного виховання.

Згідно з ідеєю про те, що систему освіти слід перевести з навчання, заснованого на знаннях, до навчання, заснованого на компетентності, було визначено шість ключових компетентностей як основних навичок для корейських школярів у новому навчальному плані. До них відносяться: «самоврядування», «обробка знань і інформації», «творче мислення», «естетична чутливість», «комунікативні навички», «громадянська компетентність». Ці ключові компетенції виступають в якості основних керівних принципів для вчителів як у навчанні, так і в оцінюванні учнів.

Крім того, у новій навчальній програмі підкреслюється важливість «щасливої освіти», спрямованої на досягнення добробуту школярів у Південній Кореї. У 2017 році було впроваджено нову політику, відому як «Вільний семестр», де немає жодного тесту або підсумкової оцінки протягом усього семестру. Також були введені інноваційні методи викладання та навчання, проведення інтерактивних занять, орієнтованих на активну участь школярів [167].

В Японії основними пріоритетами майбутнього фізичного виховання є створення адекватної системи оцінки фізичної активності для японських дітей та молоді, підвищення підтримки сімей для збільшення фізичної активності та здоров'я дітей і молоді, розробка відповідних підходів до зниження статичного компоненту у способі життя дітей та молоді [182, 220].

Отже, можна стверджувати, що основними проблемами у забезпеченні процесу фізичного виховання школярів зарубіжних країн визначені:

- недостатня якість фізичного виховання;
- недотримання рекомендацій щодо забезпечення необхідного обсягу фізичної активності учнів;
- недостатня кількість компетентних учителів;
- недостатня забезпеченість спортивними спорудами, обладнанням;
- велика кількість дітей у класі, що ускладнює участь кожного у фізичній активності та здійснення індивідуального підходу викладачем (особливо в країнах Азії);
- скорочення фінансування;
- незабезпечення позакласною фізичною активністю (в окремих країнах);
- труднощі інклюзії;
- наслідки недостатнього рівня рухової активності, ожиріння тощо.

Тому важливими напрямками покращення процесу фізичного виховання в зарубіжних країнах є ідентифікація проблемних зон, розробка стратегій їх покращення, інтеграція фізичного виховання у навчальний процес та забезпечення його якості, забезпечення обладнанням, безпекою, кваліфікованими кадрами та удосконалення професійної підготовки вчителів.

Узагальнюючи отримані дані, можна дійти висновку, що чинники впливу на якість фізичного виховання дітей шкільного віку в окремих країнах Європи, Азії та Америки є спільними: належне законодавче, документальне, матеріально-техічне та кадрове забезпечення, підпорядкованість стандартам фізичного виховання школярів, забезпечення виконання рекомендацій щодо нормування рухової активності учнів, комплексний підхід до розвитку дитини, урахування її індивідуальних особливостей та системний підхід до оцінювання учнів.

4

Напрями оптимізації фізичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти України на основі зарубіжного досвіду

Україна проходить важливий етап реформування сфери освіти і, зокрема, фізичного виховання. У даний час необхідно сконцентрувати зусилля на створенні потужної системи гармонійного розвитку школярів з високим рівнем рухової та соціальної компетентності.

Важливим етапом є державна підтримка сфери фізичного виховання та створення відповідної законодавчої бази, а також системи контролю виконання вимог та директив. Тобто необхідним кроком є забезпечення регулювання діяльності в сфері фізичної культури і спорту з боку держави. Взірцевим прикладом такої системи є країни Азії, які мають чітко продуману систему законів та механізми їх виконання і дотримання.

Також необхідно створити належну нормативно-правову базу з урахуванням принципів Європейської спортивної хартії, що передбачають: можливість кожного індивіда займатися спортом; гарантувати всім молодим людям можливість отримувати знання з фізичного виховання та опановувати основними фізичними навичками; гарантію можливостей займатися спортом і фізичною активністю в безпечних для здоров'я умовах; гарантію підготовки висококваліфікованих педагогів у цій сфері у всіх навчальних закладах; гарантію відповідних можливостей для продовження занять спортом; заохочення розвитку зв'язків між школами або іншими навчальними закладами, шкільними спортивними клубами і місцевими спортивними клубами; вплив на громадську думку, з тим, щоб батьки, тренери, педагоги та керівники стимулювали молодь до регулярних занять фізичними вправами; інтеграція занять спортом та інтелектуальний, моральний, соціальний розвиток учнів тощо.

Ще одним кроком у документальному підґрунті в сфері фізичної культури і спорту має стати розробка національної та регіональних стратегій з фізичного виховання й фізичної активності школярів. Прикладом таких директив можуть виступити Сполучені Штати Америки, які запровадили «Правила фізичної активності американців», ініціативу «Давайте рухатись у школі!» тощо. Для нашої країни також можна запропонувати розробку керівних принципів та правил фізичної активності, у яких мають бути відображені шляхи підвищення та забезпечення рухової активності населення, а також створення урядових ініціатив стосовно рухової активності, що передбачають комплексний підхід до просування фізичної активності в школі: забезпечення різних можливостей здійснення фізичної активності в школі (урочні та позаурочні форми занять, заходи в режимі дня, до та після навчальних занять), участь сім'ї у фізичній активності, можливість застосування на практиці знань, отриманих в ході фізичного виховання тощо.

Досвід багатьох країн довів можливість використання національних стандартів фізичного виховання, які відображають різні сфери компетентності учнів – рухову, пізнавальну, соціальну.

Тому система фізичного виховання школярів в Україні має прагнути до відповідності Європейським рамкам якісного фізичного виховання [295]. Відповідно до цього, можна передбачити впровадження стандарто-орієнтованого підходу, який обумовлює оволодіння учнями знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури та охоплює різні сфери дитини: компетентність у русі, залученість до оздоровчої фізичної активності, обізнаність та використання правил збереження здоров'я, самообізнаність й самоуправління, вирішення проблем та конструктивне мислення.

Передбачається, що результатом вивчення фізичного виховання до закінчення школи буде готовність випускника до вступу у заклад вищої освіти

або працевлаштування, про що свідчитиме: здатність планувати і впроваджувати різні типи особистої фізичної активності; демонструвати компетентність у різних видах рухової активності, які можна використовувати протягом всього життя; розуміння ключових понять, пов'язаних з успішною участю у фізкультурній діяльності; моделювання відповідальної поведінки під час фізичної активності; заняття фізкультурною діяльністю, яка задовольняє потреби самовираження, випробування себе, соціальної взаємодії та задоволення.

На нашу думку, для системи фізичного виховання українських шкіл цінним є комплексний підхід до розвитку дитини, покладений в основу національних стандартів з фізичного виховання зарубіжних країн, основою яких є поступове підвищення рівня усвідомленості щодо вибору різних форм та засобів фізичного виховання від початкової до середньої та старшої школи.

Однією із важливих умов підвищення ефективності фізичного виховання є створення гнучких навчальних програм, що дозволить вчителю вносити відповідні корективи залежно від регіональних особливостей країни, кліматичних умов, матеріального становища, віку і статі тих, хто займається, національних цінностей і традицій. Необхідно надавати вчителю можливість створювати авторський компонент програми з фізичного виховання, враховуючи особливості побудови освітнього процесу в конкретному закладі загальної середньої освіти. Також можна запропонувати розробку додаткових програм фізичного виховання з акцентом на творчі здібності, естетичні та художні компоненти рухової активності.

Як свідчить позитивний досвід зарубіжних країн, навчальні плани та програми відображають всі боки процесу фізичного виховання. Тому у структурі навчальних програм в українських школах необхідно передбачити: мету та завдання предмета «Фізична культура», принципи, методи та рекомендації щодо викладання, розділи програми, оцінку та облік

навчальних досягнень, особливості організації інклюзивного навчання, забезпечення рівної участі та доступу учнів до фізичної активності в школі, взаємозв'язок та інтеграцію фізичного виховання з іншими сферами життя, зміст та можливість участі дітей у позакласній фізичній активності, вимоги до інвентарю та обладнання, забезпечення безпеки, можливість залучення батьків до процесу фізичного виховання.

Для збільшення кількості спортивних дисциплін, що пропонуються у навчальних програмах з фізичного виховання, необхідно залучати додаткові джерела фінансування, наприклад, недержавні кошти, грантові програми. Це, в свою чергу, сприятиме створенню належної інфраструктури шкільного фізичного виховання.

Програми з предмета «Фізична культура» мають відповідати концепції «рухового виховання», яка визначає здатність використання культури рухів протягом життя, різнобічний розвиток особистості, забезпечення міжособистісного спілкування з навколишнім світом, враховувати основні європейські концепції фізичного виховання, що включають в себе: спортивну освіту, рухову освіту («особистісно-інтерактивне навчання рухам») та знання з охорони здоров'я. На сьогодні актуальними є моделі фізичного виховання з тісним зв'язком з охороною здоров'я, що передбачають співпрацю адміністрацій шкіл, вчителів, батьків, спортивних клубів, фахівців сфери охорони здоров'я з метою забезпечення учнів необхідними знаннями та підвищення рівня здоров'я до безпечного.

При створенні навчальних програм з фізичної культури також необхідно враховувати стан здоров'я учнів, якість медичного обслуговування, можливість формування санітарних навичок та навичок профілактики розповсюджених захворювань серед учнів.

Основна мета та завдання фізичного виховання школярів мають відповідати загальносвітовим тенденціям. Завдання предмета «Фізична

культура» для закладів загальної середньої освіти України не мають поступовості та поглиблення від початкової до середньої і старшої школи, а також не охоплюють всі можливості впливу фізичного виховання на особистість. Отже, на нашу думку, до основних завдань предмета варто додати завдання підготовки до фізичної активності протягом усього життя, формування цілісної особистості, готової до навчання та збагачення досвіду рухової активності, розвиток інтерперсональних умінь, умінь вирішення проблемних завдань, самовираження.

Конкретизуючи завдання для різних вікових груп школярів, можна припустити, що основними завданнями фізичного виховання учнів початкової школи мають стати: формування фундаментальних рухових навичок та оволодіння основними руховими діями з видів спорту, передбачених шкільною програмою; створення уявлення про базові поняття фізичної культури; виховання відповідальної поведінки під час фізичної активності; формування здатності розуміння та вираження позитивних відчуттів від рухової діяльності.

Для учнів середньої школи необхідно передбачити вирішення таких завдань: оволодіння широким арсеналом технічних і тактичних дій з різних видів спорту та фізичної активності, їх планування та застосування; забезпечення активної участі у позакласних формах фізичного виховання; заохочення та стимулювання до фізичної активності у різних формах занять; формування навичок самосприйняття та прийняття оточуючих.

Завданнями фізичного виховання школярів старших класів мають стати: формування здатності до самостійного планування, організації та контролю фізичної активності; набуття поглиблених компетентностей і знань у різних видах фізичних вправ; виховання навичок самоуправління, прийняття та розуміння відмінностей у фізичному розвитку оточуючих; реалізація потреб

школярів у самовираженні через фізичну активність; забезпечення участі у різних формах фізичної активності та отримання задоволення від неї.

Як результат, випускник школи повинен бути освіченою особистістю, здатною усвідомлено використовувати різні види рухової активності протягом життя.

Підвищенню ефективності навчального процесу сприятиме створення жорстких вимог щодо забезпечення часу на рухову активність в обов'язкових урочних та неурочних формах занять (60 хв. на день). Необхідно задовольнити потреби та інтереси дітей шляхом впровадження сучасних видів рухової активності. При недостатній обізнаності вчителів фізичної культури у новітніх видах спорту можна залучати до співпраці спортивні клуби та центри. А для підвищення кваліфікації вчителів необхідно створити широкий спектр навчальних семінарів та курсів теоретичної та практичної спрямованості з метою підготовки та перепідготовки кадрів для оволодіння сучасними методами навчання та виховання.

Заняття фізичними вправами у позанавчальний час мають стати обов'язковими та надавати учням можливість вибору форм та засобів (рекреаційні заняття, рухливі та спортивні ігри, корегуюча гімнастика, лікувальна фізична культура, туризм тощо). Це дозволить реалізувати інтереси та потреби учнів до різних видів спорту або рекреації.

Для створення позитивного іміджу країни на світовому рівні необхідно забезпечити школярів фізичною активністю протягом всього терміну навчання, і, відповідно, високого рівня фізичної підготовленості і спортивних досягнень.

Окрім фізичної підготовленості учні повинні мати високий рівень теоретичної підготовленості та систему знань з фізичного виховання, що, при правильній подачі матеріалу, дозволить їм застосовувати отримані знання у життєдіяльності. Тому можна рекомендувати сучасні форми надання

теоретичної інформації – майстер-класи, творчі лабораторії, дослідницькі роботи тощо, а основними методами навчання мають стати інтерактивні – ті, які вимагають взаємодії та залученості всіх учасників навчального процесу (мозковий штурм, метод проектів, кластери, порівняльні діаграми, пазли та інші).

Високу якість системи фізичного виховання забезпечить також належний рівень кваліфікації вчителя фізичної культури, тобто він повинен мати фахову освіту зі спеціальності (бакалавр у початковій школі, магістр – в середній та старшій). Крім того, можливо запровадження викладання фізичного виховання у початковій школі двома вчителями одночасно – класним керівником і учителем фізичної культури. Для цього в освітні програми підготовки вчителів початкової школи необхідно включити навчальні матеріали стосовно основних засад проведення уроків фізичного виховання, що дозволить вчителеві стати універсалом.

У зарубіжних школах головним підходом до навчання учнів є компетентнісний, що виявляє інтегровану здатність особистості, до якої входять знання, практичні навички, цінності, ставлення, які можуть реалізуватися на практиці. На сучасному етапі основним завданням є впровадження та розширення компетентнісного підходу на всіх рівнях освіти.

При розробці підходів у фізичному вихованні в першу чергу має бути врахована особистість дитини, її інтереси та потреби реалізації в сфері фізичної культури. Результати фізичного виховання мають бути пов'язані з життєдіяльністю, тобто на заняттях необхідно сформувати вміння працювати в команді, комунікативні навички, навички соціальної взаємодії, самоуправління тощо.

Комплексності системи фізичного виховання сприятиме здійснення інтегрованого підходу, тобто отримання знань з інших освітніх предметів на уроках фізичної культури і навпаки; забезпечення міжпредметних зв'язків з

математикою, читанням, образотворчим мистецтвом, основами безпеки життєдіяльності тощо.

Впровадження сучасних засобів та методик рухової активності допоможе підвищити мотивацію школярів до рухової активності та надасть можливість використовувати їх протягом всього життя. Крім того, при формуванні потреби учнів у фізичній активності необхідно враховувати специфіку національної рухової культури.

Результатом вивчення предмета «Фізична культура» є якість знань та вмінь учнів. Тому оцінювання навчальних досягнень школярів повинно мати комплексний підхід, що включає в себе: оцінку психомоторного компоненту (оцінювання рухових навичок та умінь з програмного матеріалу, рівень розвитку фізичних якостей, особистий прогрес у фізичній підготовленості), когнітивного компоненту (оцінка рівня знань та їх застосування на практиці), афективного компоненту (оцінка поведінки учнів, їх ставлення до предмета, залученість до виконання вправ, участь, підготовленість до уроку, кооперативні дії, поведінка тощо).

Конкретизуючи оцінювання учнів за один урок фізичної культури можна керуватися прикладом оцінювання школярів, яке пропонується в США. Діти оцінюються за такими критеріями:

- підготовленість до заняття (найвищий бал отримує учень, який завжди підготовлений до уроків);
- участь у занятті (найвищий бал отримує учень, який завжди є активним на уроці та докладає максимальних зусиль);
- знання змісту програмного матеріалу (найвищий бал отримує учень, який має відмінні знання та демонструє рухові вміння);
- спортивна поведінка (найвищий бал отримує учень який виявляє зразкове співробітництво, завжди підтримує і заохочує однолітків, вчителів, завжди демонструє обізнаність і практику безпеки);

- удосконалення навичок (найвищий бал отримує учень, який відмінно покращив свої рухові навички у порівнянні з попереднім періодом оцінювання).

Така система оцінювання є накопичувальною, сума балів враховується при розрахунку підсумкової оцінки, наприклад, за модуль, чверть або семестр.

Система оцінки має передбачати використання різних методів, інструментів та критеріїв: спостереження, тести, портфоліо, паспорт учня, самооцінка учня, загальний шкільний звіт. Це дозволить відстежувати ефективність обраних учителем підходів.

Важливим напрямом підвищення ефективності фізичного виховання учнів шкіл є постійний моніторинг показників їх фізичного стану, що має накопичувальну структуру і дає можливість відстежити зміни показників протягом визначеного періоду. Це також надасть можливість вносити корективи у навчальні програми, здійснювати індивідуальний підхід, надавати рекомендації щодо планування та здійснення рухової активності, а також мати зворотний зв'язок з батьками й інформувати їх про стан дітей.

Створенню високого рейтингу предмета «Фізична культура» сприятиме впровадження обов'язкового екзамену при випускних іспитах, результати яких враховуватимуться при вступі до ЗВО.

Узагальнюючи викладене, можна визначити основні напрями і складові оптимізації системи шкільного фізичного виховання в Україні (табл. 4.10).

Таблиця 4.10. Складові удосконалення системи фізичного виховання українських шкіл

Індикатори якості	Заходи та напрями удосконалення
1	2
Законодавча база	– державне регулювання діяльності в сфері фізичного виховання; – створення законів, нормативно-правових актів, директив, які враховують принципи Європейської спортивної хартії; – національні стратегії та ініціативи підтримки та просування фізичної активності населення, зокрема школярів; – керівні принципи та правила оздоровчої фізичної активності.
Національні стандарти	– впровадження стандартів фізичного виховання, які відповідають Європейським рамкам якісного фізичного виховання, що передбачають оволодіння учнями знаннями, навичками, компетентністю та відповідним ставленням до фізичної культури та охоплюють різні сфери діяльності дитини: компетентність у русі, залучення до оздоровчої фізичної активності, обізнаність та використання правил збереження здоров'я, самообізнаність й самоуправління, вирішення проблем та конструктивне мислення; – передбачення результату впровадження стандарто-орієнтованого підходу: здатність планувати і впроваджувати різні типи особистої фізичної активності; демонструвати компетентність у різних видах рухової активності, які можна використовувати протягом всього життя; розуміння ключових понять, пов'язаних з успішною участю у фізкультурній діяльності; моделювання відповідальної поведінки під час фізичної активності; заняття фізкультурною діяльністю, яка задовольняє потреби самовираження, випробування себе, соціальної взаємодії та задоволення.
Навчальні плани, програми	– документальне відображення всіх аспектів процесу фізичного виховання: мета, завдання предмета, принципи, методи, рекомендації щодо викладання; розділи програми; оцінка, облік навчальних досягнень; особливості організації інклюзивного навчання; забезпечення рівної участі та доступу учнів до фізичної активності в школі; взаємозв'язок та інтеграція фізичного виховання з іншими сферами життя; зміст та можливість участі дітей у позакласній фізичній активності; вимоги до інвентарю та обладнання; забезпечення безпеки; можливість залучення батьків до процесу фізичного виховання; – створення гнучких навчальних програм, що дозволяють вчителю враховувати регіональні особливості, кліматичні умови, матеріальне становище, вік і стать дітей, національні цінності і традиції; – можливість створення вчителями авторських програм з урахуванням особливостей освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти; – в основі програм – концепції «рухового виховання», культури рухів, поєднання концептуальних знань зі сфери спорту, рухової освіти, санітарної просвіти; додаткові програми фізичної активності з акцентом на творчі здібності;

	– урахування стану здоров'я учнів, медичне обслуговування, формування санітарних навичок та навичок профілактики розповсюджених захворювань серед учнів; – використання сучасних методів та форм теоретичної підготовки для формування системи знань з предмета.
Спрямованість, мета та завдання предмета	– відповідність загальносвітовим тенденціям з урахуванням національної рухової культури; – розширення спектру завдань, до яких необхідно додати підготовку до здійснення фізичної активності протягом всього життя, формування цілісної особистості, готової до навчання, розвиток інтерперсональних умінь, самовираження, здатності до проектування і вирішення проблемних завдань; – конкретизація завдань відповідно віку учнів: початкова школа (формування фундаментальних рухових навичок та оволодіння основними руховими діями з видів спорту, передбачених шкільною програмою; створення уявлення про базові поняття фізичної культури); – виховання відповідальної поведінки під час фізичної активності; формування здатності розуміння та вираження позитивних відчуттів від рухової діяльності); середня школа (оволодіння широким арсеналом технічних і тактичних дій з різних видів спорту та фізичної активності, їх планування та застосування; забезпечення активної участі у позакласних формах фізичного виховання; заохочення та стимулювання до фізичної активності у різних формах занять; формування навичок самосприйняття та прийняття оточуючих); старша школа (формування здатності до самостійного планування, організації та контролю фізичної активності; набуття поглиблених компетентностей і знань у різних видах фізичних вправ; виховання навичок самоуправління, прийняття та розуміння відмінностей у фізичному розвитку оточуючих; реалізація потреб школярів у самовираженні через фізичну активність; забезпечення участі у різних формах фізичної активності та отримання задоволення від неї).
Кількість годин на вивчення предмета	– відповідність рекомендованим нормам рухової активності; – забезпечення учнів обов'язковими урочними та позаурочними формами занять; – надання можливості учням вибору виду рухової активності у позанавчальний час (спортивний напрям, рекреаційний напрям, лікувально-корегувальний тощо).

Кадрове забезпечення	– спеціалісти з фаховою підготовкою на всіх щаблях освіти; – можливість проведення занять двома вчителями у початковій школі (класний керівник та вчитель фізичної культури); – включення в освітні програми підготовки учителів початкової школи навчального матеріалу щодо особливостей проведення уроків фізичної культури; – оволодіння вчителями та майбутніми фахівцями сучасними методами навчання та виховання, вміннями їх застосовувати; – проведення спеціальних підготовчих курсів теоретичної та практичної спрямованості для вчителів.
Методи та підходи	– компетентнісний підхід, що передбачає спрямованість на набуття ключових та предметних компетентностей; – у центрі уваги є особистість учня, його інтереси та потреби; інтегрований підхід, введення теоретичних знань з фізичної культури до змісту інших дисциплін (історія, біологія, хімія, безпека життєдіяльності тощо) і навпаки; – тісний зв'язок з охороною здоров'я; – введення сучасних засобів та методів навчання, що викликають та підтримують інтерес учня до навчання.
Оцінка навчальних досягнень	– комплексний підхід, що включає в себе: оцінку психомоторного (рухові навички та вміння, фізичні якості, особистий прогрес у фізичній підготовленості), когнітивного (рівень знань та їх застосування на практиці), соціо-емоційного (ставлення до уроків, відвідування, участь, підготовленість до уроку, поведінка, взаємодія з іншими) компонентів; – накопичувальна система оцінювання учнів на кожному уроці, що включає в себе: підготовленість до заняття; участь у занятті; знання змісту програмного матеріалу; спортивна поведінка; удосконалення навичок; – різні методи, інструменти та критерії оцінки; – постійний моніторинг показників фізичного стану школярів з накопичувальною структурою; – випускний іспит з предмета «Фізична культура», результати якого враховуватимуться при вступі у заклади вищої освіти.

Отже, можна підсумувати, що використання зарубіжного досвіду організації шкільного фізичного виховання дозволить оптимізувати систему фізичного виховання в Україні на етапі входження держави до європейського освітнього простору.

ВИСНОВКИ

Україна проходить важливий етап створення та імплементації реформ в сфері фізичного виховання, зокрема учнів закладів загальної середньої освіти. Передумовами впровадження реформ стало постійне зниження рівня фізичного здоров'я та підготовленості дітей шкільного віку та молоді, недостатня сформованість в них потреби у руховій активності, а також зміна курсу освіти й поступове входження України в європейський освітній простір.

Проблеми організації фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти різних країн були предметом багатьох вітчизняних [22, 31, 76, 93, 96, 130] та зарубіжних [10, 164, 175, 185, 248] досліджень.

Водночас досліджень, присвячених визначенню причин трансформації систем шкільного фізичного виховання зарубіжних країн та чинників, які обумовлюють якість процесу навчання та викладання практично не існує. Слід відмітити, що екстраполяція позитивного досвіду проведення освітніх реформ та підходів до організації навчального процесу, дослідження закономірностей та тенденцій розвитку цієї важливої складової частини освітньої сфери в зарубіжних країнах є важливим джерелом визначення стратегії розвитку сфери фізичного виховання в Україні.

За даними учених [42, 131, 188, 247] визначено, що в останні десятиліття європейські країни оновлюють систему освіти, зокрема створюють нові освітні стандарти, переглядають зміст навчальних програм тощо. При цьому в центрі освітнього процесу завжди знаходиться особистість дитини.

Найбільш ґрунтовний аналіз сучасного стану сфери шкільного фізичного виховання різних країн був проведений К. Hardman [183 – 190], який визначив наявні проблеми та протиріччя, окреслив подальші тенденції розвитку. Відмічається, що декларативно фізичне виховання як предмет навчального плану має обов'язковий статус, при цьому у деяких країнах перевага, в тому числі, у фінансуванні, надається іншим загальноосвітнім

предметам. Фізична культура в Україні також є обов'язковим предметом навчання на всіх щаблях освіти, але, як і в інших країнах, на якість його проведення впливає багато чинників.

О.М. Ждановою, Л.Я. Чеховською, А.В. Фляк [42] виявлено тісний зв'язок фізичного виховання зі шкільним спортом, спортивними клубами та асоціаціями, особливо в Німеччині, Великобританії, Франції. В Україні не визначено зв'язків співробітництва між школами та спортивними клубами, вони існують як окремі одиниці навчання та виховання дітей, які не наслідують одна одну.

За даними В.Г. Кононович [60], Ху Ліфей [70], С.В. Ліщук [71], А.М. Мандюка [76] та інших учених визначено, що багато країн мають потужну державну підтримку фізичної культури та спорту, що виявляється у створенні та впровадженні законодавчих, нормативно-правових документів, національних стратегій та програм, спрямованих на підвищення фізичної активності населення і зокрема, дітей шкільного віку.

Слід зазначити, що у багатьох країнах шлях до успішності в організації фізичного виховання пролягав через роки реформ та трансформацій у сфері освіти і фізичної культури. Складові й характерні риси цього процесу висвітлені у наукових працях Г.В. Глоби [22], Є.В. Лачиної [67], Н.Ю. Мельникової, А.В. Трескіна [81], А.С. Сагалеева, А.Є. Дуринова, Б.П. Хамаганова [114], Р.Д. Pavlovic зі співавт. [195, 196], К.Н. Cooper зі співавт. [202] та інших.

На початку ХХ століття відбулося розповсюдження різних систем фізичного виховання по всьому світу, їх розвиток та доповнення. Перед світовими війнами та протягом них процес фізичного виховання в різних країнах мав чітко виражений мілітаристський характер, фізичні вправи виступали засобом підготовки молоді до бойових дій.

Загальносвітовою передумовою реформ у сфері фізичної культури стало завершення Другої світової війни, що дало поштовх до демократизації фізичного виховання та відходження від мілітаристської спрямованості [15, 24, 25, 98, 195, 196].

Деяка ступінь децентралізації при створенні програм та документів в сфері фізичного виховання у 70-ті – 80-ті рр. в Європі була причиною зниження важливості даного предмета. Крім того, введення нових академічних предметів у навчальні плани призвело до скорочення годин на вивчення фізичного виховання, у деяких випадках винесення його у позанавчальний час та відповідно зменшення фінансування. Зламним моментом став Всесвітній саміт з фізичного виховання в Берліні (1999 р.), який був поштовхом до створення загальноєвропейських та загальнонаціональних стратегій та ініціатив щодо підвищення ролі фізичного виховання і фізичної активності в житті людини, в тому числі Керівних принципів ЄС щодо оздоровчої фізичної активності [268, 269].

Аналіз літературних джерел та документальних матеріалів дозволив нам згрупувати за географічною ознакою передумови проведення реформ шкільного фізичного виховання в зарубіжних країнах.

В Європі такими передумовами були: політичні (геополітичні зміни у 1940-х роках, коли сформувалися дві протилежні політичні системи; європейська інтеграція (з 1950-х рр.); офіційне утворення Європейського союзу (1992 р.); геополітичні зміни у 1990-х роках (об'єднання Німеччини, руйнування СРСР, що призвело до утворення нових незалежних європейських держав); економічні (інтенсифікація виробництва, науково-технічна революція з подальшою постіндустріалізацією, збільшення нервово-емоційного напруження населення, зниження рівня фізичної активності в процесі професійної діяльності, зменшення фінансування освіти, в тому числі, фізичного виховання, через бюджетні труднощі); соціальні (активне

державне регулювання сфери фізичної культури та спорту, розвиток рекреаційного руху, зміна соціальних пріоритетів до проведення вільного часу, спортифікація суспільства, розбудова матеріально-технічної бази фізичної культури (1960-ті – 1970-ті роки) та її скорочення у 1990-ті роки через фінансову кризу, освітні реформи, що призвели до скорочення годин на фізичне виховання, намагання підвищити конкурентоздатність на світовому рівні); військові (завершення Другої світової війни, демілітаризація фізичного виховання, поява нових видів зброї); ідеологічні (припинення міжцивілізаційних розколів, що були підґрунтям тоталітаризму, подальше створення системи «європейських цінностей»).

У процесі реформ в європейських країнах було приділено особливу увагу створенню програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання залежно від моделей управління; покращенню матеріально-технічного та фінансового забезпечення; перегляду мети та змісту предмета «Фізичне виховання», збільшенню часу на його вивчення; розширенню можливостей для занять у навчальний та позанавчальний час.

Ці дані підтверджують дослідження В.А. Капранової [56], В.Г. Кононович [60], В.М. Пасічник [99], Н.С. Сороколіт [120] та інших.

В країнах Азії передумовами реформування фізичного виховання були: політичні (руйнування колоніальної системи (1940-ті – 1950-ті рр.), зміни політичного устрою країн, завершення військових протистоянь); стрімкий економічний розвиток (розбудова економічної сфери, яка призвела до покращення якості життя населення; розвиток науки, техніки, освітнього сектору; підготовка і проведення Олімпійських ігор та інших міжнародних змагань, що сприяло підвищенню іміджу країн на світовому рівні); ідеологічні зміни (в КНР – повалення феодалізму та бюрократичного капіталізму з подальшою побудовою «соціалістичної держави з китайською специфікою»).

У цих країнах було створено належну державну підтримку сфери спорту та фізичного виховання, уряди сприяли розширенню спортивної інфраструктури, яка надала необмежену можливість займатися фізичною культурою в школі, а також масовим спортом, було здійснено перегляд національних навчальних планів і програм та приведено їх зміст у відповідність цілям сучасної освіти. У КНР та Японії особлива увага була приділена якісній підготовці кваліфікованих кадрів для сфери фізичної культури. У Китаї та наразі в Кореї створено уніфікований зміст навчальних планів і програм фізичного виховання, що дозволяє їх повсюдно застосовувати з урахуванням регіональних особливостей країн. Проведення Олімпійських та Азіатських ігор сприяло підвищенню іміджу держав в очах світової спільноти, а також бурхливому економічному розвитку.

Особливості проведення реформ в сфері фізичного виховання в країнах Азії вивчали Ван Сюемань [10, 11], До Кеон Ву [30], Є.В. Лачина [67], Лі Ван Тек [68], О Бом Сок [92], Juan Wu [212], А. Каянус [214] та інші.

Основними поштовхами до трансформації системи фізичного виховання в Сполучених Штатах Америки були: політичні (збільшення впливу США на політичну ситуацію в світі, використання фізичної культури і спорту як інструменту для досягнення політичних цілей); військові (зниження готовності призовників до служби в армії; збільшення військової присутності США у різних регіонах світу); соціальні (оприлюднення результатів обстеження фізичної підготовленості школярів, тенденція до зниження фізичної активності населення, зниження рейтингу навчального предмета «Фізичне виховання»).

З метою подолання проблем було створено нормативно-правове забезпечення фізичного виховання, здійснено децентралізацію управління шкільними фізичним виховання, яке, однак, виявило деякі недоліки у локальному управлінні, впроваджено постійний моніторинг фізичної

підготовленості учнів та комплексні програми підвищення рівня рухової активності в школах [76, 122, 284].

Керуючись вимогами часу та позитивним досвідом зарубіжних країн Україна впроваджує освітні реформи, які також торкнулися сфери фізичного виховання. Відбувається створення та удосконалення законодавчої та нормативної бази. За останні роки розроблено або доповнено ряд документів, які регулюють та забезпечують діяльність в сфері фізичної культури, відображають зміст її реформування: Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [108], Закон України «Про освіту» [105], розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [107], постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» [102], указ Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» [104] та інші. Тобто урядом здійснено певні кроки для приведення у відповідність освіти України загальносвітовим тенденціям. На нашу думку, важливим етапом формування якісної законодавчої бази є розробка механізмів її виконання та дотримання, а також інструментів контролю.

У всіх розглянутих нами країнах, окрім Республіки Корея, зміст фізичного виховання будується на основі національних або регіональних стандартів, які визначають рівень володіння учнями компетентностями з даного предмета. Стандарто-орієнтований підхід декларується у керівних документах [245, 246, 295]. При цьому зміст стандартів фізичного виховання є подібним у багатьох країнах і у деякій мірі є запозиченням американських стандартів [246].

В Україні реформа загальної середньої освіти також передбачає створення державних стандартів, які визначають вимоги до обов'язкових

результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти. На сьогодні розроблено Державний стандарт початкової освіти [29], який ґрунтується на таких основних принципах: презумпція талановитості дитини, цінність дитинства, радість пізнання, розвиток особистості, здоров'я, безпека. У державному стандарті визначено 11 ключових компетентностей, які є загальними для всіх освітніх галузей початкової школи. До них відносяться:

1. Володіння державною мовою.
2. Здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами.
3. Математична компетентність.
4. Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій.
5. Інноваційність.
6. Екологічна компетентність.
7. Інформаційно-комунікаційна компетентність.
8. Навчання впродовж життя.
9. Громадянські та соціальні компетентності.
10. Культурна компетентність.
11. Підприємливість та фінансова грамотність [91, 102].

Зазначені 11 компетентностей значною мірою корелюють з 8 компетентностями, рекомендованими Європейським Союзом [106], до яких відносяться: спілкування рідною мовою; спілкування іноземними мовами; знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки; навички роботи з цифровими носіями; навчання заради здобуття знань; соціальні та громадянські навички; ініціативність та практичність; обізнаність та самовираження у сфері культури.

Фізкультурна галузь є однією з 9 галузей навчання, в якій також забезпечено умови для формування всіх компетентностей [125, 126]. Для кожної освітньої галузі визначено мету та загальні результати навчання здобувачів освіти в цілому. За ними впорядковано обов'язкові результати

навчання здобувачів освіти, які є основою для їх подальшого навчання на наступних рівнях загальної середньої освіти.

Тобто зараз Україна стоїть на початку шляху трансформації освіти та фізичного виховання.

Відповідно до впровадження державних стандартів та компетентностей, необхідним кроком є підготовка кваліфікованих фахівців, здатних навчати та виховувати покоління нової формації, спеціалістів з високим рівнем володіння теорією та практикою проектування, практичного втілення інноваційного навчання школярів. Для цього необхідно формувати основні професійні компетентності майбутніх педагогів, у центрі підходів до викладання має бути дитина зі своїми інтересами та схильностями. Для вчителів фізичної культури також можна рекомендувати проходження спеціальних курсів, семінарів теоретичного та практичного спрямування, де вони зможуть оволодіти сучасними методами та засобами навчання.

Слід відмітити, що підготовці кваліфікованих кадрів приділяється особлива увага в Китаї та Японії. А в європейських країнах (Великобританія, Франція, Німеччина) та США відзначається брак спеціалістів. Тому у початкових школах деяких країн дозволяється проводити уроки фізичної культури вчителю початкових класів (Франція, США), у Великобританії – вчителю-універсалу. На нашу думку, такий підхід може бути виправданим у тому випадку, коли вчитель початкових класів додатково отримує спеціальні знання з основ проведення уроку фізичної культури під час здобуття фахової освіти. І все ж таки спільною рисою щодо кваліфікації вчителя фізичної культури в Україні та в зарубіжних країнах є вимога наявності освітнього ступеня бакалавра з фізичного виховання для роботи з учнями початкової школи, та ступеня магістра – для середньої та старшої школи.

Належна матеріально-технічна база має бути підґрунтям для забезпечення якісного та безпечного середовища для навчання. В зарубіжних

країнах, особливо в Азії, приділяється багато уваги створенню інфраструктури для занять фізичним вихованням [252, 267]. А уряди Великобританії та Фінляндії збільшують фінансування галузі для вирішення нагальних проблем цієї сфери та забезпечення якості освітнього процесу [254, 286, 302]. На жаль, в українських школах, як і в багатьох зарубіжних країнах, відмічається брак якісного обладнання для проведення уроків, хоча існує багато розробок щодо використання найсучасніших видів рухової активності в програмах занять.

У школах зарубіжних країн також представлено широкий арсенал засобів фізичного виховання як традиційних, так і з урахуванням національної рухової культури, кліматичних та регіональних особливостей.

Низкою авторів [188, 189, 259] проведено дослідження змісту програм з фізичного виховання в школах європейських країн. Відзначено, що обов'язковими засобами фізичного виховання, що застосовуються в урочних формах занять є спортивні ігри, легка атлетика, гімнастика, танці, фітнес-програми, плавання та зимові види спорту (за наявності умов), заняття на свіжому повітрі тощо. Нами доповнено дані [170, 205, 197, 214, 263, 280] щодо використання видів рухової активності у програмах занять з фізичного виховання в країнах Азії та Америки. Слід також зазначити, що окрім традиційних засобів фізичної культури у програмах фізичного виховання різних країн використовуються національні види спорту, які відображають культурні традиції народів.

У структурі освітніх програм українських шкіл представлено широкий діапазон видів рухової активності, які можна використовувати під час проведення уроків (наприклад, для учнів 5 – 9 класів розроблено більше 30 варіативних модулів).

Програми з предмета «Фізична культура» для учнів усіх ступенів середньої освіти і у подальшому обов'язково повинні мати варіативну

частину, яка дозволить вчителеві будувати процес фізичного виховання з урахуванням регіональних особливостей, здійснювати інтегрований підхід, комплектувати знання з різних областей навчання. Такий підхід активно провадиться в Європі, Азії та США. Крім того, вчителеві необхідно надавати можливість створення авторських програм з фізичної культури, що дозволить враховувати особливості організації навчального процесу в конкретному закладі загальної середньої освіти. Такий підхід практикується в школах Польщі.

Неоднозначним моментом є кількість уроків фізичного виховання на тиждень, що проводяться в школі. Спільною рисою в досліджених нами країнах є тенденція до зниження кількості годин на вивчення даного предмета відповідно до віку учнів. Найбільше уроків, як правило, проводиться в початковій школі, найменше – в старшій. Хоча загальноєвропейські рекомендації пропонують проведення щонайменше трьох уроків фізичного виховання на тиждень, деякі країни не виконують ці директиви. Наприклад, у Великобританії в початковій та середній школах проводиться мінімум 2 уроки, у Франції – в початковій школі 3 уроки, в середній – 2, в старшій – 1 тощо. Відповідно до рекомендацій ВООЗ, учні мають бути забезпеченими 60 хвилинами щоденної рухової активності у різних формах занять. Ці рекомендації виконуються у школах Польщі, де передбачено 3 – 4 уроки фізичного виховання та 2 – 3 обов'язкових позакласних заняття на тиждень. Позакласні заняття та заходи в режимі навчального дня передбачені у Сполученому Королівстві, Німеччині, Франції, Фінляндії, Польщі, США, Кореї, Китаї та Японії, але не у всіх країнах вони є обов'язковими і часто здійснюються або не здійснюються за бажанням учнів.

В українських школах, як правило, передбачено від 2 до 3 уроків фізичної культури на тиждень, а позакласними заняттями охоплена менша частина учнів. На нашу думку, для виконання рекомендацій щодо

нормування рухової активності школярів необхідно забезпечити учнів обов'язковою щоденною руховою активністю в різних формах, з використанням різних засобів.

Для оцінки якості освітнього процесу, адекватності методів викладання та слідкування за динамікою навчання школярів необхідною є реалізація комплексного підходу та інструментарію оцінки, що враховують рівень знань, умінь, фізичної підготовленості, інтеракції, залученості та ставлення до фізичної активності, самоуправління [103]. У зарубіжних країнах підхід до оцінки навчальних досягнень учнів є цілісним, і враховує всі сторони навчання [279, 289, 292, 298].

Аналіз тенденцій розвитку фізичного виховання учнів зарубіжних країн дозволив встановити, що європейські країни продовжують удосконалювати програмно-нормативні засади навчального процесу. Фахівці сфери фізичного виховання намагаються привернути увагу адміністрацій шкіл, батьків до необхідності покращення психічного та фізичного благополуччя школярів (Великобританія) [271]; удосконалюють систему оцінки навчальних досягнень учнів (Франція, Польща) [224, 279]; підвищують рейтинг професії вчителя фізичного виховання та попит на кваліфікованих фахівців (Фінляндія) [286]; впроваджують технологічний підхід, який передбачає: ведення документації з фізичного виховання, створення медіа баз даних, проведення емпіричних досліджень, поширення звітної документації, професійний розвиток вчителів (Німеччина) [223]. Майбутнє фізичного виховання учнів в США вбачається в індивідуалізації та технологізації процесу, розширенні спектру видів рухової активності у програмах занять [150, 152, 165]. У країнах Азії простежується тенденція до постійного удосконалення стандартів фізичної підготовленості школярів (Китай) [293]; відбувається перехід від навчання, заснованого на знаннях, до навчання, заснованого на компетентностях (Корея) [167]; продовжується створення адекватної системи

оцінки фізичної активності дітей та молоді, розробка відповідних підходів до зниження статичного компоненту у способі життя учнів (Японія) [182, 220]. Як і Україна, інші держави стикаються з проблемами в забезпеченні якості фізичного виховання, які вони намагаються вирішувати як на локальному, так і на національному рівні.

На нашу думку, в Україні існує низка протиріч, яка зараз уповільнює процес трансформації системи фізичного виховання:

- відсутність в законодавчих актах чітких механізмів переходу від «старої» системи до якісно нової, а також відставання від графіку перетворень через недостатність фінансування;
- невідповідність змісту «нової» освіти матеріально-технічному забезпеченню закладів загальної середньої освіти;
- невідповідність підходів, покладених в основу сучасної концепції навчання рівню кваліфікації та компетентності вчителя, його психологічна неготовність до виконання нових функцій та сприйняття інновацій.

Тому важливим моментом у реформуванні системи фізичного виховання країни є скорочення розриву між наявним станом і запитами суспільства.

Отже, актуальними напрямками удосконалення сфери фізичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти в Україні є:

- створення потужної законодавчої бази з чітким конструюванням основних шляхів реформ, яка забезпечить регулювання сфери фізичної культури та спорту в країні;
- розробка та впровадження національних стандартів фізичного виховання, які відповідатимуть основним позиціям Європейських рамок якісного фізичного виховання;
- надання можливостей створення гнучких навчальних програм з урахуванням особливостей регіону країни, національних традицій, індивідуальних особливостей учнів, створення додаткових програм зі

спрямованістю на розвиток творчих здібностей, розробка авторських програм вчителями фізичної культури;

- забезпечення дотримання рекомендованих норм рухової активності дітей, надання можливостей постійної участі школярів в урочних та позаурочних формах занять, а також можливостей обирати види рухової активності;

- якісне кадрове забезпечення, обов'язкова вимога фахової підготовленості вчителів на всіх ступенях освіти, попередня підготовка педагогів до застосування сучасних методів та прийомів навчання і виховання, запровадження спеціальних підготовчих курсів, семінарів, тренінгів;

- використання адекватних методів та підходів до викладання предмета, включаючи компетентнісний, дитиноцентрований та інтегрований підходи;

- здійснення комплексного підходу в оцінці навчальних досягнень учнів, що передбачає оцінювання різних компонентів (когнітивного, афективного, психомоторного), впровадження випускного іспиту з фізичного виховання, що відображатиме стан фізичної підготовленості, рівень знань, рухових умінь та навичок, соціальної активності тощо.

Окреслені напрями відображають критерії якості забезпечення фізичного виховання, визначені в зарубіжних країнах [280, 295], і які є актуальними для нашої держави.

Таким чином, можна стверджувати, що найбільш значущі умови забезпечення якості системи фізичного виховання є спільними в досліджених нами країнах Європи, Азії та США. Серед організаційних умов нами визначено: законодавче, документальне, матеріально-технічне та кадрове забезпечення; розмаїття видів рухової активності, представлених в навчальній програмі; достатня кількість годин на вивчення предмета; кількість учнів на одного учителя; моніторинг показників фізичного стану

учнів; забезпечення зворотного зв'язку з учнями, батьками. До педагогічних умов можна віднести: зміст навчальних планів, програм; відповідність встановленим вимогам, підпорядкованість стандартам фізичного виховання; забезпечення відповідності часу навчання рекомендованим нормам рухової активності в усіх формах занять; цілісний підхід до розвитку учнів (розвиток розумових здібностей, тілесний та соціально-духовний розвиток); адекватні методи та підходи до навчання; забезпечення участі у різних формах занять з фізичного виховання (урочних та позаурочних); комплексна оцінка навчальних досягнень школярів з фізичного виховання. Результатом дотримання цих умов будуть: належний рівень фізичної підготовленості та здоров'я учнів; сформованість системи знань учнів в сфері фізичного виховання, в тому числі для організації самостійної рухової активності; сформована звичка до занять фізичними вправами протягом всього життя, стійкий інтерес учнів до видів рухової активності; наявність соціальних зв'язків та навичок взаємодії; розвинена здатність учителя та учнів здійснювати рефлексію, які і стануть критеріями ефективності фізичного виховання.

Отже, позитивний досвід зарубіжних країн свідчить про прагнення всіх держав до забезпечення якості процесу фізичного виховання школярів, що є загальносвітовою тенденцією і має певні спільні риси, хоча передумови освітніх реформ в різних країнах мали різний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамский Н.В. Ориентиры развития физкультурного образования в США. *Общественные и гуманитарные науки*. 2006. С. 5 – 8.
2. Аникеев Д.М. Формирование современных концепций физического воспитания в странах Западной Европы во II половине XX – начале XXI века. *Физическое воспитание студентов*. 2012. № 4. С. 9-12.
3. Арделеан Г.І. Реформування системи фізичного виховання школярів Румунії: автореф. дис. ... канд. наук з фіз.виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Луцьк, 2000. 20 с.
4. Артемчук Г.У., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідної роботи. К.: Форум, 2000. 56 с.
5. Беновська Л.Я. Євроінтеграційна перспектива реформування середньої освіти в Україні. Режим доступу: <http://ird.gov.ua/irdp/e20150702.pdf>
6. Бєсєдіна А. А. Організаційно-педагогічні засади діяльності Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю у країнах Східної Європи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2015. 20 с.
7. Бобровник С.І. Концепції сучасного фізичного виховання школярів. *Педагогічні науки*. 2014. Вип. 117. С. 15 – 21.
8. Вавренюк С. А. Закордонний досвід державного управління розвитком фізичної культури і спорту. *Теорія та методика державного управління*. 2014. Вип. 4 (47). С. 1 – 7.
9. Ван Сюемань, Гуо Юй Ань. Особенности организации физического воспитания школьников в Китае. *Вісник Луганського Національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. № 17 (204). С. 96–103.
10. Ван Сюемань. Направления развития физической культуры в КНР. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. №2. С. 172 – 175.

11. Ван Сюемань. Физкультурное образование в Китае, как компонент массовой физической культуры. *Физическое воспитание студентов*. 2009. № 1. С. 14–16.
12. Ван Цзин, Бондарь А.С. Организация физического воспитания детей и молодежи в Китайской Народной Республике. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. №5 (38). С. 45 – 48.
13. Взгляд государственного совета ЦК КПК по вопросу об укреплении организма подростков спортом / 20.12.2007. Пекин, 2007. 178 с.
14. Взгляд государственного центрального бюро физического воспитания и спорта министерства образования касательно усиления работы по физическому воспитанию в школах и улучшению здоровья учащихся / 20.12.2006. Пекин, 2006. 128 с.
15. Винничук О.Т. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури: навчальний посібник. Тернопіль: АСТОН, 2001. 404 с.
16. Вільчковський Е., Пасічник В. Фізичне виховання в школах Греції. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. №3 (31). С. 10 – 14.
17. Волинець Л. Принципи освітньої політики Фінляндії щодо забезпечення якості загальної середньої освіти. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2013. №1 (15). С. 69 – 75.
18. Волков Л., Пангелова Н. Спортивный стиль жизни как основа олимпийского образования детей и молодежи различных регионов мира. *Наука в олимпийском спорте*. 2007. С. 110 – 114.
19. Вяземский Е.Е. Современная система образования в Великобритании. *Проблемы современного образования*. 2010. №6. С. 68 – 84.
20. Гасюк І.Л. Законодавство в сфері фізичної культури та спорту провідних країн світу. *Університетські наукові записки*. 2014. №1. С. 236 – 245.
21. Глоба Г.В. Система фізичного виховання в школах Китаю. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. №10. С. 16 – 19.

22. Глоба Г.В. Система фізичного виховання в школах КНР: аналіз державного регулювання та case study на прикладі нормативів для початкових класів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2013. Вип. 112 (1). С. 91 – 94.
23. Говзич В.Г. Правовые особенности зарубежного и белорусского законодательства в области физической культуры и спорта. *Юридическая наука*. 2011. №2. С. 61 – 64.
24. Голощапов Б.Р. История физической культуры и спорта: учеб.пособие. М.: Академия, 2001. 312 с.
25. Григоревич В.В. Всеобщая история физической культуры: Учебник. М.: Советский спорт, 2008. 228 с.
26. Гринченко И.Б. Физическое воспитание в странах Европы: образовательный аспект. *Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях: сборник статей XI Международной научной конференции, 23 – 24 апреля 2015 года: в 2-х ч.* Харьков, 2015. Ч. 2. С. 123 – 134.
27. Дахно І.І. Історія країн світу: довідник. –Київ: Центр учбової літератури, 2007. 816 с.
28. Деделюк Н.А., Цьось А.В. Традиції фізичного виховання в Київській Русі. Луцьк: Надстир'я, 2004. 192 с.
29. Державний стандарт початкової освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87). 55 с.
30. До Кеон Ву. Управление физической подготовкой в странах Дальневосточной Азии: автореф. дис. ... канд. пед. наук. СПб., 2000. С. 11–14.
31. Долженко Л., Перегінець М. Особливості організації процесу фізичного виховання старшокласників в різних країнах. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць*. Випуск 19 (Том 1)/ Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; головний редактор В.М. Костюкевич. Вінниця: ТОВ «Планер», 2015. С. 134 – 138.

32. Дутчак М.В. Система залучення населення до рухової активності в Україні в другій половині ХХ ст. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2007. №4. С. 45 – 54.
33. Дутчак М.В. Спорт для всіх у світовому контексті. К.: Олімпійська література, 2007. 111 с.
34. Дутчак М.В. Спорт для всіх у світовому контексті: напрями та технології діяльності міжнародних організацій. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2007. №1. С. 8 – 16.
35. Дутчак М.В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Нац. ун-т фіз..вих. і спорту України. К., 2009. 39 с.
36. Дяговець О.В., Осадчий О.В. Шляхи підвищення рівня здоров'я школярів та мотивації занять фізичними вправами в школі. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. Вип.7. С. 98-102.
37. Емельяненко В.Г. Физическое воспитание в Китае. *Молодая наука*. 2015. Ч. 24. С. 18 – 20.
38. Ерилов Н.Щ., Талызов С.Н. Организация физического воспитания в Китайской Народной Республике. Актуальные проблемы и перспективы теории и практики физической культуры, спорта, туризма и двигательной рекреации в современном мире: материалы Всероссийской научно-практической конференции: в 2 частях. Челябинский государственный университет; под редакцией С.А. Ярушина, В.Д. Иванова. 2015. С. 45 – 51.
39. Єжова О.О., Бесєдіна А.А., Бережна Т.І. Школи здоров'я у країнах Східної Європи: теорія і практика: монографія / за заг. ред. О. О. Єжової. Суми: Сумський державний університет, 2016. 288 с.
40. Єрмакова Т.С. Теорія і практика формування культури здоров'я школярів у Польщі (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. ... доктора пед. наук / 13.00.01. Харків, 2017. 42 с.
41. Жданова О., Господарчук Т. Участь центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» у вирішенні проблеми оптимізації обсягів рухової

активності населення. Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: матер. VI Всеукр.наук.-практ. конф. Львів: ЛДУФК, 2008. С. 169 – 173.

42. Жданова О., Чеховська Л., Фляк А. Фізичне виховання в школах країн Європи. *Молода спортивна наука України*. 2015. Т. 2. С. 311 – 319.

43. Животовская И.Г. Три десятилетия реформ образования в Европе: Особенности модернизации образовательной системы. *Актуальные проблемы Европы*. 2013. №2. С. 13 – 49.

44. Жубер К. Система физического воспитания школьников во Франции. <http://phys.kspu.karelia.ru/file.php/id/f4480/name/Clauderus.doc>

45. Журба М.А. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. С. 51 – 57.

46. Забурдаева М.Н. Организация и управление учебными планами и программами по физическому воспитанию в странах Востока (Республика Корея, Китай, Япония). *Педагогика и психология, теория и методика обучения*. 2006. С. 182 – 184.

47. Забурдаева М.Н. Структурно-содержательные компоненты учебных программ по физическому воспитанию учащихся школ России и стран Востока: дис. ... канд..пед.наук / 13.00.04. Санкт-Петербург, 2007. 240 с.

48. Закон о спорте КНР: материалы VIII съезда Компартии КНР / 29.08. 1995 VIII съезд партии. Пекин, 1995. 182 с.

49. Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів: аналітичні матеріали / [Авшенюк Н.М., Дяченко Л.М., Котун К.В., Марусинець М.М., Огієнко О.І., Сулима О.В., Постригач Н.О.]. Київ: ДКС «Центр», 2017. 83 с.

50. Зверева Н.Н., Муравьёва О.И. Опыт модернизации японской системы образования: история и современность. *Вестник Томского государственного университета*. 2008. № 310. С. 163-168.

51. Иванов В.Д., Салькова Н.А. Особенности физической культуры и спорта в странах Азии. *Физическая культура. Спорт. Туризм. Двигательная рекреация*. 2017. Т.2, №1. С. 32 – 35.

52. Извещение Госсовета относительно программы всенародного укрепления здоровья / 2011–2015. Пекин, 2011. 48 с.
53. Извещение Министерства образования, государственного управления спорта и центрального офиса коммунистического союза молодежи об общенациональном массовом развитии «солнечной физкультуры и спорта» учащихся / 2006 (6). Пекин, 2006. 24 с.
54. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 560 с.
55. Кананыкина Е.С. Система управления образованием Германии. *ВВ: Административное право и практика администрирования*. 2013. № 7. С.100-136. DOI: 10.7256/2306-9945.2013.7.686.
56. Капранова В.А. Образовательные реформы: отечественный и зарубежный опыт: Монография. Минск: БГПУ, 2007. 162 с.
57. Карпенко О.В., Демида Є.Ф. Реформування системи надання освітніх послуг: досвід Фінляндії. *Аналітичні огляди публікацій з питань освіти. Педагогіка і психологія*. 2014. №1. С. 88 – 98.
58. Кирильчук А.В. К вопросу о роли государства в развитии физической культуры и спорта на различных этапах украинской истории XX столетия. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2007. №12. С. 359 – 361.
59. Колесников О. В. Основы научных исследований. 2-ге вид. випр.. та доп. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 144 с.
60. Кононович В. Г. Нормативно-правові засади державного управління у сфері фізичної культури і спорту на прикладі європейських країн. *Державне будівництво*. 2013. № 1. <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-1/index.html>.
61. Круцевич Т. Концепция системы физического воспитания в общеобразовательных школах. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 72 – 80.
62. Круцевич Т., Іщенко О. Особливості оцінки фізичної підготовленості підлітків 6-9 класів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2015. № 1. С. 25 – 31.

63. Круцевич Т.Ю., Соловей Д.О. Розвиток форм фізичного виховання в загальноосвітніх школах: проблеми і перспективи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія №15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт» К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Випуск 12 (67). С. 76-79.
64. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта. М.: Радуга, 1982. 399 с.
65. Курінна М.Г. Особливості змісту загальної освіти в Японії. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. №2.
66. Куц О.С. Фізкультурно-оздоровча робота з молоддю за рубежом. Київ-Вінниця: Конт-Прим. 1995. 147 с.
67. Лачина Е.В. Исторический обзор основных направлений государственной политики Республики Корея в области физической культуры и спорта. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. 2013. № 22. С. 134–145.
68. Ли Ван Тэк. Цели и содержание физического воспитания учащихся общеобразовательных школ стран Азии (Япония, Корея, Китай): автореф. дис. ... канд.пед.наук / 13.00.04. Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. Санкт-Петербург, 2005. 26 с.
69. Литвин О.Т. Історичні передумови і теоретико-методологічні основи сучасної системи фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України. К., 2008. 20 с.
70. Лифей Ху. Характеристика особенностей функционирования системы физической культуры и спорта в КНР (1995–2012 гг.). *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2013. №4 (24). С. 14 – 18.
71. Ліщук С.В. Механізми державного регулювання розвитку фізичної культури та спорту України: дис. ... канд. наук з державного управління / 25.00.02. Рівне, 2015. 200 с.
72. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX — початок XXI ст.): монографія. К.: Богданова А.М., 2009. 404 с.

73. Лукичев Г.А. Образование стран Европейского Союза устремлено в будущее. *Практика*. Тема номера: Болонский процесс. 2004. №4. С. 166 – 177.
74. Лях-Породько О.О. Сокільський гімнастичний рух у Російській імперії наприкінці XIX – початку XX століття (на матеріалі території сучасної України): дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. К., 2010. 204 с.
75. Максимчук Б. Досвід організації фізичного виховання молодших школярів в Україні та країнах близького і далекого зарубіжжя. *Молода спортивна наука України*. 2008. Т.2. С. 131 – 136.
76. Мандюк А. Фізичне виховання в системі середньої освіти США. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2013. №2. С. 210 – 213.
77. Мандюк А., Синчук А. Особливості програм із фізичного виховання в системі середньої освіти США. *Нова педагогічна думка*. 2013. №4. С. 150 – 153.
78. Марцин В.С., Міценко Н.Г., Даниленко О.А. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Львів: Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
79. Мединський С.В., Ківерник О.В. Використання досвіду США з організації оздоровчої рухової активності в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1 (43.1). С. 210 – 213.
80. Международный опыт развития массового и детско-юношеского спорта: доклад. Казань, 2009. 65 с.
81. Мельникова Н.Ю., Трескин А.В. История физической культуры и спорта: учебник для высш. уч. завед. физ. культ. и спорта. 2-е изд., изм. и доп. М.: Спорт, 2017. 432 с.
82. Место физической культуры в системе образования стран западной и восточной цивилизаций / Олейник Н.А., Зайцев В.П., Бондаренко Т.В., Крамской С.И. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2007. №8. С. 97 – 102.
83. Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту. 21.11.1978. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350

84. Москаленко Н., Яковенко А. Програмно-нормативні засади фізичного виховання у країнах Європейського Союзу. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. №3. С. 101 – 108.
85. Москаленко Н.В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів: автореф. дис. ... докт. наук з фіз..вих. і спорту: спец. 24.00.02 / Нац. ун-т фіз.. вих.. і спорту України, К., 2009. 44 с.
86. Москаленко Н.В., Яковенко А.В. Національні стандарти фізичного виховання школярів США. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2019. Вип. 3 (111). С. 97 – 101.
87. Москаленко Н.В., Яковенко А.В. Реформы физического воспитания в школах стран Азии (на примере Китая, Республики Корея, Японии). «Олимпийский спорт и спорт для всех»: материалы XXII Международного научного конгресса, 25 – 28 октября 2018 года, г. Тбилиси, Грузия. С. 444 – 448.
88. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи (затверджена наказом МОН від 23.10.2017 № 1407). 427 с.
89. Национална стратегия за развитие на физическото възпитание и спорта в Република България 2010–2020. Режим доступа: <http://mpes.government.bg/Pages/Documents/Strategies/default.aspx>
90. Нестеров А.А., Забурдаева М.Н. Цели и содержание физического воспитания учащихся общеобразовательных школ стран Азии (Япония, Корея, Китай). *Физическая культура*. 2006. № 6. С. 58–61.
91. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ia / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
92. О Бом Сок. Количественно-качественная оценка национального учебного плана по физическому воспитанию учащихся Республики Корея: автореф. дис. ... канд. пед. наук / 13.00.04. Санкт-Петербург, 2005. 28 с.

93. Осадчая Т.Ю., Максименко И.Г. Физическое воспитание школьников США: учеб. пособие для студентов вузов физ. воспитания и спорта. К.: Олимпийская литература, 2008. 144 с.
94. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.
95. Пангелова Н.Є. Погляди на проблеми фізичного виховання дітей в епоху середньовіччя. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. №2. С. 146 – 151.
96. Пангелова Н., Власова С. Зарубіжний досвід організації фізичного виховання в загальноосвітніх школах. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. №1. С. 215 – 221.
97. Пангелова Н., Красов О. Авторські школи і концепції фізичного виховання дітей дошкільного віку у новий час (середина XVII – початок XX ст.). *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. №1. С. 209 – 214.
98. Пангелова Н.Є. Історія фізичної культури: навч. посіб. 2-е вид., перероб. та доп. К.: Освіта України, 2010. 294 с.
99. Пасічник В. Основні напрями розвитку фізичного виховання в сучасних школах Польщі. *Молода спортивна наука України*. 2009. Т.2. С. 122 – 126.
100. Поспех Е., Шапелявы М., Войнар Ю. Мнения и ожидания учащихся в оценке предмета "физическое воспитание" в школах стран Европы. *Физическая культура*. 2002. №3. С. 3 – 20.
101. Приступа Є.Н. Становлення і розвиток педагогічних основ української народної фізичної культури : автореф. дис. на ... докт. пед. наук: 13.00.01 / Нац. ун-т фіз..вих. і спорту. К., 1996. 48 с.
102. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.
103. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі: наказ Міністерства освіти і науки України від 10.08.2018 р. № 924.

104. Про Національну стратегію оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»: Указ Президента України від 9 лютого 2016 р. № 42/ 2016.

105. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. С.380 (редакція від 19.01.2019).

106. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: Рекомендація Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 р. № 2006/962/ЄС.

107. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»: Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988 – р.

108. Про фізичну культуру і спорт: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 14. С.80 (редакція від 03.07.2018).

109. Реєнт О. П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. *Український спортивний журнал*. 1999. №3. С.15.

110. Ренсон Р. Спорт для всех: новые и старые формы культуры движения. *Спорт для всех*. 1999. №1 – 2. С. 19 – 23.

111. Реформа школьной системы образования (отечественный и зарубежный опыт). *Бюллетень о сфере образования*. 2016. №10. 34 с.

112. Савина А.К. Образование в Европейском Союзе. *Проблемы современного образования*. 2014. №2. С. 53 – 64.

113. Савина А.К. Развитие европейской системы образования в III тысячелетии. *Образование в России и за рубежом*. 2013. Т.- 9. № 1. С. 29 – 32.

114. Сагалеев А.С., Дуринов А.Е., Хамаганов Б.П. Азиатская модель управления физической культурой и спортом. *Вестник Бурятского государственного университета*. 2011. №13. С. 129 – 135.

115. Сапаргасимова А.Е., Плужнов А.Е. Физическое воспитание и спорт в странах Западной Европы. *Естественнонаучные исследования*. 2013. №7. С.89 – 92.

116. Саркисян Д.А. Законодательные акты в сфере формирования здорового образа жизни в школах Великобритании. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: материалы XI Междунар. Науч.-

практ. Конф., г. Чебоксары, 5 марта 2017 г. / редкол. О.Н. Широков и др. С. 15 – 19.

117. Семенова Н.С. Новая модель европейского образования. *Актуальные проблемы современного международного права: материалы ежегодной межвузовской научно-практической конференции*. Москва, 9 – 10 апреля 2010 г. Ч. 2. М.: РУДН, 2011. С. 284 – 294.

118. Система фізичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл Польщі та України (XVI – початок XXI століття): порівняльний аналіз: монографія / Е.С. Вільчковський, Б.М. Шиян, А.В. Цьось, В.Р. Пасічник. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 240 с.

119. Соловей Д.О. Організаційно-методичні передумови розвитку форм організації фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах: дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Дніпропетровськ, 2016. 197 с.

120. Сороколит Н. Особенности физического воспитания в общеобразовательных школах Украины и Польши. *Kultura fizică: probleme ştiinţifice ale învăţământului şi sportului : materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale a doctoranzilor*. Chişinău, 2012. S. 285 – 290.

121. Спортивная хартия Европы. Май 1992 г. Режим доступа: <http://lib.sportedu.ru/GetText.idc?TxtID=1542>

122. Столбов В.В., Финогенова Л.А., Мельникова Н.Ю. История физической культуры и спорта / Под ред. В.В. Столбова. М.: Академия, 2000. 315 с.

123. Столяров В.И. Теория и методология современного физического воспитания. К.: Олимпийская литература, 2015. 700 с.

124. Сычев А.В., Синельников О.А., Хасты П.А. Программы тестирования уровня физической подготовленности школьников в Соединенных Штатах Америки. *Физическая культура*. 2006. №6.

125. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (під керівництвом О.Я. Савченко). К., 2018. 29 с.

126. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл І (1 – 2 класи) (під керівництвом Р.Б. Шияна). К., 2018. 29 с.

127. Турчик І., Вацеба О., Бірюк С. Урок фізичної культури у системі початкової шкільної освіти Польщі. *Молода спортивна наука України*. 2009. Вип. 13, т. 2. С. 187 – 191.
128. Турчик І., Козіброда Л. Проблеми та тенденції шкільного фізичного виховання за кордоном. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2012. Вип. 3. С. 195 – 203.
129. Турчик И., Сороколит Н., Чопик Р. Кросс-культурное сравнение представлений о спорте и его ценностях среди подростков США и Украины. *Slavonic Pedagogical Studies Journal*. 2019. Issue №1, volume 8. С. 82–96.
130. Турчик І.Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Англії: дис....канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; Львівський держ. ін-т фізичної культури. Л., 2005. 207 с.
131. Турчик І.Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Європи. Дрогобич, 2017. 138 с.
132. Філь С.М., Худолій О.М., Малка Г.В. Історія фізичної культури: навч. посіб. / За ред. С.М. Філя. Харків: ОВС, 2003. 160 с.
133. Хотченко И.А. Государственное регулирование физического воспитания в учебных заведениях Китая. Проблемы качества физкультурно-оздоровительной и здоровьесберегающей деятельности образовательных учреждений: сборник статей 4-й Международной научно-практической конференции, Екатеринбург, 23 апр. 2014 г. в 2 частях / ФГАОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т»; под общ. ред. Н. В. Третьяковой. Екатеринбург, 2014. Ч. 1. С. 270 – 274.
134. Цибанюк О.О. Особливості нормативно-правового регулювання системи фізичного виховання Румунії. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2016. Випуск 9. С. 397 – 404.
135. Цьось А.В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку ХІХ ст.: дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Луцьк, 2005. 427 с.
136. Цьось А.В., Бакіко І.В., Дмитрук В.С. Співвідношення державного та шкільного компонентів у програмі із фізичної культури учнів загальноосвітніх

шкіл. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2009. № 21. С. 3 – 8.

137. Чжан Л. Физическое воспитание в школах Китая на пороге 21 века. *Физкультурное образование Сибири*. 1995. № 2. С. 71–73.

138. Шестопал С.А. Реформа системы образования в Республике Корея в середине 90-х гг. XX века. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение*. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2017. № 12(86): в 5-ти ч. Ч. 4. С. 214-216.

139. Шиян О., Турчик І. Роль спорту в навчально-виховному процесі шкіл Великобританії. *Фізичне виховання в школі*. 2005. № 1. С. 51–54.

140. Шиян О.І., Сороколів Н.С., Турчик І.Х. Здорова школа: рухова активність : навч. посіб. Л.: ЛДУФК, 2013. 84 с.

141. Эйд Л., Ловеччио Н., Бузетти М. Физическое воспитание и спортивная подготовка в Италии. *Материалы Международного конгресса учителей физической культуры и специалистов, пропагандирующих здоровый образ жизни*. Республика Карелия, 2010.

142. Яковенко А. Організація фізичного виховання і спорту в школах зарубіжних країн. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. №1. С. 271 – 277.

143. Яковенко А. Особливості реформування системи фізичного виховання школярів у європейських країнах. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. №2. С. 163 – 170.

144. Яковенко А. Сучасний стан фізичного виховання школярів у європейських країнах. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Фізична культура. 2019. Берез. 26. Випуск 33. С.125 – 132. doi: 10.15330/fcult.33.125-132

145. Яковенко А.В. Предмет «Фізична культура» у системі середньої освіти зарубіжних країн. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2018. Вип. 2 (96). С. 112 – 116.

146. Ярова О.Б. Фізкультурна освіта і спорт у початковій школі Євросоюзу: сучасний стан і тенденції розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. №4. С. 401 – 412.
147. Actions to Improve Physical Activity Surveillance in the United States / Pate R.R., Berrigan D., Buchner D.M., Carlson S.A., Dunton G., Fulton J.E., Sanchez E., Troiano R.P., Whitehead J., Whitsel L.P. National Academy of Medicine. 2018. 14 p.
148. Annerstedt C. Health related Physical Education in Sweden: Lessons from central governmental transition to local school responsibility. *Physical Education: From Central Governmental Regulation to Local School Autonomy*. Velen: EADS. 2001. P. 123 – 138.
149. Beighle A., Morgan C.F., Le Masurier G., Pangrazi R.P. Children's Physical Activity during Recess and Outside of School. *Journal of School Health*. 2006. Vol. 76, No. 10. P. 516 – 520.
150. Betram S., Godfrey J., Kaleeswaran P. Challenges in physical education and sports sciences – a comparative study. *International Journal of Interdisciplinary Research in Arts and Humanities (IJIRAH)*. 2017. Volume 2. Issue 2. P. 2456 – 3145.
151. Biddle S., Cavill N., Sallis J. Health Enhancing Physical Activity for Young People: Statement of the United Kingdom Expert Consensus Conference. *Pediatric Exercise Science*. 2001. Vol. 13. P. 12 – 25.
152. Booth V.M., Rowlands A.V., Dollman J. Physical activity temporal trends among children and adolescents. *Journal of Science and Medicine in Sport*. 2015. №18. P. 418–425.
153. Boreham C., Riddoch C. The Physical Activity, Fitness and Health of Children. *Journal of Sports Science*. 2001. Vol. 19. P. 915 – 929.
154. Bös K., Schlenker L., Büsch D. et al. German Motor Test. Feldhaus, Hamburg, Germany, 2016.
155. Buck N. Canadian schools must put more emphasis on physical education and get kids moving. *The Globe and Mail*. September 19, 2017. <https://beta.theglobeandmail.com/life/health-and-fitness/health/canadian->

schools-must-put-more-emphasis-on-physical-education-and-get-kids-moving/article36309280/?ref=http://www.theglobeandmail.com&

156. Centers for Disease Control and Prevention. Comprehensive School Physical Activity Programs: A Guide for Schools. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services. 2013. 70 p.

157. Centers for Disease Control and Prevention. Guidelines for School and Community Programs to Promote Lifelong Physical Activity among Young People. *MMWR. Recommendations and Reports*. 1997. Vol. 46, No. RR-6. Centers for Disease Control and Prevention. P. 1 – 36.

158. Chen P. Physical activity, physical fitness, and body mass index in the Chinese child and adolescent populations: An update from the 2016 Physical Activity and Fitness in China — The Youth Study. *Journal of Sport and Health Science*. 2017. №6. P. 381 – 383.

159. Cho J., Huh J. New Education Policies and Practices in South Korea. <https://bangkok.unesco.org/content/new-education-policies-and-practices-south-korea>

160. Chróinín D.Ní, Cosgrave C. Implementing formative assessment in primary physical education: teacher perspectives and experiences. *Physical Education and Sport Pedagogy*. 2013. №18. P. 219 – 233. Doi: 10.1080/17408989.2012.666787

161. Council of Europe, Committee for the Development of Sport. EUROFIT: European test of physical fitness. Rome: Committee for the Development of Sport within the Council of Europe, 1988.

162. DC Office of the State Superintendent of Education, 2017 Physical Education Standards. 63 p.

163. Dismore H., Bailey R., Izaki T. Japanese and English School Students' Views of Physical Education: A comparative study. *International Journal of Sport and Health Science*. 2006. Vol.4. P. 74-85. <http://www.soc.nii.ac.jp/jspe3/index.htm>

164. Donovan M., Jones G., Hardman K. Physical education and sport in England: dualism, partnership and delivery provision. *Kinesiology*. 2006. № 38. P. 16 – 27.

165. Eberline A.D., Andrew K., Richards R. Teaching with Technology in Physical Education, Strategies. *Journal for Physical and Sport Educators*. 2013. №26 (6). P. 38-39. Doi: 10.1080/08924562.2013.839522
166. Educating the Student Body: Taking Physical Activity and Physical Education to School. Committee on Physical Activity and Physical Education in the School Environment; Food and Nutrition Board; Institute of Medicine / Kohl HW III, Cook HD, editors. Washington (DC): National Academies Press, 2013.
167. Education Policy Outlook: Korea. OECD, 2016.
168. EU Physical Activity Guidelines Recommended Policy Actions in Support of Health-Enhancing Physical Activity. 2008. 38 p. Режим доступа: http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/policy_documents/eu-physical-activity-guidelines-2008_en.pdf
169. Europe 2020-Europes growth strategy [http://ec.europa.eu/europe 2020/index_en](http://ec.europa.eu/europe%2020/index_en).
170. European Commission/EACEA/Eurydice. Physical Education and Sport at School in Europe Eurydice Report. 2013, Luxembourg: Publications Office of the European Union. 80 p.
171. Evidence on physical education and sport in schools. UK: Department of Education. June 2013. 69 p.
172. Factsheets on health-enhancing physical activity in the 28 Member States of the European Union of the WHO European Region. Copenhagen: World Health Organization. Regional Office for Europe, 2015. 27 p.
173. Fan X., Cao Z.B. Physical activity among Chinese school-aged children: National prevalence estimates from the 2016 Physical Activity and Fitness in China — The Youth Study. *Journal of Sport and Health Science*. 2017. №6. P. 388 – 394.
174. Fitness Measures and Health Outcomes in Youth. Committee on Fitness Measures and Health Outcomes in Youth; Food and Nutrition Board; Institute of Medicine / Pate R, Oria M, Pillsbury L, editors. Washington (DC): National Academies Press, 2012.
175. Foster D. Physical education and sport in schools. *Briefing Paper*. 2018. Oct 10. №6836. P.34.

176. General Administration of Sport of China
<http://www.gov.cn/zhengce/zuixin.htm> (in Chinese)

177. Get Active! Physical Education, Physical Activity and Sport for Children and Young People: A Guiding Framework. Published by The Professional Development Service for Teachers and funded by The Teacher Education Section of the Department of Education and Skills, 2012. 84 p.

178. Gleyse J., Pigeassou Ch., Marcellini A., De Léséleuc E., Bui-Xuân G. Physical Education as a Subject in France (School Curriculum, Policies and Discourse): The Body and the Metaphors of the Engine—Elements Used in the Analysis of a Power and Control System during the Second Industrial Revolution. *Sport, Education and Society*, Taylor Francis (Routledge). 2016. Jun 21. № 7 (1). P. 5 – 23.

179. Glick A., Oben R. NFL flag-in-schools: one simple, turnkey solution to encourage physical activity in America's schools. 09/12/2017.
https://www.huffingtonpost.com/entry/nfl-flag-in-schools-one-simple-turnkey-solution-to_us_59b719cfe4b08f6632c07672

180. Green K., Hardman K. Physical Education: Essential Issues. SAGE Publications. 2005. 273 p.

181. Greenfield J.R.F., Almond M., Clarke G.P., Edwards K.L. Factors affecting school physical education provision in England: a cross-sectional analysis. *Journal of Public Health*. 2016. Volume 38, Issue 2. P. 316–322.
<https://doi.org/10.1093/pubmed/fdv032>

182. Hamblin D. Physical Education assessment from 2014: assessing without limits. *Research in Teacher Education*. Vol.4. No.2. October 2014. P. 25-33.

183. Hardman K. An up-date on the status of physical education in schools worldwide: technical report for the World Health Organization. Geneva, Switzerland: World Health Organization, 2006. 14 p.

184. Hardman K. et al. World-wide survey of school physical education: final Report. 2014. Paris, France: UNESCO. P. 131.

185. Hardman K. Physical Education in Schools: A Global Perspective. *Kinesiology*. 2008. №1 (40). P. 5-28.

186. Hardman K. Physical Education, Movement and Physical Literacy in the 21st Century: Pupils' Competencies, Attitudes and Behaviours. *6Th Fiep European Congress*. 2011. P. 15 – 26.
187. Hardman K. Situation and sustainability of physical education in schools: a global perspective. *Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. of Sport Sciences*. 2008. № 19 (1). P. 1 – 22.
188. Hardman K. The Situation of Physical Education in Schools: a European Perspective. *Human movement*. 2008. vol. 9 (1). P. 5–18. doi: 10.2478/v10038-008-0001-z
189. Hardman K., Marshall J. Update on the State and Status of Physical Education World-wide. Keynote presentation at 2nd World Summit on Physical Education Magglingen (Switzerland), 2-3 December 2005. 17 p. <https://www.diving.at/portal/downloads/Uni/TB11.pdf>
190. Hardman K., Naul R. Sport and Physical Education in Germany (International Society for Comparative Physical Education & Sport). 2002. 246 p.
191. Harris J. The Case for Physical Education becoming a Core Subject in the National Curriculum. *Physical Education Matters*. 2018. №13 (2). P. 9 – 12.
192. Harris J., Cale L. Promoting active lifestyles in schools. Champaign, IL: Human Kinetics. 2018.
193. "Healthy Children in Sound Communities" (HCSC/gkgk): A Dutch–German community-based network project to counteract obesity and physical inactivity. Family Practice / Naul R., Schmelt D., Dreiskaemper D., Hoffmann D., L'Hoir M. 2012. №29(Suppl. 1). P. 110 – 116.
194. Hellmich N. Report: More PE, activity programs needed in schools. *USA Today*. Published 10:02 a.m. ET May 23, 2013. <https://www.usatoday.com/story/news/2013/05/23/physical-education-schools/2351763/>
195. History of physical education in Europe I / Ed.: Pavlovic P.D., Zivanovic N., Antala B., Pantelic Babic K.M. Leposavic, 2015. 175 p.
196. History of physical education in Europe II / Ed.: Pavlovic P.D., Zivanovic N., Antala B., Pantelic Babic K.M. Leposavic, 2015. 200 p.

197. Hommes T. The Significance of Physical Education in American Schools. *Nurse Care Open Acces J.* 2017. № 4(1). P. 96 – 97.
198. Hongbiao Y. Implementing the national curriculum reform in China: A review of the decade. *Frontiers of Education in China.* 2013.Vol. 8/3, P. 331 – 359.
199. Horner W., Döbert H., Reuter L., Kopp B. The Education Systems of Europe (Global Education Systems). Springer; 2nd ed., 2015. 908 p.
200. Houlihan B., Green M. The changing status of school sport and physical education: explaining policy change. Workshop 16, Sport, Politics and Public Policy. Nicosia, Cyprus, April 25 – 30, 2006.
201. Implementing Policies to Enhance Physical Education and Physical Activity in Schools / K.H. Cooper, J.D. Greenberg, D.M. Castelli, M. Barton, S.B. Martin, J.R. Morrow Jr. *Research quarterly for exercise and sport.* 2016. Vol. 87. №. 2. P. 133–140. doi.org/10.1080/02701367.2016.1164009
202. Implementing Policies to Enhance Physical Education and Physical Activity in Schools / K.H. Cooper, J.D. Greenberg, D.M. Castelli, M. Barton, S.B. Martin, J.R. Morrow Jr. *Research quarterly for exercise and sport.* 2016. Vol. 87. N. 2. P. 133–140.
203. Improving Physical Fitness and Cognitive Functions in Middle School Students: Study Protocol for the Chinese Childhood Health, Activity and Motor Performance Study (Chinese CHAMPS) / Zhou Z., Dong S., Yin J., Ren H., Yin Z. *International Journal of Environmental Research and Public Health.* 2018. N 15 (5).
204. Increasing and Improving Physical Education and Physical Activity in Schools: Benefits for Children's Health and Educational Outcomes. American Heart and Stroke Association. April 25, 2015.
205. Innovative Practices in Physical Education and Sports in Asia. UNESCO. – Bangkok, 2008. VIII. 100 p.
206. Instructional Framework for Fitness Education in Physical Education: Guidance Document. 2012, SHAPE America – Society of Health and Physical Educators. 50 p.
207. Instructional Framework for Fitness Education In Physical Education: Guidance Document. 2012. SHAPE America – Society of Health and Physical Educators. 50 p.

208. Iorio S. H. School Reform: Past, Present and Future. College of Education, Wichita State University, Wichita, KS, 2011. [edu/depttools/depttoolsmemberfiles/COEdDEAN/School Reform Past Present and Future. pdf](http://edu/depttools/depttoolsmemberfiles/COEdDEAN/School%20Reform%20Past%20Present%20and%20Future.pdf).
209. Japan Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology <http://www.mext.go.jp/en/policy/sports/lawandplan/index.htm>
210. Japanese Government Policies in Education, Science and Culture. http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpae199201/index.html
211. Jin Ch. Analysis on factors of affecting the status of physical education in Chinese school. SHS Web of Conferences. 2016. Vol.24. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20162402017>
212. Juan Wu. The Study on the Development of Physical Education in China. 2nd International Conference on Science and Social Research (ICSSR 2013). The authors - Published by Atlantis Press. P. 321 – 324.
213. Jung J., Ressler J., Linder A. Exploring the Hidden Curriculum in Physical Education. *Advances in Physical Education*. 2018. №8. P. 253-262. DOI: 10.4236/ape.2018.82023
214. Kajanus A. Physical education in Chinese schools. Role Models, Repetition, and Winning. *Education About Asia*. Fall 2016. Volume 21. Number 2. P. 5 – 8.
215. Katsarova I. Physical education in EU schools. Briefing. 2016 Nov. 6.
216. Kauppinen J. Curriculum in Finland. Finnish National Board of Education. 2016. 23 p.
217. Kelso Ch. The Importance of Physical Education. <http://www.veanea.org/home/1000.htm>
218. Kilborn M., Lorusso J., Francis N. An analysis of Canadian physical education curricula. *European Physical Education Review*. 2016. Vol. 22 (1). P. 23–46. DOI: 10.1177/1356336X15586909
219. Kim Gwang-Jo. Education Policies and Reform in South Korea. Africa Region Human Development Working Paper Series. May, 2002. P. 29 – 40.
220. Kirk D. Physical education-as-health promotion: recent developments and future issues. *Education and Health*. 2018. №36 (3). P. 70-75.

221. Knuth A.G., Hallal P.C. Temporal Trends in Physical Activity: A Systematic Review. *Journal of Physical Activity and Health*. 2009. №6. P. 548-559.
222. Klein G. Physical education policy: a compromise between political realism and pedagogical humanism. *Journal of Comparative Physical Education and Sport*. 1995. №19(1). P. 28 – 41.
223. Kretschmann R. Technology Integration in Physical Education. Examining the Physical Education Teachers' Domain: inauguraldissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Philosophie im Fachbereich 05 Psychologie und Sportwissenschaften der Johann Wolfgang Goethe. Universität Frankfurt am Main. 2015. 135 p.
224. Kuśnierz C., Pośpiech D., Rogowska A.M. Hierarchy of physical education goals as an expression of educational priorities among Polish teachers. *Rev Bras Cineantropom Desempenho Hum*. 2015. № 17(5). P. 592-600. Doi: <http://dx.doi.org/10.5007/1980-0037.2015v17n5p592>
225. Laporte W. Physical education in the European Union in a harmonisation process. 1998. ICHPER-SD, P. 7 – 9.
226. Larsson H., Quennerstedt M. Same, same but different: (Re)understanding the place of context in Physical Education practice. *Researchers and Educations*. 2016. N15. P. 69 – 86.
227. Let's Move Active Schools. 2013 <http://www.letsmoveschools.org/>
228. Let's Move. 2013 <http://www.letsmove.gov/>
229. Liang G., Housner L., Walls R., Yan Z. Failure and revival: physical education and youth sport in China. *Asia Pacific Journal of Sport and Social Science*. 2012. №1. P. 48-59. Doi: 10.1080/21640629.2012.681886
230. Lloyd R. Approaches to Improve Physical Education in Canadian Schools: Teacher Education, Diversity & Curriculum Supports. *Исследования по спортивному образованию (яп.)*. 2015. Vol.35, No.2. Pp. 73-89. https://www.jstage.jst.go.jp/article/jjses/35/2/35_73/_article/-char/ja/
231. Looze R. Physical education in EU schools. <http://www.europeactive.eu/content/physical-education-eu-schools>

232. Lue E. Cutting physical education and recess: troubling trends and how you can help. <https://learningfirst.org/blog/cutting-physical-education-and-recess-troubling-trends-and-how-you-can-help>
233. Malina R.M., Katzmarzyk P.T. Physical activity and fitness in an international growth standard for preadolescent and adolescent children. *Food and Nutrition Bulletin*. 2006. Vol. 27, no. 4 (supplement). P. 294 – 313.
234. Marsh S. The future of PE: 'I worry it is getting less physical'. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/teacher-network/2015/jan/14/pe-teacher-future-school-sport>
235. Masters G. 'Big five' challenges in school education. Teacher. Evidence. Insight. Action. <https://www.teachermagazine.com.au/columnists/geoff-masters/big-five-challenges-in-school-education>
236. MingChang L., HuaJie C. Chinese School Physical Education Ideas analysis and Countermeasures. Background of the "Strong Sports Country" Strategy. International Conference on Education Technology and Management Science (ICETMS 2013). P. 1429 – 1432.
237. Ministry of Education “基础教育课程改革纲要”, [Basic Education Curriculum Reform Outline], 2001. www.moe.edu.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/moe_309/200412/4672.html.
238. Ministry of Education of the People's Republic of China http://en.moe.gov.cn/documents/laws_policies/
239. Mitten M.J. Sports Law in the United States. New York : Kluwer Law International, 2011. 212 p.
240. Nakai T., Metzler M.W. Standards and Practice for K-12 Physical Education in Japan. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*. 2005. Vol. 76. №7. P. 17 – 22.
241. Nanzhao and Muju. Educational reform and curriculum change in China: A comparative case study, International Bureau for Education, Beijing, 2007. www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/COPs/Pages_documents/Comparative_Research/EduReformChina.pdf

242. National Association for Sports and Physical Education. Guidelines for Appropriate Physical Activity for Elementary School Children: Update 2004. Reston, VA: National Association of Physical Education and Sports.

243. National Physical Activity Plan Alliance. Comprehensive School Physical Activity Program Policy Continuum. 2012. Retrieved from <http://www.aahperd.org/naspe/advocacy/governmentRelations/upload/CSPAP-Policy-Continuum-2-10-12final.pdf>.

244. National Physical Activity Plan Alliance. The 2018 United States Report Card on Physical Activity for Children and Youth. Washington, DC: National Physical Activity Plan Alliance, 2018. 68 p.

245. National Standards for K-12 Physical Education - Spanish Copyright 2016, SHAPE America – Society of Health and Physical Educators. www.shapeamerica.org.

246. National Standards for K-12 Physical Education Copyright 2013, SHAPE America – Society of Health and Physical Educators.

247. Naul R. Concepts of Physical Education in Europe. *Physical Education: Deconstruction and Reconstruction*. Issues and Directions, 2002. Edition: 1st, Publisher: Schorndorf: Hofmann, Editors: Hardman K., P. 35 – 52. https://www.researchgate.net/publication/260096002_Concepts_of_Physical_Education_in_Europe

248. Naul R. Conceptual diversity and future directions of physical education in the global context. *Japanese Journal of Sport Education Studies*. 2010. No 30(2). P. 39-50. https://www.jstage.jst.go.jp/article/jjses/30/2/30_39/_article

249. Naul R., Dreiskämper D., Hoffmann D. Physical and Health Education in Germany. From School Sports to Local Networks for Healthy Children in Sound Communities. *Physical Education and Health – Global Perspectives and Best Practice*. 2014. P. 191 – 204.

250. No Child Left Behind: An Overview. *Education Week*. Retrieved July 16, 2015.

251. OECD Economic Surveys: China, OECD Publishing, Paris, 2015. http://dx.doi.org/10.1787/eco_surveys-chn-2015-en.

252. Oida Y. National policies and action plans in the health and sports sectors to promote physical activity in Japan. *ASPETAR Sport Medicine Journal*. <http://www.aspetar.com/journal/upload/PDF/2015610112750.pdf>
253. Ovchinnikov Yu., Horkova L. Features of physical culture in China and Japan. Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach. 2016. 7th edition. P. 201 – 203.
254. PE provision in secondary schools. Survey Research Report. Youth Sport Trust. UK. February 2018. 8 p.
255. Physical Activity Guidelines for Americans, 2nd edition. 2018 U.S. Department of Health and Human Services. 117 p.
256. Physical activity in schools across Europe / Weichselbaum E., Hooper B., Ballam R., Buttriss J., Strigler F., Oberitter H., Bagus T., Cullen M., Palacios N., Valero T., Ruiz E., del Pozo S., Ávila J.M., Varela-Moreiras G. *Nutrition Bulletin*. 2012. №37. P. 262–269. Doi: 10.1111/j.1467-3010.2012.01983.x
257. Physical Education (HKDSE). Part I: Physical Education, Sport, Recreation, Leisure and Wellness: History and Recent Development. The Government of the Hong Kong Special Administrative Region. 2018a. 35 p.
258. Physical Education and Health: Global Perspectives and Best Practice / Ming-Kai Chin, Christopher R. 2014. 41 p.
259. Physical Education and Sport at School in Europe: Eurydice Report. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2013. 76 p.
260. Physical Education as a Subject in France (School Curriculum, Policies and Discourse): The Body and the Metaphors of the Engine—Elements Used in the Analysis of a Power and Control System during the Second Industrial Revolution. *Sport, Education and Society* / Gleyse J., Pigeassou Ch., Marcellini A., De Léséleuc E., Bui-Xuân G. Taylor Francis (Routledge). 2016. Jun 21. №7 (1). P. 5 – 23.
261. Physical education curriculum for teachers and coaches. <http://www.treadmillreviews.net/physical-education-curriculum-for-teachers-and-coaches/>
262. Physical education curriculum. Grades 6 – 8. Adopted: May 2016. 53 p.
263. Physical education in school. <http://www.phecanada.ca/programs/quality-daily-physical-education>

264. Physical Education Key Learning Area. Physical Education Curriculum and Assessment Guide (Secondary 4 - 6). Curriculum Development Council and The Hong Kong Examinations and Assessment Authority. 2007 (with updates in January 2014). 79 p.
265. Physical education syllabus – Primary cycle. Schola Europea. 2016. 20 p.
266. Plowman S.A., Meredith M.D. (Eds.). Fitnessgram/Activitygram Reference Guide (4th Edition). Dallas, TX: The Cooper Institute. 2013.
267. Prevalence of physical fitness in Chinese school-aged children: Findings from the 2016 Physical Activity and Fitness in China – The Youth Study / Zhu Z., Yang Y., Kong Z., Zhang Y., Zhuang J. *Journal of Sport Health and Science*. 2017. N6 (4). P. 395–403.
268. Promoting health-enhancing physical activity in Europe: Current state of surveillance, policy development and implementation / Bredaa J., Jakovljevic J., Rathmesa G., Mendesa R., Fontainec O., Hollmann S., Rüttend A., Geliusd P., Kahlmeiere S., Galea G. *Health Policy*. 2018. №122. P. 519–527. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2018.01.015>
269. Promoting physical activity in the education sector. Current status and success stories from the European Union Member States of the WHO European Region. WHO, 2018. 28 p.
270. Quality Physical Education and Global Concern – Ways Ahead and Future Development / Yan Ho W.K., Ahmed Md.D., Wong B., Huang F., Branislav A. *Revista Electrónica Actividad Física y Ciencias*. Año 2016. Vol. 8. N 1. P. 60 – 70.
271. Raj S.T.S. Recent Trends and Challenges in Physical Education and Sports Sciences. *International Journal of Science, Engineering and Management (IJSEM)*. Vol 3, Issue 4, April 2018. P. 449 – 451.
272. Results From South Korea's 2016 Report Card on Physical Activity for Children and Youth / Song Y., Yang H.In., Lee E.-Y., Yu Mi-S., Kang M.J, Kang H.J., Song W., Kim Y.S, Park H., Lee H.J., Suh S.-h, Spence J.C., Jeon J.Y. *Journal of Physical Activity and Health*. 2016. №13 (Suppl. 2), P. 274 – 278.
273. Results from South Korea's 2018 Report Card on physical activity for children and youth / Oh J.W., Lee E.Y., Lim J.J., Lee S.H., Jin Y., Song B.K., Oh B.,

Lee C.G., Lee D.H., Park H., Kang H.J. et al. *Journal of Exercise and Science and Fitness*. 2019. Jan. N17 (1). P. 26 – 33.

274. Results from the Japan's 2018 report card on physical activity for children and youth / Tanaka C., Tanaka S., Inoue S., Miyachi M., Suzuki K., Abe T., Reilly J.J. *Journal of Exercise Science & Fitness*. 2019. №17. P. 20 – 25.

275. Richter C. Konzepte für den Schulsport in Europa. Bewegung, Sport und Gesundheit [Concepts for physical education in Europe: Physical activity, sports, and health]. Aachen: Meyer & Meyer. 2006.

276. Riggall A., Sharp C. The Structure of Primary Education. England and Other Countries (Primary Review Research Survey 9/1), Cambridge: University of Cambridge Faculty of Education. 2008. 38 p.

277. Scheuer C. European perspectives of Quality Physical Education, September 17th, 2014. Budapest, Hungary. 35 p.

278. Schools and physical activity: Position Statement. heartandstroke.ca. August, 2013.

279. Secular trends in pupils' assessments of physical education lessons in regard to their self-perception of physical fitness across the educational systems of Czech Republic and Poland / Froňmel K., Vaščíčková J., Svozil Z., Skalík C., Groffík D. European Physical Education Review. 2013. Doi: 10.1177/1356336X13508684

280. SHAPE America — Society of Health and Physical Educators. *Grade-level outcomes for K-12 physical education*. Reston, VA: Author, 2013. 46 p.

281. Singh C. Future trends and challenges in physical education and sports sciences. *International Journal of Applied Research*. 2015. №1 (4). P. 40 – 42.

282. Sport and Physical Education in China / Edited by James Riordan and Robin Jones. 1999. 299 p.

283. Sport, youth fitness and physical activity. <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/73-sport-youth-fitness-and-physical-activity-germany>

284. Sprake A., Palmer C. Physical education is just as important as any other school subject. PhysOrg. Education. 2018. <https://phys.org/news/2018-10-physical-important-school-subject.html>

285. Status of Physical Education in the USA. SHAPE of the Nation. 2016. 142 p.
286. Tay D. Finn and fun: Lessons from Finland's new school curriculum. <https://www.straitstimes.com/singapore/education/finn-fun>
287. The Education System in the Federal Republic of Germany 2012/2013. A description of the responsibilities, structures and developments in education policy for the exchange of information in Europe / Editors Brigitte Lohmar, Thomas Eckhardt. Bonn, 2014. 364 p.
288. The educational benefits claimed for physical education and school sport: an academic review / Bailey R., Armour K., Kirk D., Jess M., Pickup I., Sandford R. *Research Papers in Education*. March 2009. Vol. 24. No. 1. P. 1 – 27.
289. The Essential Components of Physical Education. Guidance Document. SHAPE America. 2015. 11 p.
290. The Need for Quality Physical Education Programs in Canadian Schools: A Policy Brief prepared for the Middle Childhood Initiative of the National Children's Alliance. CAHPERD, 2015.
291. The school curriculum of the Republic of Korea. Ministry of Education, Science and Technology, Korea 2008. 133 p.
292. The Structure of the European Education Systems 2016/17: Schematic Diagrams. Eurydice Facts and Figures / European Commission/EACEA/Eurydice, 2016. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
293. Trends in domain-specific physical activity and sedentary behaviors among Chinese school children, 2004–2011 / Dearth-Wesley T., Green Howard A., Wang H., Zhang B., Popkin B.M. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*. 2017. №14 (141). 9 p. Doi 10.1186/s12966-017-0598-4
294. Uchida T. School Health Activities in Japan. JMAJ. 2008. №51 (1). P. 5–11.
295. Vass Z., Boronyai Z., Csanyi T. European Framework of Quality Physical Education. European Physical Education Association. 2018. 24 p.
296. Vlček P. A comparison of physical education (pe) development in the Czech Republic, Germany, and the USA – a historical perspective. Acta Univ. Palacki. Olomuc., Gymn. 2011. Vol. 41, No. 1. P. 51 – 59.

297. Wang J.C.K., Papaioannou A.G., Sarazin Ph.P.G., Jaakkola T., Solmon M.A. A Brief Description of Physical Education and School Children's Sport Involvement in Singapore, Greece, France, Finland, and the United States. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. January, 2006. № 4. P. 220-226. Doi: 10.1080/1612197X.2006.9671796.
298. Webster B.S. Assessment & evaluation in physical education: making it work for students & teachers. 2014. 104 p.
299. World Health Organization. Adolescent Obesity and Related Behaviours: Trends and Inequalities in the WHO European Region, 2002-2014. 2017.
300. World Health Organization. Promoting Physical Activity in the Education Sector. Current status and success stories from the European Union Member States of the WHO European Region. 2018. 28 p.
301. World-wide Survey of School Physical Education: Final Report 2013 / C. Murphy, A. Routen, S. Tones. Published in 2014 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO 2014. 130 p.
302. Yli-Piipari Sami R. Physical Education Curriculum Reform in Finland. *Quest*. Illinois. National Association for Physical Education in Higher Education. October 2014. P. 1 – 35. doi: 10.1080/00336297.2014.
303. Yoo Sang Suc, Kim Ha Young. Standards and Practice in Korean Physical Education. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*. August 2005. Volume 76. №6. P. 20 – 24.
304. Yoon K. The Change and Structure of Korean Education Policy in History. *Italian Journal of Sociology of Education*. 2014. № 6 (2). P. 173 – 200. http://www.ijse.eu/wpcontent/uploads/2014/06/2014_2_8.pdf
305. Youth Sport Trust. Survey of Secondary PE. Loughborough: Youth Sport Trust. 2018. www.youthsporttrust.org/sec-survey
306. Zembura P., Goldys A., Nalecz H. Results From Poland's 2016 Report Card on Physical Activity for Children and Youth. *Journal of Physical Activity and Health*. 2016. №13 (Suppl. 2). P. 237 – 241. <http://dx.doi.org/10.1123/jpah.2016-0386>